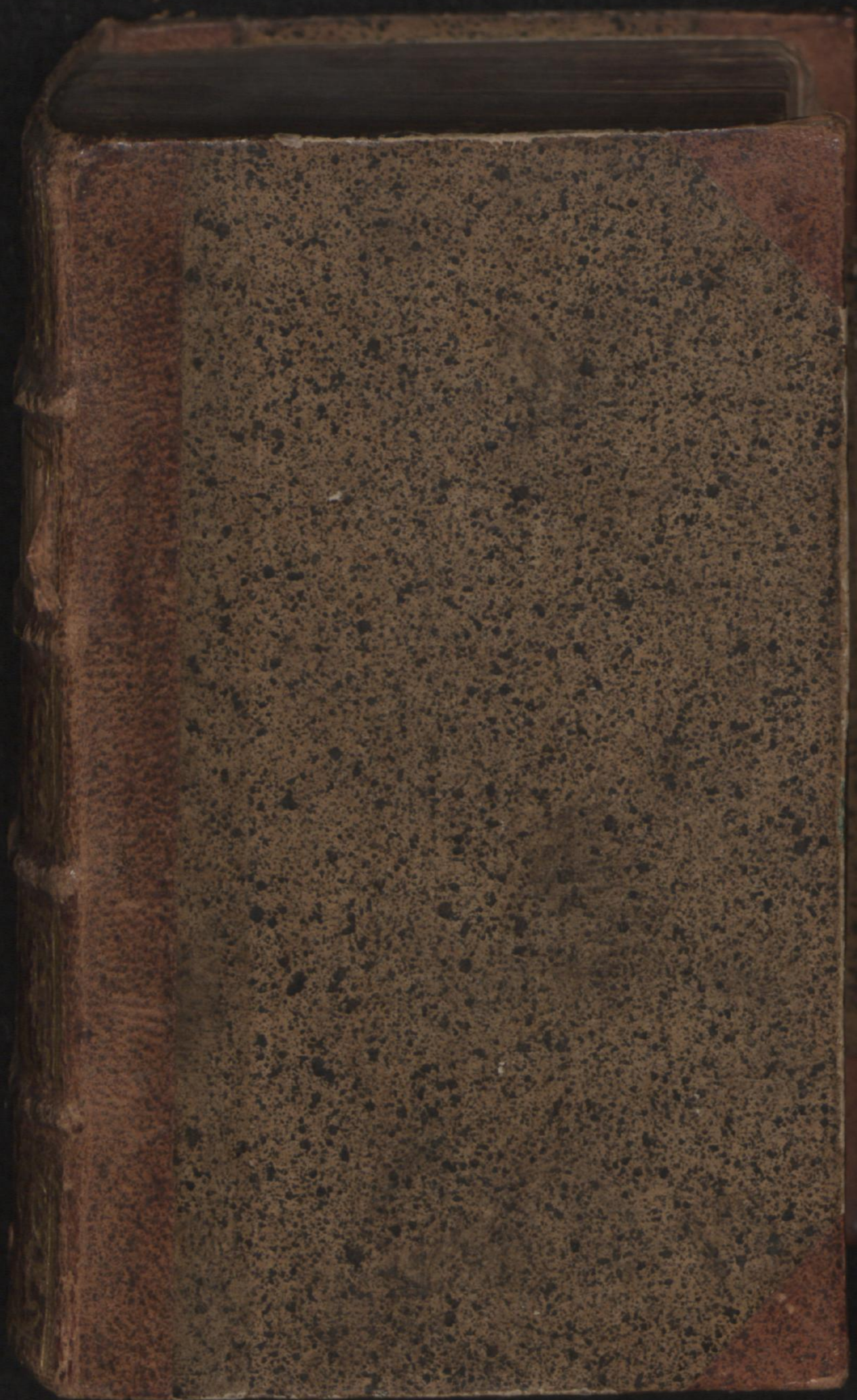

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Udleggelse paa de Søndages Epistler som læsis fra Paaske indtil Aduente besticket paa Spørsmaal aff

Johanne Spangenberg.

Fordansket aff Peder Tidemand.

M. D. LX.

LN 1522 II
ex 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Paaske dag Epistel i det første Epistel til de Corinther vti det femte Capittel.

KJere Brødre / Vdrenser den gamle Surdey / paa det i kunde vere en ny dey / lige som i ere vsurede. Fordi at wi haffue ocsaa it Paaskelam / huilcket er Christus / for oss offrit. Lader oss fordi holde Paaske / icke i gammel Surdey / oc icke i ondskabs oc skalckheds Surdey / men i renheds oc sandheds søde dey.

Huor om taler dette Epistel?

Om Christi opstandelsis fruct / oc om de Christnis Paaske.

Huilcken er Christi opstandelsis fruct?

Scrifften giffuer tuende haande fruct til kiende / Den første / at alle Gudelige men-

niske skulle paa den yderste dag opstaa fra de Døde met it fuldkommit oc forklarit legeme / Lige som Christus opstod fra de Døde met it fuldkommit forklarit legeme/ oc leffuer euindelige. Den anden/at/wi som opstode met Christo fra synden / skulle be-gynde it nyt leffnet/tage ny seder / oc van-dre i it nyt leffnet/ oc bære god fruct.

Huad siger S. paulus?

Saa siger hand til de Corinther / der hand haffde forstøt oc wdeluct det wkyske Menniske / som haffde giort Euangelio en synderlig skendzel. Vide i icke at en liden Surdey/giør den gantske dey sur. Vdrenser fordi den gamle Surdey/at i kunde vere en ny dey/lige som i ere wsurede.

Huad er Surdey?

Surdey er dey/giort aff mel oc vand/ den søde dey lijg / men dog bitter oc sur / oc betyder i almindelighed al lerdom / der it Menniske anammer / oc omuendis der aff i sit leffnit / enten til got eller til ont. God Surdey kalder Christus sit hellige Euan-gelion / der som hand siger Matthei xiij. Himmerige er lige som en Surdey/ huilcken

en Quinde tog / oc blandede hannem i tre ſkepper mel / indtil det bleff altſammen ſurt. Ond Surdey kalder hand Menniſkens lerdom oc Hygleri / Der faare giffuer hand ſine Diſcipler atuarſel Matthei xvj. oc Marci viij. Seer til / oc vocter eder fra Phariſeers / Saduceers oc Herodes Surdey / det er / fra deris falſke lerdom oc Hygleri.

Huad er den gamle Surdey?

Den gamle Surdey kalder her S. Paulus det gamle leffnet / der it Menniſke leffuer i Synd / i falſk wren lerdom oc Hygleri / oc giffuer der met den ganſke Verden onde Exempel oc forargelſe. Denne Surdey ſkulle wi vdrenſe / oc bliffue en Ny ſød dey / bedre vort leffnet oc vorde fromme / Beſynderlige efterdi wi ſee oc høre / at det er Guds vilie oc befalning / ſom hand vilde ſige / J Corinther ere allerede retferdige oc rene formedelſt Guds Ord / Men efterdi eders nature er fordorffuen formedelſt Adams fald / oc i haffue end nu megen ſyndelig lyſt oc begæring i eder / da ſkulle i dag fra dag vdrenſe hende. Oc vorde ny Menniſke.

Huad er ny Surdey?

Den ny Dey kalder S. Paulus den ny fødzel / ſom ſkeer formedelſt Daaben oc troen til Jeſum Chriſtum/ De ſaa ere igen-fødde / ere den ny Dey / oc det ſøde wſyrede Brød / alligeuel der findis end nu nogen Surdey/det er/Synd. Oc lige ſom det vaar Jøderne budet oc befalet aff Gud / at de ſkulde paa Paaſke høytid lade alt ſurt brød komme aff deris huſſ / oc æde wſurit brød. Saa ſkulle wi Chriſtne/naar wi holde vor Paaſke / tencke paa renhed oc fromhed/ baade i lerdom oc leffnet / oc holde oſſ fra ſkalckheds oc ondſkabs Surdey.

Er dog Jødernis paaſke nedlagd/oc kommer de Chriſtne intet ved?

Den Meſtere ſom ſcreff det Epiſtel til de Hebreer ſiger i det x. Capit. At Louens Ceremonier vaare en ſkugge til de tilkom-mende ting / Er det ſant / da ſkulle wi io holde den rette Paaſke høytid / ſom bety-dis met Jødernis Paaſke / Lige ſom Pau-lus her oc ſiger. Wi haffue oc it Paaſke lam / huilcket er Chriſtus / for oſſ offrit/ ſom hand vilde ſige / Jødernis Paaſke lam

lam vaar it Aarss Lam / det skulde de æde
stegt ved ilden/met bitter lactuke/sød brød/
staandis / omgiordede / haffue Sko paa
deris føder / oc de skulde haffue kæppe i de-
ris hender / oc æde hastelige. Dette be-
mercker / at wi Christne skulle æde vort
Paaske lam / Christi legeme oc Blod i en
brendende kierlighed / met anger oc ruelse
for vore Synder / met it rent hierte / i en
stadig tro / oc i ren sandhed.

Fremdelis siger hand. At det gamle
Testamente haffde/Skyldoffer / Opløff-
telse offer/Syndoffer/ Fredoffer/Brend-
offer/Køer/ Kalffue / Bucke / Vædre/
Faar/Lam/oc andre flere ting/huilcke der
vaare icke andet end it vduortis aberi oc
hellighed / der som de skede wden troew.
Men vort offer i det ny Testamente Chri-
stus / er saadant it Offer / at hand icke met
Børne leeg / men i sandhed / met sit dyre
Blod afftor oc borttager vore Synder/
Oc ret lige met dette samme Offer/ borttog
hand en gong den gantske Verdens Syn-
der / oc skal her effter icke mere offris eller
dø/ Døden skal icke mere faa mact offuer
hannem/Oc wi skulle altid tencke paa det-

te eniste Offer / som skede paa kaarssit / som S. Paulus siger j. Corinth. xj.

Huorledis skulle wi da holde vor Paaske?

Wi skulle vere Gud Fader / oc vor Frelsere Christo / det rette Paske lam / som bær verdens Synder Johan. j. tacknemelige for saadanne wsigelige velgerninger / oc giøre / som S. Paulus her siger. Lader oss holde Paske / icke i gammel Surdey / oc icke i skalckheds oc ondskaffs Surdey / men i renheds oc sandheds søde Dey.

Huad vil hand met de Ord?

Saa meget vil hand sige / Efftherdi wi i Daaben ere befride oc forlessde fra alle Synder / oc haffue iført Christum / oc den gamle Adam henger alligeuel end nu fast i vort kiød / som er tilbøyligt til alt ont / oc Verden giffuer der til met onde Exempel / oc Sathan fører oss ocsaa imod vor vilie i fald formedelst Synden / da lader oss arbeyde paa / at Synden icke skal haffue mact oc regnere i oss. Fordi at giffue wi Synden rum / oc lade hende regære i oss / da kand det ske / at wi aff retferdige / bliffue Syndere / oc aff Christne / Hedninge

igen /

igen / oc wdelyckis aff Himmelen. Thi Christus siger Luce ix. Huo som legger sin haand paa plouen / oc seer sig til bage/ hand er icke duelig til Guds rige.

Wi skulle oc beuise oss i saadant it nyt leffnet imod huer mand / met kierlighed oc barmhertigheds gerninger / at mand met sandhed kand sige om oss. See det ere Folck som haffue ifført Christũ / oc anammet Euangeliũ rene lerdom/ oc giffuit sig i en erlig Christelig omgengelsẽ/ Huo skulde icke ville efftterfølge dem / ia huo skulde icke vere dem huld oc tro ? Der met prisis da Gud i Himmelen / oc Euangelion faar saa maade it got naffn/ at mange menniske forbedris i den gantske Verden / formedelst Guds naade oc velsignelse / indtil wi endelige formedelst opstandelsen komme til hannem i hans Rige / i det euige liff/ Der hielpe oss Gud til/ Amen.

Den første Søndag efter Paaske / Epistel j. Johan. v.

KJere Brødre / Alt det som er født aff Gud / offueruinder Verden/oc vor tro er den seyer/ som haffuer offueruundet Verden/ Oc huo er den som offueruinder Verden / wden alene / den som tror/at Jesus er Guds Søn.

Denne er den / som kommer/ met Vand oc Blod/Jesus Christus / icke met vand alene / men met vand oc blod. Oc det er Aanden/ som vidner / at Aanden er Sandhed. Thi de ere tre / som vidne paa iorden / Aanden oc Vand oc blod/ oc de tre ere it tilsammen. Der som wi anamme Menniskens vidnisbyrd / da er Guds Vidnisbyrd større. Thi det er Guds vidnisbyrd / der hand vidnede om sin Søn. Huo som tror paa Guds Søn / hand haffuer dette vidnisbyrd hoss sig.

Huad giør Johannes i dette Epistel?
Hand priser Troen/oc giffuer hendis krafft

krafft til kiende / oc ſtaar dem imod / ſom roſe ſig aff Troen vden gerninger / oc ſiger klarlige / at huor ſom Troen er / der ſkulle ocſaa gerninger følge met. Bliffue de oc borte / da er Troen icke retſindig / men løgn oc mørckhed. Hand ſcriffuer ocſaa imod Cherinthum / oc de falſke Aander / ſom ſige. At Chriſtus kom icke i kiød / oc ville vorde fromme oc ſalige formedelſt deris egne gerninger / der ſom wi dog ſkulle alleniſte formedelſt hans Blod vorde fromme oc ſalige / vden vore gerninger. At dette Epiſtel ſtrider ſaa baade imod dem / ſom ville aldelis vere vden gode gerninger / oc haffue alligeuel Troen / Oc imod dem / ſom ville met gerninger vorde fromme / oc holder oſſ ſaa / paa den rette middelſte Vey / at wi formedelſt Troen ſkulle vorde fromme / oc fri fra Synden. Oc der effter ocſaa naar wi ere nu fromme / giøre gode gerninger / oc bruge oſſ veluillige i kierlighed / oc icke ſøge vor egen nytte der met.

Huorledis priſer S. Johannes Troen?

Hand ſiger. Alt det ſom er født aff Gud / offueruinder Verden / oc vor tro er

 den

den Seyer/som haffuer offueruundet Verden.

Huilcke ere fødde aff Gud?

De som tro paa Jesum Christum/ som Johannes siger i det j. Cap. Saa mange som hannem anammede/dem gaff hand mact at vorde Guds børn / de som trode paa hans Naffn.

Huorledis ere da de andre fødde?

Alle Menniske fødis vredens oc den euige døds børn / wi vndfangis fødis oc obfostris i Synd / wi leffue i Synd / oc aff naturen er der i oss idel Synd oc wdyd/ syndelig lyst oc begæring / oc wi foracte Gud oc alle hans bud. Aff vor egen krafft kunde wi aldri komme til Guds børns vdnælelse/men aleniste formedelst den ny fødzel oc Troen til Jesum Christum.

Huorledis skeer den ny fødzel?

At wi dræbe den gamle Adam/ det er/ det syndige Legeme. Fordi at skulle wi vorde naadens / oc det euige Liffs Børn/ oc giffue oss veluillige vnder kaarssit / for Guds skyld/da skal vor gamle Adam affleggis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

leggis / oc den Menniskelige nature aldelis fornys / som Christus siger til Nicodemo. Johan. iij. Sandelige / sandelige ieg siger dig. Uden saa er / at nogen fødis end en gong aff Vand oc Aand / da kand hand icke komme i Guds Rige. Huor som denne ny fødzel nu icke skeer i oss / der bliffuer den gamle Adam en Skalck / oc en gammel nequam / som tilforn.

Huad vil Johannes der met / at hand siger / Vor tro er den Seyer?

Saa meget vil hand sige. At tro paa Jesum Christum Guds Søn / vor eniste Meglere / Frelsere oc Saliggiøre / er icke en gerning som staar i Menniskelig krafft / Men den hellig Aands gerning / som i Daaben giør alle tro Menniske til ny Creature / huilcke der nu tencke / tale oc giøre anderleds / end de tilforn tenckte / talede oc giorde. Oc in Summa / Guds Ord som anammis i hiertet / fører met sig den hellig Aand / den hellig Aand forarbeyder troen / Troen giør arffuinge oc Guds Børn / oc Guds Børn ere Herrer met Christo / offuer Dieffuelen / Døden / Synden oc Helffuede / oc

beholde seyer imod Verden oc alle Helffue=
dis porte.

Huad kaldis det at offueruinde
Verden?

At offueruinde Verden er intet an=
det/end staa imod den syndelige lyst oc be=
gæring / forfengelige glæde oc løssactig=
hed/ der Mennisken fristis met i Verden oc
føris i forderffuelse aff Dieffuelen oc deris
eget Legeme/ oc endelige formedelst Troen
til Christum offueruinde oc beholde Seyer.

Huad er Verden?

Verden er intet andet / end legemens
lyst/øyenis begæring/vort leffnets hoffer=
dighed / som Johannes siger i det andet
Capit. Alt det som er i Verden / det er lege=
mens lyst / oc øyenis lyst / oc it hofferdigt
leffnet/oc saadant er icke aff Faderen/men
aff Verden oc Verden forgaar met hen=
dis lyst.

Huad er Legemens lyst?

Al wskickelig begæring / oc legemens
tilbøylighed til wkyskhed oc wrenlighed/
til fraadzeri oc druckenskab/ oc andre saa=
danne Synder / som ere forbudne i Guds
Ord etc. Huad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huad er øyenis begæring?

Gerighed oc offueruettis omhyglighed for timelig næring. Oc alle Synder der kommer aff gerighed / ſom løgn / bedrægeri/aager / ſtylt / røffueri/ at beſuige oc forraſke Folck/i dom/met vect/ maal/ aln/breff/ſegel/mynt/icke handle retſindelige met ſin Neſte i handel oc kiøbmandſkab.

Huad er vort leffnets hofferdighed?

At vere ſtaalt / hoffmodig/ oc prale met mad / drick oc klæder / at ophøye ſig offuer alle Menniſke/oc lade ſig bedre tycke met bygning oc plantelſe/oc foracte andre Folck.

Huad er det/at Johannes ſiger. Huo er den ſom offueruinder Verden/ vden den ſom troer/ at Jeſus er Guds Søn / Tro dog Dieffle ocſaa det oc alle vgudelige?

Johannes ſtraffer met diſſe Ord/ Først den Kettere Cherintum / oc hans Diſciple/ſom benecte Guddom i Chriſto/ oc ſige / At Chriſtus er icke Guds naturlige Søn / men aleniſte en vduald Søn/ ſom

som Scrifften kalder tro Menniske/ Guds Sønner oc Børn.

Der nest/ giffuer hand tilkiende met disse ord/ at hand icke taler her om den Historiske tro/ som mand tror/ at Gud er/ at hand haffuer en Søn/ at den samme Søn bleff Menniske/ døde paa kaarssit/ opstod fra de Døde/ oc opfor til himmels/ huilcket Dieffle oc vgudelige Menniske ocsaa tro. Men hand taler her om den rette leffuende oc krafftige Tro/ der holder Christum alene for Verdens eniste Meglere/ Frelsere oc Saliggiøre/ som døde for alle Menniskens Synder/ oc vdgyddede sit dyre Blod. Denne tro beholder alene Seyer/ oc giør oss fromme/ retferdige oc salige/ som disse efterfølgende Ord giffue til kiende. Dette er den/ som kommer met Vand oc Blod Jesus Christus/ icke aleniste met Vand/ men met Vand oc Blod.

Huad vil Johannes met disse Ord?

Efterdi det ligger saa offuermaade meget paa vor Herre Christo/ da vil hand vel indtrycke den samme Verdens Frelsere oc eniste Meglere/ Syndens vdslettere/ Dødens dræbere oc helffuedis bestaarmere

re i vore hierter. Thi at tuile paa Christi tilkommelse i legemet / paa hans pine / Død oc Opstandelse / er icke andet / end necte Christum met al sin godhed / velgerninger / verskyld oc fortienste / død oc pine / straffe den hellig Aand for løgn i Scrifften / foracte Guds Ord / oc giøre de høyuerdige Sacramente til intet / som fløde aff Christi side / tillycke Himmelen / oc met den tillid til egen fortienste oc gerninger / fare vden troen til Dieffuelen. Thi disse Christi Ord staa fast. Jeg er Veyen / Sandhed oc Liffuit / Jngen kommer til Faderen / vden ved mig. Saa vil hand nu saa sige. Alle Mennisker rose aff / at de tro / Guds Søn er bleffuen Mennisker / døde paa kaarssit / oc opstod fra de Døde igen: Det tror oc Dieffuelen. Men det tro de icke alle / at Christus formedelst sin pine / Død oc dyrebar Blod / frelste dem fra Synden / Dieffuelen / Døden oc Helffuede / men sette andre Frelsere i Christi sted / Som er / deris egne gerninger oc fortienste / deris egen fromhed oc retferdighed.

Huor faare siger Johannes / De ere tre som giffue vidnisbyrd / Aanden / Vand oc Blod?

Paa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Paa det hand skulde io giøre oss vis-se oc trygge i denne troens sag/ da vil hand beuise oc stadfeste met try ting / som met trofaste vidnisbyrde / At hand haffuer sagd sandhed om Christi tilkommelse oc hans fortienste.

Først/ vidner hand om Christo/at hand er Guds Søn / Vand / det er / Daaben/ Thi Johannes siger obenbare/ See/det er Guds lam/som bær Verdens Synder. Oc der hand kom til hannem hoss Jordan/ sagde hand. Jeg skulde døbis aff dig / saa vilt du lade dig døbe aff mig.

Der nest vidner det Blod / som met Vand flød aff Christi side paa kaarssit/ huilcket der afftode den gantske Verdens Synder. Thi at huo som anammer Daa-ben i troen/hand er visselige/lige som hand bleffue skinbarlige toen i Christi Blod / oc renset aff Synden. Thi at wi faa icke Syn-dernis forladelse / formedelst vore gernin-ger eller fortienste / men formedelst Christi Død oc Blods vdgydelse / som hand siger Esaie i det xl. Cap. Jeg er den/ Jeg er den/ som vdsletter dine misgerninger / Denne forladelse legger Christus i Daaben/ Dette

Blod/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Blod / er icke Oxe eller Buckeblod / men det er it wskyldigt / retferdigt oc helligt Blod / aff det wskyldige lille Lam Christo / oc er liffsens blod. Der faare haffuer det oc saa skarp Sebe / at det afftor alle Synders wrenlighed / fortærer oc vdsletter i it øye blick Synden oc Døden / oc fører al naade met sig igen / oc det euige Liff.

For det tredie / Vidner Aanden / Først i de hellige Propheter / der nest hoss Jordan der hand kom offuer Christum i due lignelse / Der effter paa Pintzdag / der hand bleff vdsent til Apostlerne / huilcke der predickede oc forkyndede Christum i den gantske Verden / at hand er den leffuende Guds Søn / oc alle tro Menniskis Frelsere oc Saliggiørre.

Dette er io herlige vidnisbyrd om Christo?

Ja visselige er det herlige / faste / sande oc trygge Vidnisbyrde / Huo vilde icke tro saadanne Vidne? Huo vilde fremdelis tuile paa Christo? Tror mand dog Menniske naar de bære vidnisbyrd / Hui skulde mand icke da tro saadanne herlige

Vidnisbyrd / som er / Aanden / Vand oc Blod? besynderlige efftersi Faderens Vidnisbyrd end ocsaa kommer der til/som Johannes siger fremdelis. Der som wi anamme Menniskens Vidnisbyrd / da er Guds Vidnisbyrd end større / Thi det er Guds Vidnisbyrd/at hand vidnede om sin Søn/ Huo som tror paa Guds Søn/hand haffuer dette Vidnisbyrd hoss sig.

Huad vil Johannes met disse Ord?

Hand vil saa meget sige / Der som saadanne Vidnisbyrd om Christo icke opuecke oss / da trøste oss Gud. Daaben bær Vidnisbyrd om hannem / Det Blod vidner om hannem / der hand afftode vore Synder met. Der vidner om hannem sandheds Aand / huilcken der veed aff ingen løgn eller Hygleri. Der offuer bær oc Faderen selff Vidnisbyrd / først hoss Jordan/ der nest paa det bierge Thabor / at denne Christus er hans velsignede Søn / i huilcken hand haffuer behagelighed / huilcken alle Menniske oc skulle vere lydige / huad Vidnisbyrd ville wi mere haffue? O huor salige ere de som anamme dette Vidnisbyrd/

byrd/ men we dem/ som det foracte. Gud giffue/ at wi lære rettelige kiende Christum / oc bliffue hoss hannem euindelige/ Amen.

Den anden Søndag effter Paaske / Epistel j. Petri ij.

KJere brødre/ Christus haffuer ledet for oss/ oc ladet oss it Exempel/ at wi skulle efterfølge hans fodspor / huilcken der giorde ingen Synd / der er oc icke funden suig i hans mund / huilcken der icke bannede igen/ der hand bleff bandet/ icke truede/ der hand leed. Men hand sette det ind til den/ der dømer rettelige / huilcken der offrede selff vore Synder/ paa sit Legeme / paa Træet / at wi skulde vere døde fra Synden/ oc leffue i retferdighed / Formedelst huis Saar i ere bleffne retferdige. Fordi at i

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

vaare som vildfarende Faar / men i ere nu omuende / til eders Sielis Hyrde oc Biscop.

Huad lærer S. Petrus i dette Epistel?

Effter at hand haffuer vnderuisd allehaande Statte / huorledis de skulle holde sig i deris kald / oc formanit Suenne troli-ge / at de skulle vere deris Herrer lydige / icke alleniste de fromme / men ocsaa de vnderli-ge. Nu kunde Suennene vel saa suare der til / oc sige. Huo kand altid lide oc omdrage de vrede Herrers wret oc fortredeligħed / oc ligge vnder huer mands føder? Der hol-der Petrus dem Christi Exempel faare / oc siger. J Tienere / verer Herrene vnder-danige met al fryct / icke aleniste de gode oc fromme / men ocsaa de onde oc vanartige. Thi det er naade / om nogen fordrager ont oc lider wret for sin Samuittigheds skyld til Gud. Thi huad er det for en Ross / der som i lide hug for eders misgerninger skyld? Men naar i lide oc taale for velgerninger skyld / det er Naade hoss Gud.

Huad giør S. Petrus i dette Epistel?

Hand holder oſſ try ſtycke faare. Førſt/at wi ſkulle følge Chriſto. Det an=det/Huor vti wi ſkulle følge hannem. Det tredie / Huor faare wi ſkulle følge hannem.

Huad ſiger hand om det første ſtycke?

Hand ſiger ſaa / Huo ſom vil vere Chriſti Diſcipel / hand ſkal bære kaarſſit effter hannem / lide megen friſtelſe / gen=uordighed / forfølgelſe / drøffuelſe oc an=giſt. Huo ſom ſkammer ſig ved Chriſti Ri=gis Hoffarue oc Hoffklæde / hand ſkal oc ſkamme ſig ved den Kong Chriſto. Jo mere vold oc wret en Chriſten lider / io be=dre ſtaar hans ſag: Wi ſkulle endelige bliff=ue Chriſto Guds Søn lige. Rom. viij. Lide wi met Chriſto / da ſkulle wi oc regnere met hannem.

Huad ſiger hand om det andet ſtycke?

Hand ſiger. Chriſtus giorde ingen Synd / der er oc icke funden ſuig i hans mund / oc der hand bleff bandet / bandede hand icke igen / oc truede icke / der hand leed / Men hand ſette det ind til den / der dømer rettelige. Her giffuer S. Peder til kiende / huor vti wi ſkulle følge Chriſto /

Som hand vilde sige. Christus Guds Søn vaar taalmodig i sin pine/ hand be-sueg ingen / bandede ingen / truede ingen/ men hand sette al sin pine ind til Gud sin Fader. Der vti skulle wi nu følge hannem/ siger S. Petrus / ia Christus siger selff Matth. xj. Lærer aff mig / thi ieg er sact-modig/ oc ydmyg aff hiertet. Oc Luce vj. Elsker eders wuenner / giører dem got som eder hade / Velsigner dem som eder for-bande/ Beder for dem/ som forfølge eder/ oc giøre eder ont.

Haffue wi oc Exempel paa denne Eff-terfølgelse?

Ja sandelige / Huad Christus lerde met Ord/ det beuiste hand oc met gernin-gen. Hand bad for dem der hannem kaarss-feste/ Fader forlad dem det/ thi de vide icke huad de giøre/ Luce xxiij. Lige saa leed Jo-seph wret aff sine Brødre taalmodelige/ oc befalede Gud sagen. Dissligist leed Da-uid wret aff sin Søn Absolon/ oc Semei skendzel. Saa bad oc Stephanus for sine Fiender / Herre beholt dem icke denne Synd. Disse Exempel skulle wi Christne ocsaa følge / icke heffne oss selff/ men be-

fale Gud heffn / som siger / Heffn hører mig til / ieg vil betale.

Huorledis taler hand om det tredie stycke?

Hand siger saa. Hand offrede selff vore Synder paa sit Legeme / paa kaarssit / at wi skulde vere fri fra Synden / oc leffue i retferdighed / formedelst huis Saar i ere bleffne Helbrede. Fordi at i vaare lige som vildfarende Faar / men i ere nu omuende til eder Sielis Hyrde oc Biscop. Her giffuer S. Petrus tilkeende / huor faare wi skulle efftersølge Christo / som er fordi / at hand er vor Forløsere oc Frelsere / ia vor Hyrde oc Biscop. Wi skulle efftersølge Christo i de forbeneffnde stycke / som vnder kaarssit / i pine / i taalmodighed / sactmodighed / ia i en Christelig omgengelse oc leffnet / oc see off dog faare / at wi icke bruge denne omgengelse til retferdighed.

Thi der til tien ingen Menniskelig gerning eller fortienste / men aleniste JEsu Christi fortienste / huilcken der gaff sig alene oc selff hen i døden / oc offrede vore Synder paa sit Legeme / paa kaarssens træ etc. Thi at formedelst Christum ere wi

aleniste forløsde fra Dieffuelen / Døden/ Synden oc Helffuede / Formedelst hans ribler oc Saar ere wi helbredede/ formedelst hans eniste død oc helffuede komme wi til Himmelen oc det euige Liff.

Efferdi Christus nu er kaarssfest/ død oc begraffuen for oss / oc affslette vore Synder formedelst sin død / oc formedelst sin Opstandelse / forhuerffuede oss sin retferdighed igen/ oc gaff oss sin Aand/ til at giøre fremdelis got / da er det tilbørligt / at wi følge hans Aand / oc icke lade den gamle Adam bruge sin vanart / eller tilstede Synden at regnere i eller iblant oss.

Huorledis skal denne Efterfølgelse ske?

Wi skulle loffue oc tacke Gud / kaarssfeste vort legeme / vocte oss fra synd / at wi icke skulle formedelst vor wtacknemelighed/ giøre vor sag argere.

I huad maade?

Wi haffue en gong verit i Dieffuelens/ Dødens oc helfuedis vold/ oc CHRIstus fride oc frelste oss der fra/ oc nedlagde vore Fiender / der skulle wi tilbørlige tacke hannem faare/ oc icke giffue oss fortredelige vnder

der disse Fiender igen. Vide i icke/siger S. Paulus/at alle wi som ere døbte/ ere døbte i hans Død? Som hand vilde sige. Ere i bleffne Christne / oc haffue anammit Daaben/da følger oc eders Frelseris Christi fodspor. Falde i aff skrøbelighed i synd/ da staar op igen / tencker paa den Pact der bleff giort met Gud i Daaben/lader aff at synde/oc omuender eder til Gud igen / bedrer eders leffnet/ oc naar i komme paa den rette vey igen / da staar icke stille/ gaar oc icke til bage igen/i det gamle syndelige leffnet/men farer stedze frem/ oc beder met de hellige Apostle / om eders trois forøgelse/ oc beuiser troens fruct/ eder Neste kierligheds gerninger/ skicker Gud eder dissimellem it kaarss/ fristelse/ pine oc drøffuelse til/ da verer taalmodige: Skulle i dø/da skulle i icke fryctе for døden. Thi Daaben er it tegn / at Christi død er eders død / oc lige som Christus offueruant Dieffuelen/Synden oc helffuede / opstod fra de Døde / oc leffuer euindelige/ Saa skulle ocsaa wi offueruinde Dieffuelen / Døden / Synd oc Helffuede i Christi naffn / opstaa igen paa den yderste dag fra de døde/ oc leffue euindelige.

Huad er nu Summa / paa de sidste Ord/ i dette Epistel?

Wi ere Christi Faar / hand er vor Hyrde oc Erkebiscop / Christus er vor Herre/ wi hans Suenne oc Tienere/ Christus er vor Mestere / wi hans Disciple / wi ere hans henders gerning/ oc hans græssgongs Faar / Christus er Timmermand oc Bygmestere / wi ere træ oc sten til bygningen / Christus er Pottemageren / wi iord eller leer. Skal der bliffue noget got aff oss/ da skal hand berede/ høffle/ behugge / skure oc beskicke oss der til / ellers bliffuer der intet aff. Der faare vil S. Petrus saa meget sige / kiere Børn / Lader Christum Guds Søn/ vere oc bliffue eders Hyrde oc Biscop / Lader hannem vere eders fyllistgiørelse / eders retferdighed / forløssning oc Salighed / formindsker hannem intet aff hans fortienste/ lader hannem alene vere eders Syndebod / Døddræbere oc Helffuede staarmere / Hand haffuer oc giort det alene / vdslet Synden / dræbet Døden/ forstyrit helffuede oc opladet Himmelen. Der faare lader hannem oc alene vere den eniste Meglere/ Talssmand / Frelsere

sere oc Saliggiørre / følger hans fodspor i en ret bestandig karsk tro / i ret broderlig wfarffuit kierlighed / i den gamle Adams rette dræbelse / ia i en ret Christelig omgengelse / væsen oc leffnet. Giører imod eder Neste / lige som i ville / at hand skal giøre imod eder / oc lader denne gode omgengelse / vere troens fruct / aff it got træ / ia it ret Christeligt leffnets fruct / saa skal Christus den gode Hyrde / føre eder som sine elskelige Faar / til god salig føde / her i denne Verden til sit hellige Guddommelige Ord oc kundskab / oc i den anden Verden til det euige Liff / Amen.

Den tredie Søndag effter Paaske / Epistel j. Petri ij.

KJere Brødre / Jeg formaner eder som Fremmede oc Vdlendinge / at i holde eder fra kiødelig begæring / som stride imod Sielen / oc haffuer en god omgengelse /

gelse iblandt Hedningene / paa det / at de som tale ilde paa eder lige som Misdedere / kunde see eders gode gerninger / oc prise Gud / naar det kommer nu til dagen.

Verer al Menniskelig skick vnderdanige / for Herrens skyld / vere sig Kongen / som den øffuerste / eller Høffuitzmend / som de der vdsendis aff hannem / til heffn offuer Misdedere / oc de fromme til loff. Thi det er Guds vilie / at i skulle met velgerninger tilstoppe daarlige Menniskis vanuittighed / som de der ere fri / oc icke som i haffde frihed til ondskabs skiul / men som Guds tienere.

Hiører huer mand ære / elsker Brødrene / frycter Gud / erer Kongen.

J Tienere / verer Herrene vnderdanige met al fryct / icke aleniste de gode oc fromme / men ocsaa de vnderlige. Thi det er naade / der som

som nogen fordrager ont / oc lider wret / for sin Samuittigheds skyld til Gud. Thi huad er det for en roß/ der som i lide hug for eders misgerninger skyld? Men naar som i lide oc taale for velgerninger skyld/ det er naade hoß Gud.

Huad lærer S. peder i dette Epistel?

Try ting. Først/ Adams dræbelse. Der nest/ En god omgengelse. Det tredie. Lydighed. Oc at tale klarlige der om/ da giør hand tre deylige formanelser. Først formaner hand alle Christne/ at de skulle holde sig fra kiødelig begæring/ oc haffue en god omgengelse iblant Hedninge. Der nest/ at de skulle vere al Menniskelig skick / macter oc øffrighed vnderdanige oc lydige. Det tredie/ formaner hand Tienere/ at de skulle v[..] deris Herrer lydige.

Hulcken er den første formanelse?

Saa siger hand/ kiere Brødre / Jeg formaner eder som Fremmede oc Vdlendinge / holder eder fra kiødelig lyst / som strider imod Sielen/ Som hand vilde sige/ J

ere

ere nu formedelst troen bygde paa den ret/
te Klippe Christum / oc haffue fuldkom/
men retferdighed i hannem / saa vaare vel
det nu det beste / at i ekon døde oc vaare
hoss Christo. Men effterdi Gud lader eder
leffue her paa Jorden / oc end nu besuaris
met kiød oc blod / oc kunde icke vere wden
syndelig lyst oc begæring / da skulle i stride
der imod. J taare icke tencke / at det vil vd/
rettis met søffn oc ladhed / met skimpt oc
løssactighed / i skulle met mact imodstaa
Dieffuelen. Thi hand soffuer icke / men
gaar omkring / som en brølende Leue oc sø/
ger / den hand kand opsluge. Jo mere bren/
nende eders tro er / Jo større er Dieffuelens
fristelse. Før i komme til troen / loed hand
eder haffue god fred / men strax i begynde
at bliffue Christne / da komme der hundre/
de onde tancker / ia tusinde flere fristelser /
end tilforn.

Er der da ingen fred i denne Verden?

Menniskens leffnet er icke andet her
paa Jorden / end it Ritteri / som Job siger /
oc en daglig strid oc skermysse / Ja en ret
Stridslæger. Herskarens Gud ligger sted/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Der til suarer S. Petrus/ oc siger/ kiere Suenne ville i vere Christne / oc Gud behagelige/ da skulle i icke ansee/ huor wskickelige oc vnderlige eders Herrer ere / men see oc høre/ huad Gud biuder eder / oc tencke saa / Nu vel / din Hossbonde oc Hustru mue vere huordanne de ville/ gode eller onde/ venlige eller vanartige / saa vil ieg gerne tiene dem aff hiertet / oc det vil ieg giøre Gud til ære/ effterdi hand vil det saa haffue/ oc Christus er for min skyld selff bleffuen en Suend / Jeg veed at huad som min Hossbonde oc Hustru befale mig/ det haffuer Gud selff budet mig / oc det er icke it Menniskis/ men Guds bud. Der faare siger S. Paulus til de Coloss. i det iiij. Capit. J Suenne verer lydige i alle ting / fordi at i tiene vor HERre Christo / Huor kunde Suenne oc Piger haffue en større trøst/ end at S. Paulus siger / De tiene Herren selff ∴ Lader alle aandelige Aarden / som ere/ Muncke/ Nunner / Canicker gaa frem oc føre saadant vidnisbyrd aff Scrifften til det som de giøre / som er / at de met deris sang oc lesning/ neyen oc bucken/ røgelse oc vielse etc. tiene Christo / det skulle de

kunde giore / naar Dieffuelen far op til Himmels / Christus staar stedze oc siger. De tiene mig forgeffuis / efftherdi de lære saadan lerdom / som icke er andet end Menniskens bud. Naar en fattig bonde-Dreng / som haffuer en ret tro / bryder møg paa en vogn / Oc en fattig tienste Pige / toer fad oc feyer husit / da ere de vissere faar Gud / paa deris gerning / end alle Carthuser / met alle deris store / skinnende / kaasteli-ge Kloster gerninger / Gud giffue at de vilde omuende sig / Amen.

Den fierde Søndag effter Paaske / Epistel Jacobi j.

KJere brødre / Huer god gaffue / oc huer fuldkommen gaffue / kommer her offuen ned / aff Liussens Fader / hoss huilcken der er ingen omskifftelse eller omuendelse met Liuss oc mørck. Hand fødder oss effter sin vilie formedelst sandheds Ord / at wi skulde vere den

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

første grøde aff hans Creature. Der faare kiere Brødre/skal huert Menniske vere snar til at høre / oc langtsam til at tale / oc langsam til vrede. Thi Menniskens vrede giør icke det/som ret er faar Gud.

Der faare afflegger al wrenlighed oc al ondskab / oc anammer ordet met sactmodighed / som er plantet i eder / huilcket der kand giøre eders Siele salige.

Huad giør S. Jacob i dette Epistel?

Hand formaner alle Christne til retsindige gode gerninger / oc besynderlige ordens Tienere at de skulle vocte sig fra forfengelig ære / Thi der er ingen last / som skendeligere forderffuer Predicke embedet/ end hoffmod/kommer da gerighed der oc saa til/da er det saa meget argere.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Faare denne Text beuisde hand / at Synd oc ondskab icke kommer aff Gud / men aff vort hiertis forderffuede lyst. Nu vil hand fremdelis giffue til kiende / at alle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

gode gaffuer komme aff Gud / oc siger. Farer icke vild kiere Brødre / Alle gode gaffuer oc alle fuldkomne gaffuer komme her offuen ned/fra liussens Fader etc. Lige som hand vilde sige/Der som Dieffuelen eller eders eget kiød vilde friste eder / eller opuecke til hoffmod oc forfengelig ære/ da samtycker icke i saadan fristelse / giffuer hende oc icke rum eller sted / Der skal ingen hoffmode sig aff sin naade oc gaffue/som hannem ere giffne aff Gud / men ydmyge oc fornedre sig vnder andre / lige som vor Herre Christus ocsaa giorde / oc vider / at alle gode gaffuer / baade til Liff oc Siel/ giffuis aff Gud.

Huad holder S. Jacob oss faare i dette Epistel?

Try stycke/Det første/at alt got kommer aff Gud / baade legemligt oc aandeligt/ocsaa vor ny fødzel/den hellige Daab/ i huilcken wi formedelst den Guddommelig sandhed vorde hans Børn.

Det andet/En maade oc skick/huorledis wi skulle høre Guds Ord/oc predicke oc lære det fra oss igen.

Det

Det tredie/ Huad fruct der ſkal kom⸗ me oc flyde aff at mand hører Guds Ord.

Huad ſiger hand om det første ſtycke?

Hand ſiger ſaa / Alle gode gaffuer/ oc alle fuldkomne gaffuer komme her off⸗ uen ned / fra liuſſens Fader / hoſſ huilcken der er ingen omſkifftelſe eller foruendelſe paa liuſſ oc mørck / Som hand vilde ſige/ Alt det gode wi haffue oc formue / baade i aandelige oc legemlige ſager / det haffue wi aff Gud. Oc dette Sprock er imod dem / ſom i de ſager / der ere retferdighed anrørendis tilſcriffue vor krafft oc for⸗ mue noget. Fordi at naar ſom de end lenge robe oc ſkrige / at wi kunde fortiene dette oc det met vore gerninger / ſaa ſtaar dog Scrifften imod dem / oc ſiger / At huad wi formue / det kommer icke aff oſſ / men aff Gud. Der faare ſiger Paulus / huad ieg er/ det er ieg formedelſt Guds naade.

Huilcke ere de legemlige gode ting oc gaffuer?

Fred / karſkhed / ſtyrcke/deylighed/ ſkarpſindighed / en klar ſyn / lydighed/ Pendinge/ gods / rigdom/ it got Regimen⸗

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

te / timelig verlig / gode venner / trofaste Nabo / en from Hustru / lydige Børn oc Tiunde/oc andet saadant.

Huilcke ere de Aandelige gode ting oc gaffuer?

Fromhed / Venlighed / Tro/kierlighed/Retferdighed / Naade / Sactmodighed/Guds Ord/Euangelium/ Daaben/ Christi Testamente / Taalmodighed vnder kaarssit / oc anden saadan Aandens fruct. Disse ere alle Guds gaffuer / som skenckis oss aff naade/ oc icke forhuerffuis formedelst noget Menniskis gerning eller fortienste. Ja huad got kunde wi fortiene? Wi ere aff naturen onde raadne Træ / oc bære forderffuen fruct. Matthei vij. Det som er ont / syndeligt oc fordømeligt i oss/ det haffue wi aff oss selff / Men det gode som er i oss / det er aff Gud : Som den Prophete Oseas siger/i det xiij. Capit. I mig allene staar din Salighed. Gud giør oss alle fromme / retferdige / hellige oc salige/icke vor fri vilie / icke vor fornufft oc gode tycke/icke vore gerninger oc fortienste / Ja wi ere icke duelige aff oss selff til at tencke noget/ som aff oss selff/men at wi ere

noget

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

noget duelige/det er aff Gud ij. Corinth. iij.
Er der en god tancke / it got Ord / en god
gerning i oss / da er det aff Gud / Hand er
en Kilde til al godhed / oc al vissooms Fa-
der / den rette Gaffuegiffuere / salighedz
Herre. Oc lige som Gud er det høyste go-
de / saa kand hand oc intet andet giffue oc
vddele / end idel gode ting.

Hui kalder hand Gud / liussens Fader?

Der er intet mørck hoss Gud / ingen
omskifftelse / ingen foruendelse / men idel
Liuss oc klarhed. Hand er oc icke wstadig /
omskifftelig / letferdig / men wden omskiff-
telse. Vore dage formørckis offte met
Skyer oc natten / Men hoss Gud er in-
tet mørck eller mulm. Vor vissdom for-
mørckis offte met vildfarelse / Men hoss
Gud er euig sandhed. Der faare kaldis
hand liussens Fader / liffsens kilde / oc it
ligende fæ til al vissdom. Effterdi wi nu
vide dette / da skulle wi giøre vor største
flid der til / at wi kunde komme fra mørc-
ket / løgn oc vildfarelse / oc giøre oss delaff-
tige i det Guddommelige liuss / sandhed
oc vissdom / saa vorde wi / som fromme
Børn / vor kiere Fader lige.

Huor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huor faare siger hand/ at hand fødde oss effter sin vilie/ formedelst sandheds ord/ at wi skulde vere hans Creaturis første grøde?

Hand vil der met giffue til kiende / at vor fødzel vaar ond/ wren/ synd oc forbandelse / oc at Gud aff naade kallede oss til Børns vduelelse/ oc anammede oss formedelst igenfødzelen / ved Daaben / som nyfødde Børn.

Huorledis gaar denne fødzel til?

Gud Fader lader vdsaa oc predicke iblant oss den hemmelske Sæd / det Guddommelige Ord / formedelst Christum sin elskelige Søn. Huo som nu fatter oc anammer denne Sæd met øern oc it tro fast hierte/ hand føddis it nyt Menniske formedelst det samme Ord / oc it Guds Barn / som S. Petrus siger j. Petri j. J ere fødde igen icke aff forgengelig / men aff wforgengelig Sæd/ som er / aff Guds leffuende Ord/ som bliffuer euindelige. Effter den mening oc maade taler oc her S. Jacob.

Huor faare fødde hand oss ny igen?

At wi skulde vere den første grøde aff

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

hans Creature / det er / at wi skulle vere it helligt frastild Folck/fra alle andre Folck/ Jøder/Torckere/Hedninge oc falske Christne/ aleniste vere vor Herris Christi Prester oc Konger / ia Guds Børn oc arffuinge/ Thi Scrifften kalder den første grøde/dem som vaare de beste Arffuinge / oc Herrer offuer alle ting. Lige saa kalder S. Jacob alle døbte Christne/ at de ere Herrer offuer Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede/ oc foruente den Himmelske arffdel.

Huad siger hand om det andet stycke?

Hand siger/kiere Brødre/huert Menniske skal vere snar til at høre / oc langsom til at tale/Som hand vilde sige. Efftherdi i formedelst Guds Ord ere naadelige komne til Guds Børns vduelelse / Oc ordet fører Aanden oc liffuit met sig / giør Guds Børn oc Arffuinge/da formaner ieg eder/ at i ville holde eder skickelige effter den ny fødzel/oc Guds Ord / flitelige høre oc icke forsøme eller foracte det hellige Euangelium.

Huor faare siger hand / Verer snare til at høre oc sene til at tale?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Wi skulle meget mere vere redebo-
ne til at høre Guds Ord / end at ta-
le.

Hui saa?

Alligeuel hand begærer en god ger-
ning/som begærer lære embedet j. Timoth.
iij. Saa skal hand dog see ocsaa til/at hand
er forstandig oc skickelig til den rette ler-
dom. Thi at lige saa herligt som Embedet
er/naar det vdrettis rettelige / saa skade-
ligt er det ocsaa / naar det befalis dem/
som icke haffue forstand i Scrifften. Der
faare forbiuder oc S. Paulus / at mand
skal icke lettelige legge haanden paa en Ny-
kommen / oc befale hannem Predicke em-
bedet. Saa vil nu S. Jacob saa meget si-
ge. J skulle icke strax / at i haffue hørt fire
eller sex Predickener / traade op / oc vere
Doctor Doctorum / straffe oc sette alting
til rette / J skulle tilforn studere vel vd / før
end i lære andre Folck / at i icke før bliffue
Skolemestere end Peblinge / icke før pre-
dicke / end i ere skickede oc kallede der til/
Verer heller Tilhørere / end Lærere. Det
er mindre fare at høre til end lære. Tempus
enim est loquendi, & tempus audiendi.

Huor

Huor faare siger hand/ Verer langsomme til vrede?

Hand vil saa meget sige. Der som mand straffer eder for eders wskickelige oc wforstandige predicken skyld / da skulle i icke strax bliffue vrede der faare / men tage samme straff til tacke / oc bedre eder. Thi vrede giør intet got / Aff vrede kommer kiff / tuedract / wsamdrectighed / mord / mandslet oc al wlycke.

Huad siger hand om det tredie stycke?

Hand siger. Der faare legger aff al wrenlighed / oc al ondskab / oc anammer Ordet met sactmodighed / som er plantet i eder / huilcket der kand giøre eders Siele salige. Lige som hand vilde sige. Ville i/ at den Sæd aff det Guddommelige Ord skal driffuis/ rodfestis oc bære fruct/ oc icke formedelst Synd / last oc wdyd / quælis oc vndertryckis / da afflegger al hiertens ondskab oc wrenlighed. Thi denne Sæd/ vil haffue en god ager / it rent hierte / it tro-fast moed oc sind / icke en tornefuld eller stenager / J skulle tilforn oprycke oc vdlu-ge tidzel oc torn / afflegge det gamle Men-

niske

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

niske met al sin lyst oc begæring / J skulle vere fri fra al Hofferdighed/ gerighed / vkyskhed / had oc auind / Disligist fra al listighed/finantzeri oc bedrægeri der vor neste kand besuigis met. J skulle giøre imod andre Folck / som i ville at de skulle giøre imod eder. Thi at huor som Menniskten ere hoffmodige oc gerige oc søge deris egen fordel til deris Nestis forderffuelse/ der ere de icke end nu bequemme til at anamme Guds naade. Thi Christus oc Belial / liuss oc mørck komme icke offuer it/ ij. Corinth. vj.

Huad er nu Summa aff dette Epistel?

De Christne skulle intet tilscriffue sig selff / huercken lidet eller meget / men giffue Gud ære alene. Oc effterdi de ere formedelst Daaben bleffne Guds Børn/ oc haffue vel Lært / Troens retferdighed/ som gielder faar Gud/da skulle de oc Lære gerningers retferdighed / som gielder faar Menniskten. Der til tien nu / at icke anamme Guds Ord i trette / vrede / fortredelighed/ men met sactmodige hierter. Bereder eders hierte/siger S. Jacob / til en god ager / at det indplantede Ord kand beknyttis i eder/

rodfestis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

rodfestis oc bære fruct. Der som det skeer/ da kand ordet giøre eders Siele retferdige oc salige. Thi Euangelium/siger S. Paulus Roma. vij. er Guds krafft / som salig giør alle dem der tro paa. Oc Christus siger Johan. viij. Sandelige / sandelige ieg siger eder/Der som nogen beuarer mit ord/ den skal icke see døden euindelige. Oc Johan. v. Huo som hører mit Ord / oc tror den / som mig vdsende / hand haffuer det euige liff/ oc kommer icke til dommen/ hand er trengd igennem fra døden / til det euige Liff/ Amen.

Den femte Søndag effter Paaske / Epistel Jacabi j.

KJere Brødre/J skulle giøre effter Ordet / oc icke aleniste høre det / huor met i bedrage eder selff. Thi der som nogen hører Ordet/ oc giør der icke effter / hand er lige som en Mand / der beskuer sit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

legemlige ansict i en Spegel / Thi effter hand haffuer beseet sig / gaar hand strax bort / oc glemmer huorledis hand vaar skicket. Men huo som seer igennem til friheds fuldkomne Lou / oc bliffuer der vti / oc er icke en forglemmelig Tilhørere / men giør der effter / hand bliffuer salig i sin gerning.

Oc der som nogen iblant eder lader sig tycke / at hand tien Gud / oc spæger icke sin Tunge / men forfører sit hierte / hans Gudstienste er wnytteligt. En reen oc wbesmittet Gudstienste faar Gud Fader / er / at besøge de Faderløse oc Encker i deris bedrøffuelse / oc holde sig wbesmittet fra Verden.

Huad giør S. Jacob i dette Epistel?

Hand handler icke her om Troen / eller om Troens retferdighed etc. Men om gerningers retferdighed / oc straffer dem / som ville vorde retferdige oc salige / alene

per fidem Historicam, det er / naar mand aleniste bekiender met munden Troens Ar-tickler / om Christi Mandom / pine/ død oc opstandelse / oc der følger dog icke Troens fruct / som saadant Folck haffuer altid verit oc er end nu meget.

Huad holder dette Epistel oss faare?

Try stycke / Først formaner hand de Christne / at de skulle icke aleniste høre Or-det / men ocsaa giøre der effter. Der nest giffuer hand de Christne atuarsel / at de skulle voctesig fra vnyttig snack/ oc siger / at saadant forderffuer oc til intet giør Menniskens gantske Guds tienste. Det tre-die er / at hand giffuer til kiende / huilcken den rette Guds tienste er / som er / at trøste / beskytte oc beskerme Encker oc Faderløse / besøge de Siuge / oc beuare sig ocsaa selff vbesmittet fra Verden.

Huilcke ere formanelsens Ord?

Giører effter Ordet/siger S. Jacob / oc hører det icke aleniste / huor met i be-drage eder selff. Denne formaning er nyt-telig / Thi huad kand nogen stort rose sig aff Troen oc Euangelio / naar som hans

gerninger/seder/ væsen oc leffnet/ ere imod denne Troen oc Euangelij lerdom: Skal nogen vere it got Træ / det er / sigis at haffue Troen/da skal oc god fruct/det er/ it erligt Christeligt leffnet oc omgengelse følge/ellers er det leffnet / ekon idel hygleri oc it vduortis skin.

Huilcke ere de som sigis at giøre effter Ordet?

De som bevise met gerningen/at de ere Christne/de som icke aleniste høre Euangelium/met ørerne/eller tale der om met munden / men lade det oc gaa sig til hierte/ oc leffue der effter.

Huilcke kalder hand Ordens Tilhørere?

Dem/som høre Euangelij Ord met ørne/oc rose der aff met munden/men scriffne det icke i hiertet/oc rette deris leffnet der effter / oc bære god fruct / men lade det ekon flyde i munden oc paa tungen.

Huad gerninger kreffuer S. Jacob?

Hand taler intet om de gerninger/der ere optenckte aff Mennisken / men aleniste om dem/som ere befattede i Guds Ord oc

Euange-

163

Euangelio / som at elske Gud offuer alle ting / oc sin Neste lige ved sig selff / giffue de Hungrue mad / de Tørste dricke / klæde de Nøgne / besøge de Siuge / trøste de Bedrøffuede etc. bede / faste / giffue almisse / oc andet saadant. Ved denne maade taler oc Christus Matth. vij. Huo som hører denne min tale / oc giør hende / den ligner ieg ved en klaag Mand / som bygger sit huss paa en klippe etc. Men huo som hører min tale / oc giør hende icke / hand er lige som en daarlig Mand / der bygger sit huss paa Sand etc.

Huad vil nu S. Jacob met disse Ord / Giører effter Ordet?

Hand vil saa meget sige. Ville i vere Christne oc Guds Børn / da skulle i icke bespotte Gud / icke aleniste prise hannem met munden oc tungen / robe oc skrige / men i skulle oc lade finde eder i en ret tro / oc nyt leffnet / icke aleniste høre ordet met ørerne / men fatte det Ord mand hører met hiertet / oc beuise det met gerninger. Thi Christus siger Luce xj. Salige ere de som høre Guds Ord / oc beuare det. Det er icke nock at høre Guds Ord / Mand skal oc fatte

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

oc beuare det / beuise det met gerninger / oc rette det gantske leffnet der effter / Ville i nu met gerninger giøre eder tro obenbare / da giører de gerninger / som ere befattede i Guds Ord.

Huem ligner S. Jacob den som alenliste hører Ordet?

Hand siger saa. Der som nogen hører Ordet / oc giør der icke effter / hand er lige som en mand / der beskuer sit legemlige ansict i en Spegel / oc der effter gaar hand strax bort / oc glemmer huorledis hand vaar skicket. Dette er en smuck lignelse / Thi at lige som it Billede forsuinder snart i en Spegel / oc forglemmis / saa er det oc met en blod Tilhørere / der icke beuiser sig met gerninger / oc haffuer icke Guds Ord stedze i hiertet / oc retter sit leffnet effter Euangelio.

Huad siger hand da om dem / som giøre effter Ordet?

Hand siger saa. Oc huo som seer igennem / i frihedz fuldkomne Lou / oc bliffuer der vti / oc er icke en forglemmelig hørere / men giør der effter / den samme bliffuer salig i sin gerning.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huad kalder S. Jacob friheds fuldkomne Lou?

Hand kalder Euangelion saa / Thi Euangelion er en fuldkommen lerdom / som frygder Menniskens samuittighed oc giør hende fri. Thi at huor vaar dog fuldkommenhed i Mosi Lou? Sandelige / haffde Louen kunde giort oss retferdige / fromme / fuldkomne oc salige / som S. Paulus siger / da haffde det icke verit behoff / at CHRIstus skulde kommet til Verden / oc giffuit en anden Euangelij lerdom / ved huilcken louen er borttagen / Disligist huor haffde dog Louen frihed? Der vaar ret Treldom / oc ingen frihed / som Christus oc siger Johan. viij. Der som Sønnen gør eder fri / da ere i ret fri.

Huad vil hand nu met disse Ord?

Hand vil saa meget sige / Huo som saa hører Guds Ord oc Euangelion / at hand haffuer det stedze faar øyen / som en Spegel / oc som den første Psalme siger / aldri vender sine øyen der fra / men taler om Herrens Lou / dag oc nat / oc giffuer ocsaa fruct i sin tid / giør mange gode gerninger / hand er salig / oc huad hand begynder / det

forfremmis hannem altsammen til det beste.

Kand ieg bliffue salig met gerninger/ huorfaare er da Christus død?

At trenge paa de gerninger som ere befattede i Scrifften/ er got/ Thi fructen skal io giffue Træit vidnisbyrd / om det er got eller ont. Men at tilscriffue gerninger salighed/ Christi fortienste til foractelse / skal icke ske/ det haffuer oc icke den mening. Thi Scrifften siger. Abraham trode Gud/ oc det er hannem regnet til retferdighed / Gene. xv. Oc Abacuc ij. Den Retferdige skal leffue aff sin Tro. Oc Johan. iij. Huo som tror paa mig / hand skal haffue det euige Liff. S. Jacob seer icke her til gerninger/ men meget mere til kilden / der saadanne gerninger flyde aff / lige som Scrifften oc giør andre vegne.

Giff der Exempel paa?

Christus siger/ Det skal ske at Menniskens Søn skal komme i sin Faders herlighed met sine Engle / oc paa den dag skal hand betale huer effter sine gerninger. Der seer CHRIstus icke til gerninger/ men til troen/

troen / der gerninger skulle flyde aff. Eff⸗
terdi wi nu vide / at Troen giør off from⸗
me / retferdige oc salige / da skulle wi intet
tage hende fra / oc dog icke diss mindre la⸗
de vor Tro til syne met gerninger / icke met
Menniskelige optenckte gerninger / men
met de gerninger som haffue deris grund i
Scrifften.

Hulcken er S. Jacobs formanelse at wi skulle
vocte off fra slem tale eller snack?

Saa siger hand. Der som nogen la⸗
der sig tycke iblant eder / at hand tien Gud /
oc spæger icke sin Tunge / men forfører sit
hierte / hans Gudstienste er wnyttelig.

Huad er Tungen?

Tungen er Menniskens it stort / herligt
oc ypperligt ligende fæ. Men io herligere /
io skadeligere / der som mand misbruger
hende / som S. Jacob siger i det iij. Capit.
Seer / siger hand / wi føre heste i tøm / at de
skulle vere offlydige / oc driffue det gantske
legeme omkring. See / alligeuel Skib ere
store / oc driffuis aff stercke vær / saa sty⸗
ris de dog met it lidet Roer / Lige saa er oc
Tungen en liden lem / oc kommer store ting
aff sted. Seer / huor stor en Skou opten⸗

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

der en liden ild: Oc tungen er ocsaa en ild / en Verden fuld met wretferdighed/lige saa er Tungen iblant vore lemmer / oc besmitter det gantske legeme/ oc optender alt vort væsen / naar hun optendis aff Helffuede. Thi al naturen paa Diur oc Fule oc Hugorme oc vnderlige ting i haffuit bliffue temde / oc ere temde aff Menniskelig nature / men Tungen kand intet Menniske temme / det wrolige onde / fuld aff dødelig forgifftelse.

Huad er wnyttig snack?

Wnyttelig snack er alt det / der icke sticker sig til sagen. Denne last forbiuder icke aleniste S. Jacob/ men ocsaa S. Paulus Ephe. iiij. der som hand siger / Lader ingen slem tale gaa aff eders mund. Ja Christus siger Matthei xij. Jeg siger eder/ at Mennisken skulle giøre regenskab paa den yderste domme dag/ for huert wnytteligt Ord/ der de haffde talet.

Huad vil nu S. Jacob met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Iblant alle syndelige gerninger / forderffuer intet saa slæt oc aldelis den rette Gudstienste / oc alle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

alle Politier/som en wtemd Tunge/der icke spægis/men siger frem/alt huad der kommer i munden/huad heller det er got eller ont/løgn eller sandhed/nytteligt eller skadeligt.

Hui saa?

Huad er skadeligere i almindelige Politier oc Menniskens forsamling/end en forgifftig ond Tunge/som icke andet giør/en stinger oc belacker Folck hemelige oc obenbare/oc giør dem skade paa deris gode røcte oc nafn/liuger oc besuiger/suer oc bander/laster oc formaledider/oc fører idel trette/wfred/kiff/tuedract/had oc wsamdrectighed iblant Mennisken. Huad er oc skadeligere i Kircken oc den Christelige forsamling/end en falsk Predickeris onde forgifftige Tunge/som met sin falske lerdom forfører oc forgiffter de enfoldige hierter/oc kaster dem i Dieffuelens strube? Lige som alle Papister/Partijske aander oc Secter/Hyglere giøre oc icke mindre skade/ia de falske Euangeliske ocsaa/som kunde met store Ord prale oc braske meget aff Euangelio oc Gudstienste/oc beuise dog icke deris Christendom

met

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

met en eniste liden gerning eller fruct.

Huad siger S. Jacob om Gudstienste?

Hand siger saa. En reen wbesmittet Gudstienste / faar Gud Fader er denne / at besøge Encker oc Faderløse i deris drøffuelse / oc beuare sig wbesmittet fra Verden.

Huor faare kalder S. Jacob disse gerninger en reen Gudstienste?

Fordi at Gud befalede dem selff. Huad Gud biuder oc befaler / det er god oc ret / oc den eniste sande Gudstienste / som hannem er behagelig. Mand kand ingen / større behagelighed giøre Gud / end at mād er hans Ord lydig. Gud befalede i Louen oc Propheterne / at mand skal giøre Fattige / Encker oc Faderløse til gode / oc holde sig selff wstraffelig / oc giffue huer mand it got Exempel met en Christelig omgengelse.

Hulcken er papisters Gudstienste?

Bygge Kircker oc Kloster / sticte Messer oc Altere / siunge Horas / ringe oc læse meget / tende mange blusslius oc lamper / giffue sig i Kloster / kiøbe Afflad / Brødreskab /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

drefkab/Vigiliis/Sielemisser/holde aarss Messer oc begengelse / stencke vict vand/ giffue røgelse/ gaa met kaarss / vie vand/ salt/palmer/kager/voxlius / sten oc træ/ døbe Klocker/giøre ørgeuerck/oprette Affguder / oc meget andet saadant / der Gud intet haffuer befalet aff / oc er ekon Menniskens dict oc drøme / lige som Børn giøre ducker at lege met.

Hulcken er den rette Christelige Gudstienste?

At tro oc forlade sig paa Gud/frycte oc elske Gud offuer alle ting/ tiene oc være sin Neste behielpelig i al nød/met trøst/ Raad oc gods / trøste fattige ælendige Folck/Hielpeløse Børn/Encker oc Faderløse i deris drøffuelse/besøge de Siuge/ bespise de Hungrue/ giffue de tørstige dricke/ klæde de Nøgne / trøste de bedrøffuede/ handle redelige met alle Menniske / oc giøre dem til gode. Oc at it Menniske skal oc saa holde sig selff wstraffelig / icke elske Verden met sin pral / vellyst oc løssactighed / fly hofferdighed / gerighed / wkyskhed/had oc auind / fraadzeri oc druckenskaff/oc beuise sig i alle ting / met sine geringen/ som en Christen. Huad

Huad er nu Summa paa dette Epistel?

Huo som vil tiene Gud rettelige/hand skal holde sig til Guds Ord/ rette sit gantske leffnet der effter/ sla sig fra Verden/ oc bliffue Verdens fiende. Thi S. Jacob siger i det iiij. Capitel. Huo som vil vere Verdens Ven/ hand bliffuer Guds wuen.

Huor vti staar Verdens findskab?

Der vti/ at mand icke holder sig lige effter Verden/ at mand icke praler/ icke er hoffmodig oc stunder effter herlighed oc velde/ at mand icke lader gerighed betage sig/ icke tracter effter gods oc rigdom/ oc der offuer vndertrycker oc besuiger den Fattige/ oc vdsuer hans sued oc blod met aager/ at mand icke riffuer oc skraffuer at sig alt det mand seer oc kand offuerkomme/ wanseendis huad en anden haffuer oc beholder. Huilcke Menniske som saa ere til sinde/ de ere visselige icke Menniske/ men wskellige Creature/ ia Christne/ lige som Dieffuelen er hellig.

Huor vti staar Guds venskab?

Der vti/ at mand bliffuer lige ved

Guds

Guds Søn / ydmyger oc forsiger sig selff / forsager Dieffuelen oc Verden / bær kaarssit met taalmodighed oc sactmodighed effter Christo. Huilcke Menniske som det giøre / de skulle oc wden tuil glæde sig met Christo euindelige i det euige Liff. Der til hielpe oss Gud / AMEN.

Den Søndag i bededagene Epistel Jacobi i det sidste Capittel.

KJere Brødre / Den ene bekiende den anden sine Synder / oc beder den ene for den anden / at i kunde bliffue helbrede. Den retferdigis Bøn formaa meget / naar hun er aluerlig. Elias vaar it Menniske / lige som wi / oc hand bad en Bøn / at det skulde icke regne / oc det regnede icke paa iorden / i try aar oc sex manede. Oc hand bad end en gong / oc Himmelen gaff Regn / oc Jorden bar sin fruct.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Kiere brødre/Der som nogen iblant eder far vild fra Sandhed/ oc nogen omuender hannem/hand skal vide/ at / den som omuende en Syndere / fra sin veyis vildfarelse/ hand haffuer hulpet en Siel fra døden / oc skal skiulle Syndernis mangfoldighed.

Huad lærer S. Jacob i dette Epistel?

Try ting. Først/ at den ene skal scriffte oc bekiende sine Synder faar den anden. Der nest/ at den ene skal bede for den anden. Det tredie / at mand skal omuende fattige Syndere fra vildfarelse oc vnderuise dem.

Huicket er det første stycke?

Den ene bekiende den anden sine Synder. At bekiende Synderne / kaldis at scriffte.

Huad er at scriffte?

At scriffte er icke andet / end hierteli-ge bekiende sin egen Synd oc skyld / oc bede Gud om naade oc Syndernis forladelse/ oc anamme affløssning der paa / oc tro hende stadelige.

Skeer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Skeer oc saadant Scrifftemaal?

Icke aff alle Menniske. Thi nogle scriffte icke deris egne / men andre Folckis synder / de skylde Dieffuelen oc Menniskē / ia sige de / Jeg kom vden skyld til Synden / Dieffuelen giorde det. Onde Menniske førde mig der til. Men dette klagemaal gielder intet. Dieffuelen kand vel friste oc forsøge dig / men tuinge kand hand dig icke der til. Fristelsen staar hoss hannem / men at efftersølge oc samtycke staar hoss dig.

Nogle scriffte / dog icke aff hiertet / men aff en seduane / oc at de skulle icke actis / som Jøder oc Tørckere. Saadant er aldelis it Pharisaisk scrifftemaal.

Nogle scriffte / oc holde icke afflössning for Guds Ord / men for en Menniskelig gerning. Der faare gaa de strax hen / oc falde i de samme synder oc laster igen som de tilforn leffde vti / Disse bespotte Penitentze / oc laste det Guddommelige Ord.

Huor mangfoldigt er Scrifftemaal?

Scrifftemaal er tredubbelt: Som er / Troens / kierligheds / oc Raads Scrifftemaal.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huilcket er Troens Scrifftemaal?

Naar som wi læse Fader vor / oc si-
ge / Forlad oss vor skyld / som wi forlade
vore Skyldener. Dette Scrifftemaal skulle
wi daglige giøre faar Gud / oc det er saa
nødtørfftigt / at der kand ingen wden det
samme bliffue salig. Alle Helgen skulle saa
giøre deris Scrifftemaal. Saa scrifftede
Dauid / Psal.lj. Dissligist Kong Manasse.
Lige saa scrifftede Taalderen Luce xviij. slo
sig faar sit bryst / oc sagde. Gud ver mig
arme Syndere naadig. Her siger Christus
selff Affløsning til / oc denne Scrifftefader
setter icke anden plict oc bod / end / Gack
hen / oc synde fremdelis icke mere. Dine
Synder ere dig forladne / etc.

Huilcket er Kierligheds Scrifftemaal?

At wi bede om forladelse / oc forlige oss
met vor Neste igen / der som wi enten met
Ord eller met gerninger haffue fortørnet
hannem. Dette scrifftemaal er oc nødtørff-
tigt. Thi Christus siger Mat. v. Naar som
du offrer din gaffue paa Alteret / oc kom-
mer der ihu / at din Broder haffuer der
noget imod dig / da lad din gaffue bliffue
der

der faar Alteret / oc gack tilforn bort / oc forlige dig met din Broder / oc kom siden / oc offre din gaffue.

Huulcket er Raads Scrifftemaal?

Naar som ieg besøger den Christelige Menigheds vdualde Tienere / eller huem ieg kand komme til i nød oc trang / oc giffuer hannem mit hierte til kiende / klager mine Synder oc paaliggende nød faar hannem / oc beder hannem / at hand vil giffue mig it got raad / aff den hellige Guddommelige Scrifft / huorledis ieg kand stille min Samuittighed til freds / oc hielpe at bede Gud met mig / om mine Synders forladelse. Dette Scrifftemaal indskickede Christus / Matth. xviij. Huad i binde paa Jorden / det skal oc vere bundet i Himmelen / Oc huad i løse paa Jorden / det skal oc vere løsd i Himmelen. Oc Johan. xx. Tager hen den hellig Aand / huem i forlade Synderne / dem ere de forladne / Oc huem i beholde dem / dem ere de behuldne. Til dette Scrifftemaal / haffuer Gud giort oc sæt drabelige foriettelser / Hand siger Matth. xviij. Der som tho iblant eder bliffue

ne til enss paa Jorden / ehuor om det er / at de ville bede / det skal vederfaris dem / aff min Fader i Himmelen.

Huilcket er det andet stycke?

Den ene bede for den anden / at i kunde bliffue helbrede / Den retferdigis Bøn formaa meget / der som hun er aluorlig.

Huad kaldis at bede?

Bede er intet andet / end at wi tale met Gud / oc klage vor nød oc bære hende frem / met it brennende frimodigt hierte / met en aluerlig oc idelig bestandighed / met it ydmygt oc fornedrit hierte / oc Syndernis bekiendelse.

Huad er en Bøn?

Hiertens opløfftelse til Gud / oc Aandens hiertelige suck oc beklagelse til Gud / oc en Stige / ved huilcken wi stige op i himmelen / faar Guds ansict / oc bære vor nød frem / som Jesus Syrach siger i det xxxv. Capit. De ælendigis Bøn trenger igennem skyerne / oc lader icke aff / før hun kommer til Gud / oc stillis icke / før den Høyste seer der til.

Hvad hører til en Bøn / at mand kand bliffue Bønhørt?

Fem stycke. Det første / at der skal være Guds befalning. Thi at haffde Gud icke befalit at bede / oc tilsagd Bønhørelse / da kunde alle Creature icke forhuerffue it lidet Korn eller en smole met deris Bøn / Men nu befaler hand at bede / oc siger / Beder / da skulle i anamme / etc.

Det andet / At wi skulle bede i Troen paa Guds foriettelse / Jacob. j. Der som nogen iblant eder fattis visdom / da skal hand bede Gud der om / Oc hand skal bede i Troen / oc intet tuile.

Det tredie / At wi skulle bede i Jesu Naffn / Johan. xvj. siger Christus / Sandelige ieg siger eder / Der som i bede Faderen om noget i mit Naffn / da skal hand giffue eder det.

Det fierde / At mand skal bede i Aanden oc i sandhed / oc sette dog sagen i Guds vilie oc velbehagelighed.

Det femte / At wi skulle met faa Ord sette vor nød oc trang frem. Trang oc nød er mangfoldig / som fristelse / genuordighed / forfølgelse / drøffuelse / angist / singdom /

dom/ Pestilentze / hunger / dyr tid / krig/ oprør/offuersald aff Tørcken/ Papisters had oc auind / oc huad anden fristelse der daglige tilfalder baade i en maade oc anden.

Huad krafft haffuer vor Bøn?

Vor Bøn giør oss en naadig barmhertig Gud / saa at wi bekomme alt det wi bede om.

Giff der Exempel paa?

Helias vaar it Menniske lige som wi/ oc bad en Bøn / at det skulde icke regne/ oc det regnede icke paa Jorden i try aar oc sex maanede. Oc hand bad atter/oc Himmelen gaff regn / oc Jorden bar sin fruct. Dette Exempel setter S. Jacob. Haffuer nu it Menniskis Bøn saadan krafft/Huad skulde icke da mange Menniskers Bøn giøre? Vilde Gud sparit Sodoma for Abrahams skyld / om der haffde thi fromme Menniske bleffuit fundne. Oc hand for Josephs skyld / giorde Egypti land saa meget got / oc det land Syrien for Naamans skyld / huad skulde hand icke da giøre/for mange fromme Christnis skyld.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huilcket er det tredie stycke?

Saa siger S. Jacob/Der som nogen iblant eder far vild fra sandhed/ oc nogen omuender hannem/den skal vide/ at/ huo som omuender en Syndere / fra sin veyis vildfarelse/ hand haffuer hulpet en Siel fra døden/oc skal skiule Syndernis mangfoldighed.

Mosi Lou biuder Exodi i det xxiij. Capit. At mand oc skal føre sin Fiendis fæ/ paa den rette vey igen / om det gaar oc far vild / oc driffue hannem det hiem. Saa befalede oc Christus Matthei xviij. oc Luce xvij. At mand skal straffe den vildfarende Broder / oc vinde hannem igen. Oc S. Paulus siger Gal. vj. Kiere Brødre / der som it Menniske offuerfaldis aff en brøst/ da vnderuiser hannem met en sactmodig aand/ i som ere aandelige etc. Den ene bære den andens byrde/saa fuldkomme i Christi Lou. Der offuer vdkreffuer ocsaa broderlig kierlighed/at mand skal ophielpe den igen / som er falden / oc icke lade hannem forderffuis i wrenlighed / Lige som wi haffue der it smuct Exempel paa i den Samaritan Luce x. Huilcken der lagde det ar-

me saargiorde Menniske paa sit Diur / oc
førde hannem til Herbere / oc røctede han-
nem. Lige saa røcte oc de fromme Christne
dem som fare vild / indtil de bliffue vnder-
uisde / oc offuergiffue deris vildfarelse / oc
opstaa igen. Oc huo som saa omuender den
vildfarende / den haffuer reddet hans Siel
fra Døden / oc vundet sin Broder / som el-
lers haffde bleffuit forderffuit i vildfarel-
se / oc hulpet hannem til Himmelen.
Der giffue oss Gud sin naade
til / Amen.

Paa Christi Himmel-fards dag / Epistel Acto. j.

KJere Brødre / Den første tale
giorde ieg / Kiere Theophile /
om alt det / der Jesus begyn-
de / baade at giøre oc lære / indtil den
dag / der hand bleff optagen / effter
hand gaff Apostlene (huilcke hand
haffde vdualt) befalning / forme-
delst den hellig Aand / huilcke hand
betede

173
betede sig leffuende/ effter sin pine/
formedelst mangfoldige beuisnin=
ger / oc loed sig see ibant dem fyriti=
ue dage / oc talede met dem om
Guds Rige. Oc som hand haffde
forsamlit dem/befalede hand dem/
at de icke vigede fra Jerusalem/
men ventede Faderens foriettelse/
huilcken(sagde hand) i haffue hørt
aff mig. Thi Johannes døbte met
vand/men i skulle døbis met den hel•
lig Aand / icke lenge effter disse da=
ge.

Oc der de vaare komne tilsam=
men/spurde de hannem at / oc sag=
de/Herre/ vilt du i denne tid opret=
te Israels Rige igen ? Da sagde
hand til dem. Det bør icke eder / at
vide tiden eller stunden / huilcken
Faderen beuarede i sin mact/ men i
skulle anamme den hellig Aands
krafft/ som skal komme paa eder/oc
i skulle vere mine vidne i Jeru=
salem / oc vti gantske Judea / oc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Samaria / oc indtil Verdens ende.

Oc der hand dette haffde sagd/ bleff hand optagen / saa at de saae det/oc en sky tog hannem bort / fra deris øyen. Oc i det de saae hannem fare op i himmelen/ See/da stode tho Mend hoss dem i huide klæder/ huilcke der oc sagde / J Mend aff Galilea/Hui staa i oc see op i Himmelen? Denne Jesus / som er optagen fra eder til Himmelen / skal komme lige som i haffue seet hannem fare til Himmelen.

Huad holder Lucas oss faare i dette Epistel?

Try stycke / Det første / Christi tale met hans Discipler / effter hans opstandelse. Det andet/Disciplernis vanuittighed oc skrøbelige tro. Det tredie / Christi himmelfart.

Huad siger hand om det første stycke?

Hand siger saa. Den første tale giorde ieg / kiere Theophile / om alt det / der Jesus

Jesus begynde / baade at giøre oc lære / indtil den dag / der hand bleff optagen / effter hand haffde giffuit Apostlene (huilcke hand haffde vdvald) befalning / formedelst den hellig Aand / huilcke hand betede sig leffuende / effter sin pine / formedelst mange beuisninger / oc loed see sig fyritiue dage iblant dem / oc talede met dem om Guds Rige.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige / Christus beuisde nock effter sin Opstandelse / i de fyritiue dage / faar sine Discipler / met mange oc atskillige beuisninger / at hand vaar opstanden fra de Døde. Thi hand Obenbaredis icke aleniste leffuende faar dem / men hand oed ocsaa oc drack met dem / lige som tilforn / oc det giorde hand aleniste fordi / at denne Artickel om opstandelsen skulde bliffue aldelis stadfest / oc at intet Menniske skulde tuile paa Christi opstandelse. Thi at huor som mand icke tror denne Artickel / der bliffue alle andre tilbage. Thi at tuil mand paa Christi Opstandelse / huorledis kand da noget vere fast oc vist i Christendommen?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

dommen? Som S. Paulus ocsaa siger j. Cor. xv. Er Christus icke opstanden / da er vor predicken forgeffuis / da er ocsaa eders tro forgeffuis / da ere i end nu i eders Synder.

Huor mange gonge Obenbaredis Christus faar sine Discipler?

Thi gonge / Først faar Maria Magdalena. Der nest / de andre Quinder. Tredie gong / Petro. Fierde gong / de tho Discipler paa veyen til Emmahus. Femte gong / Disciplerne offuer bordet. Siette gong / i den Apostels Thome neruerelse. Siuende gong / Fiskere hoss haffuit. Ottende gong / mere end fem hundrede Brødre / paa det Bierge i Galilea. Niende gong / Jacobo. Tiende gong / Der hand opfor til Himmels.

Huad talede hand met sine Discipler om Guds Rige?

Hand gaff dem til kende / at hans Rige er icke it verdzligt / vduortis oc forgengeligt / men it hemmelskt / aandeligt oc euigt Rige / oc at hannem er giffuen al mact i Himmelen oc paa Jorden / icke at

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

hand vil regnere oc bruge sin mact / effter Verdens skick / mend hand vil skicke dem fra sig/ at predicke Euangelium i den gantske Verden / oc at døbe alle Folck / i naffn Faders/ Søns oc den hellig Aands / at de skulle bliffue salige.

Huad siger hand om det andet stycke?

Hand siger saa. Der Disciplene vaare tilsammen / spurde de hannem at/ oc sagde. Herre vilt du nu paa denne tid oprette Jsraels Rige igen? Da sagde hand til dem. Eder bør icke at vide den tid eller stund/ huilcken Faderen haffuer beholdet til sin mact / men i skulle anamme den hellig Aands krafft / huilcken der skal komme paa eder/ oc i skulle vere mine vidne / i Jerusalem oc i den gantske Judea oc Samaria/ oc indtil Verdens ende.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand straffer Apostlernis vanuittighed/men dog skickelige oc venlige. Som hand vilde sige/ Huad i skulle vide/ der bekumre i eder aldelis intet met/ oc huad i icke skulle vide/ der spørie i flitelige effter. Om mit Rigis væsen oc eders predicke Embede/

de/skulde i met rette spørie / det vaare eder nytteligt at vide / saa spørie i effter tid oc stund paa de tilkommende ting / der min Fader haffuer i sin haand/ huilcke eder bør icke at vide. Oc dette er lige it gensuar/som hand gaff dem Matthei xxiiij. Men aff den dag oc den stund veed ingen / oc icke Englene i Himmelen / men Faderen alene.

Lader hand dem da aldelis bliffue i tuil?

Ney. Hand giffuer dem en god trøst/ oc siger. J skulle anamme den hellig Aands krafft/ som skal komme paa eder etc. Der giffuer hand tilkiende / met huad vaaben oc skud de skulle bestride Verden / oc føre hende vnder Christi aag/Som er/icke met Stridsfolck/icke met busser / spiud oc hellebaarder / men met det hellige Euangelij predicken.

Huad siger hand om det tredie stycke?

Hand siger saa. Der Christus dette haffde sagd/bleff hand optagen at de saae der paa / oc en Sky tog hannem bort fra deris øyen.

Naar opfor Christus til Himmels?

Den fyritiuende dag effter sin Op-standelse/ som er i dag.

Huor bleff hand optagen til Himmels?

J Bethanien/ Paa Olie bierget/ vti alle sine Disciplers asyn.

Huorledis Opfor hand til Himmels?

Hand løffte siner hender op/ oc vel-signede sine Discipler/ oc bleff optagen at de saae der paa/ oc en Sky tog hannem bort fra deris øyen til Himmelen/ oc hand sider hoss Guds høyre haand/ det er/ hand er bleffuen en Herre offuer alle Creature i Himmelen oc paa Jorden/ som hand selff roser aff Matth. i det sidste.

Huor faare opfor hand til Himmels?

Paa det hans Disciple oc Christne skulde vere visse paa/ huor de endelige skul-le vere/ oc huor de skulle sette den første fod oc bliffue/ naar de fare her fra. Thi hand siger. Huor som ieg er/ der skal oc min Tie-nere vere. Der siger hand dem Herbere til/ at de skulle vere hoss hannem/ oc haffue det lige saa got hoss Faderen/ som hand selff/ de skulle icke mere lide nød oc haffue mod-gong/

gong/ oc de skulle vel vere fri fra al Tiran/
ni oc wlycke. Alle Engle skulle beuise deris
tienste / løffte oc bære oss / oc endelige føre
oss til Abrahe skiød i det euige Liff.

Huad giorde Disciplene effter Christus vaar
opfaren til Himmels?

J det de saae effter hannem at hand
opfor til Himmels / da stode tho Mend
hossdennom i huide klæder / huilcke der oc
sagde. J Mend aff Galilea / hui staa i / oc
see op i Himmelen? Denne Jesus / som er
tagen fra eder op i Himmelen/ skal komme/
lige som i haffue seet hannem fare til Him/
mels.

Huo vaare de Mend i huide klæder?

Vissselige de hellige Engle / som for/
kyndede / at Christus vil komme igen paa
den yderste dag/ at døme de leffuende oc de
Døde.

Huorledis vil hand da komme?

Lige som i haffue seet hannem fare
til Himmels/ sige Englene/ Hand bleff op/
tagen i en synlig skickelse. J en synlig skickel/
se vil hand komme igen. Hand bleff optagē
i en Sky / i en Sky vil hand komme igen.
Huad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huad er Christi Himmelfart?

En beslutning paa alle Guddom=
melige gerninger / der Christus giorde her
paa Jorden i Minniskelig nature/oc en be=
gyndelse til vor Salighed. Thi Christus
begynde sit Rige formedelst sin Himmel=
fart / gaff Apostlene den hellig Aand / oc
vdsende dem i den gantske Verden / at pre=
dicke Euangelium faar alle Creature / oc
sider hoss den Almectige Faders høyre
haand/som en Kong oc Herre offuer Him=
mel oc Jord/offuer Dieffuelen / Døden oc
Helffuede / oc regnerer i sine tro Menniskis
hierter formedelst sin naade oc hellige Ord.
Hand gick bort faare oss / at hand vilde
berede oss veyen/ oc fordriffue de store Ti=
ranner / Røffuere oc aandelige Mordere/
Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede/
oc rense al wlycke bort aff veyen. Hand
staar der i Haffuen paa Landiorden/recker
oss sin haand / at wi skulle komme wden
skade offuer denne Verdens grumme Haff/
som slar idel bølger oc suar storm op vn=
der vore øyen / til det himmelske Fæderne
Land / Hand bucker sig / oc anammer oss/
paa sin hellige Guddommelige ryg/oc bær

oss saa til Himmelen / ind i det euige Liff / Amen.

Den siette Søndag effter Paaske / Epistel j. Petri iiij.

KJere Brødre. Verer edru oc vaagne til at bede / Oc haffuer offuer alting en brendende kierlighed indbyrdis. Thi kierlighed skiul Syndernis mangfoldighed. Lener huer andre Herberge uden knur / oc den ene tiene den anden / huer met den gaffue / hand hafuer anammet / som Guds mangfoldige naadis / gode Hussholdere. Der som nogen taler / at hand taler det som Guds Ord. Der som nogen haffuer it Embede / at hand giør det / som aff den formue Gud giffuer / at Gud kand prisis i alting / formedelst Jesum Christum / huilcken vere ære oc mact / fra euighed til euighed / Amen.

Huad lærer S. Petrus i dette Epistel?

Hand lærer her icke om Troen / eller om retferdighed / Men hand formaner dem / som allerede ere retferdige / oc haffue anammit troen / at de ville øffue sig i allehaande gode gerninger / oc troens fruct.

Huor til formaner hand?

Til try ting. Først at de Christne skulle vere ædru oc vaagne til at bede / Det andet / at den ene skal beuise den anden broderlig kierlighed / oc besynderlige at de skulle vere villige til at lene de hussuilde huss. Det tredie / at huer skal flitelige tage vare paa sit kald oc Embede / oc rettelige vddele Guds gaffuer / som hannem ere forlente huad heller de ere legemlige eller aandelige.

Hulcken er den første formanelse?

Verer ædru oc vaagne til at bede. Som hand vilde sige. Verer icke wskickelige / vilde oc balstyrige / men smuct skickelige / vaagne oc ædru til at bede. Thi intet forhindrer saa meget de Christnis Bøn / som offuerflødig drick oc fraadzeri / at vere daglige galen oc fuld. Thi disse laster følge der

strax effter/som er / søffn / aarckeløsshed/ ladhed / det Guddommelige Ordis forsømelse/ oc andre saadanne wdyder.

Huor vti staar denne ædruhed oc maadelighed?

Vti spægelse/oc at mand rettelige regærer legemet / oc hun er icke andet end en ret maadelighed/ i alle ting. It Menniske som leffuer i ædruskab oc affhold / som veed at holde skickelighed oc maadelighed i alle ting/oc er icke fortredelig / vild/balstyrig oc vanartig / hand er altid bequem til alt got/ baade at tiene Gud oc menniske. Der imod it vanartig/ forbistret / balstyrigt Menniske/ som stedze er drucken galen oc fuld/hand er til igen ting nytteligt. Thi huad got kand dog en Drancker / ølseck/ Suetap oc Vinslyrkere giøre? Hand er icke duelig til nogen redelig handel/ eller til nogen erlig sag. Fordi at naar nogen er drucken oc fuld / da er hans fornufft forbistret/alle hans fem sind ere fordempede/ da er munden opfyldet met onde Ord/bander oc skendzel. Oyene see forferdelige oc bistert. Oerne ere rede til at høre slem wthøffuisk snack oc løgn. Det gantske legeme

me er dødactig/ wſkickeligt/ ſøffnactigt oc wlyſtigt/ oc der er intet Regimente lenger/ alle lemmer ere optende/ veluillige oc rede/bone til at ſynde. Der faare kand ſaadant it Menniſke icke bede/ Thi det Menniſke ſom vil bede / ſkal holde maade met mad oc dricke/ leffue i affhold/ vere ædru / oc gaa ſaa met aluorlighed frem faar Gud / be/de oc paakalde hannem i Aanden oc vti Sandhed / ellers er det altſammen wnyt/teligt oc forgeffuis.

Huilcken er den anden formaning?

Faar alle ting da haffuer en brenden/de kierlighed indbyrdis/ Læner huer andre Herbere/ wden knur. Iblant kierligheds ypperſte gerninger / ſetter S. Petrus her/ at mand ſkal gerne læne huſſ. Fordi at paa den tid bleffue de Chriſtne gruſelige plage/de oc lidde ſtor forſølgelſe/ aff Tyranner oc de Chriſtnis Mordere/ for troens be/kiendelſe ſkyld / oc bleffue fordreffne oc foriagede fra huſſ oc gods/ oc al deris vel/fart / grund oc gaard røffuedis dem fra/ oc de foruiſdis hen i ælendighed. Da gior/dis det behoff / at de Chriſtne anammede

den anden venlige til sig i sit huss / oc lente hannem Herbere. For denne dyd bleff Abraham / Loth / oc andre flere prisede oc loffuede i Scrifften.

Huor faare siger hand / Wden knur?

Denne gerning / at lene Folck gerne huss/skal ske wden knur/Saa/at ingen skal lade sig tycke det at vere for meget/ huad som hand giør sin Neste til gode for Guds skyld. Huad wi haffue anammet aff Gud/ vere sig enten legemligt eller aandeligt/ det ere Guds gaffuer / hand haffuer forlent oss der met/ wi ere ekon sette som Husshol dere oc Skaffere der offuer. Der faare skulle wi icke bruge samme gaffuer effter vor egen vilie oc gode tycke / men effter Guds vilie oc behagelighed/oc vddele dem iblant fattige Christne. Oc det vil Gud saa acte oc anamme / lige som det skede hannem selff Matth. xxv. ia hand vil selff vere der met sine hellige Engle / som det skede met Abraham oc Loth.

Huor faare skulle wi elske huer andre indbyrdis?

Fordi/at kierlighed skiul Syndernis mangfol-

mangfoldighed/som hand vilde sige. Huor som vrede / had oc auind er / der knurrer Mennisken / lader icke aff at kiffue oc trette / indtil hand fremmer oc fuldkommer sin onde vilie / kand hand det oc icke giøre / saa bliffuer alligeuel had oc auind / affgunst oc fortredelighed i hiertet / oc hand giør sin Neste intet til gode. Men den som haffuer kierlighed / hand skiul Synderne / oc forlader dem gerne. Thi at huo som elsker sin Neste aff hiertet / hand seer icke til hans brøst oc wdyd / huor megen oc stor den er / men til hans dyd oc fromhed / den vdbreder hand / oc giør hende stor. Lige som Gud nu formedelst sin Guddommelige kierlighed / skiul vore Synder/Saa skulle oc wi skiule vor Nestis synder / formane hannem til det gode / oc føre hannem saa til Gud.

Huilcken er den tredie formanelse?

Den ene tiene den anden / huer met den gaffue / der hand haffuer anammet/ som Guds mangfoldige naadis husholdere. Der som nogen taler / at hand taler det som Guds Ord. Der som nogen haffuer

it embede / at hand giør det / som aff den formue / der Gud giffuer / at Gud kand prisis i alle ting / formedelst Jesum Christum/huilcken vere ære oc mact/fra euighed til euighed / Amen.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige. Lige som i it stort vel beskicket huss/ere mange Hussholdere oc Tienere / som haffue atskillige Embede. Saa ere oc mange Tienere i Christi Rige / som haffue baade legemlige oc aandelige gaffuer aff Gud / met huilcke den ene skal stedze recke den anden haanden/met tieniste / hielp oc gode raad.

Huad Embede vdtrycker Petrus besynderlige?

Hand setter besynderlige frem / Bisper / Prelater oc Kirckens Tienere / oc siger saa. Haffuer nogen den naade / at hand kand lære andre oc predicke / oc veed Scrifften / den skal trolige vdrette sit Embede / intet andet lære oc predicke end Guds Ord / rent oc klart / wden al Menniskelig lerdoms tilsettelse / oc betencke at hans mund er Guds mund / som Christus siger Matthei x.

Fremdelis siger S. Petrus. Haffuer nogen it Embede eller tienste i Mennigheden / den skal icke giøre eller handle / som hand vil selff / oc beskaffe oc vdrette alle ting effter sit eget hoffuit oc gode tycke / Thi det vaare at bygge paa Iss oc sand / hand skal icke lære oc giøre noget / wden hand er vis paa / at det er Guds Ord oc gerning / lerdom oc befalning. Giør hand det icke / da skald mand holde hannem for en falsk Prophete oc Lærere. Oc S. Petrus haffuer her rettelige rammet paa Paffuen oc alle hans Papister / at de ere falske Apostle oc Løgnpredickere / Disligist alle Partieske aander / Sendøbere / oc andre saadanne Secter.

Huor faare siger hand / paa det at Gud kand prisis i alle ting?

Hand vil saa meget sige. I Christne skulle vere visse paa eders lerdom oc gerninger. Thi at huor som i tale it Ord / eller giøre en gerning / der i icke ere visse paa / at Gud haffuer lært eller befalit / da kunde i icke prise / loffue eller tacke Gud der vti / men stedze tuile / oc icke vide / Huorledis i

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

staa met Gud. Men der som i ere visse paa Guds Ord/lerdom oc befalning / da kunde i gladelige loffue Gud/ oc tacke hannem for alle sine velgerninger.

Huad er nu Summa paa dette Epistel?

Huo som roser sig at vere en Christen/ oc leffuer dog icke som en Christen / er aldri ædru / men stedze fuld / drucken oc galen/Laed oc søffnactig etc. Er der til wmild oc wbarmhertig/giør ingen til gode/huercken Ven eller wuen/fremmet eller kynding/ Saadant it Menniske er en Christen / lige som Dieffuelen er hellig oc from/ Oc hand giør icke andet / en bespotter Gud / oc forarger alle Menniske / Kommer nu saadant it wchristeligt leffnet enten i det aandelige eller Verdzlige Regimente / da er det end saa meget diss verre. Thi at naar en priuat persone oc menigheds Mand giør wret/ oc leffuer wchristelige / da giør hand sig selff den største skade. Men er hand en Regentere/en Predickere oc Lærere / oc handler wrettelige / da giør hand vel it gantske Land skade. Der faare haffuer oc Gud giffuit de høye Potentater oc Regentere/ deris

deris egne Engle/som skulle tage vare paa dem / oc beskerme dem / at Sathan/ som ofuermaade hader saadanne personer/icke skal forhindre dem i deris Regimente/ eller føre dem i vildfarelse/saa at de skulle falde. Ja Christus Guds Søn formaner ocsaa fordi Matthei ix. Oc siger. Høsten er stor/ men der er faa arbeydere. Beder fordi høstens Herre / at hand vil sende Arbeydere i sin høst. Huor disse stycke haffue rettelige fremgong / at Predikere lære rettelige / oc Regenterne rægere rettelige / da følge lettelige de stycke / som her ere opregnede. Gud giffuer oc sin velsignelse der til/oc endelige / det euige Liff/
Amen.

Den hellige Pintzdag/

Epistel Acto. ij.

DE der Pintze dag vaar fuldkommen / vaare de alle endrectelige tilsammen / oc der skede hastelige it bulder aff Himmelen / som it veldigt vær / oc opfyllede

det

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

det gantske huss / som de sade. Oc mand saa paa dem atskilde Tunger / lige som de haffde verit gloendis. Oc hand sette sig paa huer iblant dem / oc de bleffue alle opfylte met den hellig Aand. Oc de begynde at predicke met andre Tunger/effter som Aanden gaff dem at vdsige.

Oc der vaare Jøder boendis i Jerusalem / som vaare Gudfryctige Mend/aff allehonde Folck/ der er vnder Himmelen. Der nu denne røst stede / kom mangfoldigheden tilsammen / oc bleffue vnderlige. Thi huer hørde at de talede met hans Tungemaal. Oc de forferdedis alle / forundrede sig/ oc sagde til huer andre / Seer / ere icke alle disse som tale / aff Galilea ? Huorledis høre wi da / huer sit Tungemaal / som wi ere fødde. Parter oc Meder oc Elamiter oc wi som bo i Mesopotamia/oc i Judea / oc vti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Cappadocia / Ponto oc Asia/ Phrigia oc Pamphilia/Egypten/ oc imod Lybie ende hoss Cyrenen/ oc Udlendinge aff Rom/ Jøder oc Jødernis tilhengere/ Kreter oc Araber / Wi høre dem tale Guds store vnderlige gerninger / met vor Tunger. Da forferdedis alle oc forundrede sig/ oc sagde den ene til den anden. Huad vil dette vere? Men de andre haffde det for deris spot/oc sagde. De ere fulde aff sød Vin.

Huad lærer dette Epistel oss?

Den hellig Aands tilkommelse/naar/ huor/ huorledis/ hueden / i huad skickelse / oc til huem den hellig Aand kom / oc huad hand giorde oc vdrette.

Naar kom den hellig Aand?

Paa Pintze dag.

Huad er pintzdag?

Jøderne haffde træ besynderlige Høytider / huilcke de skulde huert aar holde.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

de. Først deris Paaske / naar de ode Paa⸗skelammet. Den anden Høytid vaar vge høytiden / huilcken wi kalde Pintzdag. Den tredie vaar Løff bodernis eller løffsalernis Høytid / som mand finder det bescreffuit Deute. xvj.

Huor faare kaldis denne Høytid Pintzdag/ paa Grædske Penthecoste?

Fordi at det er den halfftredie sinds tiue dag effter Paaske. Thi at lige som Jsraels børn ginge paa deris Paaske aff Egypten / igennem det Røde haff bort i ørcken / oc anammede Mosi Lou paa Sinai Bierge den halfftredie sinds tiuende dag. Saa anammede oc Christi Apostle oc Disciple / den hellig Aand i Jerusalem/ paa Syons Bierge / den halfftredie sinds tiuende dag / effter at Guds sande Paaskelam / vaar offrit / oc opstod fra de Døde.

Oc lige som det halfftredie sinds tiuende aar / vaar i det gamle Testamente hoss Jøderne frydens aar eller it friet aar/ i huilcket mand skulle giffue alle egne Folck fri / oc alt det Gods som vaar bortsaald skulde komme til bage igen til sin rette naturlige

turlige

184
turlige Arffuing oc Herre. Saa bleff oc hoss de Christne/ paa den halfftredie sindstiuende dag/ effter Christi opstandelse/ den hellig Aand giffuen / som giør fri / ledige oc løse / alle tro Menniskis hierter oc samuittigheder / oc fører dem til Christo igen/ som til deris rette Herre. Saa er nu Penthecoste/ Pintzdag intet andet/ end baade Louens oc Euangelij obenbarelse. Lousens i det gamle Testamente / paa Synai Bierge. Euangelij i det ny Testamente/ Paa Syons Bierge.

Huor bleff den hellig Aand giffuen?

J Jerusalem / som de sade endrecteligе paa Salen / oc handlede Guds Ord/ oc giorde deris Bøn.

Huorledis kom hand?

Met it veldigt oc dog lystigt vær / at giffue til kiende met / at Euangelij predicken skulde vere meget sødere oc behageligere predicken / end Lousens forferdelige predicken haffde verit.

Vaar dette oc it naturligt Vær?

Dette vær vaar icke it naturligt vær/ som

ſom vaar opuact aff naturen/thi det haff-
de da blæſd offuer det gantſke Jeruſalem/
ia offuer det gantſke Jødeland / Men det
vaar it vær ſom vaar beſkicket aff Gud at
det ſkulde ſaa bruſe / oc vere den hellig
Aands forløbere oc bebudere. Thi at lade
Konger oc Førſter forkynde deris tilkom-
melſe met Baſuner/Trometer oc Buſſer/at
mād ſkal anamme dem met ſaa meget stør-
re herlighed/huor meget mere ſkulle da den
høye Guddommelig Maieſtat det giøre/
oc lade forkynde den hellig Aands tilkom-
melſe met veldige tegn? Oc lige ſom Moſi
Lou bleff giffuen paa Synai Bierge / i
idel tycke Skyr/gloende Røg/ Taag/met
Torden oc liunet/ met gruſelig ſtaarm / oc
met Guds baſunis liud. Saa bleff den hel-
lig Aand giffuen i Jeruſalem / i det at v-
rit buldrede oc kruſede/huor met Gud gaff
til kiende / baade Louens oc Euangelij
krafft.

Hueden kom den hellig Aand?

Aff Himmelen/icke hemelige/men o-
benbare/i det at værit giorde it ſtort bulder.
Thi at lige ſom en ſtor regn opholdis no-
gen ſtund i lucten / oc paa det ſidſte faar it
fries

friet fald / da falder hand ned saa veldelige/som hand vilde druckne alle ting/hand opfylder met sit tilløb alle daler/ grafuer oc huler. Saa giør oc den hellig Aand naar hand kommer/ da kommer hand met saadan fuldhed / at hand saa rigelige opfylder alle ydmyge hierter/ met sin naade oc gaffuer / at de flyde offuer / oc kunde icke holde sig / men bryde vd / oc giffue den gantske Verden til kiende / huad vnderlige gerninger Gud haffuer giort i dem.

I Huad skickelse kom den hellig Aand?

Lucas siger/Mand saa atskilde Tunger paa dem / lige som de haffde verit gloendis / oc hand sette sig paa huer iblant dem / oc de bleffue alle opfylde met den hellig Aand.

Huor faare obenbarede den hellig Aand sig i Tunger?

Paa det hand vilde vel lære oss sit embede / Thi Tungen er den hellig Aand en nyttelig lem. Fordi at Guds Ord predickis formedelst Tungen / oc Euangelion føris ind i Menniskens hierte / som formedelst it rør oc rende.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huor faare ere Tungerne atskillige?

At giffue til kiende / at Euangelion skal predickis i den gantsken Verden / paa alle Tungemaal. Thi at lige som Gud i det gamle Testamente vdspridde dem i Verden / formedelst mange Tungemaal/ der bygde Babels Taarn / Saa haffuer den hellig Aand i det ny Testamente / forsamlet alleuegne i Verden / Christendomens Bygnings mend / formedelst mange Tungemaal til Troens enighed.

Huor faare i gloende Tunger?

Den hellig Aands besynderligste gerning er / at hand optender Menniskens hierter / oc giør dem brennende i Troen oc kierlighed / oc styrcker dem til baade at høre oc predicke Guds Ord?

Giff Exempel.

De tuende Discipler paa veyen til Emmahus fornemme den optende ild/ der vor HErre Christus talede met dem/ Der faare sagde de effter at Christus vaar skild fra dem. Brende vore hierter icke i oss/ der hand talede met oss paa veyen / oc vdlagde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

lagde oss Scrifften? Denne samme den hellig Aands ild / vaar saa stor i den hellige Laurentio / at hand icke actede den naturlige ilds hede paa Rosten. Oc formedelst denne samme ilds krafft / gick Tiburtius paa gloende kul / lige som paa deylige rosen oc grøne vrter. Denne ild optende saa Zacheum oc Mattheum / at de offuergaffue al verdzlig sorge / lyst oc begierlighed / oc effterfølde Christo.

Tager oc da den hellig Aand Synderne bort?

Lige som Solen oc varmt vær tørrer becke oc vaade veye / saa tager oc den hellig Aand alle Synder fra Mennisken. Oc salige ere de / som berede deris hierter til den hellig Aands tilkommelse / oc forfremmis i Troen oc kierlighed / fordi at de ere visselige Guds Børn. Men We dem / som foracte denne trøst / eller formedelst vantro driffue hende fra sig. Thi saadanne Menniske haffue ingen deel i Guds Rige / Lige som Paulus siger / Huo som icke haffuer Christi Aand / den er icke hans. Kommē der icke regn i long tid paa vore agre / enge oc vrtegaarde / hielp Gud / huor skulde da

 huer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

huer mand klage / robe oc skrige til Gud. Men at Menniskens hierter bliffue tørre oc vissne / oc icke bestenckis met den hellig Aands naadige regn / der klager oc skriger ingen offuer / alligeuel dette er en legemlig / men det andet en euig skade.

Til huem kommer den hellig Aand?

Til Christi Apostler oc Discipler.

Haffde Apostlene icke Tilforn den hellig Aand?

De haffde vel anammet den hellig Aand / effter Christi opstandelse / der hand blesde paa dem / oc sagde / Tager hen den hellig Aand etc. Men de anamme her alt hans gode / naade oc gaffuer.

Huilcke ere de Gaffuer?

Først / at de tale nu met allehaande Tungemaal / effter huert Folckis forstand / Jødiske til Jøder / Gredske til Greker / Latine til Latiner etc. Der Nest / at de dristelige lerde oc predickede / Guds vnderlige gerninger / faar den gantske Verden / lige som det oc skede. Vlerde Folck / Fiskeere / Taaldere / arme foractede Menniske predickede i saa-

saadan en mectig Stad/faar saa wtallige mange Menniske / aff alle Land / som vaare forsamlede paa Pintze Høytid. Oc de som tilforn icke torde lade munden op/ saade indelucte / aff stor redzel for Jøderne / de predicke nu obenbare / i store forsamlinger/paa almindelige gader oc torffue / oc besynderlige Petrus / som loed sig tilforn forferde aff Cayphe tienste Pige/ oc nectede Christum tre gonge / hand er nu frimodig faar alle Jøder / oc bekiender Christum dristelige faar den gantske Verden. Det tredie / at de giorde store vnderlige gerninger oc iertegn iblant Folcket/som den Bog om Apostlernis gerninger klarliger vduiser.

Huad giorde den hellig Aand i sin tilkommelse?

Apostlene begynde at predicke met andre Tunger / effter som Aanden gaff dem at vdtale. Apostlene vaare tilforn forferdede / oc torde icke bekiende deris CHRIstum frimodelige / før end den hellig Aand kom / oc Stadfeste dem i Troen / giorde dem hellige / dristige oc frimodige / at gaa frem paa banen/

oc bekiende dristelige Euangelium faar den gantske Verden.

Haffde de oc Tilhørere?

Ja / Lucas siger / Der vaare Jøder boendis i Jerusalem / de vaare Gudtfryctige aff allehaande Folck / som er vnder Himmelen. Der denne røst nu skede / kom mangfoldigheden til sammen oc de forundrede sig/thi huer hørde / at de talede met hans Tungemaal.

Huor faare?

Fordi at de actede visselige/ at Apostlene vilde giøre oprør. Thi de pleyde at høre til Mosi Lou / oc nu førdis der aldelis en ny predicken ind aff Apostlene / om Jesu gerninger aff Nazareth/ det syntis dem offuermaade vnderligt.

Siger dog Lucas / at de vaare Gudfryctige Mend?

Der ligger icke mact paa. Christi ord skulde fuldkommis Johan. xvj. Naar den hellig Aand kommer / hand skal straffe Verden for Synd / oc for retferdighed/ oc for dom.

Huorle-

Huorledis sticker Folcket sig imod den hellig Aands tilkommelse?

De forferdis alle / oc forundre sig offuermaade / oc den ene siger til den anden. Huad vil dette vorde ? Men de andre haffde deris spaat der aff / oc sagde. De ere fulde aff sød Vin. Der høre i Huad den hellig Aands predicken beskaffer.

Der løber mand tilsammen / Der forundrer Mand sig / der bliffuer kiff / trette oc oprør / lige som Christus oc siger Matth. x. Jeg er icke kommen at sende fred / men Suerd.

Huis skyld er det ? Ordens ?

Ney / men deris som icke ville tro ordet. Ordet tilbiuder oss / fred / glede / Retferdighed oc Salighed / ville wi icke anamme saadanne herlige oc Himmelske gode ting / men wden aarsage staarme oc bruse der imod / huad kand det salige Ord giøre der til ? Gaar det oc icke lige nu saa met vore aandelige Fædre / Huo setter sig mere op imod Guds Ord ? Huo staarmer gruseligere imod Sandhed ? Huo laster forgiffteligere Euangelion ? End Paffuen / Cardinaler / Muncke oc Nunner / det hellige

lige Folck/som rose sig/at de holde Christe=domen ved mact/ met deris sang/ røgelse/ vielse/ oc at de kimme oc ringe etc. lige som den store Hualfisk Conælebrant eller Cuntze hillebrandt / opholde Verden paa deris rompe.

Huad skulle wi giøre / at wi ocsaa kunde faa den hellig Aand?

Wi skulle først vere Galileer / det er/ lige som Apostlene / giøre penitentze / aff=legge den gamle Mennisce met sin begier=lighed / oc iføre den ny / det er / vandre i it nyt leffnet.

Det andet/ wi skulle vere Christi Dis=ciple / følge vor Mestere Christo i lerdom oc leffnet / at wi tro huad hand lærer / oc giøre/ det som hand befaler.

Det tredie / at wi skulle vere endrecti=ge i it huss/ som er / i den Christelige kircke/ fredsommelige/ sactmodige oc venlige/ Wi skulle vere indlucte / oc sla oss fra alle vd=uortis ting oc handel/ oc forsamle saa vore wskickelige tancker / hierte oc sind etc. oc føre dem i en smuck skickelighed / at den hellig Aands Ord kand finde rum i oss oc vdrette sin gerning. Thi at lige som it Men=

Menniſke icke kand beſkue ſig i Vand/naar ſom det røris / Saa kand den hellig Aand icke forarbeyde ſin naade / i det Menniſkis hierte / der end nu røris oc opueckis til vſkickelighed.

Det fierde / at wi oc ſkulle vere brennende i vor Bøn oc bede vden affladelſe/ Thi Gud vil/ at wi ſkulle tilbede hannem.

Huad er Summa aff dette Epiſtel?

Ville wi haffue den hellig Aand / da ſkulle wi først fortryde vore Synder / offuergiffue det onde / oc omuende oſſ til Gud. Der neſt haffue en rolig Samuittighed / Troens enighed / ret broderlig kierlighed / en idelig Bøn til Gud / en affuendelſe fra alle Verdzlige ting / oc henge aleniſte til Gud. Naar ſom dette ſkeer / da vil Gud Fader / formedelſt Chriſtum ſin elſkelige Søn / ſende oſſ den hellig Aand / met alt hans gode / naade oc gaffuer / ſtadighed i Troen / taalmodighed vnder kaarſſit / oc giffue oſſ en ſalig ende / oc det euige liff/ AMEN.

Trinitatis Søndag Epistel Roma xj. Capittel.

KJere Brødre / O huilcket rigdoms dyb / baade paa Guds vißdom oc kiendelse / Huor aldelis wbegribelige ere hans domme / oc hans veye wrandsagelige. Thi huo kiende HERrens sind? Eller huo vaar hans Raadgiffuere? Eller huo gaff hannem noget tilforn / at hannem skal betalis igen? Thi at aff hannem / oc formedelst hannem / oc vti hannem / ere alle ting. Hannem vere ære euindelige / Amen.

Huad holder S. paulus oss faare i dette Epistel?

Try stycke. Først / Rigdomens dybhed / baade paa Guds vißdom oc kiendelse. Der nest / Guds wbegribelige domme oc wrandsagelige veye / oc den Menniskelige naturis skrøbelighed. Det tredie / Den hellig Trefoldigheds / høye Maiestat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huad siger Paulus om det første stycke?

Effter at den hellige Paulus haffuer lenge disputerit/ om Guds godhed/ naade oc barmhertighed/ huorledis Gud beslut- tede alle Menniske / Jøder oc Hedninge vnder vantro / at hand vilde forbarme sig offuer alle Menniske / oc ingen skulde rose sig/ at hand haffde hulpet sig selff til Him- melen. Oc effterdi hand nu icke kand vd- trycke Guds grundløse / hemelige / skiulte godhed/ oc hans vnderlige gerninger / da begiffuer hand sin Predicken strax om Guds euige forsyn / oc begynder met stor forundrelse/ oc siger. O huilcket Rigdoms dyb/ baade paa Guds vißdom oc kiendel- se / Lige som hand vilde sige / J de sager som ere vor retferdighed oc salighed an- rørendis / skulle wi intet andet søge / spørie oc randsage effter / end aleniste huad scriff- ten oc det hellige Euangelion lærer oß.

Oc som S. Paulus siger : Wi kiende Herrens sind / Oc Roma. j. Capit. Euan- gelion er kaarßens Ord/ oc Guds krafft/ som giør dem alle salige der tro paa. Men i de sager/ som ere Guds vißdom/ Maiestat

oc herlighed anrørendis / skulle wi intet spørie eller randsage effter / men tie stille/ oc tilbede Rigdommens dybhed baade paa Guds vissdom oc kiendelse / oc giffue oss ydmygelige ned vnder hans veldige haand.

Om huad Rigdom taler Paulus her?

Icke om det verdzlige/ men om den himmelske euige Rigdom. Thi S. Paul. vil her paa minde oss/ at wi skulle holde oss til Herren vor Gud/ som er mectig oc rijg/ oc haffuer alle ting i sin haand / oc at wi icke skulle tracte effter denne Verdens forgengelige Rigdom / lige som Christus formaner Matth. vj. men samle oss ligende fæ offuen i Himmelen / der som mul oc røst icke skulle fortære hannem / icke heller Tyffue graffue der effter/ oc stiele hannem bort. Men wi baguende det aldelis / Det aandelige Himmelske oc euige gode lade wi fare/ oc søge ekon den verdzlige Jorderigske oc forgengelige rigdom/ huilckẽ wi icke vide/ huor lenge wi kunde beholde / ia icke ere en time visse paa / met huilcken wi oc skulle staa i fare/ at hand icke skal endelige føre oss i den euige

fordø-

fordømelse / som det skede den rige Mand Luce xij. oc xvj.

Om huad vissdom taler Hand her?

Icke om Verdzlig / men om aandelig / himmelsk oc euig vissdom. Oc S. Paulus vil atter paaminde oss her / at wi skulle holde oss til vor Herre Jesum Christum / i huilckē alle Vissdoms ligende fæ ere skiulte. Aff den kilde skulde wi øse Guddommelig vissdom oc kiendelse / der skulde wi finde det altsammen / der oss kand vere nytteligt oc saligt / baade for oss selff / oc for andre Folck / lige som Malachias siger ij. Nu baguende wi det ocsaa aldelis. Den Guddommelige kaanst oc vissdom / Guds ord / oc den hellige scrifft lade wi fare / oc giffue oss til idel Hedniske gerninger oc kaanster / til Mennskelig oc kiødelig vissdom / huilcken der er en daarlighed faar Gud / oc giør dem ocsaa til daarer / som henge der ved / som wi see i Philosophis / denne Verdens vise oc klaage. Thi huad haffuerført dem vildfarelse / wden at de forlode sig paa deris eget fornufft / oc kiødelig vissdom.

Huad siger Paulus om det andet stycke?

Hand

Hand siger saa. Huor wbegribelige ere hans domme / oc wrandsagelige hans veye ? Thi huo kiende Herrens sind / oc huo vaar hans Raadgiffuere / eller huo gaff hannem tilforn / at hannem skal giffuis igen ? Der vil S. Paulus lære oss / at wi skulle icke stige for høyt op / at randsage Guds raad oc domme / icke følge det som wi kunde dicte oc speculere aff vort dybe sind / men bliffue her nedre / i den hellige Scrifftis / enfoldige forstand. Thi at naar som wi end lenge speculere oc grunde i saadanne høye ting / saa begribe wi dog intet / oc mue sige met Dauid. O HErre / dine domme ere store dyb / huo kand begrunde dem ?

Huad siger Esaias der til ?

Hand siger i det xl. Capitel / Huo maal vandet met neffuen / oc befattede Himmelen met spanden ? oc begriber Jorden met en tredings maade / oc veyer Biergene met vect / oc Høyene met en veyskaal ? Huo vnderuiser Herrens Aand / oc huilcken Raadgiffuere vnderuiser hannem ? Huem spør hand om raad / som kand giffue hannem forstand / oc lære hannem Rettens vey ?

vey? oc lære hannem vidskab / oc vnderuise hannem forstandens vey?

Huad siger Jesus Syrach der til?

Al vissdom (siger hand) er aff Gud / oc er hoss hannem euindelige. Huo tencte tilforn / huor megen sand der er i Haffuit? Huor mange taare i Regn / oc huor mange Verdens dage skulle vere? Huo maalde tilforn / huor høy Himmelen? Huor bred Jorden? Huor dybt Haffuit skulde vere? Huo lerde Gud nogen tid / huad hand skulde giøre? Thi hans vissdom er faar alle ting.

Huad siger Vissheds Bog der til?

Huilcket Menniske veed Guds raad / eller huo kand tencke huad Gud vil? Thi det dødelige Menniskis tancker ere tuilactige / oc vore anslag ere farlige. Thi det dødelige legeme besuarer Sielen / oc den iorderiske bolig vndertrycker de atspridde sind. Wi kiende neppelige det som paa Jorden er / oc finde suarlige det som er vnder haanden. Huo vil da randsage det som er i Himmelen? Huo vil forfare dit raad? Wden saa er / at du giffuer Vissdom / oc sender din hellig Aand aff det høye.

Huorle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huorledis skicke de Philosophi oc denne Verdens vise sig i denne sag?

De vilde begynde offuen ned / paa Guddommen. Der faare komme de oc i vildfarelse. Mand skal begynde nedre / paa Christi mandom / huilcken mand kand begribe. Der effter formedelst Scrifftens Sprock stige hen op til Guddommen / at det Sprock Prouerb. xxv. skal icke vederfaris oss. Huo som randsager suare ting / hannem bliffuer det for suart / oc de vndertrycke hannem. Sophister haffue optenct mange lignelser om hellig Trefoldighed / men de ere bleffne til Gecke der offuer / oc komme i megen vildfarelse / oc sagde der effter / at det er farligt at predicke om saadanne høye ting / Ja friligе er det farligt effter deris vissdom. Haffde de bleffuit hoss den enfoldige Scrifft / da haffde det icke verit dem farligt. Thi Scrifften fører almindelige til den Guddommelige Maiestatis kiendelse / oc begynder paa det Menniske CHRISto / huilcken hun lærer. Først ret at kiende / Der effter / naar mand kiender Christum som it Menniske / da setter hun hannem frem faar oss som en Gud / oc

oc loffuer hannem som en Gud. Det er den rette skick til at kiende Gud. Lige saa vil Paulus intet andet vide/ end den kaarsfeste Jesum Christum.

Huad siger Paulus om det tredie stycke?

Hand siger saa. Aff hannem/ oc formedelst hannem/ oc i hannem ere alle ting. Hannem vere ære i euighed/ Amen. Der vil S. Paulus lære oss/ at wi haffue oc anamme alt got/ velfart oc salighed/ aff den Guddommelige hellig Trefoldighed. Aff Faderen/ Ab ipso/ som aff en veldekilde flyder alt det/ som oss er got oc nytteligt. Jacob. j. Vor driffuelse oc forderffuelse staar i hans haand/ Matthei vj. Riget er dit/ krafft oc herlighed/ i euighed. Per ipsum/ formedelst Sønnen Jesum Christum anamme wi alting. Fordi at hand bleff Faderen lydig indtil kaarssens død. Lige nu som wi icke faa oc bekomme dette gode for vore gerninger/ men formedelst Christum/ saa skulle wi oc beholde det i hannem. Thi at drager hand sin haand bort/ oc tager den hellig Aand fra oss/ da ere wi vdslucte som it liuss. Saa bliffuer

193

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

der aff den Apóstel Juda / en Forrædere. Aff den vdualde Kong Saulo / en Tiran. Aff den Christne Juliano / en wgudelig fórtuilit Skalck.

Huorledis skulle wi nu holde hoff?

Wi skulle bede Gud Fader som oss skabte / at hand vil beuare / føde oc besørge oss. Wi skulle bede Guds Søn / som forløsde oss met sit dyre blod / at hand vil beuare oc styrcke oss met sit Ord oc Sacramente / Wi skulle bede Gud den hellig Aand / som giorde oss hellige i Daaben / oc rensede oss aff alle Synder etc. At hand vil beholde oss i Troen / oc endelige / naar wi fare aff denne ælendighed / naadelige anamme oc beuare oss euindelige. In summa / wi skulle flitelige bede hellig Trefoldighed / oc den Guddommelige enighed / at Gud Fader / Søn / oc hellig Aand / vil beuare oss i en ret tro / i en wforfalskit kierlighed / oc rette vort leffnet effter sit Guddommelige Ord / at wi kunde vere oc bliffue hans Børn euindelige /

AMEN.

Den

Den første Søndag effter Trefoldighed / Epistel j. Johan. iiij.

KJere Brødre / Gud er kierlighed / oc huo som bliffuer i kierlighed / hand bliffuer i Gud / oc Gud i hannem. Der met er kierlighed fuldkommen hoss oss / at wi skulle haffue dristighed paa domme dag. Thi lige som hand er / saa ere oc wi i denne Verden. Fryct er icke i kierlighed / men den fuldkomne kierlighed vddriffuer fryct. Thi fryct haffuer Pine / oc huo sig frycter / hand er icke fuldkommen i kierlighed.

Lader oss elske hannem / thi hand elskte oss først. Der som nogen siger / Jeg elsker Gud / oc hader sin Broder / hand er en løgnere. Fordi at huo der icke elsker sin Broder / huilcken hand seer / huorledis kand den elske Gud / huilcken hand icke

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

seer / oc wi haffue det bud aff hannem / at huo som elsker Gud / hand skal oc elske sin Broder.

Huad giør Johannes i dette Epistel?

Hand priser offuermaade meget Guds kierlighed til oss / oc vil der met locke oss / først / at wi skulle stadelige tro paa Gud / oc der nest elske vor Neste.

Huad er kierlighed?

Kierlighed er / at vor hu oc sind opneckis / saa at wi aff hiertet elske Gud oc vor Neste / oc tiene hannem venlige.

Huor mangfoldig er kierlighed?

Tuefolt / Guds kierlighed oc vor Nestis kierlighed / oc de ere baade Troens fruct.

Huad nature haffuer den kierlighed til Gud?

Den Guddommelige kierligheds nature er / at elske Gud aff gantske hierte / aff gantske Siel / aff al formue / aff al krafft / oc brende saa offueruettis i den Guddommelige kierlighed / at it Menniske oc vilde heller dø / end fortørne Gud i nogen maade /

de/som Adam vaar til sinde før hand fald/ der hand haffde al sin lyst oc glæde i Gud/ oc wi skulle faa det samme sind i det andet Liff.

Huad nature haffuer den kierlighed til vor Neste?

Broderlig kierligheds nature er / at elske sin Neste lige som sig selff. Det Ord (sig selff) begriber i sig alle kierligheds oc barmhertigheds gerninger / som it Menniske kand beuise den anden / Oc denne kierlighed skal icke vere aff Hygleri / optenct eller selff giort / Men en ret Broderlig / wforfalsket / Christelig kierlighed / lige som Gud haffuer til oss.

Huor paa kunde wi kiende Guds kierlighed til oss?

Der til / siger Johannes obenbaredis Guds kierlighed til oss / at Gud vdsende sin enbaarne Søn / til denne Verden / at wi formedelst hannem skulle leffue / det er / wi som ellers skulde døet i vore Synder / komme formedelst hannem til liffuit.

Haffde wi oc fortient saadant hoss Gud?

Lader oss høre / huad S. Johannes siger.

ger. Der i staar kierlighed / icke at wi elske Gud / men at hand elskte oss / oc vdsende sin Søn / til en forligelse for vore Synder. Met disse Ord forskiuder S. Johannes / alle vore gerninger oc fortienste / oc tilscriffuer aleniste Guds kierlighed vor forligelse oc forsønelse for vore Synder. Thi denne kierlighed er oc visselige den besynderligste sag / At Christus vdgaff for oss sit dyrebar blod.

Huad vil hand haffue aff oss igen?

Hand siger. Huo som tror paa mig / hand skal haffue det euige Liff.

Skulle wi da intet andet giøre?

Ja visselige / wi skulle oc giøre noget / men icke fordi / at wi met vore gerninger kunde fortiene Syndernis forladelse / men at vor tro kand der met bliffue obenbare.

Huad skulle wi da giøre?

J elskelige / siger Johannes / elskte Gud oss saa / da skulle wi oc elske huer andre. Jngen haffuer nogen tid seet Gud / der som wi elske huer andre / da bliffuer Gud i

oss /

oss / oc hans kierlighed er fuldkommen i oss etc. Der staa de gerninger / wi skulle giøre / Mange lade sig tycke / at der som Gud vaare legemlige i denne Verden / da vilde de vere hannem tacknemelige / oc sticke sig retteligе imod hannem met legemlig Guds tienste. Dette ere daarlige tancker. Thi Gud er en Aand / Der faare vil hand haffue Tilbedere oc Tienere / som hannem skulle tilbede oc tiene i aanden / oc vti sandhed / Johan. iiij. Lige som Christus vilde sige / Menniske vilt du giøre Gud en aandelig tienste / da tro paa den / der hand vdsende. Dette er Saligheds grunduol. Vilt du der offuer giøre Gud en vduortis legemlig tienste / da elsk din Neste / lige som dig selff. Beuiss met hannem Troens fruct. Det er at tiene Gud i aanden oc sandhed / tro oc elske. Tro der faare oc forlad dig paa Gud / sæt alt dit haab oc fortrøstning til Gud: Der effter see til din Neste / hielp oc trøste hannem met gode raad / Ord oc gerninger / huor som du seer / at hand haffuer dig behoff / oc du kant vere hannem behielpelig. Saa bliffuer du i Gud / oc Gud i dig. Thi Gud er kierlighed.

Det er høylige at prise kierlighed?

Ja/ visselige. Der som mand kunde male kierlighed / da motte mand male saa/ dant it venligt liff salig Billede/ som vaa/ re Gud selff. Det er lige met Gud / som met den klare Soel/naar hun gaar op / da op/ liusser hun den gantske Verden / gode oc onde/retferdige oc wretferdige. Det som got er/ vdgyder saa sin godhed / at mange kunde haffue nytte der aff. En god Salue opfylder met sin gode luct it gantske Huss. Lige saa giør oc den gode barmhertige Gud. Gud giffuer oss Himmelen / met alle Engle/Stierner/Planeter / alle Elementer oc Creature/ fornufft/ sundhed / Styrcke/ fred/hand opfylder oss met alle haande go/ de ting/legemlige oc aandelige. Der imod kommer Satan al wlycke aff sted/oc wden Gud forhindrede hannem / da kuldkaste hand den gantske Verden. Thi hand er Guds oc menniskens hoffuitfiende/ oc haf/ uer icke en gnist kierlighed i sig. Hannem følger Verden effter / lige som en Brud en Brudgom. Det seer mand oc klarlige i den/ ne dagis Euangelio. At den Rige Mand lader den fattige Lazarum dø aff hunger.

Haffde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Haffde hand ville verit en from Mand/ oc haffde hafft en gnist kierlighed i hiertet/ da skulde hand io vist Mosi bud/ der som Gud siger/ Exod. xxj. Seer du din Nestis Oxe eller Asen fare vild/ da føer dem paa den rette vey igen. Seer du dem ligge vnder byrden/ da hielp dem op igen. Nu seer hand icke sin Nestis Oxe eller Asen ligge der vnder byrden/ Men en fattig/ ælendig/ siug Mand/ faar sin dør/ fuld met saar/ oc begærer icke mere/ end aleniste de smoler/ som falde aff hans bord/ oc alligeuel hielper hand hannem icke. J denne last ligger paa det neste den gantske Verden. Det kaldis icke/ Gud er kierlighed/ oc huo som bliffuer i kierlighed/ hand bliffuer i Gud/ oc Gud i hannem.

Er da kierlighed saadan en kaastelig ting?

Kierlighed er saadan en herlig oc kaastelig ting/ at hand giør aff it Menniske/ it Guddommeligt Menniske/ som er en ting met Gud. Bygge Kircker oc oprette Spittal er en trøstelig oc kaastelig gerning/ oc huer mand kand komme det aff sted/ som haffuer gods oc pendinge. Men

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

elske sin neste aff hiertet / oc besynderlige sin Fiende oc wuen / det er icke it menniskis / men Guds gerning.

Skulle da to de thu stycke / som er / Guds kierlighed / oc den Nestis / vere tilsammen?

Vilt du at Gud skal bo oc bliffue i dig / da skalt du oc bliffue i kierlighed oc taalmodighed hoss din Neste oc beuise hannem velgerninger. Fordi at de thu stycke ere knytte tilsammen. Kand du elske din Neste / oc giøre hannem til gode aff hiertet / da vil Gud giøre dig hundrede tusinde gonge mere til gode igen / end du kand giøre din Neste. Ja Gud vil skencke dig thi tusinde pund / der som du skencker din Neste thi pendinge / oc vil bo / oc bliffue hoss dig / met alt det hand haffuer.

Dette er en herlig fortettelse?

Ja visselige: Huad kand nogen hierteligere begære / end at vere en ting oc it samfund met Gud / oc vere der / som Guds høye Maiestat er? Huo som er hoss Gud / hand er salig / der som hand oc end vaare i helffuede. Huo som er skild fra Gud / hand er fortabt /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

fortabt / der ſom hand oc end vaare mit i Paradis.

Huad er det/hand ſiger / Jngen haffuer nogen tid ſeet Gud?

Hand vil ſaa meget ſige / Tenck der intet paa / at du ſkalt kunde ſee Gud her paa Jorden / met legemlige øyen. Hand vdſende en gong ſin elſkelige Søn i Menniſkelig ſkrøbelighed / ſom forhuerffuede oſſ met ſin fortienſte den hellig Aand / ſaa/ at wi vide / at wi bliffue i Gud / oc Gud i oſſ.

Oc huo ſom bekiender den ſamme Chriſtum / at hand er Guds Søn / den bliffuer i Gud / oc Gud i hannem / ydermere taare wi icke tencke/at wi met kiødelige øyen kunde faa hans herlighed at ſee/lige ſom Herren oc ſagde til Moſe. Jt Menniſke ſkal icke ſee mig/oc leffue. End dog det nu vel er ſant/at wi icke ſee Gud met kiødelige øyen i denne Verden/ icke heller kunde giøre hans Perſone nogen legemlig tienſte / ſaa kand det alligeuel ſke/at Gud bliffuer i oſſ/oc wi i Gud.

Huorledis gaar det til?

Huo

Huo som bliffuer i kierlighed til sin Neste / hand giffuer visselige til kiende / at hand oc bliffuer i kierlighed til Gud / effterdi den ene kand icke skillis fra den anden.

Oc huor som kierlighed er til Gud oc den Neste / der er ocsaa Aandes baand / at Gud bliffuer i oss / oc wi i Gud. Er nu Gud i oss / hui skulde wi da ville begære / at see hannem met legemlige øyen før tyden kommer? Lader oss ekon tracte effter troen oc en fuldkommen kierlighed / da ville wi vel i sin tid faa Gud at see / saa skulle wi oc met en god samuittighed vente tiden / at Christus skal komme i sin herlighed / oc giøre en ende paa denne Verden / oc anamme oss ind i sit Rige / der som wi skulle skue Gud fra ansict til ansict. Wi skulle oc vende oc giøre al vor flid der til / at wi kunde leffue i denne Verden / lige som Christus vaar her oc haffde sin omgengelse.

Huorledis leffde Christus i denne Verden?

Verden kunde aleniste icke locke hannem til nogen Synd / men hand lockede hende meget mere til bedring formedelst sin salige Predicken oc omgengelse. Lige

saa / naar wi haffue retsindig kierlighed/ skal Verden icke aleniste icke offueruinde oss/men hun skal meget mere formedelst oss lockis / skyndis oc dragis til det gode. Ja saadan kierlighed skal saa voxe oc formeris i oss/at wi oc skulle sla al redzel aff hiertet/som de/der ekon begære / at Christus skal komme met sin dom / oc giøre en ende paa Verden / oc ingen ting frycte oss mindre faare/end for Guds yderste Dom.

Huad er Summa paa dette Epistel?

Johannes screff dette Epistel imod trygge falske Mundchristne/som kunde tale oc rose meget aff Euangelio / oc der følger dog ingen fruct. Disse giffuer Johannes atuarsel / at de skulle see sig vel faare/ oc icke besuige sig selff / met deris falske mening/men tracte der effter / at deris tro kand vere ret rodfest oc grundfest / saa/at hun kand bliffue bestandict i fristelse/ naar hun beuiser sig formedelst kierligheds oc barmhertigheds gerninger. Oc der skal ingen lade forføre sig aff Sophisters oc Papisters snack / som sige / At det er noch til salighed der som nogen haffuer ekon en

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

gnist tro oc naade. Der skalt du see vel til/ Thi/ at haffuer du icke mere en saadan en gnist/ oc lader hende ligge i asken/ at Dieffuelen icke kommer oc slar en øse vand der paa/ oc vdslycker Troen/ oc altsammen det ene met det andet. Thi der hører gantske meget til/ at beholde Troen wforderffuit. Troen er en offuermaade skrøbelig ting/ oc kand snart forkrenckis. Der faare giørs det vel behoff/ at wi bede Gud at hand icke aleniste skal giffue oss Troen/ men ocsaa beuare hende i oss indtil døden/ oc opuecke i oss Troens fruct/ formedelst sin hellig Aand/ at wi endelige kunde bliffue delactige i hans Rige/ oc beside det euige Liff/ Amen.

Den II. Søndag effter Trinitatis/ Epistel j. Johan. iij.

KJere Brødre/ forundrer eder icke/ om Verden hader eder. Wi vide/ at wi ere komne fra Døden/

Døden til Liffuit. Thi wi elske vore Brødre. Huo som icke elsker sin Broder/hand bliffuer i døden. Huo som hader sin Broder / hand er en Mandrabere / Oc i vide / at en Mandrabere/ haffuer icke det euige Liff bliffuende hoss sig.

Der paa kiende wi hans kierlighed/at hand loed sit Liff for oss/ oc wi skulle ocsaa lade vort Liff for vore Brødre. Oc naar som nogen haffuer denne Verdens gods / oc seer sin Broder lide nød/ oc tillycker sit hierte faar hannem / huorledis bliffuer Guds kierlighed hoss hannem ? Mine Børn / lader oss icke elske met Ord / eller met tungen/ men met gerningen oc met sandhed.

Huad gier Johannes i dette Epistel?

Hand skynder oss end nu stadelige til Broderlig kierlihhed/oc siger / at hand er it vist indsegel oc tegn til en ret tro. Hand straffer ocsaa stedze her til met øyenskalcke

oc Mundchristne / som mene / at Troen kand vel bliffue bestandig alligeuel hun er nøgen oc vden fruct / vden kierligheds gerninger oc barmhertighed.

Huad holder hand oss da faare?

Try stycke. Først / de Christnis kaarss oc forfølgelse. Der Nest / den Broderlige kierligheds fruct oc gaffn / oc der imod den skade som kommer aff Broderlig had oc auind. Det tredie / Christi Exempel som loed sit Liff for oss / huilcken wi skulle effter følge / oc lade ocsaa vort Liff for vore Brødre.

Huad siger hand om det første stycke?

Efftterdi der er euig had oc trette / imellem de rette oc falske Christne / da trøster Johannes de rette Christne / oc siger Forundrer eder icke / mine Brødre / om Verden hader eder. Wi vide / at wi ere komne fra Døden til liffuit / Thi wi elske vore Brødre. Lige som hand vilde sige. Huo som vil vere en Christen / oc bekiende sin Christendom / Guds Ord / ære oc Naffn / for den gantske Verden met munden / oc beuise met gerninger / hand skal icke tencke / at

at hand vil her haffue it Paradis / Him⸗
merige oc gode dage / oc gaa paa Rosen.
Det bliffuer icke til. Euangelion / siger S.
Paulus / Rom. j. er kaarssens Ord. Huor
som Guds Ord er / der er ocsaa forfølgel⸗
se oc kaarss. Oc huor som kaarssit icke føl⸗
ger ordet / der skal mand i sandhed icke ret⸗
telige kunde omgaass met Ordet. Thi huor
haffuer nogen tid nogen verit / som haff⸗
de oc forkyndede Ordet rettelige / at hand
icke leed forfølgelse oc modgang. Lige som
S. Paulus oc scriffuer / ij. Timoth. iij. Alle
de som ville leffue gudelige i Christo Jesu /
skulle lide forfølgelse.

Giff Exempel.

Abel bleff for Guds Ord skyld ihiel⸗
slagen aff sin Broder Cain. Saa ere oc
alle Propheter / alle Apostle / ia Christus
selff ihielslagne. Christus siger icke forgeff⸗
uis Johan. xv. Haffue de huldet mit Ord /
da holde de oc eders / haffue de forfølget
mig / da skulle de oc forfølge eder. Nu er der
paa denne dag ingẽ Abel / at hand haffuer
io sin Cain. Der er oc ingen Isaac / at hand
haffuer io sin Esau / ingen Dauid / at hand

haffuer io sin Saul. Lige som oc den Døbere Johannes haffde Herodem/oc Christus sin Caypham oc Pilatum. Saa skulle oc wi haffue vor Cain oc Esau / Herodem oc Pilatum. Der skal nu huer see til/at hand bær sit kaarss / met taalmodighed i Troen oc i kierlighed for Guds skyld.

Huad aarsage er der til / at Verden hader oc forfølger de Christne?

Dieffuelen veed vel / at wi ere komne fra Døden til liffuit / oc at Christus haffuer reffuit oss aff hans strube/oc frelst oss fra hans rige/oc at hand haffuer icke mere mact offuer oss/som hand haffuer offuer de vgudelige Hyglere / huilcke hand holder fangne lige som hand vil selff/hand driffuer/iager/hitzer oc opuecker dem imod oss / at de skulle forfølge oss paa det grusesligste/oc føre oss al wlycke paa/ oc paa det sidste ocsaa omkomme oc dræbe oss.

Er der da saa stor forgifftig had mellem de Vgudelige/ oc rette Christne?

De vgudelige haffue icke en Menniskelig/men en Dieffuels had til de Christne / saa at de oc icke kunde haffue rolighed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

der faare / før de faa ødelagd oc omkom/
met dem / som Cain sin Broder.

Huor faare tilsteder den almectige Gud
saadant?

Hand giør det oss til gode / Thi wi see
oc befinde / at naar wi haffue gode dage/
ere karske oc helbrede / oc haffue ingen frist/
telse / da bliffue wi lade / trygge oc forsø/
melige / Saa at wi icke aleniste icke forfrem/
mis i Guds kundskab / men ocsaa forglem/
me baade at paakalde oc tilbede Gud / oc
falde i kiødelig begierlighed / som wi see / at
det gick met de Børn aff Jsrael. Der imod/
naar wi ere i nød / oc haffue stor modstan/
delse da kiende wi Gud / da paakalde wi
hannem / da bliffue wi frimodige / oc tage
hierte til oss aff Guds Ord / at wi smuct
met taalmodighed / kunde omdrage alle
fristelser.

Huor paa kiende wi / at wi ere komne fra
Døden til Liffuit?

Fordi / siger S. Johannes / wi elske
vore Brødre. Thi Broderlig kierlighed er
icke en Menniskelig gerning / men Guds
den hellig Aands gerning oc Troens fruct.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huor nu som den er / der er det euige Liff. Der imod er Broderlig had en Dieffuels gerning / oc vantroens fruct. Huor som den er / den er den euige fordømelse.

Huad siger S. Johannes om det andet stycke?

Hand siger saa / Huo som icke elsker sin Broder / hand bliffuer i Døden. Huo som hader sin Broder / hand er en Mandrabere. Oc i vide at en Mandrabere haffuer icke det euige Liff bliffuende hoss sig.

Huad meen Johannes met disse Ord?

At wi icke skulle tencke / at Johannes taler om en falsk kierlighed / giffuer hand til kiende / hueden hand skal flyde / som er / aff en retsindig tro. Wi skulle først haffue det træ / der fructen skal komme aff. Samme træ er Troen til Jesum Christum. Den fruct aff det gode træ er kierligheds gerninger. Huor som troen nu er i hiertet / der bor Gud / der følger ocsaa liffuit effter. Thi Troen / siger S. Petrus / renser hiertene. Det skal oc vere saadan en tro / huilcken / som der staar Gala. v. der arbeyder forme-

formedelstkierlighed. Der imod/huor som vantro er i hiertet/der bor Dieffuelen/der er ingen Guds kierlighed/eller kierlighed til vor Neste/ Der vil oc følge den euige Død/ som Christus siger/ Johan iij. Huo som icke tror paa Guds Søn/ hannem bliffuer Guds vrede offuer euindelige.

Er da had oc auind/saa meget som mand⸗ slat faar Gud?

Faar Gud er det saa meget at bære had oc auind til nogen/som sla ihiel / Thi Guds bud kreffue icke aleniste it vduortis skin/men ocsaa hiertens veluillighed. Som naar Gud siger. Du skalt icke sla ihiel/da vil hand icke aleniste/at neffuen skal holdis stille/ men hand forbiuder oc vil haffue al had/ auind oc mistanckelse nedlagd.

Huad siger hand om det tredie stycke?

Efterdi oss tyckis Broderlig kierlig⸗ hed vere suar / da holder hand oss faare/ Christi Exempel / huilcken wi skulle met rette efterfølge/ efterdi wi haffue Naffn aff hannem/ oc siger saa. Der paa kiende wi kierlighed / at hand loed sit Liff for

oss/oc wi skulle ocsaa lade vort Liff for vore Brødre. Det er it veldigt Exempel. Thi Christi kierlighed til oss vaar icke en almindelig kierlighed. Ja huorledis kunde hand verit større? Hand elskte oss icke saa / at hand aleniste for vor skyld forlod Himmelen / oc kom til oss hid paa Jorden / men hand vdgyddede ocsaa paa det sidste sit Blod for oss/ oc tiente der met saa vel vuenner som venner. Lige som S. Paulus oc siger Rom. v. Der vti priser Gud sin kierlighed imod oss/ at Christus døde for oss/ der wi end nu vaare Syndere.

Huor vti staar broderlig kierlighed?

J tuende stycke. Først / at wi skulle tiene oc hielpe vor Neste/ i sin nød / oc dele vort gods met hannem / huor som hand haffuer det behoff/ at wi icke aleniste skulle elske met tungen oc Ord / men ocsaa met gerningen oc sandhed. Fordi siger her Johannes / Naar som nogen haffuer denne Verdens gods/ oc seer sin Broder lide nød/ oc tillycker sit hierte faar hannem/huorledis bliffuer Guds kierlighed hoss hannem? Lige som hand vilde sige / Huo som

seer sin Broder lide nød / oc kand hielpe hannem / oc giør det icke / hand er hans Mandrabere/Som den rige Mand vaar/ Luce xvj. der loed Lazarum dø aff hunger.

Der nest/at wi ocsaa skulle lade vort Liff for vor Neste/huor som det giørs behoff/ som Christus giorde for oss / oc som Johannes her siger. J skulle oc lade eders liff for eders Brødre.

Haffuer oc saadan kierlighed sin fremgang hoss oss?

O HErre Gud/ skulde wi lade vort Liff for vor Neste / wi giffue hannem icke gerne it stycke Brød / for Guds skyld / wi hielpe hannem icke gerne met it skerff eller en pending. Ja wi tencke snarere oc begrunde/ huorledis wi kunde met falsk oc suig drage fra den Fattige / det Gud haffuer vnt hannem / saa longt er det fra / at wi skulde sette liffuit til for hannem.

Ere wi da oc Christne?

Ja / lige som Dieffuelen er hellig. Huorledis kand nogen vere en Christen/ som icke vil følge sin Mestere Christo / icke

holde hans lerdom / icke leffue eller giøre effter hans Exempel? Det er io Guds befalning. Elsk din Neste lige som dig selff. Lige saa lærer Christus / Johan.xiij. Jeg giffuer eder it nyt Bud / at i skulle elske huer andre / Lige som ieg elskte eder. Der paa skal huer mand kiende / at i ere mine Disciple / om i elske huer andre. Saa siger Johannes j. Joh. ij. Huo som elsker sin Broder / hand bliffuer i liuffit / oc der er ingen forargelse hoss hannem. Oc huo som icke elsker men hader sin Broder / hand er i mørcket / oc vandrer i mørcket / oc veed icke huort hand gaar hen. Thi mørcket haffuer forblindet hans øyen.

II. Her skulle oc alle de see til / som bande oc offuerskende deris Neste / ynske hannem ont / bede om oc begære at det skulde gaa hannem ilde / ia / giøre dem ont / som det aldri forskyllede / der som de dog skulde elske deris Vuenner / oc bede got for dem / Lige som Christus biuder Luce vj.

III. De som vdsuge deris Nestis blod / oc fortære hans suare arbeyde oc blodige sued / met dyr tid de gøre / naar alle vare stige op / for deris gerigheds skyld / met be-
suigelse /

ſuigelſe/aager/oc andre finantzer/Der ſom de met rette ſkulde hielpe oc trøſte fattige Folck/der forderffue de dem i grunden/oc fuldkomme ſaa det Ordſprock/mand ſiger/Det ene Menniſke er det andet en Vlffue oc Dieffuel/der ſom hand tilbørlige ſkulde vere hans Gud oc Frelſere. Der faare beſlutter Johannes dette Epiſtel/oc ſiger. Kiere Børn/Lader oſſ icke elſke met Ord/eller met tungen/huilcket der er en ſmigrende/falſk/optenckt kierlighed/oc fører til Helffuede/men met gerningen oc ſandhed. Saa at wi met hierte/mund oc gerninger ere venlige imod huer mand/til at hielpe oc trøſte. Saadan kierlighed fører til himmerige oc til det euige Liff/Amen.

Den III. Søndag effter Trinitatis/Epiſtel j. Petri. v.

KJere Brødre/ydmyger eder nu vnder Guds veldige haand at hand ſkal ophøye eder i ſin

 tid/

tid. Kaster al eder sorge paa hannem / thi hand sørger for eder.

Verer ædru oc vager / thi eder modstandere Dieffuelen gaar omkring / lige som en brølende Leue / oc søger effter den / hand kand opsluge / staar hannem imod oc verer faste i Troen / oc vider / at lige den samme pine gaar edre Brødre offuer i Verden. Men al naadis Gud / som kallede eder til sin euige herlighed i Christo Jesu / hand skal fuldkommelige berede / styrcke / bekreffte oc grundfeste eder / som lide en liden tid. Den sammme vereære oc mact fra euighed til euighed / Amen.

Huad holder dette Epistel off faare?

Først / Formaner S. Petrus off til ydmyghed. Der nest / til vect oc ædruhed. Det tredie / ynsker hand off at wi kunde voxe oc forfremmis i Troen.

Huilcken er den første formaning?

Saa siger S. Petrus. Kiere Brødre/ ydmyge eder vnder Guds veldige haand/ at hand skal ophøye eder i sin tid. Lægger al eders sorge paa hannem / thi hand sørger for eder. Dette er en formaning til retsindig oc sand ydmyghed / huilcken der skal vere hoss alle Christne. Thi huad giør en Christen mere wheldig / end staalthed oc hofferdighed? Kommer hofferdighed aff legemlig ondskab / da er hun ond / kommer hun aff gerningers tillid / da er hun end verre. Scrifften siger om dem baade Luce xviij. Huo sig ophøyer hand skal fornedris / oc huo sig fornedrer skal ophøis. Hedninge kunde oc forstaa / at hofferdighed staar Mennisken ilde / oc at Gud kand icke lenge fordrage hende. Der Esopus bleff atspurt / huad Gud giorde / sagde hand. Hand fornedrer det som høyt er/ oc ophøyer det fornedrede.

Huor mangfoldig er ydmyghed?

Tuefolt/ en vduortis oc en induortis ydmyghed.

Huilcken er vduortis ydmyghed?

Naar it Menniske acter sig selff ringe

ringe oc holder meget aff andre Folck/ forsmaar ingen / er huer mand veluillig oc redebon/ ocsaa de onde oc Tiranner. Naar denne ydmyghed gaar aff hiertet da er hun en offuermaade herlig dyd / til huilcken vor Herre Christus oc formaner off/ Matthei xj. Lærer aff mig/ thi ieg er sactmodig/ oc ydmyg aff hiertet.

Huilcken er den induortis ydmyghed?

Naar it Menniske kiender sin forderffuede nature / oc fortuiler paa al sin fortienste/ gerninger/ væsen oc leffnet/ tilscriffuer sig huercken lidet eller meget/ men giffuer Gud alene ære. Hoss saadan ydmyghed er almindelige hunger oc tørst til den retferdighed / der Christus kalder salig Matthei v.

Huor faare skulle wi ydmyge oss?

Paa det Gud skal ophøye oss i sin tid: Lige som hand vilde sige / Lader det icke forarge eder / at Gud bliffuer lenge borte/ oc lader eder vndertryckis. Tøffuer ekon effter Herren / seer icke til tiden / at i skulle lenge ydmygis. J haffue en vis foriettelse/ at hand vil ophøye eder / oc alligeuel hand

end

end tøffuer lenge/ ſaa ſkal det dog ſke. Giør hand det icke her i denne Verden / da vil hand giøre det i den anden Verden / der ſom det kand vere oſſ nytteligſt. Saa op-høyde hand Lazarum / Luce xvj. Oc Tol-deren Luce xviij.

Sørger da Gud for oſſ?

Ja viſſelige. Hører her huad S. Pe-trus ſiger. Legger al eder ſorge paa han-nem/ thi hand ſørger for oſſ. Lige ſom hãd vilde ſige. Gud ſørger icke/ aleniſte for eder/ at hand forſkaffer eder/ mad oc dricke/ ſko oc klæder/ oc anden timelig næring / Men hand ſørger ocſaa for eder i al nød/ friſtelſe oc drøffuelſe. Eders iemmer gaar hannem ſaa til hierte/ oc hand ſiger oben-bare / formedelſt Zachariam i det andet Capitel. Huo ſom rører ved eder / hand rø-rer min øye ſten.

Giff der Exempel paa.

Gud ſørgede ſaa for Jſrael/ at hand met en veldig haand førde dem aff Egyp-ten/ igennem det røde Haff / oc drucknede alle deris Fiender i Haffuit / hand førde dem igennem ørcken / gaff dem Brød aff Himme-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Himmelen/ Vand aff Steenklippen/ deris Klæder oc Sko sønderreffuis icke eller kunde slidis op. Hand besørgede dem ocsaa met Louer/ Gudstienste/ met Prester / Leuiter oc Propheter. Hand tilsagde dem ocsaa. Jeg vil vere eders Gud oc Fader/ i skulle vere mit Folck oc mine Børn. Den samme forjettelse haffue ocsaa wi.

Huilcken er den anden formaning?

Verer ædrue oc vaager / Thi eders Modstandere Dieffuelen gaar omkring/ lige som en brølende Løue / oc søger huem hand kand opsluge.

Huad kaldis at vere ædru?

At vere ædru / kaldis at it Menniske holder sig fra offuerflødig mad oc drick.

Huad kaldis at waage?

Vaage/ kaldis at forfremmis i troen/ oc bliffue stadig der vti indtil enden. Som der talis om de fem vise Jomfruer Matthei xxv. At de toge vare paa deris Herris Brudgommens tilkommelse / oc beridde sig met lamper oc Olie. Disse tho dyder skulle altid findis hoff de Christne. Thi it

drucket

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

drucket Menniske ligger som it Suin/ soffuer oc snurcker/oc er icke skickelig til no-gen erlig handel.

Huor faare skulle wi vere adru oc vaage?

Fordi/ at vor modstandere Dieffue-len gaar omkring/ som en brølende Leue/ oc søger effter huem hand kand opsluge. Wi ere her i Dieffuelens rige/i it ont Herbe-re/ia i saadant it Geste huss/ der som Hoss-bonden er en skalck/ en Tyff oc Mordere/ hand soffuer icke/men gaar omkring/giff-uer act paa vore seder/ Ord oc gerninger/ hand mercker grandgiffuelige/ huor til wi ere tilbøylige/ der aff tager hand aarsage/ at offuerfalde oss/Hand gaar oss icke oben-barlige vnder øyen/men hand sledsker om-kring / seer vel til huor wi ere mest strøbe-lige/ der falder hand til / bruger al list oc snedighed. Lyckis det ene hannem icke / da tager hand it andet faare / vil hofferdig-hed icke / da tager hand gerighed / vil ge-righed icke hielpe / da tager hand wkysk-hed/vil wkyskhed icke frem/ da tager hand had eller auind. Hand lader icke aff før hand fører oss i fald. Thi hand er Guds oc

alle Christnis største Fiende/ som staar oss effter Liff oc Siel/ oc tencker at ødelegge oc forderffue ossi grund.

Huorledis falder hand til oss?

J tuende maade/ legemlige oc aandelige. Legemlige / naar hand i ynckelige maade omkommer Menniſken / den ene i ild / den anden i Vand / den tredie i ſtrid/ den fierde met forgifftelſe / den femte met Suerd oc Vand / den ſiette met Peſtilentze oc ſiugdom / lige ſom det tilſtedis hannem aff Gud / oc wi daglige forſøge for vore Synders ſkyld.

Aandelige / naar hand locker Menniſken til Synd / laſt / oc wdyd / giør dem trygge/ oc riffuer Guds truſel oc ſtraff aff deris øyen / ſaa at de følge hannem gladelige. Saa lockede hand Kong Dauid til hoer oc mandrab / Ja vor førſte Moder Heuam / til Guds wlydighed / oc Dieffuelen lader ſig i intet aff diſſe thu ſtycke til ſyne / ſom en brølende Leue / thi der ſkulde da ingen ville følge hannem. Men hand forvender ſig/ ſom S. Paulus ſiger/ til liuſſens Engel. Oc naar hand haffuer giort ſkade/

de/da lader hand først mercke sig/ at hand er en brølende Leue.

Huorledis skulle wi da imodstaa Dieffuelen?

Saa siger S. Petrus. Jmodstaar hannem faste i Troen. Lige som hand vilde sige. J skulle vere ædrue / oc vaage/ at legemet kand vere diss mere skickeligt til det gode / oc haffue mindre aarsage til at synde. Men der met lader Dieffuelen sig icke end sla oc offueruinde. Det rette Suerd oc de rette Vaabn ere/ at i ere faste oc stercke i Troen/ oc tage fat paa Guds Ord/ oc beskerme eder der met. Oc in Summa/ berede eder paa god Rustning/ oc Harrensk/ huilcke Vaabn oc Verie S. Paulus viser eder i sit Rustkammer Ephe. vj.

Huad skal ieg da giøre / at ieg kand staa Dieffuelen imod?

Naar Dieffuelen frister dig / oc du fatter Guds Ord i hiertet / oc forlader dig der paa met en fast Tro / oc tradzer oc est frimodig der paa / da skal hand icke lenge bliffue. Der som du kunde sige met it frimodigt hierte / See Dieffuel / det haffuer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

min Gud sagd/ det er hans Ord / der bygger ieg paa/ der staar ieg paa / du giør det oc met mig huorledis du vilt. Paa Guds Ord vil ieg leffue oc dø / Da skalt du see oc føle / at hand skal strax vige bort / oc alle fristelser / wtaalmodighed oc besuaring skal falde bort. Men dette veed Dieffuelen vel / der faare lader hand det icke gerne komme der til / hand imodstaar oc forhindrer / huor som hand kand oc maa. Hand bruger al sin kaanst oc listighed der til / at hand kand tage dig Suerdet / Verie oc Vaabn aff haanden. Naar hand fører dig der hen / at hand giør dig laed / forsømelig / wlystig oc fortrøden til Guds Ord at høre / oc at giøre gode gerninger / locker dig til offuerflødighed i mad oc øl / giør legemet wskickeligt/ at du bliffuer tilbøylig til skalckhed / vanart oc wdyd / da haffuer hand allerede vundet/ Saa tager hand dig strax den hellig Aands suerd / huilcket er Guds Ord/ aff haanden. Lige saa giorde hand ved vor Moder Heua/ hun haffde Guds Ord / oc haffde hun bleffuit der ved / da haffde hun aldri faldet. Men strax Dieffuelen saa / at hun haffde icke

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

 210

fattet Ordet fast / oc tuilede / da reff hand det strax aff hiertet / oc førde hende i fald.

Huad er det hand siger. Vider at eders Brø/dre lide lige det samme i Ver/den?

Hand trøster de Christne der met / at de skulle vere taalmodige i angist oc drøff/uelse. Lige som hand vilde sige. Forundrer eder icke / om i end skulle lide fristelse. Trøs/ter eder der met / at i ere icke de eniste / men at i ere flere / ia alle Christne skulle lide saa/dan modgang / oc hielpe eder at stride.

Huad ynsker S. Petrus de Christne?

Hand beslutter saa dette Epistel. Al naadis Gud / som eder kallede / til sin euige herlighed / i Christo Jesu / den samme skal fuldkommelige berede eder / styrcke bekreff/te oc stadfeste eder / som lide en liden tid. Den samme vere ære oc mact fra euighed til euighed Amen. Dette er en smuck ynske / huilcken der er it bedrøffuit Hierte oc en bange samuittighed / gantske / nyttelig / ia ocsaa velkommen. Thi naar it Menniske / som fristis aff Dieffuelen / hører / at S. Petrus siger. Wi skulle imod staa Dieff/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

uelen i en sterck tro / da motte hand sige. Ja vel sagd. Huor skal ieg tage saadan en sterck tro? Der kommer nu S. Petrus ynske smuct til maade / oc siger saa. Kiere bedrøffuede Christne som lide fristelse / verer icke bedrøffuede / sørger icke / all naadis Gud / icke it stycke / men naadens gantske fuldkommenhed / som eder kallede / til sin euige herlighed / icke aff eders gerninger eller fortienste / men formedelst Jesum Christum / hand skal berede eder fuldkommelige / det er / giøre eder fuldkomne i troen / styrcke oc giffue eder krafft / saa / at i skulle bliffue sterckere / voxe / oc forfremmis i Troen. Hand skal oc grundfeste / det er / stadfeste oc bygge eder paa saadan en grunduol / at i skulle bliffue bestandige / imod alle Helffuedis porte / Dieffuel oc Verden / oc bekiende Christum frilige oc obenbare / Oc lade ocsaa liffuit / for Guds ære / huor som det giørs behoff. Den samme alle naadis Gud / som saa bereder / styrcker / stadfester / oc giør oss krafftige i Troen / vere loff / ære / priss oc mact / i euighed / Amen.

Den

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Den IIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma.viij.

KJere Brødre. Jeg holder det saa / at denne tids pinactelighed/er icke den herlighed verd/ som skal obenbaris i oss. Thi at Creaturens omhyggelige forlengelse tøffuer effter Guds Børns obenbarelse / effterdi Creaturet er vnder forfengelighed / imod sin vilie/men for hans skyld/som det gaff der vnder i haabet. Thi Creaturet skal oc bliffue fri / aff det forgengelige væsens tienste/ til Guds børns herlige Frihed. Thi wi vide/at alle Creature forlengis met oss/oc ere end nu stedze i banghed/Oc icke de aleniste / men ocsaa wi selff / som haffue Aandens første grøde / forlengis ocsaa hoss oss selff effter børnenis vduelelse/oc bie effter vore legemis forløssning.

Huad gjør S. Paulus i dette Epistel?

Hand haffuer her til lært / huorledis wi formedelst Guds barmhertighed / bliffue retferdige / for Christi skyld / saa / at wi nu ere Guds Børn / oc Christi Metarffuinge / saa at wi oc skulle regnere met Christo i det euige Liff. Nu kand saadant icke ske / vden saa er / at wi lide met Christo. Der faare formaner S. Paulus her / at wi skulle vere taalmodige vnder kaarssit oc i pine oc drøffuelse.

Er da en Christen vnderlagd kaarssit oc pine?

Verden tencker vel / at naar nogen er from / da gaar det hannem vel / oc hand haffuer god fred. Men met de Christne er det aldelis anderleds. Naar en Christen begynder at bliffue from / da gaar det hannem ilde. Der kommer strax kaarssit / pine / fristelse / genuordighed / forfølgelse / etc. Det skulde vere en Christen en salig ting / oc der findis dog intet mere wseligt paa Jorden / effter den vduortis anseelse. Der faare trøster S. Paulus de Christne her / oc siger. De skulle icke bekumre sig / fordi at det gaar dem saa ilde / for Troens oc det

Christe-

Chriſtelige leffnets ſkyld/oc at de ſkulle icke lade noget kaarſſ/ ehuor gruſeligt det er/ forferde ſig/ men fare ſtedze frem/ i taal-modighed/ huad heller der kommer lycke eller wlycke/ død eller Liff/ Oc hand giør her beſynderlige en veldig formaning til Taalmodighed/oc det for tre ſager til.

Huilcken er den første ſag?

At wi ſkulle regnere met Chriſto i det euige Liff. Thi ſaa ſiger S. Paulus ſtrax faare dette Epiſtel. Ere wi Børn/da ere wi oc ſaa Arffuinge / ia Guds Arffuinge / oc Chriſti Metarffuinge / der ſom wi ellers lide met hannem / paa det/ wi ocſaa ſkulle ophøyis til herlighed. Som hand vilde ſi-ge. Lige ſom Chriſtus offueruant al ſin pine / oc hans kaarſſ forfremmedis han-nem til euig lyckſalighed / ſaa ſkal ocſaa vort kaarſſ oc pine / forfremme oſſ til alt got/glæde oc ſalighed. Thi Chriſtus kand icke liuge/ der ſom hand ſiger. Huor ſom ieg er / der ſkal oc min Tienere vere. Lader oſſ ekon ſee der til / at wi kunde befindis at vere hans Tienere / oc følge denne Meſtere effter.

Huilcken er den anden sag?

At tiden/ i huilcken wi lide/ er stacket. Thi saa siger S. Paulus. Jeg acter saa/ at denne tids pine/ er icke den herlighed verd/ som skal obenbaris i oss/ lige som hand vilde sige/ Denne pinactelighed er en timelig oc forgengelig pinactelighed/ oc faar ende. Men den glæde oc herlighed som der kommer effter/ oc wi vente/ er euig. Der faare er der ingen lignelse/ naar som wi holde det ene imod det andet. Ja intet øye haffuer nogen tid seet/ intet øre hørt/ oc det er icke kommet i noget Menniskis hierte/ huad glæde Gud haffuer berid dem hannem elske. Hand siger Johan. xvj. Eders drøffuelse skal omuendis til glæde/ Oc der skal ingen tage eders glæde fra eder. Oc S. Jacob siger i det j. Capittel. Wi skulle holde det for idel glæde/ naar som wi falde i mangfoldige fristelser.

Kaarss oc pinactelighed giør alligeuel ont?

Der ligger icke mact paa. Wi skulle icke haffue det bedre/ end vor kiere Mestere oc Herre Jesus Christus. En Discipel er icke mere/ end hans Mestere/ oc en Tienere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

nere icke mere end hans Herre. Wi skulle bære kaarssit met Christo / saa fremt wi ville vere delactige i hans Rige. Allige/uel det nu giør ont oc we / saa voffuer en Christen det dog der paa / efftersdi hand vender sine øyen fra denne Verden / oc seer formedelst Troen til det tilkommende/ himmelske oc euige gode.

Huilcken er den tredie sag?

Creaturenis Metlidelse. Thi saa siger S. Paulus. Creaturens omhyggelige forlengelse / tøffuer effter Guds Børns obenbarelse/ efftersdi Creaturet er lagd vnder forgengelighed/ imod sin vilie / men for hans skyld / som det gaff der vnder i haabet. Thi Creaturet skal oc bliffue fri/ aff det forgengelige væsens tienste / til Guds Børns herlige frihed.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Det gaar Guds Børn/ lige som alle Creature. Alle Creature ere skabte aff Gud/ til hans loff/ ære oc tienste / oc de vgudelige misbruge dem alligeuel til Dieffuelens oc Syndens tienste. Lige som de nu handle ilde met

Guds Creature / saa handle de oc ilde met Gud selff oc bespotte hans hellige naffn / oc foracte hans salige ord. Saa giøre de oc i mod alle Guds Børn / oc vende dem al wlycke til. Lige som Creaturene nu haabe oc vente deris endelige forløssning / saa haabe oc vente ocsaa Guds Børn / deris forløssning / huilcken der endelige skal ske paa den yderste dag. Oc dette er en underlig predicken / huis lige mand neppelige finder i den gantske Scrifft / som er / at Himmel / Jord / Maane / Fule / Fiske / Diur oc andre Creature sucke / haabe oc vente Guds Børns forløssning.

Huad er det at Creaturene sucke oc foruente?

At de ere wgudelige Menniske underdanige / tiene oc ere dem tienstactige.

Giff Exempel.

Det aller deyligste Creature / den smucke Soel tien mindste parten de Fromme. Thi at huor som hun skin offuer en From / der skin hun vel offuer hundrede tusinde Skalcke / Guds bespottere / Oprøriske / Tyffue / Røffuere / Aager karle oc Mordere /

dere / oc hun nødis til at skine faar dem til deris wgudelige væsen oc leffnet / det giør hende icke ringe sorge. Hun vilde at saa danne onde Menniske / Horkarle / Bolere / Dranckere / Menedere / oc andre saadanne wgudelige øyenskalcke / icke skulde faa en gisel aff hendis skin. Men effter Guds skabning oc skick nødis hun til at lide oc omdrage det saa / indtil den yderste dag / huilcken hun oc met hiertelig suck venter oc haabis til.

Sucke oc andre Creature lige saa?

Alt det Gud haffuer skabt Menisken til gode / Soel / Maane / Stierner / Himmel / Jord / Bierge oc Dale / Vand oc Land / Fule i lucten / Fiske i vandet / Diur paa Jorden / det Korn wi æde / den Viin oc øl wi dricke / øxen / køer / Kalffue / Stude / Faar / Suin / Gæss / høns / oc in Summa alt det mand misbruger / rober Jodut oc we / offuer alle wgudelige Menniske / oc de skulle ocsaa klage paa dem paa den yderste dag / Lige som der staar screffuit i Visshedens Bog i det v. Capittel. Hand skal giøre sin nidkierhed til it Harrensk / oc

ruste

ruste Creaturene til heffn offuer sine Fien-
der.

Huad vil S. Paulus met denne
Predicken?

Hand vil trøste de Christne der
met/ Lige som hand vilde sige. Verer dog
icke saa bedrøffuede / vnder kaarssit oc i
eders modgong / huilcken der er gantske
ringe imod den tilkommende euige glæde.
Fordi at i ere icke alene de der lide / men al-
le Creature lide met eder. Der er ingen Ko/
Kalff/ Faar / Suin / at de io skrige offuer
Guds Fiender / naar som de bøge oc bræ-
ge/ thi de ere icke verdige til/ at bruge dem/
ia icke at de skulde æde en Mundfuld aff
Brød / oc dricke en drick øl. In Summa/
alle Creature ere ilde til Frids oc det giør
dem we / ia dem er bange / lige som en
Quinde / naar hun pinis met sit Barn.
Solen vilde gerne vere duncker oc aldelis
mørck. Jorden wfructsomelig/ bære tidzel
oc torne. Haff oc Vand vilde gerne bortsi-
gis aldelis oc vdtørris. It Faar vilde hel-
ler bære torne end vld. En Ko vilde heller
giffue forgifftelse/ end melck / at de wgu-
delige Menniske skulde icke faa nytte oc
gaffn

gaffn der aff. Men de skulle vere Gud lydi-
ge / til tiden kommer.

Skal oc Gud da forløse dem der fra?

Ja visselige. Gud haffuer besluttet /
at Verden skal staa sin tid / oc som Helie
Sprock vduiser / sex tusinde aar / der effter
skal hun faa ende. Gud skal i sin tid støde
alle Creature tilsammen / oc som S. Pe-
trus siger / forklare oc giøre dem ny igen.

Ere da alle Creature forderffuede?

Ja / Solen er icke halff saa klar / som
hun vaar skabt i begyndelsen / Men paa
den dag skal Gud rense / purgere oc forkla-
re hende igen formedelst ild / lige som S.
Petrus siger / at hun skal bliffue siu gonge
klarere / Disligist Jorden oc alle Elemen-
te. Fordi forlengis dem oc hiertelige effter
den dag / paa huilcken de skulle fornyss oc
forklaris igen.

Huad er det / at Paulus siger / Creaturet er
forgengelighed vnderlagd?

Hand vil saa meget sige. Alle Creature /
himmel oc iord / Soel / Maane / Ild / Vær /
Korn / Vin / Guld / Sølff / etc. ere idel arme

fangne

fangne Tienere. De vilde hiertelige gerne tiene Gud / oc hans Børn / S. Peder / S. Poul / S. Johannes etc. oc andre Gudfryctige Menniske / Saa nødis de til der imod at tiene fortuilede Misdedere oc forrædere / Judas / Pilatus / Herodes / Cayphas oc andre saadanne vgudelige Kroppe / som intet andet giøre / end laste / skende / forfølge / fordriffue / dræbe oc myrde / Guds elskelige Børn / oc giøre sig alligeuel ingen Samuittighed der paa / Ja de mene / at de giøre Gud en stor tienste der met / Der faare robe alle Creature / O naar / naar / kommer den dag / Naar skal det en gong ske / at saadant iemmer / plage oc ælendighed skal faa ende / oc Guds Børns herlighed begyndis?

Robe da Creaturene saa / oc wi høre det icke?

Wi fornemme vel i nogen maade / Creaturenis suck oc skrig / Men Gud hører det fuldkommelige. Slar du paa en sten / da giffuer hand liud fra sig / sønderbryder du it træ / da knager det / stinger du it Diur / da skriger det / traader du paa en orm / da krumper hand sig / De klage allesammen

offuer

offuer deris wfuldkommenhed / oc vilde gerne vere fri den misbrug. Men de skulle lide saadan pinacteelighed indtil enden / for hans skyld / som dem skabte / oc vere saadan vnfuldkommenhed vnderlagde.

Gaar det oc da oss Mennniske lige saa?

Lige som Creaturene sucke / klage oc robe / oc nødis til at lide / saa skulle oc alle Guds børn lide modgang oc vndertryckis / for hans skyld / som lagde dem fristelse / kaarssit / pinactelighed oc drøffuelse paa / det kunde de icke vndgaa. Den stund wi leffue her paa Jorden i dette dødelige legeme / skulle wi bære vort iemmer. Der faare døber S. Paul. alle Christne oc kalder dem Primitias Spiritus, Aandens første grøde / i huilcken Guds Ord begynder at arbeyde / oc at vndertrycke Synden / der bliffuer det ved / høyre kunde wi icke komme / Aandens gantske fuldkommenhed giffuis ingen paa Jorden. It Menniske formindsker vel Synden met Guds hielp / men aldelis fuldkommen bliffuer hand her icke i denne Verden. Det kand vel ske / naar wi bliffue staalte / gerige / hadske / etc. oc vilde gerne

vere

vere fri fra saadan Synd/ oc klage det faar vor kiere Fader / met vor Aands hiertelige suck/ at Gud kommer oc styrcker vor aand/ at wi bliffue i morgen mindre Hoffeidige / gerige / hadske etc. end wi vaare den dag tilforn/ bort effter en wge end mindre/ offuer end Maanit end mindre / offuer it aar end mindre/ Saa longt kand en Christen komme der met / oc icke høyre eller lenger. Dette kalder nu S. Paulus alleuegne at voxe oc forfremmis i Troen / oc at fare frem i Christi kundskab.

Haffue wi oc trøst / at saadan pinactelighed skal faa ende?

Ja / wi see almindelige/ at huor som der i Scrifften talis om kaarss oc modgang / der staar strax trøst hoss. Saa siger S. Paulus Acto. iiij. Formedelst megen bedrøffuelse skulle wi indgaa i Himmelens Rige. Der staar først Drøffuelse / der nest Himmerige. Saa siger oc Christus Luce i det sidste Capit. Skulde icke Christus saa lide / oc indgaa i sin herlighed? Der staar oc først pine/ der nest herlighed. Lige saa siger oc Paulus faare dette Epistel. Lide wi

met

met hannem / da skulle wi oc regnere met hannem.

Huorledis skal ieg da skicke mig vnder kaarssit oc modgang?

Holt stille vnder kaarssit. Ver Guds leer oc dey / lad Gud elte oc arbeyde dig / lad hannem høffle oc sincke / sauge oc vdhugge dig. Det som skeer nu met dig / det skeer dig til gode / du skalt nu formedelst Christum fødis ny i kaarssit oc modgang. Haff ekon taalmodighed / haabe oc vente / du haffuer nu det rette tegn / at du est Guds barn / fryde dig oc ver glad / at du est kommen til denne Spegel / oc lad kaarssit io icke forferde dig. Thi kaarssit oc modgang er den Guddommelige vduelelsis eniste Proffuesten. Huo som kand met Christo staa hoss kaarssit / oc i pine oc plage befale sin Aand i den Himmelske Faders hender / hand skal oc vel bliffue tryg oc fri fra Helffuede / oc icke fare ilde / Ja Gud skal anamme hannem til sig formedelst sine hellige Engle / ind i den euige huile / oc det euige Liff / Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Den V. Søndag effter Trinitatis / Epistel / j. Petri iij.

KJere Brødre / Verer allesammen ved it sind / metlidige / brøderlige / barmhertige / venlige. Betaler icke ont met ont / eller skendzord met skendzord / Men velsigner der imod / oc vider / at i ere kallede der til / at i skulle arffue velsignelse. Thi at huo som vil leffue oc see gode dage / hand skal stille sin Tunge / at hun taler intet ont / oc sine læbe / at de icke besuige / hand skal vende sig fra ont / oc giøre got / hand skal søge fred / oc efterfølge hannem. Thi at Herrens øyen see til de retferdige / oc hans øern til deris Bøn. Men Herrens ansict seer til dem / som giøre ont.

Oc huo er den / som eder kand skade / der som i effterfølge det gode? Oc der som i oc lide for retferdighes

dighedz skyld / saa ere i dog salige. Oc fryctér icke for deris trusel / oc forferdis icke/men hellig gjører den Herre Gud i eders hierter.

Huad lærer S.petrus i dette Epistel?

Efterdi S.Peder haffde lagd Christum til en grundsten / oc giort alle Christen til Prester / vnderuiser hand alle statte/Vnderdanne/Suenne/Mend/Quinder/ Vnge / Gamle / huorledis de skulle holde sig. Der offuer giffuer hand oc nogle bud i almindelighed / som ere vore seder / omgengelse oc leffnet anrørendis. Oc hand setter her besynderlige tre formanelser / Først/ huorledis wi skulle holde oss imod vor Neste / som er / vere metlidige/broderlige etc. Der nest / huorledis wi skulle holde oss imod vore Fiender oc Forfølgere i taalmodighed. Det tredie / Huorledis wi skulle holde oss imod Gud met vort hiertis helliggiørelse.

Huilcken er den første formanelse.

Kiere Brødre/siger S.Petrus. Verer

ter allesammen lige ved it sind / metlidige / barmhertige / venlige.

Huad er at vere lige ved it sind?

Vere lige ved it sind / er saadan en dyd / at hun forener Mennisken / saa / at deris hierte oc sind komme offuer it / oc de haffue lige sind / icke i de ting / som ere til vanære oc syndelige / men i de ting / som ere Guds ære / Guds Ord oc Naffn / den menige Mands nytte / oc vor Siels salighed anrørendis.

Huo kand føre saa mange hoffuit til it sind?

Det er icke vel noget kiødeligt Menniske muligt / men hoss de Christne er det muligt.

Huad er Metlidelse?

Metlidelse er saadan en dyd / at den ene tager sig den anden til / den ene sørger for den anden / oc lader sin Nestis angist / trang oc nød / iemmer oc elendighed / gaa sig saa saare til hierte / som det rørde hannem selff paa / lige som S. Paulus oc formaner Gala. vj. Den ene bære den andens byrde / saa fuldkomme i Christi Lou. Der

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

imod giøre Astorgi / vanartige Heydenske Menniske / som taare sige / naar det gaar deris Neste ilde. Nu gaar det ret til / der kommer Gud ret til tide / Det er hans forştiente løen / Det er alt for lidet / O Herre straffe flux / etc. De ere Mandrabere faar Gud.

Huad er Broderlig?

Broderlig er / naar it Menniske elsker den anden / icke aleniste som en Ven / men ocsaa lige som en Broder / saa / at det er icke en falsk / optenct / farffuit kierlighed / met en retsindig broderlig kierlighed / som flyder aff hiertet / oc icke aleniste staar i Ord oc it vduortis skin. Til denne Broderlige kierlighed formaner Christus Joh. xij.

Huad er at vere barmhertig?

At vere barmhertig / er / naar den ene er til sinde imod den anden / lige som Forelſdre ere imod deris børn / oc Slectinge imod huer andre / huilcke / naar som de see eller høre / at deris Børn eller Frender lide nød / da rører hiertet sig i liffuit paa dem / ia kiød oc blod / marre oc been. Saadan en opſrørelse aff hiertens grund skulde oc vere

iblant de Christne / at den ene skulde icke forlade den anden / der som hand oc end skulde tilsette eller lade sit liff der offuer / lige som Christus giorde for oss / oc lærer j. Johan. iij.

Huad er at vere venlig?

Vere venlig / candidus / from / retsindig / oprettig / er saadan en dyd / at it Menniske er sig selff mectig / oc kand indholde / raade oc stille sit sind / lader sig icke fortørne / er forsynlig / forstandig oc klaag / vdlegger til det beste oc holder huer mand til gode / alt huad hand seer eller hører / er metlidig / sactmodig / behielpelig met trøst oc raad / at huer mand vil gerne haffue omgengelse met hannem.

Dette er i sandhed herlige smucke dyder?

Ja visselige / Disse fem dyder skulde met rette brugis almindelige i Christendommen. Offrighed oc Vnderdanne / Predickere oc Tilhørere / Scolemestere oc Disciple / Foreldre oc Børn / Hoffbonder oc Tiunde / skulde besynderlige vere lige til sinde vti Euangelij lerdom oc haffue it hierte / efftererdi wi haffue en Herre / en Tro / oc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

en Daab. Men denne ensindighed/haffuer Dieffuelen aldelis forstyrt met mangfol-dige Secter oc aarden / Stict oc Kloster. Der vilde stedze den ene vere bedre end den anden/icke i Troen / kierlighed oc taalmo-dighed/ men aleniste i vduortis gerninger/ steder/tid/mad/klæder oc andre saadanne Ceremonier. Huer vdualde sig en Helgen/ at efftérfølge/icke som samme Helgen haff-de hafft sin tro til Gud / forladet sig paa oc elskt hannem aff hiertet/men som sam-me Helgen haffde bruget mad / klæder oc øffuet sig i vduortis gerninger. Oc det bleff paa det sidste til it ret Affueri. Saa mange Menniske som der vaare / saa megen at-skillighed oc besynderlig skick haffde oc huer serdelis til at leffue effter. Dette kaldis icke at vere ved it sind.

Huorledis kunde wi alle giøre enehonde gerninger?

Huer haffuer i sin stat oc vti sit kald/ sin egen gerning/huilcken hand skal fliteli-ge oc aluerlige tage vare paa / oc wi skulle alligeuel arbeyde paa at Troen kand vere i oss. Huor som Troen nu er / der er oc ret kierlighed. Huor kierlighed er/der er mand

oc ved it sind / der følger da de andre dyder smuct effter huer andre / oc det gaar alle‑ vegne / venlige oc brøderlige til.

Huilcken er den anden formaning?

Betaler icke ont met ont / eller skendz‑ ord met skendzord / men velsigner der imod oc vider / at i ere der til kallede / at i skulle arffue velsignelse.

Huad vil S. Petrus met disse Ord?

Hand formaner til try ting.

Huor til formaner hand først?

Hand siger saa / Huo som vil leffue / oc see gode dage / hand skal stille sin Tun‑ ge / at hun taler intet ont / oc sine læbe / at de icke besuige. Lige som hand vilde sige. Huo som vil haffue lyst oc glæde / fred oc rolighed / hand skal holde sin mund / oc stille sin Tunge / icke aleniste hoss sine Ven‑ ner / men ocsaa hoss sine Wuenner / icke bande / icke skende / icke laste / icke heffne sig selff / icke betale ont met ont / icke giff‑ ue ord for ord / bander for bander / skendz‑ ord for skendzord / men meget mere velsig‑ ne / oc tale det som er got / erlige / venlige / nytteligt /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

nytteligt/oc lader vel. Seer vel til/at i ingen besuige / ingen giøre skade / ingen bagtale. Der ere mange Menniske som giffue gode Ord i vore øyen / haffue hunnig i Munden / oc galde i hiertet / oc stinge som en Snog/de biude en god morgen met munden / oc ynske met hiertet / at hand skulde vere der / som alle Vand komme tilsammen / oppe hoss Maanen / eller saa dybt i Jorden som hand er høy til / Det er fruct aff it forderffuit træ/ Ja Menniske som ere icke verdige til Guds velsignelse / ia det skal gaa dem som den cxix. Psalme siger. De ville icke haffue velsignelse / saa skal hun oc bliffue longt fra dem. Du skalt bede met Dauid i den cxlj. Psalme. HErre vocte min mund/ oc beuare mine læber.

Huilcken er den anden formanelse?

Hand skal vende sig / siger S. Peder/ fra ont/oc giøre got.

Huad vil S. peder met disse Ord?

Hand bescriffuer her Penitentze/ Thi huad er det andet/ at giøre Penitentze / end affdø Synden/ oc leffue retferdighed / sky oc fly det onde/oc efftersølge det gode? Li-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

ge som hand vilde sige / Lad aff det onde/ haffuer du bandet / da bande icke mere/ haffuer du skendet / da skende icke mere/ haffuer du betalit ont met ont / da giør det icke mere/ Lad det gaa / som det gaar/ tag dig det intet til / lad gaa ind at det ene øre/ oc vd igen at det andet/ ver stille/ haff taal/ modighed oc omdrag. Sæt sagen ind til din Herre i Himmelen / hand vil heffne/ lad det onde icke offueruinde dig/ eller tage dig til fange. Men giør det som got er. Lad hofferdighed/ gerighed / vkyskhed / had oc auind/ oc andre suare Synder fare bort/ kast fra dig mørckens gerninger/ legemens fruct/ oc fatte Louens gerninger/ oc Aandens fruct/ Ver ydmyg / mild/ goduillig/ miskundelig / giff den hungrue mad/ den tørstige dricke / besøg den Siuge / arbeyde trolige / handle redelige met huer mand. Oc in Summa/ huad du vilt at andre skulle giøre dig/ det giør oc du dem.

Huilcken er den tredie formanelse?

Hand skal søge fred / oc efterfølge hannem.

Huad vil S. Petrus met disse Ord?

Hand

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Hand vil ſaa meget ſige / Naar ſom du bliffuer from / oc vild leffue gudelige/ da giør du dig Verden/Dieffuelen/Tiranner / oc alle onde Menniſke til Fiender oc Wuenner/ de løne dig ilde / ocſaa for dine beſte velgerninger/de giøre dig megen trette/fortredelighed/ møye oc arbeyde. Men acte du det intet/lad dem bande / ſkende/ laſte/formaledide. Verden giør icke det hun ſkulde giøre / men det hun pleyer at giøre/Søg du fred / førſt den induortis fred / formedelſt Troen / forſee dig alt got til Gud/oc lad dit hierte/aand oc ſamuittighed huile i hannem. Der effter ſøg ocſaa den vduortis fred / at du kant haffue en god forligelſe oc leffue kierlige met Venner oc nabo: Paa det ſidſte ſkalt du ocſaa ſøge fred hoff dine wuenner/Ja hoff alle Menniſke / ſaa meget ſom dig er muligt. Giff ingen aarſage til kiff oc trette / tuedract oc wenighed / beſynderlige for dette timelige oc forgengelige gods ſkyld / lad det heller altſammen fare ſin vey/ end du ſkulde trette oc kiffue for diſſe forgengelige ting / oc miſte der offuer det euige gode. Gud kand vel føde oc beſørge dig. Thi Herrens øyen

ſee

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

see til de Retferdige / oc hans øern giffue act paa deris Bøn. Men Herrens ansict seer paa dem / som giøre ont.

Ja siger du / Der som ieg end giør ingen ont / saa kand ieg dog icke nyde fred?

Her skalt du høre den trøst / der S. Petrus giffuer. Oc huo er den / siger hand / som eder kand skade / der som i effterfølge det gode? Oc der som i oc lide for retferdigheds skyld / saa ere i dog salige. Oc frycter icke for deris trusel / oc forferdis icke. Lige som hand vilde sige. Det vaare vel tilbørligt / naar i skicke eder tilbørlige / erlige oc Christelige / at i da skulde haffue loff / beskyttelse oc beskermelse faar andre / effterdi øffrighed / er beskicket aff Gud / de onde til straff / oc de fromme til loff.

Men huad da / om øffrighed seer igennem fingre / eller giør mig selff forfang?

Da trøste dig først der met / at du haffuer en god sag / oc icke lider som Røffuere oc Tyffue. Der nest / at Salighed er dem til sagd oc loffuit / som lide wret for retferdigheds skyld. Wi skulle her haffue angist

oc

oc drøffuelse/ men i det tilkommende Liff euig trøst/ lige som Christus oc siger. Matthei v. Salige ere de/ som lide forfølgelse for retferdigheds skyld/ thi Himmerige hører dem til.

Huilcken er den tredie formanelse i dette Epistel?

Frycter icke for deris trusel/ oc forferdis icke/ men helliger den Herre Gud i eders hierter. Lige som S. Petrus vilde sige. Lader Dieffuelen/ Verden oc Tiranner tradze oc pucke/ saa lenge de ville/ de skulle dog lade aff paa det sidste/ oc giøre ende paa deris raseri/ Bliffuer ekon stadige i Troen/ i Guds fryct oc kierlighed/ da skulle i haffne euig trøst oc glæde.

Huorledis skal ieg hellige Gud?

Naar Gud tilskicker dig it kaarss/ plage/ eller drøffuelse/ da holt det for idel helligdom/ loffue oc tacke Gud der v[illegible] Oc der som dig end skeer wret/ da ver st[illegible]e oc bær det taalmodelige/ oc sig. Deo gratias, oc siung/ Te Deum laudamus, oc sig. Gud vere loffuit oc benedidet/ at ieg findis verdig til/ at lide noget for Guds skyld. Giør

som

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

som Apostlene giorde Acto. iiij. fryde dig i pine oc modgang. Oc der som Gud end tilsteder at kaarss oc drøffuelse / kommer offuer it from oc retferdigt Menniske / saa giør hand det dog icke til forderffuelse / men meget mere til forbedring. Wi skulle oc icke anamme straffen i en anden mening / end som it faderligt riss / oc sige met Dauid. Jeg vil altid loffue Herren / Hans loff skal stedze vere i min mund Psal. xxxiij. Wi skulle giøre som den gode Job giorde / der hand haffde mist alle sine Camel / Faar / Asen / øxen / oc der til met sin Helbrede / oc hans Hustru end der offuer bespottede hannem / sagde hand. Anammede wi det gode aff Gud / hui skulde wi oc icke da anamme det onde ? Herren gaff / Herren tog / Herrens Naffn vere loffuit. Det kaldis at hellige Gud i vore hierter / naar wi prise / loffue oc tacke Gud / baade i den lycksalige oc wlyckſalige tid / huad heller det gaar vel eller ilde / er surt eller søt. Gud giffue oss sin naade til / at dette kand saa ske / Amen.

Den VI. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma vj.

Vide i icke / Kiere Brødre / at alle wi som ere døbte i Jesum Christum / ere døbte i hans død? Saa ere wi io begraffne met hannem formedelst Daaben i døden / paa det / at lige som Christus er opuact fra de Døde / formedelst Faderens herlighed / saa skulle wi ocsaa vandre i it nyt leffnet. Oc der som wi bliffue plantede met hannem til lige død / da skulle wi ocsaa vere opstandelsen lige / efftersdi wi vide / at vor gamle menniske er kaarsfest met hannem / paa det at det syndelige legeme skal afflade / at wi skulle icke nu fremdelis tiene Synden. Thi huo som død er / hand er giort retferdig fra Synden.

Ere wi da døde met Christo / da tro wi / at wi skulle ocsaa leffue met

met hannem. Oc wi vide/ at Christus som er opuact fra de døde/ døer icke fremdelis/ Døden skal fremdelis icke regnere offuer hannem. Thi at det hand døde/ det døde hand en gong for Synden/ Men at hand leffuer/ det leffuer hand Gud. Lige saa i/ holder eder der faare/ at i ere døde for Synden/ oc leffue i Gud/ vti Jesu Christo vor Herre.

Huad lærer S. Paulus i dette Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer i de try første Capittel vti det Epistel til de Romere obenbarit Synden/ oc lært den rette vey/ huorledis wi skulle vorde fromme/ retferdige oc salige/ oc i det effterfølgende Capittel haffuer giffuit til kiende Troens fruct oc gerninger/ oc der hoss hueden synd oc Retferdighed/ død oc Liff komme/ da tager hand nu her i det siette Capittel faar sig/ Troens besynderlige gerning/ Aandens strid oc kamp/ at dræbe aldelis oc fuldkommelige/ den offuerbleffne Synd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

oc begæring / ſom bleff igen effter at wi finge retferdighed / Oc hand lærer oſſ/at wi ere icke formedelſt Troen befride fra Synden / at wi ſkulle vere forſømelige / lade oc trygge / lige ſom der vaare ingen ſynd mere. Der er Synd / men hun regnis oſſ icke til fordømelſe for Troens ſkyld / ſom ſtrider imod ſynden. Der faare haffue wi nock at ſkaffe met oſſ ſelff ſaa lenge wi leffue / at wi kunde ſpæge oc dræbe vort legemis lyſt / oc tuinge vore lemmer / ſaa at de kunde vere Aanden lydige / oc icke den ſyndelige begæring / paa det wi kunde vere Chriſti død oc opſtandelſe lige / oc fuldkomne vor Daab / huilcken der oc betegner ſyndens dræbelſe / oc naadens ny leffnet / indtil wi bliffue aldelis fri fra Synden / opſtaa legemlige met Chriſto / oc leffue euindelige.

Huorledis begynder hand dette Epiſtel?

Hand ſiger ſaa. Kiere Brødre / vide i icke / at alle ſom wi ere døbte i JEſum Chriſtum / wi ere døbte i hans død? Saa ere wi io begrafne met hannem / formedelſt Daaben i døden / paa det / at lige ſom

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Christus er opuact fra de Døde/ formedelst Faderens herlighed / saa skulle oc wi vandre i it nyt leffnet.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Ere i bleffne Christne / oc haffue anammit Daaben/ da følger oc eders Førstis Christi fodspor/ Falde i vti synd / da staar op igen/ tencker paa den pact/ i giorde met Gud i Daaben. offuergiffuer Synden / oc vender eder til Gud igen / oc naar som i komme paa den rette vey igen / da staar stille/ seer eder icke til bage / til det syndelige leffnet / men gaar stedze frem / beder met Apostlene/ om eders trois forøgelse / oc øffuer eder i eders trois fruct wden affladelse. Skicker eder Gud diss imellem fristelse / kaarss/ modgang oc drøffuelse til / da bærer det taalmodelige. Skulle i oc dø / da frycter icke døden. Thi Daaben er it tegn / at eders død er Christi død / Oc lige som hand opstod fra de Døde / oc leffuer euindelige / saa skulle oc i opstaa fra de Døde / oc leffue met CHRISto euindelige.

Dette er en herlig trøst.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Ja visselige. Det er icke en ringe trøst/ at mand minder den som ligger faar Dø-den/paa sin Daab/oc siger. Kiere Men-niske: See / der til est du døbt/ oc skicket i dette Liff / at du skalt lide fristelse oc gen-uordighed / effter din Frelseris CHRJsti Exempel/tage dit kaarss paa dig / oc føl-ge hannem effter. Du anammede Breff oc Segel i Daaben / at dine fristelser / dit kaarss/pine oc død/ere icke dine/men Chris-ti fristelser/kaarss/ pine oc død / saa/ at li-ge som Christus offueruant dem alle / oc opstod paa det sidste fra de døde / oc leff-uer euindelige / saa skalt oc du offueruin-de Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffue-de i Guds naffn / oc opueckis igen paa den yderste dag fra de Døde / oc leffue euinde-lige met Christo. Dette haffuer Guds ords Tienere tilsagd dig vti Daaben / i Naffn Faders / oc Søns / oc den hellig Aands. Denne foriettelse vil Gud icke rygge eller tage til bage/thi hand er sandru. Du skalt oc trøste dig der met/at din legemlige skils-misse fra denne Verden / skal icke vere dig en pinactelig død / men en søffn / en fred-sommelig bortferdelse / en ende paa al an-

gist / oc en port ind til det euige Liff. Betenck ocsaa / at Gud Fader / Søn / oc den hellig Aaand / i huilckis Naffn du est døbt / haffue tilsagd dig / at ville vere oc bliffue / hoss dig / oc met dig / i allehonde fristelser / angist oc nød. Ja at ville stride for dig imod alle dine Fiender / oc endelige trenge dig hen igennem Døden / Synden oc Helffuede / ind i det euige Liff.

Huad betegner Daaben?

At den gamle Adam i oss / skal formedelst daglig anger oc ruelse / druckne / vndertryckis oc dø met alle Synder / oc syndelig begæring / Oc at det ny Menniske skal komme frem / oc opstaa igen / som i retferdighed oc renhed skal leffue faar Gud euindelige. Lige som S. Paulus her giffuer klarlige til kiende. Thi it Christet Menniskis leffnit er icke andet / end en daglig Daab. Wi skulle wden affladelse saa vere skickede / at wi stedze vdrense / det som end nu er i oss aff den gamle Adam / oc at det kommer frem / som hører til det ny Menniske.

Huad er det gamle Menniske?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Alt det som oss aff Adam er metfødt/ som/ hofferdighed/ gerighed/ wkyskhed/ had/ auind etc. Vantro met al sin fruct. Oc det gamle Menniske er/ det gantske naturlige Menniske/ met legeme/ Siel/ hierte/ sind/ forstand/ fornufft/ vilie oc alle krafften/ oc alle gaffuer/ som ere icke aff den hellig Aand. Oc kaldis fordi den gamle Adam/ at hand aff naturen haffuer sind oc er tilbøylig til synd/ last oc wdyd/ oc legger sig effter det/ som er Verdzligt/ timeligt oc forgengeligt/ alligeuel hand end taler oc scriffuer om høye aandelige ting/ lige som Judas vaar i Apostlernis tal/ end dog hand vaar falsk/ gerig oc en Forrædere.

Huad er det ny Menniske?

Alt det wi haffue i Christo/ som/ troen/ kierlighed/ haab taalmodighed/ fred/ retferdihed/ barmhertighed/ troskab oc sandhed. Oc det ny menniske er ocsaa det gantske naturlige Menniske/ met legeme/ siel/ hierte/ sind/ forstand/ vilie oc alle krafften/ dog saa/ at de skulle vere oplinsde met den hellig Aand. Oc det ny Menniske kaldis/ Guds ny Creature/ fordi at hand for

medelst Guds naade haffuer sind oc er tilbøylig til alt got/ oc stunder effter det himmelske/ euige/ wforgengelige gode/ alligeuel hand end omgaaff met vduortis legemlige ting/ Som Christus der hand tode sine Disciplers føder / Oc S. Petrus der hand fiskede paa haffuit.

Huor paa kand ieg kiende / om ieg er it gammelt eller nyt Menniske?

Naar som du bemercker hoss dig selff/ at du aluerlige hader / est vred oc fortørnit paa synden/ at du foracter oc haffuer verstyggelighed til legemlig vellyst / oc staar imod dine onde tancker / Ord oc gerninger / da haffuer du it tegn til it ny Menniske. Men naar du befinder at du est tilbøylig til synd / oc du følger samme tilbøylighed/ da haffuer du it vist tegn / at du est end nu en gammel Adam.

Der haffuer du da Penitentze behoff.

Huad er Penitentze?

Penitentze er icke andet / end Daabens fornylse/ Ja / at haffue anger oc ruelse / fryct oc forferdelse for de bedreffne

Synder / beklage oc bekiende dem / oc der hoss dog tro Euangelio oc affløssning / som er / at Synderne ere oss visselige forladne / aff Gud Fader / for Christi skyld / oc at der da følger it nyt leffnet. Oc at ieg end skal sige det klarligere. Penitentze er icke andet end at it Menniske bekiender sig for en arm Syndere / som vel haffuer fortient helffuede / ydmyger sig faar Gud / oc begærer naade / oc setter sit haab til hans barmhertighed / oc at hand suldkommer oc beuiser denne Penitentze met gerningen / lader aff at synde / oc bliffuer it andet Menniske.

Huad er bod oc bedring?

Icke andet / end aluerlige spæge den gamle Adam / oc begynde it nyt leffnet / saa / at it Menniske er nu anderleds til sinde / end tilforn / tencker / taler / giør oc leffuer anderleds / end hand tilforn tenckte / talede / giorde oc leffde.

Huad hører til penitentze?

Oc høye Scoler sette thu stycke til Penitentze / Contritionem oc Satisffactionem / anger oc fyllestgiørelse for Synden / oc

lære at mand skal met vduortis plict/tuct/ legemens spægelse / Menniskelige gerninger oc fortienste/læsning / faste / vect/ etc. giøre fyllest for Synden. Men S. Paulus kalder Penitentze parter/Mortificationem oc viuificationem / legemens dræbelse oc Aandens fornylse.

Huad er Mortificatio eller at dræbe legemet?

Det gamle Menniskis dræbelse er intet andet / end naar it Menniske forferdis i sin Samuittighed for syne Synders skyld / oc føler Guds vrede / seer Helffuede oc den euige fordømelse faar sine øyen / oc veed aldri huort hand vil hen. Den gantske Verden er hannem for liden/oc hand vilde gerne vere fri fra Synden/ der som hand ekon viste/ huorledis det kunde ske.

Huad er Viuificatio eller Renouatio?

Fornylse oc leffuende giørelse er icke andet / end at it Menniske i sin største angist oc plage hand haffuer aff Synden/ indflyr til CHRIstum/beder om naade/ Syndernis forladelse / lader aff at synde/ bliffuer it andet Menniske / oc bliffuer icke

alleniste

aleniste it Aar saa / men al den stund hand
leffuer paa Jorden. Oc der som hand aff
skrøbelighed snubler oc falder i synd igen/
da skal hand atter rette oc bedre sig/oc staa
op igen. Saa er nu mortificatio oc viuifica-
tio/ Dræbelse oc leffuendegiørelse intet an-
det / end at mand offuergiffuer it syndeligt
ont leffnet/ oc giffuer sig til it nyt Christe-
ligt leffnit. Oc saadan offuergiffuelse/ fra-
trædelse oc affladelse skeer først i Daaben/
der traade wi frem / oc giffue oss ind vnder
Christi Banere / forsage Dieffuelen oc al
hans falske list oc ondskab / loffue oc tilsi-
ge at øffue vor Tro / imod Gud Fader/
Søn / oc den hellig Aand / oc Troens fruct
imod vor Neste / oc al vor liffs tid stride
imod Synden/oc dræbe den gamle Adam/
oc fordempe den syndelige lyst / begæring
oc tilbøylighed som er i legemet / oc bliffue
dag fra dag ny Menniske. Dette løffte
anammer Gud / oc alligeuel wi der effter
falde i synd / saa er hand dog taalmodig
met oss/ regner oss synden icke til fordømel-
se/ Ja vaare denne Compact icke/ da vaare
ingen Synd saa ringe/ at hun io fordømde
oss/ huer time/ oc øyenblick.

Huad er Summa aff dette Epistel?

Efftderdi Christus er kaarsffest / død oc begraffuen / oc vdslette vore Synder formedelst sin død / oc formedelst sin opstandelse forhuerffuede oss sin Aand / til at giøre fremdelis got / da er det tilbørligt / at wi oc følge hans Aand / oc icke lade den gamle Adam raade selff oc bruge sin fortredelighed / eller lade synden regnere fremdelis offuer oss. Wi skulle Gud til loff oc tacksigelse / kaarsffeste vort legeme met syndelig lyst oc ond begæring / oc vocte oss fremdelis fra Synd / Paa det wi icke formedelst wtacknemelighed skulle giøre vor sag verre / Wi vaare en gong vnder Dieffuelens / Dødens oc Helffuedis mact / oc den fromme Frelsere Christus / frelste oc forløsde oss naadelige der fra / oc giorde vore Fiender verieløse. Der faare bør oss at tacke hannem baade i dette oc det andet Liff / timelige oc euindelige. Der til hielpe oss Gud / Amen.

Den

Den VII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma. vj.

KJere Brødre / Jeg maa tale Mennistelige der om / for eders kiøds strøbeligheds styld. Lige som i haffue giffuit eders Lemmer til vrenligheds tienste / oc fra en vrenlighed til den anden. Saa giffuer oc nu eders Lemmer til retferdigheds tienste / at de kunde bliffue Hellige. Thi at der i vaare Syndens Tienere / da vaare i fri fra retferdighed / Huad haffde i nu paa den tid for fruct? aff huilcket i nu stamme eder / Thi enden der paa er Døden. Men nu i ere fri fra Synden / oc ere bleffne Guds Tienere / da haffue i eders fruct / at i bliffue hellige / oc enden det euige Liff. Thi Døden er Syndens saald / Men Guds gaffue er det euige Liff / i Christo Jesu vor Herre.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand formaner end nu de Christne/lige som tilforn/til it nyt leffnet. Oc hand bruger en smuck lignelse der til/ oc giffuer til kiende/ at der er dubbelt tienste til/ som er / Syndens tienste / oc Retferdigheds tienste. Oc paa det sidste opregner hand syndernis oc wretferdigheds fruct oc betalning/ Oc der imod igen naadens oc retferdigheds fruct oc betalning.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Jeg maa tale Menniskelige der om/ siger Paulus / for eders kiøds skrøbeligheds skyld. Lige som hand vilde sige. Jeg vil formedelst en groff lignelse/ handle met eder/ oc sette det saa groffuelige frem wden omslag/ at i vel skulle forstaa / huad ieg vil at i skulle giøre.

Huad vil hand da/ at de skulle giøre?

Hand siger saa. Lige som i haffue giffuit eders lemmer til wrenligheds tienste / oc fra en wrenlighed til en anden/ Saa giffuer oc nu eders Lemmer / til retferdigheds tienste / at de kunde bliffue Hellige. Lige som hand vilde sige. Efftterdi i

ere

ere døbte i Christi død / oc ere komne til syn=
dernis forladelse formedelst Euangelion /
wden alle louens gerninger / da skulle i nu
begynde it nyt leffnet / tracte effter retfer=
dighed oc hellighed / oc øffue eder stedze i
gode gerninger. Thi at it Mennniske døbis
io icke til at synde / men til retferdighed / at
hand skal affdø Synden / dræbe den gam=
le Adam / fordempe syndelig lyst oc begæ=
ring / oc opstå saa daglige / aff Syndens
død / met Christo i Troen / oc bliffue Guds
ny Creature.

Hui siger hand / Jeg vil tale Menniske=
lige der om?

At synde oc aff skrøbelighed falde i last
oc wdyd / er Menniskeligt / Men at bliffue
i Synden / tiene last oc vanart / oc haffue
behagelighed til wdyd oc wrenhed / det
hører Dieffuelen til.

Giorde Hedninge saadant?

Før de Romere finge Euangelion /
vaare de saadant Folck / som der offuer / at
de icke kiende Gud / oc tilbade Crature i
Skaberens sted / førde it Hedniskt / verstyg=
geligt / forbistrit oc wrent leffnit / fulde aff

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

en synd i en anden/aff en last oc skendzel i en anden/som det gaar til/huor Guds Ord/ oc Troen icke er. Lige som S. Paulus oc siger ij. Timoth. iij. Met de onde Menniske/ bliffuer det io lenger/io verre / de forføre/ oc bliffue forførde. Men der de haffde anammet Euangelion / oc kiende Christum / vilde nogle til det gamle leffnit igen/ lige som Jøderne vilde til Egypten igen/ etc. De samme formaner S. Paulus her gantske venlige / at de det ingelunde skulle gøre. Ere de en gong vndkomne fra Dieffuelen / at de skulle icke da falde i hans snare igen. Huad som hand nu haffuer screffuit oc predicket til Jøderne oc de Romere / det vil hand at skulle ocsaa vere screffuit oc predicket for oss.

Hui siger hand/ lige som i haffue giffuit eders lemmer til wrenligheds tienste/ Saa giffuer oc nu eders lemmer til retferdigheds tienste?

Det er forstandeligere/oc gaar Menisken mere til hierte/end hand haffde sagd enfoldelige. Lige som i tilforn leffde ilde/ saa leffuer nu Gudelige etc. Thi denne lignelse/ hand bruger her / vdbreder synder-

nis

nis slemhed oc ondskab / oc obenbarer den wrenligheds verstyggelse / lige som hand vilde sige. Er det icke en gruselig forferdelig ting / at mand skal besmitte / denne deylige Guds gerning / som er / Menniskens legeme / huilcket der er giort effter Guds billede / met saa mange store Synder / laster / wkyskhed / oc anden wdyd / ia offuergiffue det til wretferdigheds tienste / oc kaste det i Dieffuelens strube?

Hui siger hand. Fra en wrenlighed til den anden?

Hand vil met disse Ord giffue til kiende / at naar mand kommer i synd / da kand mand icke lade aff igen at synde / som Cains / Sauls / Jude Exempel / oc andre saadanne giffue til kiende. Thi at lige som den der gaar miste at it trappe træ oc snubler / oc falder i den hoffnit kaaldis ned at de andre / Saa gaar det oc met den / der falder en gong i synd / oc ven sig til wdyd / hand kommer suarlige der fra igen. Thi seduanne er den anden nature.

Huad siger hand om syndens tienste?

Hand siger saa. Der i vaare Syndens

Tiene-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Tienere / da vaare i fri fra retferdighed / Huad haffde i nu paa den tid for fruct? aff huilcken i nu skamme eder? Thi enden der paa er døden. Paulus bruger her de ord SVENNE oc FRI. Huilcke der vaare bleffne de Romere almindelige oc vel be-kynde / oc bøyer dem saa / at de smuct tiene hannem til hans formaning. Oc vil saa sige. J vaare tilforn Syndens suenne. Nu er det icke andet at tiene Synden / end at tiene Dieffuelen / som er en Fader til al synd oc løgn. Huor mand nu tien Dieffuelen / der kand ingen retferdighed vere.

Huad fruct oc betalning haffuer saa-dan tienste?

Jngen anden end Døden. Thi at en Syndere / som er Syndens suend oc hende vndergiffuen / hand faar intet andet aff Synden / end skam i denne Verden / oc den euige Død i den tilkommende.

Huad siger hand om Retferdigheds tienste?

Hand siger saa. Men nu i ere bleffne fri fra Synden oc Guds Tienere / da haff-

ue i eders fruct/at i bliffue hellige/ oc ende-
lige det euige Liff. Lige ſom hand vilde ſi-
ge. Huo ſom tien Retferdighed/ hand tien
Herren. Oc huo ſom tien Herren/ hand reg-
nerer met hannem / oc er icke mere vnder
Synden / men vnder naaden.

Huad fruct/løn/oc beſaalding haffuer
ſaadan tienſte?

Det euige Liff. Thi it retferdigt Men-
niſke/ſom er en fri Herre i Chriſto/kommer
formedelſt retferdighed til hellighed / oc
endelige til det euige Liff.

Hulcken Herre tienē Menniſken meſt?

Mand finder faſt flere Menniſke/
ſom vandre den brede vey til Helffuede/ oc
til Døden / end de / ſom vandre den ſmale
vey til Himmelen / oc til det euige Liff.
Men huem giøre de ſtørre ſkade / end ſig
ſelff? Huem ville de klage det faare? Det
er deris egen ſkyld. Tien du Synden / da
haffuer du ſkam oc ſkendzel / oc den euige
Død til løn. Men tien du Retferdighed / da
haffuer du hellighed oc det euige Liff til
løn. Syndere/ Miſdedere faa dubbelt ſka-
de aff deris miſgerninger. Først/ at de for

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

deris ondskab skulle vere beskemmede faar Gud oc den ganske Verden. Der nest at de skulle ocsaa lide pine oc dø der faare. Leff/uede de effter Guds befalning/oc stedde de=ris tienste bedre / brugede deris legeme oc lemmer / til Guds ære / oc deris Neste til tienste / hielp oc trøst / da finge de vijsselige en bedre betalning. Naar som wi oc tiene Synden / oc giøre alt det som den gamle Adam vil haffue giort/ere wtacknemelige/ oc giøre vor Neste skade / himmelige eller obenbare / da faa wi oc dubbelt skade der aff/ Først/en ond Samuittighed / som kla=ger paa oss faar Gud oc den gantske Ver/den/oc beskemmer oss. Der nest / at wi der met miste Guds yndest oc venskab/oc vor/de til euig tid fordømde / om wi bliffue i Synden/oc icke bedre oss.

Huorledis beslutter S. paulus det/te Epistel?

Hand siger. Døden er syndens saald. Men Guds gaffue er det euige Liff / i Christo Jesu vor Herre. Lige som hand vilde sige. Der haffuer du tho Herrer met deris fruct oc besaalding/Synden oc Ret/ferdighed/Døden oc liffuit. Huilcken vilt du

du helst tiene: Tien du Synden / da haff-
uer du skam oc skendzel / Døden / oc al wl-
lycke til løn. Men tien du Retferdig-
hed / oc følger Christum / da giff-
uis dig til løn / Guds ven-
skab oc naade / oc det
euige Liff /
AMEN.

Den VIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma. viij.

Kiere Brødre / Saa ere wi nu icke kiødet skyldige / at wi skulle leffue effter kiødet. Thi at leffue i effter kiødet / da skulle i dø. Men dræbe i kiødens gerninger formedelst Aanden / da skulle i leffue. Thi huilcke Guds Aand driffuer / de ere Guds Børn. Thi at i anammede icke en trældoms Aand / at i skulle atter frycte eder / men i haffue anammet en sønlig Aand /

 forme-

formedelst huilcken wi rabe/ Abba kiere Fader. Den samme Aand giffuer vor aand vidnisbyrd / at wi ere Guds børn. Ere wi da Børn/ da ere wi oc Arffuinge / det er/ Guds Arffuinge/oc Christi met-arffuinge / saa fremt wi lide met hannem / paa det wi skulle ophøis til herlighed met hannem.

Huad giør S.Paulus i dette Epistel?

Effter at hand i det forgangne siuen-de Capittel/gaff til kiende/huorledis Aanden oc kiødet stride imod huer andre i Menniskē / oc at saadan strid varer saa lenge wi leffue / da trøster hand nu her i det ottende Capittel saadanne Stridz-mend oc kemper / at saadant kiød icke skal fordøme dem / Oc hand giffuer fremdelis til kiende / huad Legemens oc Aandens art oc nature er. Oc huorledis Christus haff-uer forhuerffuit oss sin hellig Aand / som giør oss aandelige/ oc fordemper kiødet/oc giør oss visse paa/ at wi alligeuel ere Guds Børn / ehuor suarlige Synden oc brender

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

oc buldrer i oss/ saa lenge wi følge Aanden/ oc imodstaa Synden / oc dræbe hende. Oc efftendi intet er saa nytteligt at dræbe kiø/det met som kaarssit oc modgang/ da trøster hand oss i saadan modgang met den hellig Aands oc alle Creaturenis hielp.

Huor til formaner S.Paulus i dette Epistel?

Hand giør tho formanelser. Den første/ At wi skulle følge oc vere Aanden lydige. Den anden/ at wi skulle lide met Christo / oc dræbe den gamle Adams syndige legeme.

Huad er kiød?

Alt det som er født aff kiød/ det gantske Menniske/ met legeme / Siel / fornufft oc alle sind.

Huad er Aand?

Alt det / som induortis oc vduortis leffuer oc arbeyder / det / som er nytteligt til Aanden oc det tilkommende Liff.

Huad kaldis at følge kiødet?

At samtycke i al legemens begæring/ oc leffue i legemlig vellyst oc synd.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huad kaldis det at følge Aanden?

At leffue effter Guds vilie oc befal-ning.

Huem skulle wi da nu følge/ Kiødet eller Aanden?

S. Paulus siger saa. Kiere Brødre/ wi ere Skyldener / icke kiødit/ at wi skulle leffue effter kiødet. Der bekiender S. Pau-lus at wi/ som haffue anammet Troen oc Guds Aand/ ere skyldige til at giøre noget. Oc hand holder aldelis intet met dem/ som vnder Euangelij skin / oc Christelig frihed/ icke søge andet / end at de skulle in-gen vere lydige / oc leffue it baistyrigt for-tredeligt leffnit.

Huad ere wi da skyldige?

Wi ere skyldige at giøre got / ia wi ere plictige der til/ siger ieg. Thi wi loffuede det i Daaben / oc anammede den hellig Aand der paa / at wi skulde forsige Dieff-uelen/oc al hans falske list/øffue oss i troen oc kierlighed / oc dræbe den gamle Adam met sin lyst oc begæring.

Huor faare skulle wi følge Aanden?

For tuende sager skyld. Først / for Guds skyld / som haffuer giffuit oss sin hellig Aand/til at spæge vort syndige legeme / huor faare wi skulle tilborlige tacke hannem. Der nest / for vor egen skyld / thi at paa denne lydighed staar vor forfremmelse eller forderffuelse / salighed oc fordømelse. Følge wi legemit / da skulle wi dø / men følge wi Aanden / da skulle wi leffue. Thi huilcke Guds Aand driffuer / de ere Guds Børn.

Huor paa kiender mand Guds børn?

Paa legemens dræbelse / oc den hellig Aands driffuelse. Thi at de som driffuis aff Guds Aand / huilcken der er godheds / naadens / Liussens oc sandheds Aand / de bliffue oc gode / sandrue / opliusde i naade / oc endelige salige. Oc de som icke driffuis aff Guds Aand / men aff ondskabs / syndens / løgnens / mørckheds oc forderffuelsens Aand / de bliffue oc onde / falde i synd / løgn / vildfarelse / oc endelige fordømde.

Huad Menniske er det / der driffuis aff Guds Aand?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

De/vti huilcke den gamle Adam er kaarsfest oc dræbet / de som ere fornyde i Aanden/oc ere bleffne andre Menniske / ere nu anderleds til sinde / tencke / tale/ giøre oc leffue anderleds/end de tilforn tenckte/talede/giorde oc leffde. De øffue Troen til Gud / Troens fruct / som er / kierligheds gerninger imod deris Neste / oc holde sig selff wstraffelige faar Verden. Oc in summa. Huo som icke haffuer Christi Aand/ hand er icke hans. Thi det tegn oc indsegel/der wi kiendis paa at vere Guds børn/ er den hellig Aand met sin naade oc gaffuer. Huo dem icke haffue/de ere icke Guds Børn / ia de ere allerede skilde fra Christo.

Haffue alle Mennniske den samme Aand?

S. Paul. setter her tuendehonde Menniske/oc siger. At nogle haffue en trældoms Aand /oc de ere til sinde lige som en Suend imod sin Herre huilckē der tien for løn / icke som en Søn imod sin Fader. Huad som de giøre det giøre de enten aff fryct for straff/ eller fordi at de vente sig løn. Disse ere icke Guds Børn / de holde oc icke Gud for en naadig Fader/ men for en streng Dommere

oc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

oc Tiran. Lige ſom de nu holde hannem / ſaa er hand dem oc / ſom den xviij. Pſal. ſiger. Hoſſ de rene eſt du reen / oc hoſſ de fortredelige eſt du fortredelig. De andre haffue en barne Aand / oc ere til ſinde / Lige ſom it Barn imod ſin Fader. De hielpe at formere oc holde Arffuen tilſammen / ſom trofaſte Børn / Icke aff fryct for ſtraff / icke heller fordi at de vente dem løn / men aff ret naturlig kierlighed / der de haffue til deris Fader. Diſſe ere de rette Guds Børn / oc de holde Gud for deris naadige Fader. Der faare bliffue de oc hoſſ Faderen i huſit / naar Suennene ſkulle vd.

Hulcke ere de / ſom haffue en trældoms Aand?

Alle de / ſom ere vnder Louen / oc ville formedelſt deris egne gerninger vorde retferdige. Thi naar Gud gaar i rette met ſaadanne Menniſke / da ſkulle de aff redzel forſmelte faar hans Anſict / lige ſom Dauid ſiger. De forgaa / lige ſom det vand der flyder bort. Oc end en gong / lige ſom vox ſmeltis aff ild / ſaa ſkulle de vgudelige omkomme faar Gud. Ved denne maade ſkulle

alle de omkomme / som leffue oc handle kiødelige.

Huilcke ere de / som haffue en barne Aand?

De trofaste oc rette Christne / som ere vnder Euangelio / oc tencke aleniste at vors de fromme retferdige oc salige for Christi blod. Disse giffuer den hellig Aand vidnisbyrd / at de ere Guds Børn / oc robe / Abba kiere Fader. Huor som mand nu kiender Gud / som en kier Fader / formedelst den hellig Aand / Huorledis kand der vere fryct oc redzel? Huo haffuer nogen tid hørt / at en Fader / som er from / giorde it fromt Barn skade eller ont. Som Christus siger Luce xj. Kunde i giffue eders Børn gode gaffuer / naar som de bede eder / huor meget mere skal eders Fader / som er i Himmelen giøre saadant? Der faare skulle wi icke frycte oss for denne kiere Fader / men meget mere ynske oc begære / at Christus skal komme til den yderste dom / oc giøre en ende paa vor suck / oc hielpe oss der hen / at wi met hannem kunde regære oc regnere euindelige.

Huorles

Hvorledis vduellis wi saa til Guds børn/ oc til Christi herlighed?

Naar wi tro paa hans Naffn/ Johan.j. Oc lide met hannem / som S. Paulus siger her. Ere wi Børn / da ere wi oc Arffuinge / det er / Guds arffuinge oc Christi metarffuinge/ om wi ellers lide met hannem / paa det/ wi oc skulle ophøyis met hannem til herlighed. Oc met faa Ord at tale der om. Skulle wi vorde Guds Børn/ da skulle wi haffue en retsindig tro. Skal oc samme vor tro rettelige obenbaris / da skal hun formedelst kaarssit forsøgis oc prøffuis. Naar som hun da bliffuer bestandig vnder kaarssit / oc falder icke fra sandheds bekiendelse / saa skal hun oc da visselige haffue met Christo Guds Børns vduelelse/ oc arffue/ som er/ det euige Liff/ AMEN.

Den IX. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ j. Corinth. x.

KJere

KJere Brødre / Det skede oss til it Exempel / at wi skulle icke haffue lyst til det onde / lige som de haffde lyst. Bliffuer oc icke Affgudiske / lige som nogle aff dem bleffue / som screffuit staar. Folcket sette sig ned at æde / oc at dricke / oc stode op at lege. Lader oss oc icke bedriffue hoer / som nogle iblant dem bedreffue hoer / oc fulde paa en dag try oc tiue tusinde. Lader oss oc icke friste Christum / som nogle aff dem fristede hannem / oc bleffue forderffuede aff Hugorme. Knurrer oc icke / lige som nogle aff dem knurrede / oc bleffue ødelagde / formedelst Forderffueren.

Alt dette skede dem til it Exempel / oc det er oss screffuet til atuarsel / paa huilcken Verdens ende er kommen. Der faare huo sig lader tycke at hand staar / hand skal see vel til / at hand icke falder. Eder er end nu ingen fristelse paa kommen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

wden Mennistelig. Men Gud er trofast / som lader icke friste eder offuer eders formue / Men hand giør saadan ende paa fristelsen / at i kunde fordrage. Der faare mine Elskelige / flyr fra Affguders tienste.

Huad lærer S. paulus i dette Epistel?

Det ypperste stycke i dette Epistel er / at huo sig lader tycke hand staar / den skal see til / at hand icke falder. Met huilcke Ord S. Paulus vil paaminde de staalte / daarlige oc trygge Corinther / at de skulle icke tencke / det er nock / at de begynde at tro / at de høre Euangelion / oc bruge Sacramente / oc ere rigelige begaffuede oc prydede met store aandelige gode ting / naade oc gaffuer / men de skulle vide / at de oc skulle bliffue bestandige i Troen / oc Euangelij bekiendelse / oc i it Gudeligt leffnit indtil enden. Oc saadant beuiser hand met Jsraelss Børns Exempel / som vaare Guds folck / oc haffde den samme tro til Christum / som wi / oc de samme Sacramente / Ja meget mere naade oc flere gaff-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

uer aff Gud/end wi. Gud haffde ført dem met en veldig haand aff Egypten / gen-nem det røde Haff/ oc igennem ørcken. Oc der komme alligeuel icke flere/ aff sex hun-drede tusinde Mend / ind i det Land Ca-naan/ end tho/ Josue oc Caleb / de andre døde i ørcken.

Huor faare? Huad aarsage vaar der til?

De bleffue icke bestandige i den tro de haffde anammet / men de fulde formedelst vantro i mangfoldige store Synder.

I huad Synd fulde de?

I femhonde store Synder oc wdy-der/ Først / I syndelig lyst. Thi saa siger den cv. Psalme. De begærede i ørcken / oc forsøcte Gud i det øde Land. Hand gaff dem det de bade om / oc sende dem nock/ indtil dem vemmede der offuer. Der nest fulde de i Affguderi / de giorde en Kalffue i Horeb/ siger Psalmen/ oc bade til det støb-te Billede/ oc foruende deris ære til en Oxis lignelse/ som eder græss. Det tredie/ de be-dreffue hoer / De hengde sig / siger Psal-men / til Baal Peor / oc ode aff de døde Affguders offer. Det fierde / de fristede

Gud/som Psalmen siger/ De fristede Gud i deris hierter / at de begærede mad for deris Siele/ oc fortørnede hannem hoss trette vandet. Det femte / De knurrede imod Gud / oc de knurrede i deris Paulun / de vaare Herrens røst icke lydige.

Straffede oc Gud dem for saadan synd skyld?

Ja vißelige. Hand befalede Skyrnē her offuen offuer / oc loed Man regne paa dem/ oc gaff dem Himmels Brød at æde/ oc loed kiød regne paa dem som støff/ oc Fule som Sand i haffuit. Da ode de oc bleffue alle mette / hand loed dem styre deris lyst. Der de nu haffde styret deris lyst/ oc de end nu ode der aff/ da kom Guds vrede offuer dem / oc dræbte de ypperste iblant dem/ oc nedslo de beste i Jsrael. Der nest bleffue for Affguderi skyld/ try tusinde Mend ihiel slagne/ Exod. xxxij. Det tredie/ der bleff for horeri skyld / fire oc tiue tusinde ihielslagne. Num. xxv. Det fierde/ for fristelse skyld/ at de sagde/ Vor Siel vemmer offuer denne løse mad / sende Gud hugorme iblant dem / som spudede ild / de bede Folcket / at der døde it stort tal Folck i

Jsrael/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Jsrael Num. xxj. Det femte / for knur oc wlydigheds skyld / døde fiorten tusinde oc siu hundrede Mend / Dathan oc Abieram / Huilcke Jorden opslugede / oc wden dethu hundrede oc halfftrediesinds tiue Mend / der ild opbrende / Num. xvj.

Haffue wi oc behoff at frycte saadan straff?

Ja visselige. S. Paulus siger. At det skede oss til en Figure / at wi skulle icke haffue lyst til det onde / lige som de haffde lyst. Bliffue oc icke Affgudiske / lige som nogle aff dem bleffue. Lader oss icke bedriffue hoer. Lader oss oc icke friste Christum / som nogle iblant dem giorde / oc bleffue forderffuede aff Hugorme. Knurrer oc icke / lige som nogle aff dem knurrede / oc bleffue ødelagde formedelst Forderffueren. Lige som hand vilde sige. Wi ere oc saadanne Folck / wi mene ocsaa / naar wi sige met munden. Jeg tror / Jeg tror / oc høre Euangelij predicken / oc bruge Sacramente / oc kunde tale meget om Scrifften / bande oc straffe Paffuen oc hans Tilhengere / da er det nock / wi ere da smucke Christne. Saa gaa wi trygge hen / ere staalte / hoffer-

dige /

dige / gerige / wkyske / hadske / affuindz/
fulde. Saa/at der bliffuer paa sidste nep/
pelige en eller gantske faa i den tro oc Chri=
tendom / de haffde anammet. Der faare
giffuer S. Paulus oss her atuarsel / Lige
saa vel / som de Corinther / at wi skulle see
vel til / giffue vel act paa vor sag. Thi at
fulde saadanne høye ypperlige Mend/hoss
huilcke Gud haffde giort saa mange vn/
derlige gerninger / skulle wi da icke fryкte
oss / paa huilcke Verdens ende er kom/
men / der som alting er forderffuit i grun/
den / der som idel synd oc forargelse er / oc
wi huercken see eller høre noget got. San/
delige siger S. Paulus / Det skede oss til it
Exempel / oc er screffuit til en atuarsel. La/
de wi oss ocsaa lyste / oc findis Affgudiske/
wlydige / wkyske oc knurre / da vil det gaa
oss lige saa / Gud skal oc lade oss falde.

Ey / Gud vil icke giøre saa ilde imod oss?

Jngen skal tencke / at dette ere dum/
me wnyttige Historier. Gud vil met disse
Jødernis Exempel formane oc giffue oss
atuarsel / at wi skulle icke falde i tryghed/
icke gaa wbesindelige hen wden betenckel/

ke / oc besuige oss selff / men staa i fryct oc vere omhyggelige / at vor tro skal icke fal/de bort / før wi vide selff aff / Thi vort kiød er icke end nu dræbit met sin fruct i oss. Saa er Sathan oc icke død / som oc nu i Verdens sidste ende / i huilcken wi ere / buldrer oc bruser gruseligere / end hand no/gen tid haffuer giort tilforn. Thi hand for-nemmer at hand haffuer en stacket stund at bliffue oc skal snart rumme / Apo. xij.

Huorledis beslutter S. Paulus det/te Epistel?

Hand siger saa. Huo sig lader tycke at hand staar / den skal see vel til / at hand icke falder. Lige som hand vilde sige. In/gen foracte den anden / ehuor sterck den ene eller skrøbelig den anden er. Thi der veed ingen huor lenge hand bliffuer selff bestan/dig. Det er offuermaade snart til at falde. Lader oss faar alting see til / at den ene for/acter icke den anden / der som hand end falder. Thi det som hannem er vederfarit / kand oc oss vederfaris. Staar ieg i dag / i morgen kand ieg falde / Er ieg falden i dag / i morgen kand ieg staa op igen. Lige som S. Paul. oc her siger om de Corinther.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Der er end nu ingen / wden Menniskelig fristelse/kommen offuer oss.

Huor mangfoldig er fristelse?

Tredubbelt. Dieffuels fristelse/ Menniskelig oc Guddommelig fristelse.

Dieffuelens fristelse gaar der vd paa/ at hand der met vil forstyre alt det som got er / komme al wlycke aff sted / oc aldelis forderffue legeme oc Siel. Saa fristede Sathan Euam. Menniskelig fristelse er/ naar vort eget legeme / fører / skynder oc driffuer oss / formedelst den naturlige oc indplantede lyst oc tilbøylighed / til synd/ Som S. Paulus klager Roma. vij. Den Guddommelige fristelse / er Troens forsøgelse / oc taalmodigheds prøffuelse / om mand vil bliffue bestandig hoss Guds ord eller icke.

Haffue wi oc trøst i fristelse?

Ja visselige. Saa siger S. Paulus. Gud er trofast / som lader icke friste eder offuer eders formue / men hand giør saadan ende paa fristelsen / at i det kunde fordrage.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Veed Gud vor styrcke oc formue?

Ja visselige. Hand deler huert Men-
niske sit kaarss oc modgang til/ effter den
maade som hand det kand fordrage / som
den lxxv. Psalme siger. HERREN haff-
uer it begere i haanden / huilcket der er fult
iskenckt met sterck Vin / der skencker hand
aff / Men de Vgudelige skulle alle dricke
der aff / oc søbe bermen vd. Den klare Vin/
er de vdualdis kaarss oc modgang / huilc-
ket der er timeligt oc følger euig glæde eff-
ter. Bermen er de vgudeligis gruselige
plager oc pine/ som begyndis i denne Ver-
den oc varer euindelige. Wi Christne skul-
le bede om taalmodighed / hielp oc bi-
stand/naar wi fristis/at wi icke skulle for-
tuile vnder kaarssit / men beholde seyer.
Gud giffuer altid effter at wi haffue vun-
det seyer/naadens besynderlige gafue/huor
aff Mennisken bliffue der effter sterckere oc
frimodigere til at imodstaa de tilkommen-
de fristelser. Hand lader oss vel forferdis
noget oc vorde mistrøstige vnder kaarssit/
i modgang oc fristelse / oc skicker sig lige
som hand kiende oss icke. Lige som Bru-
den siunger om hannem / Hand staar bag
veggen/

veggen/oc kicker igennem spinderet. Hand seer til oss / om wi oc ville bliffue taalmodige vnder kaarssit/Seer hand at kaarssit vil bliffue for meget suart / oc Vand gaa offuer Hoffuedit / da er hand icke longt fra oss. Al den stund der er end nu Mennisklig oc Creaturis hielp faar hender da holder Gud til bage met sin hielp / Men naar det er wde met Menniskelig oc Creaturis hielp/da begyndis Guds hielp/ trøst oc bistand. Der faare kaldis hand oc en nødhielpere/som i den største nød kand oc vil hielpe til ewig glæde. Hannem vere loff/priiss oc ære/ AMEN.

Den X. Søndag effter Trinitatis/Epistel j. Corinth.xij.

KJere Brødre/J vide/at i haffue verit Hedninge/oc ginge til de dumme Affguder/effter som i bleffue førde til. Der faare kundgiør ieg eder / at ingen forbander

 Jesum/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Jesum/som taler formedelst Guds Aand/Oc ingen kand kalde Jesum en Herre/ vden aleniste formedelst den hellig Aand.

Der ere atskillige Gaffuer/Men der er en Aand. Oc der ere atskillige Embede/men der er en Herre. Oc der ere atskillige kraffter/men der er en Gud/som giør alting i alle. Aandens Gaffuer giffue sig til kiende vti huer / til Menighedens nytte. Den ene giffuis formedelst Aanden at tale om vissdom. Den anden giffuis at tale om forstand / effter den samme Aand. Den anden Troen/i den samme Aand. En anden Gaffuer til at helbrede / i den samme Aand. Den andē/at giøre vnderlige Gerninger. En anden Prophetie. En anden/at giøre forskel paa Aanderne. En anden atskillige Tungemaal. En anden at vdlegge Tungemaal. Oc alt dette giør den samme eniste Aand / oc deler huer besynderlige

synderlige sit til / effter som hand vil.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Effter at hand i de forgangne Cap. haffuer lagd Christendommens grunduol/ oc fremsæt den faste klippe Jesum Christum den kaarssfeste / paa huilcken wi skulle bygge oc forlade oss / som paa den osser giort aff Gud til vissdom / til retferdighed / til helliggiørelse oc til forløssning / da begynder hand nu i dette tolffte Capittel / at tale om de aandelige Gaffuer / oc giffuer til kiende / at der ere i Christendommen mange oc atskillige den hellig Aands gaffuer / huilcke den hellig Aand vddeler effter sin behagelighed til Predickere / den Christelige menighed til forbedring.

Er dette Epistel aleniste Predickere anrørendis?

Ney. Det er baade Predickere oc Tilhørere anrørendis. Først Predickere / at de skulle vide / at saadanne gaffuer giffuis dem aff Gud / til Guds menigheds opbyggelse / icke at de skulle hoffmode sig aff saadanne Gaffuer / oc misbruge dem / men

betencke / at det er det pund / der Gud befalede dem / at forantuorde til væslebencken igen / met aager / Luce xix.

Der nest lærer hand almuen / at de skulle holde meget aff disse gaffuer Predickere haffue / oc icke døme fortredelige der om oc foracte dem / Men vide / at Gud giffuer den ene denne / den anden en anden gaffue paa det / den ene skal hielpe oc giøre den aanden bistand / at holde Christendommen ved Guds ord.

Handlede de Corinther icke saa?

Der vaare nogle iblant dem / som hoffmodede sig aff deris gaffuer / der de haffde anammet aff Gud / foractede oc forsmaade de andre. Der imod vaare nogle / som aff had oc auind knurrede imod saadanne / Saa at der bleff en obenbare splidactighed aff. Effterdi S. Paulus nu vel viste / at kircken ødeleggis icke saa saare met nogen ting / som met splidactighed / da vilde hand hoss det andet ocsaa giffue de Corinther til kiende / hueden de aandelige gaffuer komme / oc huorledis mand skal bruge dem / Oc hand giør først en

stacket

stacket Fortale / der nest giffuer hand sig til den rette lerdom oc vnderuisning.

Huad fortale bruger hand?

Hand siger saa. J vide/at i haffue verit Hedninge / oc ginge til de dumme Affguder/som i bleffue forførde. Lige som hand vilde sige. J vide vel huad Folck i vaare i fordum tid. J haffde intet vidskab om Gud/i viste oc intet at sige aff Christo/ eller aff hans Ord/eller aff Troen / Men i lode føre eder / som wskellige Creature / til Creature oc Affguder / i hulde mere aff eders Affguderi / end aff den rette Guds tienste. Ja lige som eders Affguder vaare saa vaare oc i/ som den cxiij. Psalme siger. De haffue øern/oc høre icke. Men efftherdi i kiende nu Gud formedelst Christum / da skulde i oc met rette anderleds skicke eder/ end i giorde tilforn.

Huorledis setter hand frem den rette lerdom?

Hand opregner try stycke effter huer andre.

Hulcket er det første?

Hand giør skilsmisse paa Aanderne/ oc giffuer til kiende/ huilcke der ere onde/ oc huilcke der ere gode. Oc hand siger at den Aand er god/ som neffner oc bekiender Jesum/ Oc at den er ond/ som forbander oc laster Jesum. Oc hand giffuer saa en almindelig regel/ huorledis mand skal kiende Aander/ oc giøre forskel paa dem/ Huilcket de Christne haffue gantske vel behoff/ paa det de skulle icke anamme det onde for det gode/ oc løgn for sandhed. Thi Dieffuelen kand oc foruende sig til liusens Engel/ oc vnder Guds Naffns skin forføre Menisken. Lige som hand oc her til dagis haffuer giort formedelst Papister oc Suermere/ Thi det er den rette fruct/ der Dieffuelen for arbeyder i de vantro Menniskis hierte/ vforstandighed/ mørckhed/ blindhed/ forherdelse/ Affguderi/ løgn/ vildfarelse/ Guds bespottelse/ som S. Paulus oc lærer Roma. j. Huilcke den onde Aand nu haffuer i snaren oc i sit vold/ de gaa hen/ som vskellige Creature/ følge kiød oc blod/ høre icke Guds Ord/ kunde oc intet got tale om Christo/ icke lide hans Guddommelige skick/ ere Gud genstridige i alle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

alle ting / laste oc bespotte alt det som er Christeligt oc Guddommeligt.

Huorledis vil det gaa dem paa det sidste?

Lige som det pleyer at gaa alle vgudelige oc Guds bespottere / Som det gick Pharao / Antiocho / Herodi etc. De vgudelige tro intet Guds Ord / huad heller det kommer met trusel eller trøst. Men naar tiden kommer / at legeme oc siel skulle skilkis fra huer andre / oc deris øyen / sind oc forstand bliffue opladne / at de see oc fornemme / huad endeligt det vil faa met dem / Der skulle de da først bekiende / at der er en Gud til / ia saadan en Gud / der er deris Fiende oc vuen. Naar som Døden nu ligger dem paa halsen / oc Dieffuelen klager paa dem / som paa Guds foractere / oc Helffuede haffuer oc op ladet sin strube / oc vil opsluge dem / oc de haffue da ingen trøst i Christo eller i hans Ord / saa fortuile de da / oc skulle (huad heller de ville eller ey) føle / befinde oc fornemme Troen oc sandhed.

Huilcket er det andet?

Hand opregner den hellig Aands gaffuer /

gaffuer/oc siger. Der ere atskillige Gaffuer/men det er en Aand / Oc der ere atskillige Embede/men der er en Herre. Oc der ere atskillige kraffter / men der er en Gud/ som giør alting i alle. Der setter S. Paulus mangfoldige Gaffuer / Embede oc kraffter.

Huad kalder hand Gaffuer?

Naar som nogen taler om Guddommelig visdom / om Christi vidskab / om Troen / kierlighed / haab oc taalmodighed / In Summa / om Guddommelig Scriffe oc sandhed / den Christne menighed til nytte oc forbedring.

Huad er embede?

Naar som nogen haffuer it kald eller it Embede i menigheden/ kand siunge/ bede / læse / predicke / er en Apostel/en Prophete/ en Euangelist / en Doctor/ en Biscop/en Kirckentienere / en Sogneherre/ en Predickere/ oc tager flitelige oc aluerlige vare paa samme Embede / til Guds menigheds forbedring.

Huad kalder hand kraffter eller gerning?

Naar

Naar nogen haffuer den naade aff Gud/ at hand giør Jertegen oc vnderlige gerninger/ som at vtdriffue Dieffuelen/ giøre de Siuge helbrede/ oc andre saadanne.

Er det da en Aand/ som vddeler sig saa vijt i Menigheden?

Ja/ Thi saa siger Paulus. Aandens gaffuer giffue sig til kiende til Menighedens nytte. Den ene giffuis at tale formedelst Aanden/ om Vissoom/ Den anden at tale om forstandighed ved den samme Aand. En anden Troen/ En anden den gaffue at giøre helbrede/ i den samme Aand. En anden at giøre vnderlige gerninger. En anden spaadom/ En anden at giøre skilsmisse paa Aanderne. En anden atskillige Tungemaal. En anden/ at vdlegge Tungemaal. Oc alt dette forarbeyder den samme Aand/ oc deler huer til/ effter som hun vil.

Huad kaldis Vissdom?

Vissdom er forfarenhed i Guddommelige ting/ at noyen veed at tale om den Guddommelige Scrifft/ oc giffue Modstandere gensuar oc vise dem aff. Oc obenbare

bare Dieffuelens listighed oc ondskab. At en veed / huad Troen oc gode gerninger ere / Naade oc Synd / Louen oc Euangelion / Død oc Liff.

Huad er forstandighed?

Forstandighed er naar nogen veed / Huad huer skal giøre oc lade i sit kald / stat oc Embede / huad huer Christen sømer eller icke sømer. Huorledis mand skal tiene Gud / oc holde sig i Christelig frihed.

Huad er Troen?

Troen er / At mand tror Guds Ord / huad heller det truer eller trøster / oc der som det giørs behoff / acsaa bekiender det faar den gantske Verden. Lige som de hellige Martires haffue giort.

Huad er at giøre helbredet?

Disse gaffuer vaare almindelige oc nytteligei den første Kircke / til at stadfeste Christi lerdom met / som der staar screffuit Marci vltimo.

Huad ere vnderlige gerninger?

At mand vddriffuer Dieffuelen / opuecker Døde / flytter Bierge / oc giør andre

dre saadanne vnderlige gerninger.

Huad kaldis Spaadom?

Spaadom kaldis predicken / oc at vdlegge den hellige Scrifft / at huer mand kand forstaa hende / oc faa trøst der aff.

Huad er at giøre forskel paa Aander?

At mand Prøffuer Aander / om de ere gode eller onde / løgnactige eller sande / oc at mand kand giøre forskel paa lerdom oc predicken / om den er retsindig eller icke.

Huad er at tale mangfoldige Tungemaal?

At vide atskillige Tungemaal / oc tale met tunger er / at mand kand siunge / læse eller bede / paa Hebraiske / Gredske oc Latine. Oc vdlegge saadant klarlige / siger Paulus / at de som det høre / kunde forbedris der aff.

Huorledis skal mand skicke sig met disse gaffuer?

Huad heller de ere store eller smaa / da skulle de icke anderleds brugis / end til Guds ære / til Euangelij forfremmelse / oc vor Nestis nytte oc forbedring. Den som

haffuer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

haffuer annammit thi pund aff Gud/ hand skal handle met samme thi pund. Den som haffuer fem / skal handle trolige met de fem. Huo som haffuer it pund/ hand skal oc handle trolige der met / Dog saa at mand skal alleuegne søge Guds ære/ vor Nestis nytte oc den Christne Kirckis forbedring / saa haffuer mand vel skicket sig i sin befalning.

Huilcket er det tredie stycke / der Paulus lærer?

Hand lærer / huorledis mand skal bruge Aandens gaffuer / oc giør en smuck lignelse / om lemmerne paa Menniskens legeme. Hand siger/ at lige som der ere mange lemmer paa legemet / oc det er ekon it legeme/ saa bestiller dog huer lem sit embede met lyst oc veluillige/ øyen / ørn / Mund/ Hender oc Føder / skicke sig saa imod huer andre / i deris tienste / at de icke begynde nogen tuedract indbyrdis/ men den ene tien oc hielper den anden. Gaar det den ene vel/ da glæde de sig alle/ lider den ene noget ont/ da lide de alle met den. Lige saa ere oc alle Christne Christi legemis lemmer tilsammen. Den ene er en Apostel/ Den anden en Prophe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Prophete/ Den tredie en Euangelist/ Den fierde en Doctor/ Den femte en Predickere/ Den siette giør vnderlige gerninger/ Den siuende en Regentere. In Summa/ Alle de som ere døbte oc trò paa Jesum Christum/ Huad heller de ere Jøder/ Hedninge/ Suenne/ Fri/ Mend/ Quinder etc. de høre alle til CHRisti samfund oc indplantelse/ de skulle oc endelige vere oc bliffue/ huor som Hoffuedit er oc bliffuer/ der offuen i det euige Liff/
AMEN.

Den XI. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ j. Corinth. xv.

Kjere Brødre/ Jeg giffuer eder det Euangelium til kiende/ der ieg kundgiorde eder/ huilcket i oc anammede/ i huilcket i oc staa/ formedelst huilcket i oc blifue salige. I huad maade ieg oc forkyndede eder det/ der som i det behulde/ vden

den saa er/at i trode det forgeffuis/ Thi ieg gaff eder i det første / det som ieg anammede/at Christus er død for vore Synder/effter Scrifften / oc at hand bleff begraffuen/oc at hand opstod tredie dag igen/effter Scrifften/Oc at hand bleff seet aff Cephas/der effter aff de Tolff. Der effter bleff hand seet aff flere end fem hundrede Brødre paa en gong/aff huilcke der end nu mange leffue/men nogle ere soffnede. Der effter bleff hand seet aff Jacobo/ der effter aff alle Apostle. Paa det sidste effter dem alle/er hand oc seet aff mig / som aff en wtidig fødzel/ Thi ieg er den ringeste iblant Apostlene / ieg som er icke verdig/ at kaldis en Apostel / fordi at ieg forfølde Guds Menighed. Men aff Guds naade er ieg / det som ieg er/ oc hans naade i mig / haffuer icke verit forgeffuis / men ieg arbeydede meget mere / end alle de andre.

250

Dog icke ieg / men Guds naade / som er i mig.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand handler den høye Artickel / om de dødis opstandelse.

Huad giffuer hannem aarsage der til?

Der vaare nogle aff de Corinther forførde / formedelst falske Apostle / saa / at de icke trode de Dødis opstandelse. De andre sagde / at hand vaar lenge siden skeet i Daaben / oc fulde paa det sidste i Saduceers vildfarelse / at der skulde intet Liff vere effter dette Liff / oc at Mennisken døde lige som wskellige Creature. Jmod saadanne forførriske Aander / screff S. Paulus dette xv. Capittel. Oc beuiser veldige der vti den Artickel om de Dødis opstandelse met fast grund / oss ocsaa til tienste / bestyrckelse oc trøst / effterdi det formedelst den hellig Aand er Propheteret / at i de sidste dage / skulle opstaa mange Bespottere i Christendommen / som aldelis skulle giøre en bespottelse aff Troens Artickle / oc besynderlige aff den yderste dag / de Dødis opstandelse /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

delſe/oc det tilkommende Liff. Der faar
giffuer S. Paulus oſſ atuarſel / at wi ſkul-
le ſee vel til / den ſtund wi haffue det ſalige
Ord rent/at wi fatte det vel / oc holde der
hart ved / at ſaadanne Kettere ſkulle icke
ocſaa komme iblant oſſ / oc giøre vor tro
oc lerdom til intet. Thi at gick det S. Po-
uel ſaa / met ſine egne Diſciple / oc i hans
eget Biſcopsdome oc Sognekircke i Co-
rintho / huilcken hand haffde met ſaa ſtor
flid oc troſkaff plantet / huad ſkulde icke da
vederfaris oſſ / ſom (diſſ vær) ere i ſaadan
en Verden / der er forgiffuen / beſmittet oc
forderffuit / met wtallige Parthier / Sec-
ter oc Ketteri.

Huorledis begynder hand dette Epiſtel?

Hand ſiger ſaa. Kiere Brødre / Jeg
giffuer eder til kiende / det Euangelium/
ſom ieg kundgiorde eder / huilcket i oc
anammede / vti huilcket i oc ſtaa / forme-
delſt huilcket i oc bliffue ſalige / i huad maa-
de ieg forkyndede eder det / der ſom i det be-
hulde / wden ſaa er / at i trode det forgeff-
uis.

Huad vil Paulus met denne fortale?

Thu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Thu stycke / Først formaner hand de Corinther / ia alle Christne / at de skulle bliffue bestandige i Guds Ord / oc icke lade forføre sig der fra. Lige som hand vilde sige. Det giørs behoff/at mand stedze bliffuer ved / at formane eder/paa det/ i kunde beholde det Ord/ieg predickede faar eder. I hørde oc anammede Euangelion gantske flitelige / oc saa mange der ere Christne aff eder/de trode formedelst samme Euangelion paa Christum / oc anammede den hellig Aand i Daaben / oc de skulle ocsaa bliffue salige / der som de bliffue bestandige der vti / Det haffue i nest Gud aff mig. Hui ville i da nu lade forføre eder formedelst falske Apostlers wnyttige snack / løgn oc vildfarelse. Holder min predicken oc de falske Apostlers imod huer andre / da skulle i io snart kunde see / at min lerdom er ret. Der faare bliffuer der oc ved / oc lader de andre falske Apostlers snack icke forføre eder. Der nest giffuer hand klarlige til kiende oc minder dem paa / huad hand haffde predicket / oc giør end en gantske predicken om Christi opstandelse / oc beuiser veldelige / at Christus opstod fra de døde.

Huor met beuiser hand Christi opstandelse?

Met try vidnisbyrde/ Først aff Scrifften / imod suerme Aander / som foracte Scrifften oc det vduortis mundelige Ord/ oc gabe aleniste op i Himmelen/ effter himmelske røster oc obenbarelser / alligeuel at den hellig Aand haffuer befattet alt sit raad oc hemelighed i Scrifften oc Ordet/ paa det ingen skal haffue aarsage til/ at søge oc randsage effter noget andet / end det som findis i Scrifften.

Der nest/ Formedelst Christi opstandelsis Vidne/ aff huilcke Christus bleff seet effter sin opstandelse/ som er aff Petro/ Der effter aff alle Apostle / Der effter aff mere en fem hundrede Brødre / Der effter aff Jacobo. Paa det sidste aff alle hans Disciple. Disse ere faste oc louactige vidne.

Det tredie/ formedelst sig selff/ paa det sidste / siger hand effter dem alle/ er hand seet aff mig/ som en wtidig fødzel. Lige som hand vilde sige. Jeg haffuer ocsaa seet Christum/ saa vel som de andre Apostle/ jeg er oc aff hannem giort til Apostel/ saa vel

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

vel ſom de andre / at ieg ocſaa vel kand roſe mig / at ieg er en Apoſtel.

Huor faare kalder hand ſig en wtidig fødzel?

Hand vil ſaa ſige. Lige ſom it wtidigt Barn kommer til Verden / før det ſkulde komme / oc bliffuer icke leffuende / ſaa er det oc ſkeet met mig / Det gick min Moder Synagoga ilde met mig. Hun ſkulde født mig aandelig / oc ført mig til Guds Rige / lige ſom de andre Apoſtle / ſaa bleff der it wtidigt Barn aff mig / ſom forſølde Chriſtum oc hans Euangelion Saa forſkiuder hand oc bortkaſter al ſin fremfarne helligħed. Lige ſom hand vilde ſige / Jeg haffuer verit en from Jøde / oc vandrit wſtraffelige i Herrens Lou. Men ieg holder det altſammen / lige ſom en wtidig forderffuit fruct. Jeg haffde oc bleffuit ſaadan en forderffuit fruct / oc lige ſom it død Barn kommit aff it mørck i det andet / der ſom ieg icke haffde bleffuit født paa ny i Chriſto formedelſt Daaben oc Euangelion.

Huor faare ſiger hand / Jeg er den ringiſte iblant Apoſtlerne?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Hand vil haffue sit Apostel embede wforactit/ alligeuel hand er den sidste / oc paa sin Personis vegne wuerdig / effterdi hand haffde verit de Christnis forfølgere. Thi Gud vdrette meget mere formedelst hannem/end met nogen aff de høye Apostle. Thi vil hand nu saa sige. Er ieg kaldet til en Apostel aff Christo / hui skulde ieg icke da saa vel/ som de andre Apostle/ bære vidnisbyrd om hans opstandelse?

Huad er det hand siger. Aff Guds naade er ieg/ det ieg er?

Hand kalder her en Apostel/en Euangelist Predickere / en naade aff Gud / en Guddommelig ting / en Himmelsk gaffue/ huilcken Gud giffuer selff/ oc wden al vor fortienste holder ved mact. Saadan en Mand/siger S. Paulus/er ieg/som formedelst Guds naade/haffuer ført. Euangelium til eder oc er eder giffuē aff Gud/Som it dyrebart kaasteligt klenodie / der skulle i holde mig faare. Jeg er icke/som hine falske Apostle oc Landstrygere / som giøre sig selff til Predickere/ oc løbe omkring i Landet. Jeg ved gantske vel/at de Forførere

holde

holde mig icke for en Apostel. Men ieg kād sige met sandhed / at ieg er saa vel en Apostel/ som de andre/ oc haffuer giort mere gaffn/ end alle eders Brusere oc Braskere. Jeg haffuer / Gud vere Loff/ opfyldet formedelst Guds naade/ Asiam / Greciam oc Valland met Euangelio. Mig maa nu laste oc foracte/ huo som vil paa min Personis/ skrøbelighheds oc forfølgelsis vegne/ det lader ieg ske / Men paa mit Embedis vegne/ vil ieg vere wforactet. Der skulle i ære/ opholde/ forfremme oc beskerme mig/ saa fremt som i acte oc passe paa Gud.

Huad er Summa paa dette Epistel?

S. Paulus vil saa sige/ at der er intet andet middel/ til at forstaa oc beholde vor trois Artickle / end det mundelige Guds Ord. Thi naar det er borte/ da er det wmuligt / at wi oc kunde beholde den aller ringiste Artickel / Ja bliffue bestandige / i den aller mindste Samuittighedens fristelse. Det er met oss Christne / lige som met it diendis Barn. Al den stund det ligger i Moderens skiød / oc dier / da er det vel besørget / Men tagis Moderen bort / da er det

det i stor fare. Lige saa er det oc met oss Christne. Al den stund wi ligge i Guds skiød/oc haffue hans Guddommelige ord/ da haffue wi ingen nød. Men tagis Ordet fra oss/da er det wde met oss/ da falde wi lettelige i falsk lerdom / løgn oc vildfarelse. Det samme beklager oc Dauid Psal. cxxxj. Sette ieg icke oc stillede min Siel / da bleff min Siel affuant/ lige som it Barn vennis aff sin Moder. Som hand vilde sige. Der som ieg icke stillede oc stadfeste mit hierte paa Guds naade / da ginge det mig/som it affuant Barn / Da miste ieg naadens oc foriettelsens bryst / ieg robte nat oc dag/oc haffde ingen rolighed i min Samuittighed. Ved den samme maade taler ocsaa Paulus her til de Corinther / oc siger. Jeg er eders Amme / oc i mine diendis Børn. Jeg er sæt eder til en Predickere aff Gud/ at ieg skal predicke Euangelion faar eder/ Oc i høre Euangelion aff mig / det er skeet paa baade siger. Jeg haffuer predicket Euangelion faar eder / saa haffue i ocsaa hørt oc anammit det. Ville i nu foracte det/ da foracte i icke mig / men Guds oc eders Siels salighed. Det skulle i forsuare paa

den

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

den tid/ naar som i nu skulle giøre den stren-
ge dommere Christo regenskab. Jeg vil
vere wskyldig i eders fordømelse oc
forderffuelse. Gud giffue at i vil-
le bekiende/ rette oc bedre
eder / Amen.

Den XII. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ ij. Corinth. iij.

KJere Brødre / Saadan for-
trøstning haffue wi oc til Gud
formedelst Christum/icke at
wi ere dulige aff oss selff / at tencke
noget/ som aff oss selff / Men at wi
ere dulige/det er aff Gud/ huilcken
som oc giorde oss dulige / at føre det
ny Testamentis Embede / icke
Bogstabens/men Aandens. Thi
Bogstaben dræber / men Aanden
giør leffuende. Haffde nu det Em-
bede/som dræber formedelst Bog-
stabene / oc er vdgraffuit i Stene/
saadan

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

saadan klarhed / at Israels Børn kunde icke see paa Mosi ansict/ for hans Ansictis klarhed skyld / som dog forgaar / Hui skulde icke mere det Embede/ som giffuer Aanden/ haffue klarhed? Thi at haffuer det Embede klarhed / som predicker fordømmelsen / da haffuer meget mere det Embede / som predicker Retferdighed / offueruettis klarhed.

Huad holder dette Epistel oss faare?

Tuende stycke. Først/ den Menniskelige naturis skrøbelighed. Der nest/ skilsmisse mellem Louen oc Euangelion.

Huorledis staar det met den Menniskelig nature?

Menniskelig nature/er saa aldelis forderffuit i Adams fald/ at wi intet got formue aff vor egen krafft / Ja oc icke at føre en god tancke frem/ end sige it got Ord eller nogen god gerning. Men det gode som er i oss/ det giør Gud formedelst sin naade i oss/ huad heller det er i predicke embedet eller Regimentens embede.

Ere

255

Ere wi da der met aarſagede / at wi ſkulle intet got giøre?

Ney. Wi ſkulle altid bede Gud om hielp oc biſtand / ſaa vil hand giffue oſſ/ huad wi haffue behoff. Thi hand haffuer tilſagd det Luce xj. Kant du løbe til bordet/ naar du eſt hungru / til kelleren / naar dig tørſter / til ſengen / naar du vilt huile dig. Da kand du oc vel løbe til Gud / oc bede om hielp/naar dig fattis paa Troen/paa kierlighed/haab/taalmodighed/oc andet ſaadant. Thi hand haffuer tilſagd at giffue oſſ ſaadant Jacob j. Oc kant du giøre dig ſelff til gode met mad / dricke/ ſøffn/ oc andet huad du haffuer behoff / da giør oc i ſaa maade din Neſte til gode. Thi der ſtaar Guds befalning. Elſk din Neſte lige ſom dig ſelff Matthei xxij.

Ja ſiger du/Der ſom ieg giør end meget gót/ ſaa giøre mine gode gerninger mig dog icke ſalig?

Høer kiere Menniſke. Alligevel de blotte gerninger icke giøre dig ſalig/ſaa ere de dog nyttelige oc gode til mange ting. Først/ere de Troens vidniſbyrd. Der neſt ere de tegn til vor tacknemelighed imod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Gud. Det tredie / at Guds Naffn prisis der met / oc vor Neste forbredris / lige som Christus oc formaner Matthei v.

Huorledis begynder S. Paulus dette Epistel?

Hand siger saa. Saadan fortrøstning haffue wi formedelst CHRIstum til Gud / icke at wi ere dulige / at tencke noget aff oss selff / som aff oss selff / men at wi ere noget dulige / det er aff Gud. Lige som hand vilde sige. At wi ere dulige / at tiene Guds menighed / oc predicke Euangelion / det kommer icke aff vort eget forstand / krafft eller formue / men det er en Guddommelig gerning. Hand siger at Paulus haffuer ekon plantet / oc Apollo haffuer vandet / oc vaare ekon retskab der til / men Gud skulde giffue triffuelse oc forfremmelse.

Hui førde S. Paulus disse Ord ind?

Hand saa at de falske Apostle rosede sig offuermaade meget / oc hoffmodede sig aff deris store kaanst oc forstand / lige som de alene haffde giort stort gaffn i Guds menighed / met deris kaanst oc vissdom. Der

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

imod scriffuer S. Paulus her oc beslutter/ at der er ingen saa forstandig paa Jorden/ hand maa vere saa vel lærd som hand nogen tid kand / der kand føre det ny Testamentis embede / som det sig bør / der som Gud icke giør hannem skickelig der til/ formedelst sin hellig Aand.

Huad siger Paulus om Louens oc Euangelij skilsmisse?

Hand priser det Euangeliske embede/ oc giffuer til kiende / at det er ypperligere/ end Lousens embede. Oc huorledis det haffuer forfølgelse / oc voxer dog oc forfremmis i de tro Menniske/ oc giør formedelst kaarssit it haab til det euige Liff oc herlighed. Der met straffer hand de falske Apostle / som dreffue Louen imod Euangelion / oc lerde idel vduortis hellighed/ det er/ Hygleri / oc lode vantroens induortis skendzel bliffue wstraffit.

Huorledis giør Paulus skilssmisse mellem Louen oc Euangelion?

Met trende merckelige ting. Først/ met Louens giffuelse oc forkyndelse. Der nest/met embedet oc tiensten. Det tredie/ paa fructens vegne.

Huorle-

Huorledis paa forkyndelsens vegne?

Der Gud / gaff Louen / paa Sinai bierge / saa mand intet andet / end at det brusede oc staarmede/ mørcke skyr / støffue regn/gloende røg oc damp. Mand hørde oc intet andet end torden/liunit/ staarm oc affalds verlig/oc der vaar idel redzel/fryct oc forferdelse / saa at Jsraels børn bade Moises / at hand vilde tale met dem / oc icke Gud / at de skulde icke dø. Men der Euangelion begyndis / oc Christus for/klarede sig paa det bierge Thabor / saa mand intet andet/end idel skin oc klarhed/ mand hørde intet wden lystige venlige Ord / oc der vaar idel fryd oc glæde/saa at S. Petrus oc sagde aff ret glæde. Herre/ her er got at vere/vilt du / da ville wi giø/re tre bolige/Dig en/ Mosi en/ oc Helie en. Lige saa mand oc Pintze dag/ der den hel/lig Aand bleff giffuen / oc Euangelion bleff obenbarit/ intet andet paa Discipler/ne / end atskillige tunger / Oc mand hørde intet andet / end at de met allehaande tun/gemaal/talede Guds store gerninger / pre/dickede Penitentze oc Syndernis forladel/se i Jesu naffn / oc tilsagde alle trofaste

Christne

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Christne salighed oc det euige Liff.

Huad giffue disse Historier oss til kiende?

De giffue oss Louens oc Euangelij art oc rette nature til kiende. Louen forferder Syndere i deris samuittighed / holder dem Synden faar øyen der de haffue bedreffuit / truer dem met forbandelse oc den euige Død. Euangelion trøster der imod / de forferdede Samuittigheder / oc viser dem Den / der kand tage fra dem deris Synder / forbandelse / oc den euige Død.

Huorledis paa Embedens eller tienstens vegne?

Louens embede er / at hun binder / forbinder / driffuer / nøder / tuinger / oc opuecker i Mennisken wlyst / wtaalmodighed / vrede / grumhed oc genstridighed. Lige som Paulus siger Roma. iiij. Louen giør vrede.

Huor i er Louen screffuen?

J Stentaffler.

Huad ere de Stentaffler?

Menniskelig krafft oc formue wden

Guds Aand. Det er ont at scriffue paa Stene / thi blick henger icke vel der ved. Saa vdretter oc Menniskelig formue li/det/ i Guds sager.

Huad er Euangelions Embede?

Euangelion trøster / beder begærer bønlige / formaner / bruger idel venlige Ord/ giffuer den hellig Aand / giør Men/nisken smuck lystig / veluillig oc skickelig til alle Guds bud/ oc endelige salig. Lige som S. Paulus siger Roma. j. Euangelion er Guds krafft/ som giør dem alle salige/ der tro paa.

Huor i skal Euangelion scriffuis?

J de tro Menniskis hierter / i kiød/hierte.

Huad ere kiødelige hierter?

Rette Christne / oc den hellig Aands leffuende kar/ huilcke Guds Aand styrer oc regærer / til alt det / som er Gudeligt oc Christeligt.

Huad vor Moses embede?

At hand predickede Louen faar Jø/derne / oc sette dem flere end sex hundrede bud

bud faare / oc ſagde dem frilige til. For⸗
bandet vere den / ſom icke giør alt det / der
ſtaar ſcreffuit i Louen. Det vaar en ſuar
predicken. Aff den predicken motte alle
Menniſke fortuile. Fordi at de fornumme /
at de kunde intet fuldkomme aff de Bud
met hiertet. Oc hand holder dem denne al⸗
uerlige Spegel faare / at de der vti ſkulde
beſee oc ſkue ſig / oc lære at kiende deris
brøſt oc ſkrøbelighed / faa Aandens hun⸗
ger / oc Naadens tørſt / ſucke aff hiertens
grund effter Guds barmhertighed / oc gaa
der effter til Chriſti Naadeſtol / oc røſte
deris Synder vd paa Guds wſkyldige
Lam.

Huad er Chriſti embede?

At hand predicker Euangelion / vi⸗
ſer oſſ icke til mange Bud / men ſiger met
faa Ord. Elſk Gud offuer alle ting / oc din
Neſte lige ſom dig ſelff. Det er den gantſke
Lou / oc alle Propheter.

Huad er det gamle Teſtamente?

Alt huad ſom driffuer / ſtrenger twin⸗
ger oc trenger paa / oc fører det dog icke
lenger.

Huad er det ny Testamente?

Alt det som skeer met lyst/ kierlighed oc veluillighed / wden tuang oc trengsel aff Guds naade/ oc den hellig Aand.

Huad er Bogstab?

Alt det som er screffuit / Louen/ Euangelion / al lerdom oc predicken / Ord oc gerninger/ som ske wden Aanden/ oc leffue icke i hiertet.

Huad er Aand?

Den hellig Aands Liff oc gerning i vore hierter.

Giff Exempel.

Den vduortis omskerelse wden den induortis er Bogstab / men naar den induortis følger oc met/ da er hun Aand. Huad Dauid offrede vaar Aand / huad Saul offrede vaar Bogstab. Naar ieg anammer Sacramentet i Troen / da er Herrens bord/ Aand/ Men gaar ieg til Sacramentet wden Troen / da bliffuer det en Bogstab. In Summa/ Huad som skeer met en ond vilie/ er Bogstab/ Huad som skeer met hiertens lyst oc kierlighed/ er Aand / huad heller det er vduortis eller induortis. Naar

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

S.Paulus nu siger / At hand er Aandens tienere icke Bogstabens / da vil hand saa sige. At hand er icke aleniste vdsent / at predicke Louen / men ocsaa til at giffue den hellig Aand formedelst Euangelion. Lige som Paulus nu er vdsent / saa ere alle Apostle vdsende. Ja alle Biscoper oc Predickere / at Predicke Louen oc Euangelion / Penitentze oc Syndernis forladelse i Jesu Naffn Luce vltimo.

Huor faare dræber Bogstaben?

Fordi at hand læris wden Aand oc tro. Jeg hører vel / at ieg icke skal bedriffue hoer / icke stiele / icke sla ihiel. Men efterdi ieg icke haffuer Aanden oc Troen / at ieg kand holde saadanne Bud / da dræbe de mig / oc optende ekon idel vrede i mig.

Hui giør Euangelion leffuende?

Fordi det er saadan en lerdom / som fører Aanden oc Troen met sig. Aanden / som fører mig til den eniste Christum / oc giør mig it met hannem / At hand bliffuer i mig / oc ieg i hannem.

Huorledis er der skilsmisse mellem Louen oc Euangelion paa fructens vegne?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Louens fruct ere redzel oc forferdelse/Guds vrede/en ond samuittighed/formaledidelse oc fordømelse. Euangelij fruct ere glæde oc trøst / Guds yndist / en god samuittighed / syndernis forladelse/oc det euige Liff. Louen giffuer vel til kiende/Huad it Menniske skal giøre oc lade/men hun giffuer huercken Aand / styrcke eller hielp der til. Hun biuder oc forbiuder meget/forferder oc truer/bander oc formaledider/der bliffuer det ved/Jngen bliffuer bedre eller frommere aff Louen / men ekon argere. Louen giffuer vel Synden til kiende / men hun kand icke giøre oss fri fra synden. Hun lader Mennisken bliffue i den gamle Adam. Euangelion giffuer til kiende / huad it Menniske skal giøre oc lade/oc det giffuer ocsaa styrcke oc krafft/Aand oc naade der til / giør ny Menniske / som haffue lyst oc kierlighed til Guds bud / oc giøre wnødde oc wtuingde / ia gladelige/huad som Gud ekon vil haffue aff dem. Denne Aand kand mand icke fatte i nogen Bogstab/hun lader oc icke scriffue sig met blick i Bøger/men hun er den hellig Aands leffuende scrifft / som er screffuen i de tro-

faste

faſte Menniſkis hierter. Jøder ere oc bliff-
ue Moſes Diſciple/oc beholde det ſkiul faar
deris øyen / at de icke kunde ſee Scrifftens
rette forſtand om Chriſto. Moſes kommer
vel met it forklarit anſict / oc giffuer Jø-
derne Guds vilie oc velbehalighed til kien-
de. Men de kunde icke ſee hans anſict/oc be-
de / at hand wil ſkiule det. Det ſamme ſkiul
bliffuer end nu. Oc der til hielpe trolige de-
ris Rabini / oc gerningers Lærere. Men
omuende de ſig til Chriſto / da falder den
beteckelſe aff / oc de faa Guds Aand / oc
Chriſti klare vidſkab.

Skal mand oc da predicke Louen?

Alligeuel wi Chriſtne haffue Aandens
predicken / ſaa ſkal mand dog ocſaa pre-
dicke oſſ louen / paa det mand der met kand
til intet giøre vor fordriſtelſe / oc wi kunde
kiende oſſ ſyndige / faa Aandens hunger oc
naadens tørſt / oc haffue ſaa aarſage til at
ſøge hielp hoſſ Chriſtum. Louen oc Bog-
ſtaben giøre det ſaa / at ingen kand bliffue
beſtandig faar Guds vrede. Der imod giør
Euangelion oc Aanden det ſaa / at ingen
kand fortuile paa Guds naade / Ehuor

 ſuar

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

ſuarlige Moſes truer oc forferder / da
trøſter oc huſualer Chriſtus ſaa mildelige
igen. Saa ſkal mand nu lade Louen / eller
de thi Bud bliffue i Kircken / ſom en Spe-
gel til Menniſkens leffnit / i huilcken wi
kunde ſee vor ſkrøbelighed / oc huad oſſ
fattis. Oc naar wi nu kiende vor brøſt oc
ſynder / at wi da afflegge dem formedelſt
ret ſand Penitentze / oc vorde andre Men-
niſke. Der neſt kaldis det / Cognoſce Jeſum
Chriſtum / det er den rette Proceſſ oc frem-
gong / at komme til det euige Liff. Huilcke
Menniſke ſom end nu ſee til deris egen ret-
ferdighed / gerninger oc fortienſte de ere li-
ge ſom Jøderne / oc henge oc ſaa it klæde
faar Moſes anſict / ville icke ſee hannem
ret vnder øyen / det er / de ville icke kiende
deris gerninger at vere ſynd / de ville oc icke
bekiende ſig for Syndere / oc met Tølderen
ydmyge ſig faar Gud / men de trøſte ſig
met en falſk tillid / oc roſe met Phariſeeren
deris egne optenckte gerninger oc fortienſ-
te / oc giøre dem til en Gud oc Frelſere. Huor
met de giøre Chriſti pine oc død til intet.
Der faare tilſteder oc Gud / at deris hierte
bliffuer forſtocket oc forblindet / oc de
bliffue

bliffue i den døde Bogstab / oc komme aldri til Aandens Liff. Men vilde de see Moses ret vnder øyen / da skulde de befinde / at louen skulde forarbeyde hoss dem Penitentze oc Syndernis forladelse / oc endelige det euige liff / AMEN.

Den XIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel Gala. iij.

KJere Brødre Jeg vil tale effter menniskelig skick / Foracter mand dog icke it Menniskis Testamente (naar det er stadfest) oc mand setter der intet til. Nu er io foriettelsen tilsagd Abrahã oc hans Sæd. Hand siger icke / ved de Sæder / som formedelst mange / men som ved en / formedelst din Sæd / som er Christus. Jeg siger oc der om / At det Testamente / som er tilforn stadfest aff Gud paa Christum /

tum / bliffuer icke til intet giort / at foriettelsen skulde borttagis formedelst louen / huilcken som er giffuen offuer fire hundrede oc tredine aar der effter. Thi at bleffue Arffuē fortient ved louen / da bleffue hand icke giffuē formedelst foriettelsen. Men Gud skenckte Abraham den fri formedelst foriettelsen.

Huad skal da louen? Hun kom der til for Syndens skyld / indtil den sæd kom der foriettelsen vaar skeet / oc hūn er beskicket aff Engelen / formedelst Meglerens haand. Nu er en Meglere / icke en eniste Meglere / Men Gud er ene.

Huorledis? er do louen imod Guds foriettelser? Det vere løngt fra. Men haffde nogen Lou verit giffuen / som kunde giøre leffuende / da komme retferdighed sandelige aff Louen. Men Scrifften beslutede alting vnder synd / at foriettelsen skulde komme formedelst Troen

til

til JEsum Christum / oc giffuis dem/som tro.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Effter S. Paulus haffde stillit alle sine argument der hen/ at hand kunde holde Troens retferdighed ved mact / imod gerningers retferdighed/oc forsuare Christi ære (Thi Christi ære formindskis besynderlige / huor som mand lærer gerningers retferdighed) Oc effterdi Guds foriettelser gielde aller mest / som de fasteste argumente/ i saadanne sager / der ere vor retferdighed anrørendis / da vil oc S. Paulus handle det løffte/som skede Abrahe/oc met det samme stadfeste oc sandrue sin disputats. Oc at hand der effter kunde diss haardere trenge paa det Guddommelige Testamente / tager hand it argumente faar sig aff Mennisklig skick.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger saa. Kiere Brødre/ Jeg vil tale effter Menniskelig skick. Foracter mand dog icke it Menniskis Testamente/ naar det er stadfest / oc mand setter der intet til.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand beuiser veldelige met dette argumente / at de Galater ere vforstandige forførde Folck. Sagen er denne. De ville sønderbryde oc foruende Guds Testamente/ Huilcket Christus stadfeste met sin død/ oc nødis dog til/ at lade it Mennisƙis Testamente bliffue i sin krafft / myndighed oc verdighed. J verdzlig ret oc skick holdis det saa / At det Mennisƙis yderste vilie som giør sit Testamente/skal gielde oc fuldkommis / saa fremt som døden kommer der imellem. Effterdi nu saadant skal gielde/ som i denne maade er besluttet oc giort aff Menniskẽ. Hui skulde da icke det gielde / der Gud haffuer giffuit / giort oc besluttet? Eller gielder Guds Testamente icke mere / end Menniskens? Effterdi nu intet Menniske bør til intet at giøre it Menniskis Testamente / da skal mand meget mindre til intet giøre Guds Testamente/ huilcket hand stadfeste / met sin eniste Søns Jesu Christi Blod.

Huilcket er Guds Testamente / der S. Paulus roser saa meget?

Hand

Hand siger saa. Foriettelsen er tilsagd Abraham oc hans Sæd. Paulus kalder her Guds Testamente en foriettelse/ Oc vil saa meget sige. Gud giorde Abraham oc hans Børn it Testamente/ oc tilsagde/ at alle Folck skulde velsignis i hans Sæd.

Huad kaldis at velsigne?

Bliffue velsignet/ kaldis at forløsis fra Lousens formaledidelse/ fra Synden/ fra Dieffuelen oc fra helffuede.

Huo er den velsignede Sæd?

Denne Sæd / er Christus / huilcken der bleff Abraham loffuit/ tilsagd oc giffuen/ Lige som i it Testamente. Hand tuilde der oc intet paa/ men trode stadelige / at hand skulde komme/ oc vndertrycke/ Synden / Døden / Dieffuelen oc Helffuede/ oc dele met de vdualde/ retferdighed oc salighed/ aff naade wden al vor fortienste.

Vaar icke dette Testamente nock til retferdighed / wden Gud skulde giffue Louen?

Her til suarer S. Paulus / oc siger. Det Testamente som tilforn er stadfest aff

Gud/

Gud/paa Christum / bliffuer icke til intet giort/ at foriettelsen skulde formedelst Louen borttagis/huilcken som er giffuen/offuer fire hundrede oc trediue aar der effter.

Huem gaff Gud den foriettelse/ om den velsignede Sæd?

Hand gaff først Adam Foriettelsen i Paradis / der hand sagde til Hugormen Gene.iij. Jeg vil sette findskab mellem dig oc Quinden/ oc mellem din Sæd oc Quindenis Sæd. Den samme skal sønderknuse dit Hoffuit.Der effter Abraham/vel halfftrediesinds tiue aar saar Omskerelsen/Gene.xij.oc xv. Oc vel fire hundrede oc trediue aar/saare Mosi Lou / at alle Mennniske skulde see / at Gud icke gaff dette Testamente / fordi at hand vaar plictig der til/ men aff blot naade.

Forhuerffuis icke da retferdighed formedelst Louen?

S.Paulus siger.Bleffue arffue fortient formedelst Louen / da bleffue hand icke giffuen ved foriettelsen / men Gud skencte Abraham den fri formedelst foriettelsen.Lige som hand vilde sige. Gaar det

saa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

saa til / da ville Louens gerninger visselige icke gielde i retferdigheds sag / men Troen som anammer foriettelsen.

Efftherdi Louen icke giør oss retferdige / huor til er hun da nyttelig?

Hun kom / siger Paulus / for syndens skyld / indtil den Sæd kom / som Foriettelsen vaar skeet / oc hun er beskicket aff Engelen / formedelst Meglerens haand. Nu er en Meglere icke en eniste Meglere / men Gud er ene.

Huor faare er da Louen giffuen?

For tuende sagers skyld.

Huilcken er den første?

At hun skulde Spæge oc teme de wlydige / haarnackede / Syndere oc offuertrædere / at de skulle / huad heller de ville eller ey / holde almindelig skick oc sed / oc vere den almindelige Politie lydige. Fordi haffuer hun oc sin legemlige straff / huor met legemlige offuertrædelser skulle straffis. Oc denne Lousens brug er verdzlig.

Huilcken er den anden sag huor faare Louen bleff giffuen?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

At hun skulde til kiende giffue oc obenbare Synden. Thi wi haffde icke vist / at hoer / Tyffueri / Mandslæt / ond lyst oc begæring haffde verit synd / der som Louen haffde icke sagd. Du skalt icke bedriffue hoer / Du skalt icke stiele. Du skalt icke sla ihiel. Du skalt icke begære / etc. Disse Bud haffue giort synden leffuende i oss / at wi kunde kiende oc forstaa / huad Synd er.

Er det da nock / at Louen obenbarer oc straffer Synden?

Der skal komme noget mere til / som er / den Sæd / der Foriettelsen skede. Thi huor som it Menniske kommer til synders bekiendelse / oc icke strax foruisis til Christum / den velsignede Sæd / der kand hand icke andet end fortuile oc falde i misshaab / der er ingen raad til andet / der som hand end giorde paa en hob alle Lousens gerninger i it skin. Men naar som mand kiender Synder / oc foruisis til denne Sæd / da haffuer det icke nød / besynderlige naar som mand vel fatter Foriettelsen. Der komme da baade Louen oc Euangelion til deris Embede. Louen haffuer obenbarit

synden /

synden / saa haffuer Euangelion forladit synden. Huo som veed / oc mercker denne skilsmisse / hand kand rettelige lære oc tale om Louen oc Euangelio.

Huorledis vaare de Galater sticke de i denne lerdom?

De Galater vaare formedelst Troens oc Euangelij anammelse komne til dette Testamentis gode / som er / til Guds velsignelse / syndernis forladelse / oc den euige salighed. Nu bleffue de atter saa daarlige / at de formedelst falske Apostle / lode føre sig aff Christendomen i Jødedomet. Vilde paa det ny igen bliffue retferdige formedelst Mosi Lou oc Lousens gerninger. Det vaar it daarligt opsæt / at bliffue Jøder igen aff Christne. Det kaldis at legge haanden paa plougen / oc see sig til bage / effter det hannem er icke befalit.

Huad giøre nu vore Papister oc de sig forlade paa gerninger?

De ere meget daarligere end Jøderne. Jøderne fulde fra Christo til Moses / som dog vaar en hellig from Mand / haffde grund i Scrifften / oc aff Guds befalning /

til deris gerninger oc Ceremonier. Men Papister oc andre som ville vere hellige for deris gerninger/falde fra Christo til Paffuen/som haffuer ingen befalning aff Gud/ oc ville for deris egne optencte gerninger/ vorde fromme/retferdige oc salige. Men naar det kommer til enden skulle de fornemme deris daarlighed / naar deris gerninger skulle staa paa straaben/oc icke holde sting faar Guds dom. Oc de skulle i sandhed føle oc befinde/at de skulle staa trøsteløse / oc vere forladne aff Gud oc alle Creature.

Baade Jøder oc papister haffue alligeuel meget at aarsage sig met oc hielperede?

S. Paulus bespotter dem / oc siger. Mine kiere Galater / Haffue i ellers lært at legge regenskab / saa regner dog paa eders fingre/huor lang tid der vaar imellem / at foriettelsen skede Abraham / oc at Louen vaar giffuen Mosi / da skulle i visselige finde fire hundrede oc tredive aar. Er da nu retferdigheds foriettelse giffuen saa lenge faare Louen/oc Gud er sandru/oc kand icke liuge. Huad er det da/siger Paulus/ at i saa ville forsuare eder blindhed met løse

ſe argumente oc hielperede. Lige mue oc wi ſaa ſige til vore gernings Helgen/Papiſter oc Aandelige. Kiere Herrer/Vor Chriſtendom ſtod vel tuſinde aar / før end der kom nogen tid / Kloſter / Munck eller Nunde paa Jorden. Hui giffue i da faare/ at i ville met eders optenckte ſkinende oc ſmigrende gerninger / oc met eders luſue kappe giøre Folck ſalige / oc føre dem til Himmelen. Ney / Kiere Herrer / i haffue ſoffuit megit for lenge. Vor forløſnings gerning er fuldkommen ſaar halffandet tuſinde aar / formedelſt Chriſtum. Vore oc den gantſke Verdens ſynder ere paa den tid affſlette / formedelſt Chriſti dyrebar blod. Eders egen gerning oc behielpelſe er at bygge paa ſand / oc en løſſhandel.

Loff/priſſ oc ære vere Chriſto til euig tid/
Amen.

Den XIIII. Søndag effter Trinitatis / Epiſtel / Gala.v.

KJere Brødre/Vandrer i Aanden da fuldkomme i icke kiødens lyst. Thi kiødet begærer imod Aanden / oc Aanden imod kiødet / De samme ere imod huer andre / at i kunde icke giøre huad i ville. Regærer oc Aandē eder/da ere i icke vnder Louen. Thi kiødens gerninger ere obenbare/som ere/Hoer/skiørleffnet/wrenlighed/wkysthed/Affguderi/troldom/findskab/kiff/auind/vrede/trette/tuedract/parthi/had/mord/druckenskab/fraadzeri/oc saadant mere/om huicke ieg haffuer før sagd eder / oc siger eder end nu tilforn / At de som saadant giøre / skulle icke arffue Guds rige. Men Aandens fruct er/kierlighed/glæde / fred / taalmodighed / venlighed / godhed / Troen/ sactmodighed/kysthed / imod saadanne er Louen icke. Men huilcke som høre Christo til/de kaarsfeste deris kiød met lyst oc begæring.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

267

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Effter hand haffuer lagd en fast grunduol til Troen / oc stridet met veldige beuisninger/imod dem/ som vilde tilscriffue gerninger retferdighed/oc nectede troens retferdighed / begynder hand oc nu at lære Troens fruct / det er / gode gerninger/ icke Mennistelige gerninger / men dem/der Gud oc den hellig Aand ville haffue aff oss.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger/Kiere Brødre. Vandrer i Aanden/ da fuldkomme i icke kiødens lyst. Thi kiødet begærer imod Aanden/oc Aanden imod kiødit. De samme ere imod huer andre/ at i skulle icke giøre huad i ville.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand bescriffuer it Christeligt leffnit/at det er/en daglig trette oc strid/imod Dieffuelen/Verden oc vort egit legeme/ Oc huorledis mand skal trøste saadanne Stridzmend/at de icke skulle fortuile i fristelse / icke falde til bage / alligeuel de end føle oc finde syndelig tilbøylighed oc begæring i legemit. Thi disse fristelser ville icke

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

lade aff / saa lenge wi ere her i dette Liff. Lige som S. Paulus oc selff klager Rom. vij. Oc hand vil saa meget sige. Jeg haffuer tilforn formanit oc giffuit eder atuarsel / at der som i bide oc æde huer andre / da skulde i oc fortære huer andre. Der met vilde ieg icke andet forstaa / end at i skulde imodstaa kiødelig begæring oc tilbøyelighed / som vrede / trette / had oc auind / oc leffue effter Aanden / Det er / J skulle icke i alle anslag samtycke met legemet / men der som onde tancker end falde eder ind / oc i haffue god aarsage oc leylighed til / at heffne eder / saa skulle i det dog icke giøre / men i skulle bortsla saadanne onde tancker / indskiudelse oc aarsage / oc ingelunde giffue samtycke der til. J bliffue icke fri fra onde tancker oc indskiudelse. Satan / Verden oc onde Menniske / skulle oc offte giffue aarsage til vrede / heffn / had oc auind. Men at samtycke oc giøre det onde kunde i vel met Guddommelig hielp fly oc vndure.

Giff Exempel :

Wi læse i de gamle Fædris Bog / at en vng Broder / spurde en gammel Fader om

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

om raad / huorledis hand skulde sla onde tancker fra sig. Da suarede hand hannem / oc sagde. Du kand icke forbiude Fule at flue i lucten. Men at de skulle icke giøre rede i ørerne eller paa hoffuedit / det kand du vel formene dem. Lige saa kant du icke formene tancker / at de ey skulle komme eller falde bort igen. Men at de icke skulle giøre rede hoss dig / oc tage dit hierte aldelis ind / det kant du met Guds naadis hielp vel forhindre oc affuerie.

Varer oc denne strid lenge imellem Legemet oc Aanden?

Saa lenge som wi leffue / Wi taare ingen fred vente oss her paa Jorden. Thi Christus siger Johan. xvj. J denne Verden haffue i angist / J mig haffue i frid. J Verdzlig oc legemlig Strid kand mand nogen stund haffue rolighed / som om Vinteren / eller naar det staar i dag. Men her i den aandelige strid / kunde wi icke it øyenblick legge vore Vaabn aff oss. Der skulle wi stedze staa paa vect / oc altid vere beridde til strid. Thi vor fiende soffuer icke / men gaar omkring / lige som en brølende

Leue / oc søger effter huem hand kand op/sluge j. Pet. v.

Huad er Kiød?

Kiød kaldis alt det som er født aff kiød / det gantzske Menniske / met Legeme oc Siel / fornufft oc alle sind. Det som vd/uortis leffuer oc arbeyder / paa det som tien til legemens nytte oc det timelige Liff. Oc der som hand end taler / Scriffuer / Dicter oc Lærer om høye aandelige ting / saa er hand dog it kiødeligt Menniske. Thi S. Paulus Gala. v. regner Ketteri oc Secter iblant kiødens gerninger / huilcke dog ere aandelige synder / oc side i hiertet.

Huad et Aand?

Aand / kaldis oc det gantzske Men/niske / met Legeme oc Siel / fornufft oc alle sind / som induortis oc vduortis leffuer oc arbeyder paa det / der de er Aandẽ oc det til/kommende liff nytteligt. Oc alligeuel hand omgaaff met vduortis ting oc gerninger / som Christus tode sine Disciplers føder / oc S. Petrus fiskede / saa ere de dog aandelige.

Huad er it Kiødeligt Menniske?

Den som induortis oc vduortis giør oc arbeyder paa det som legemet haffuer lyst oc behagelighed til.

Huad er it aandeligt Menniske?

Den som induortis oc vduortis giør oc arbeyder paa det/ som er legemet imod/ oc Aanden behageligt.

Huorledis veed ieg om ieg følger Kiødet eller Aanden?

Paa fructen/ siger Christus/ kiender mand træit/ om det er got eller ont/ søt eller surt. Lige saa kiender mand paa gerninger/ om it Menniske er kiødeligt eller aandeligt.

Hulcke ere legemens gerninger eller fruct?

Hoer/ Skiørleffnet/ wrenlighed/ wkyskhed/ Affguderi/ Traaldom/ wuenskab/ kiff/ tuedract/ vrede/ had/ auind/ Secter/ mord/ fraadzeri/ druckenskab/ oc andre saadanne gerninger.

Huad skal deris løn vere?

Jeg siger eder/ oc haffuer før sagd eder/ siger S. Paulus/ at de som saadant giøre/ skulle icke arffue Guds Rige.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huilcken er Aandens fruct?

Kierlighed/ glæde/ fred/ taalmodig-hed/ venlighed / godhed / troen/ sactmo-dighed/ kyskhed/ oc saadant mere.

Huad løn følger der effter?

Jmod saadanne er Louen icke / siger S. Paulus. Men huilcke som høre Christo til de kaarsseste deris kiød met lyst oc be-gæring.

Huilcke kaldis Aandelige?

Alle Christne skulle vere Aandelige/ det er/ de skulle saa leffue / at Aanden altid haffuer fremgong / oc bruger sin gerning induortis i hiertit/ formedelst Troen / kier-lighed oc haab / alligeuel at legemet er be-suarit/ met vduortis arbeyde til Legemens ophold. Oc der som mand end bruger hen-der oc føder/ ia alle lemmer i iorderige ting/ til at forhuerffue det legemlige ophold / saa skal dog hiertet staa til Gud oc ville sin Nestis beste. Der faare er dette Ord / Aan-delig/ skeet stor vold oc wret/ at mand skul-de aleniste forstaa det om Prester/ Muncke oc Nunder / hoss huilcke Aandens fruct dog icke bleff funden.

Huilcke

Huilcke kaldis kiødelige eller verdzlige?

De ſom tracte effter kiødet / oc ſette deris hierte til iorderige/verdzlige ting. Oc det gielder intet / der ſom du end haffde tre Paffue kruner paa / fire Cardinale hatte/ oc thi Biſcops huer / Gud ſeer icke til det vduortis ſkin/om du haffuer en kappe paa eller eſt ragit i krunen / om du haffuer vldklæder eller linklæder paa/klæde eller ſilcke/ træſko eller pantoffle / om du giorder dig met it belte eller hampe reb met mange knuder paa/ om du eder fiſk eller kiød / om du gaar i Kloſter eller bliffuer vden faare. Paa huilcken ducke leeg oc Abeſpil/ de ſelff giorde Aandelige / kunde ſuarlige tradze oc pucke. Lige ſom de vaare den ſtore kempe Atlas / oc hans lige / huilcke der bare Himmelen paa deris ſkuldrer/at hand ſkulde icke falde ned. Saadant er idel geckeri oc Børne leeg / en forgeffnis Gudstienſte / vnyttig møye / bekaaſtning oc arbeyde er ſpilt / Matthei v. Gud ſeer til hiertet/ naar det er got / da er det andet got altſammen/huad heller Menniſken gaa i gyldenſtycke eller vadmel. Naar ſom hiertet icke er got / da hielper huercken kappe eller

ragelſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

ragelse / huercken hampe snor eller træsko. Lige som den ypperste Prest Cayphas haffde aldelis ingen hielp aff sin Biscops hue / eller Jøderne aff deris klæders vduortis skin. Thi Gud vil haffue hiertet / oc it nyt leffnet.

Huorledis beslutter S. Paulus dette Epistel?

Effter hand haffuer talit om troen oc kierlighed / da beslutter hand nu paa det sidste / met legemens kaarsffestelse / met den gamle Adams dræbelse / oc siger. De som haffue Guds Aand / de høre Christo til / oc de som høre Christo til / de kaarsffeste deris kiød met lyst oc begæring. De som nu saa kaarsffeste kiødet met al lyst oc begæring / de ere oc de ny Creature / huilcke Guds Rige er loffuit oc tilsagd. Hand vil saa meget sige. En Christen skal haffue try stycke / Først / troen til Gud. Der nest / kierlighed til sin Neste. Det tredie / dræbe sit egit legemis lyst. Paa de try stycke ere wi døbte / dem haffue wi loffuit at holde. We oss / om wi icke holde dem / men holde wi dem / da ere wi salige. Fordi at wi bliffue da Guds

Børn

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Børn oc Chriſti Metarffuinge / i det euige Liff. Der hielpe oſſ Gud til/ AMEN.

Den XV. Søndag effter Trinitatis/Epiſtel/Gala. vj.

KJere Brødre/Der ſom wi leffue i Aanden / da lader oſſ oc vandre i Aanden / lader oſſ icke vere gerige effter forfengelig ære/ til at fortørne oc hade huer andre. Kiere Brødre / Der ſom it Menniſke offuerfaldis i nogen maade aff nogen brøſt / da vnderuiſer hannem met en ſactmodig Aand/i ſom ere aandelige / oc ſee til dig ſelff / at du icke oc bliffuer friſtet. Den ene bære den andens byrde/da fuldkomme i Chriſti Lou. Oc der ſom nogen lader ſig tycke / at hand er noget/ der ſom hand er dog intet hand beſuiger ſig ſelff. Men huer prøffue

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

prøffue sin egen gerning / oc da skal hand haffue Ross aff sig selff / oc icke aff en anden. Thi huer skal bæ sin byrde.

Oc den som bliffuer vnderuisd i Ordet / hand skal dele allehonde got met den / der hannem vnderuiser. Faar icke vild / Gud lader sig icke spotte. Thi huad som it Menniske saaer / det skal hand høste. Huo som saaer i sit kiød / hand skal høste forderffuelse / aff kiødet. Men huo som saaer i Aanden / hand skal høste aff Aanden det euige Liff. Saa lader oss giøre got / oc bliffue icke trette / Thi wi skulle oc høste i sin tid / wden affladelse. Den stund wi haffue nu tid / da lader oss giøre huer mand got / oc allermest troens Tilhengere.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer opregnet / kiødens gerninger oc Aandens fruct / formaner

formaner hand venlige dem / som side i det Embede/at de skulle regære Kircken. Først/ at de skulle icke vere gerige effter forgengelig ære. Der nest / at de oc icke skulle foracte dem / som ere faldne / Eller lade dem ligge/som Presten oc Leuiten lode den Saargiorde eller halffdøde ligge Luce x. Der effter formaner hand den menige Almue/ som høre det Guddommelige Ord / at de skulle holde deris Sielsørgere oc Predickere i ære/ oc dele met dem deris legemlige nødtørfftighed. Paa det sidste formaner hand alle Christne den ene met den anden / at de skulle vere vindskibelige til at giøre got/ at huer mand kand ske tieniste der met.

Huorledis begynder S. Paulus dette Epistel?

Hand siger saa. Der som wi leffue i Aanden/da lader oss oc vandre i Aanden.

Huad er at leffue i Aanden?

Leffue i Aanden er icke andet/end tro paa Jesum Christum. Thi Troens Aand/ er den hellig Aand. Huo som tror paa Christum / hand anammer den hellig Aand/oc formedelst hannem leffuer hand/

oc giør alt det som got er. Men huo som icke tror / hand bliffuer vden Guds Aand / er besæt met den onde Aand/er død faar Gud/ giør idel synd oc fordømelsens gerninger.

Huad kaldis at vandre i Aanden?

Vandre i Aanden er icke andet / end imodstaa legemens syndelige lyst oc onde begæring / oc beuise Troen imod sin Neste met gode gerninger. Ville wi nu vere Christne oc aandelige / da lader oss oc saa/handle oc leffue Christelige saa at wi sette vor tro oc tillid aleniste til den almectigste Gud. Der nest i den samme tro spæge vort syndelige kiød / oc vere Aanden vnderdanige / fordempe i oss syndelig lyst oc begæring. Paa det sidste ocsaa giffue oss til kiende / imod vor Neste / oc beuise den tro wi haffue anammit / met kierligheds gerninger / ingen foracte / ingen fortørne etc. vere huer mand behielpelige oc tienstactige met trøst oc raad. Dette er Christendommens Summa. At tro paa Gud/elske sin Neste/oc dræbe den gamle Adam.

Huad vil nu S. Paulus met disse Ord. Der som wi leffue i Aanden / da lader oss oc vandre i Aanden?

Aand vil saa meget sige. Anammede wi den hellig Aand i Daaben / da lader oss ocsaa leffue oc vandre effter Aanden / det er / Anammede wi en gong Christi lerdom / da lader oss ocsaa bliffue der hoss. Lader oss lære oc Predicke Christum ensoldelige / oc giffue hannem alene ære. Ingen ophøye sig offuer den anden / ingen foracte den anden. Opuecker icke Secter oc bliffuer icke Partijske / men vandrer paa den vey / der Christus loed scriffue eder faare / oc Paulus predickede / oc huad som eder der offuer vederfaris aff Dieffuelen / Verden oc Tiranner / det skulle i lide oc omdrage taalmodelige.

Huilcken er den første Pauli formaning?

Lader oss icke vere gerige effter forfengelige ære / til at fortørne oc hade huer andre. Her tager S. Paulus faar sig den gruselige last / Inanem gloriam, Forfengelige ære / huilcken last der regnerer offuermaade i de falske Apostle / huilcke der icke søge andet hoss Almuen / end idel ære / oc verdzlig ross / oc fordempede der met Guds ære / oc Pauli lerdom. Denne last siger S.

Auguſtinus / er en Moder til alt Ketteri / en kilde til al forſtyrelſe oc Kirckens forderffuelſe. Der er ingen Stad / ingen landzby ſaa liden / at der findis io Folck vti / ſom ville haffue en beſynderlig anſeelſe / oc vere noget actendis faar de andre. Der vil ingen vige den anden. Huer vil vere den lerdiſte / viſiſte oc klaagiſte. Huer tyckis at hans mening er den beſte.

Oc alligeuel denne laſt giør ſtor ſkade i Politien / oc det verdzlige Regimente / ſaa giør hand dog den ſtørſte ſkade i det aandelige Regimente. Der gielder det ekon timelig ære / Verdzlig roſſ / timeligt velde / rigdom gunſt oc gods. Men her gielder det Legeme oc Siel / Himmel oc Helffuede.

Huor aff voxer forfengelig ære?

Det gaar almindelige ſaa til. At naar Gud ſender Arbeydere i ſin høſt / tro Tienere / fromme Predickere / Da opuecker oc ſaa Dieffuelen der hoſſ ſine Apoſtle oc falſke Predickere. Oc effterdi Dieffuelen nu er Verdens førſte / da haffuer hand mange Hoffſinder paa Jorden / ſaa faa ſaadanne falſke Apoſtle mange Tilhengere. Thi der ſtaar ekon den mindſte hob hoſſ ſand-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

ſandhed. Naar ſom de nu fornemme/ at de oc haffue metholo/bliffue de ſtaalte/oc ville ingen vige. Nu ſkulle de retſindige Apoſtle icke heller vige. Gud ſkal io bliffue Dieffuelens Herre oc Meſtere. Der aff be/gyndis da trette oc ſplidactighed hoſſ de Chriſtne / ſom det ſkede her hoſſ de Gala/ter. Thi ſaadanne vaare de falſke Apoſtle/ ſtrax Paulus vende rygge til dem/ fulde de til/ roſede deris mact/ deris kaanſt/deris lerdom. At de vaare Apoſtlernis Diſciple/ haffde ſeet oc hørt Chriſtum. Der imod/at Paulus vaar ingen Apoſtel / haffde icke ſeet eller hørt Chriſtum / Der faare ſkulde mand intet acte hans Euangelion. Der met vende de/ de Galater fra Paulo/acte/de icke ſtort/huad ende det vilde faa/ ſøcte ekon hoſſ dem/deris roſſ/oc verdzlig ære/ Lige ſom Secte oc Suermere end nu giøre hoſſ de Chriſtne.

Brugis dette ſtycke end nu i Kircken?

Det giorde Chriſtendommen icke ringe ſkade/ der Euangelij rene lerdom be/gyndis / at der komme ſtrax op Secter oc Partier / Himmelſke Propheter / Billede

 ſtaarme.

ſtaarmere/Sacramenterere/Gendøbere/ Dieffuels Apoſtle / Oc alligeuel de gaffue ſig førſt vd vnder Euangelij ſkin / ſaa lode de dog paa det ſidſte Skalcken til ſyne / oc vdſpide deris forgifft / vnder hønnigſøde Ord / loffuede den menige mand kiødelig frihed offuer vand / ſkou oc marck / ſagde at de Chriſtne haffde icke øffrighed be-hoff/icke Lou oc dom/icke Galie oc taarn/ oc at Mand ſkulde til intet giøre alle ſeyer-uerck oc timeglaſſ. Saadanne Predickere behagede kiød oc Blod vel. Al Verden løb der hen til. Men Gud forhindrede dem/oc beſkemmede Dieffuelen met alle ſine Til-hengere.

Huilcken er den anden formaning?

Kiere Brødre / Der ſom it Menniſke offuerfaldis aff nogen brøſt / da vnderui-ſer hannem met en ſactmodig Aand / oc ſee til dig ſelff / at du oc icke ſkalt friſtis. Den ene bære den andens byrde / ſaa fuld-komme i Chriſti Lou. Hand vil ſaa meget ſige / Der ſom it Menniſke / der er kiød oc Blod / oc kand icke andet / end falde oc ſynde / offuerfaldis met nogen Synd / aff ſkrøbelighed eller vanuittighed / da ſkulle i

ſom

ſom ere aandelige / i ſom ere i predicke Embedet/ſtraffe hannem met en ſactmodig Aand / oc anamme hannem til naade igen / Thi det er Menniſkeligt at ſynde/oc Verden er ſleffuer / Huo ſom ſtaar / hand ſee vel til/at hand icke falder. Jngen ting beuiſer ſaa vel at en Mand er aandelig/ ſom at hand er taalmodig met andre Syndere. Gregorius ſiger / En from Chriſten haffuer metlidelſe met Syndere / Men en øyenſkalck fordømer dem. En Chriſten haffuer icke lyſt til at velte ſig i ſin Neſtis ſynder/oc vilde meget heller at hand vaare aldelis fri der fra. Men en øyenſkalck haffuer lyſt aff andre Menniſkis ſynder/ lige ſom den Phariſeer Luce xviij.

Huor mangfoldige ere Syndere?

Nogle ſynde aff fortredelighed oc handle imod Guds Ord/ ia imod al erlighed. Naar ſom mand haffuer formanet de ſamme tho eller tre gonge / oc de icke ville bedre ſig/da tien icke ſactmodigheds Aand der lenger/Men det Chriſtus ſiger. Holder hannem for en Toldere oc for en Hedning. Oc Johannes ſiger. Du ſkalt icke hilſe ſaadan en.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Nogle synde aff skrøbelighed / der skalt du icke lade aff / før du vinder din Broder / oc fører hannem paa den rette vey igen. Lad dig icke tycke / at du est kommen offuer biergit / oc vndkommen fra al wlycke / See til at du icke forfører dig selff. Thi det som hannem er vederfarit / kand oc dig vederfaris / Oc du som nu est hellig oc from / kand bliffue til en Skalck igen.

Huorledis skal ieg da holde mig?

Prøffue din egen gerning. Holt dig i alle ting / huad heller de ere dig selff / eller din Neste anrørendis / lige som Scrifften vduiser. Giør du det / da haffuer du den roff hoff dig selff / at din Samuittighed icke kand klage paa dig. Synder nogen der offuer / oc vil icke lade sig sige / da lad den fare sin vey. Thi at paa den yderste dag / skal huer bære sin byrde.

Huilcken er den tredie formaning?

Oc huo som vnderuisis met Ord / hand skal dele allehonde got met den / som hannem vnderuiser. Her vnderuiser oc lærer S. Paulus Almuen oc Sognefolck / huorledis de skulle holde sig imod Predickere oc

Ordens

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Ordens Tienere. Som er / at de skulle de-
le met dem / huad som de haffue behoff / til
deris vnderholdning. Lige som Christus
siger Luce x. Oc Paulus j. Corinth. ix. Oc
hand siger her at almuen skal dele allehon-
de got met deris Læremestere oc Predicke-
re. Det er it wlige skiffte / at giffue it stycke
Brød / en drick øl / en pending / en skilling /
for det himmelske euige gode / for Guds
Ord / oc det euige Liff.

Skeer det oc?

Dieffuelen haffuer aldelis forvent
disse Ord. Der mand predickede Mennis-
kens lerdom oc Munckis drøme / haffde
de fremgong. Der gaff mand met baade
hender. Der slo mand pendinge oc gods til-
sammen i store hobe / icke met eniste skerff-
ue / pendinge eller skillinge / men met hun-
dredre oc tusinde gyldene. Der aff finge de
Aandelige Land oc Folck / Herredome oc
Førstendome / haffue inde oc beside den
beste marck / fiskeuand oc skou / ager oc eng /
oc murede huss / lige som Førsters huss. Der
gaff huer mand offuerflødelige pendinge
til Vigilis / Sielemisse / Brødreskab / Pil-

legrims reysser/ Afflad/ Helgen tienste/ til den første Messe at sige/ til Kircke vielse/ til Klocke fermelse/ oc andet saadant Papisteri. Men huor som Guds Ord nu Predickis/ der giffuer mand kargelige/ lidet eller intet. Ja mand finder vel nu Folck/ som icke aleniste intet giffue/ men de tage bort det/ som andre tilforn haffue giffuit til Guds tienste/ røffue fra Kircken/ oc den Christelige menighed/ det som Kirckens Tienere skulde haffue deris ophold aff.

Huad siger da Gud der til?

Farer icke vild/ siger Paulus/ Gud lader icke bespotte sig. Thi huad it Menniske saar/ det skal hand høste/ Huo som saar i sit kiød/ hand skal høste forderffuelse aff kiødit. Men huo som saar i Aanden/ hand skal høste aff Aanden det euige Liff. Lige som hand vilde sige. Tencker icke at Gud lader det gaa saa wstraffit hen. Gud lader sig icke skuffe eller bespotte. Betaler du icke de store velgerninger/ som dig beuisis i predicke embedet/ aff dine Predickere/ oc est dem wtacknemelig/ da skal det icke gaa dig vel. Du saade i kiødet/ det er/ du

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

haffuer met din wtacknemelighed giffuit til kiende / at du haffuer verit troløss / oc fordi skalt du oc indhøste forderffuelse. Men saar du i Aanden / oc giør det gode / icke aleniste imod Ordens Tienere / men oc saa imod alle Fattige / da skalt du vis selige høste aff Aanden det euige Liff. Der til hielpe oss Gud / AMEN.

Den XVI. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Ephe. iiij.

JEg beder eder / kiere brødre / at i skulle icke bliffue mistrøstige for min drøffuelse skyld / der ieg lider for eder / huilcken der er eder en ære.

For den skyld bøyer ieg mine knæ / for vor HErris Jesu Christi Fader / som er den rette Fader / offuer alt det der kaldis Fader i Himmelen oc paa iorden / at hand skal giffue

ue eder krafft / effter sin herligheds rigdom / at i kunde bliffue stercke formedelst hans Aand / i det induortis Menniske/oc Christum at bo formedelst Troen i eders hierter/ oc formedelst kierlighed bliffue rodfeste oc grundfeste / At i kunde begribe met alle Helgen / huilcket der er det brede / oc det longe/ oc det dybe/oc det høye/ Oc kiende at det er meget bedre / at elske Christum/ end vide alting / At i kunde opfyldis/met allehonde Guds opfyldelse.

Men den som kand offuerflødelige giøre offuer alt det/der wi bede eller forstaa / effter den krafft/ som arbeyder i oss/ Hannem vereære i Menigheden / som er i Christo Jhesu / altid / fra euighed til euighed/Amen.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer faare dette

dette Epistel / i det første oc andet Capittel til de Epheser / prisit predicke Embedit / oc met store drabelige Ord indført / huad nytte / krafft oc vissdom / ia huor meget got samme Embede fører met sig / da giffuer hand nu fremdelis tilkiende / huor omhyggelig hand er for dem / at de skulle kunde beholde samme Euangelij predicken / der de haffue anammit aff hannem / oc icke lade slide sig der fra. Oc det giør hand i tuende maade / Først trøster hand oc formaner / Der nest beder oc ynsker hand.

Huor faare trøster oc formaner hand de Epheser?

Den Bog om Apostlernis gerninger giffuer nock til kiende / huor flitig S. Paulus vaar at predicke oc lære i Epheso / disligist huad hand leed der for Guds Ord skyld / baade aff Jøder oc Hedninge / oc besynderlige aff den Guldsmid Demetrio. Hand taler oc om j. Corinth. xv. at hand stridede i Epheso met vilde Diur / huilcke hand bleff kast faare / at opsluge. Oc effterdi hand reysde fra Epheso til Jerusalem / oc bleff der fangen / oc kom fengzlic til Rom / da vilde hand minde de Epheser

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

ser end en gong / paa sin møye oc arbeyde/ lærdom oc predicken / scriffuer dem fordi dette Epistel til / formaner dem/ at de ville bliffue bestandige i Euangelij lerdom / oc icke forarge sig paa hans drøffuelse oc fengzel / som paa en werlig ting / som de falske Apostle vnderuisde dem.

Huilcke ere de ord/hand trøster oc for/ maner met?

Der faare beder ieg/ siger Paulus/at i icke bliffue lade for min drøffuelse skyld/ der ieg lider for eder / huilcken der er eder en ære. Lige som hand vilde sige. Holder fast ved den lerdom / der i lerde aff mig/ oc for/ arger eder icke/naar de falske Apostle/ sige/ See Paulus predickede faar eder / oc tale/ de store Ord/ huorledis hand vaar vdsent aff Christo selff/oc haffuer giort mere/end alle andre Apostle/oc i haffue rosit saa me/ git aff hannem oc huldit aff hannem. Hand skulde alene gielde oc vere i anseelse/ Huor er hand nu? Huad kand hand nu hielpe eder? Der ligger hand i Rom / oc er icke alenište fordømt til døden aff Jøder/ ne / men er ocsaa i den grumme Keyseris Neronis hender. Haffue wi icke lenge siden sagd/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

sagd / at det skulde faa saadan en ende met hannem. Nu er hans roff nedlagd / der hand brugede imod huer Mand. Vaare hans lerdom ret / oc hand selff saadan en ypperlig Christi Apostel / da lode Gud icke saadant vederfaris hannem. Lader denne forargelse / siger Paulus / icke forferde eder. Lader oss vere fangne / lide angist oc drøff-uelse / vere i ære eller beskemmelse / oc bliffuer io ved det / som ieg predickede faar eder / huilcket i vide / at det er Guds Ord / oc Euangelion.

Er oc denne formaning end nu nyttelig?

Ja visselige. De Christnis kaarss oc pinactelighed er offuermaade spotteligt oc foracteligt faar Verden / oc støder de skrø-belige faar hoffuedit / naar drøffuelse gaar paa. Thi de tencke / at Gud er dem vred / oc lader komme saadan pine oc plage off-uer dem / fordi / at de forstyre den alminde-lige fred i Verden oc giøre wrolighed. Men hoss de Christne / skal pine oc plage holdis for en herlig ting. De skulle glæde sig / naar som de bliffue besuarede met mange fris-telser / genuordighed / forfølgelse / drøff-uelse oc siugdom. Oc vide som S. Pau-

lus siger Rom. v. At drøffuelse fører taal⸗modighed / taalmodighed forfølgelse / forfølgelse forhaabelse / men forhaabelse bestemmer icke. Jeg lider icke for eder / si⸗ger hand / som en Misdedere / Men som Jesu Christi Tienere. Fordi haffue i ingen bestemmelse aff min pine / men ære.

Huad er det for en ære / at du ligger i feng⸗zel / Wi haffue der mere vanære oc blusel aff?

Det er sant. Faar Verden kand de fat⸗tige Christne ingen større vanære vederfa⸗ris / end at deris Predickere oc Sielesørge⸗re / aff huilcke de skulde haffue lerdom oc trøst / saa skendelige omkomme. Men faar Gud er det i sandhed en stor ære / der i kun⸗de rose eder aff / oc pucke oc tradze der paa. Thi det samme der mand vil laste / forhaa⸗ne oc skende eder met / kunde i omuende oc sige. Lige der paa veed ieg / at denne ler⸗dom er ret oc Guds Ord. Thi det skal saa gaa Guds Ord / at det skal straffis oc for⸗følgis aff Dieffuelen oc aff Verden / oc al⸗le de som det anamme / oc henge der ved / skulle nyde den samme lycke.

Met huilcke Ord beder oc ynsker hand?

For den skyld bøyer ieg mine knæ/ faar vor Herris Jesu Christi Fader/ som er den rette Fader i Himmelen oc paa Jorden. Tilforn gaff S. Paulus til kiende/ huad de Christne i Epheso skulle giøre/ for hans skyld. Nu giffuer hand til kiende huad hand giør/ for deris skyld/ oc siger/ at hand beder for dem. Det hører icke aleniste en Apostel til/ oc den som er i Predicke embedet/ at predicke Guds Ord/ men hand skal ocsaa troligе oc aluerlige bede for Almuen at de aleniste icke flitelige kunde høre oc anamme Ordet/ men ocsaa/ naar de haffue det anammit/ bliffue der bestandige hoss indtil enden. Lige saa vigede vor Herre Jesus Christus alene bort i ørcken/ at giøre sin Bøn/ Marci j oc Johan. vj.

Huor paa skulle wi giffue act i denne Pauli Bøn?

Paa try ting. Først/ huorledis Paulus skicker sig i sin Bøn. Der nest/ til huem hand beder. Det tredie/ huad hand beder om.

Huorledis skicker S. Paulus sig i sin Bøn?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Hand bøyer sine knæ / oc opløffter wden tuil sine hender til Gud / oc bad oc saa aluerlige baade met Hierte oc Mund. Lige saa bad Kong Salomon i Templet / falt met baade knæ paa Jorden / faar Herrens Altere / oc vdracte sine hender til Himmelen / iij. Regum. viij. Lige saa bad oc Christus i Vrtegaarden / falt ned paa sit Ansict oc sine knæ. Saa formaner oc Paulus j. Timo. ij. Jeg vil at Mend skulle bede paa huer sted / oc opløffte hellige hender / wden vrede oc knur.

Til huem beder S. paulus?

Til vor Herris Jesu Christi Fader / Paa Jorden er intet venligere / kierligere oc sødere naffn / end Fader. Der faare lerde oc Christus oss at bede. Fader vor / du som est i Himmelen. Det Ord / Fader / Opløffter vort hierte til Gud / saa / at wi forsee oss alt got til hannem / at hand vil hielpe oss / som sine kiere Børn / oc som en from Fader / giøre oss i alle maade det beste / alligeuel wi det icke end fortiene.

Huad beder S. paulus om?

Hand beder / at den gode Fader vil

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

aff naade forlene de Epheſer diſſe try ſtyc⸗
ke. Først/en krafftig ſterck Aand/ſom dem
kand ſtyrcke i alle friſtelſer / pine oc mod⸗
gong / Lige ſom Dauid oc beder Pſalm.lj.
Trøſte mig met din hielp / oc den frimodi⸗
ge Aand beuare mig. Oc ſaadant giørs vel
behoff. Thi naar Gud tager ſin Aand
bort / oc drager ſin haand fra oſſ / da ere
wi forderffuede. Men naar hand holder
oſſ vnder ſin beſkermelſe/oc ſtyrcker oſſ met
ſin Aand / da ere wi Dieffuelen oc al Ver⸗
den ſtercke nock/ Roma. viij.

Der neſt / it trofaſt hierte/ der Chriſ⸗
tus ſkal bo vti / met Faderen oc den hellig
Aand. Lige ſom Chriſtus haffuer loffuit
oc tilſagd Joh.xiiij.Huad kand oſſ Chriſt⸗
ne vere mere nytteligt til vor ſalighed/
end at wi her paa Jorden ſkulle vere Guds
bolig/Paradis/Lyſthuſſ/ia hans himme⸗
rige / oc haffue vor daglige omgengelſe/
met Gud Fader/Søn/oc hellig Aand. Det
ere hielpeſome Geſter / de komme icke tom⸗
hendede / ſaa drage de oc icke bort wden
tacknemelighed. Lige ſom de i deris til⸗
kommelſe føre met ſig / en ſtor rigdom aff
det Guddommelige gode / naade oc gaff⸗

 uer/

ver/Saa lade de oc effter sig/ al benedidelse/velsignelse oc salighed.

Det tredie/en hiertelig broderlig kierlighed/formedelst huilcken de kunde indplantis oc rodfestis i CHRISti menighed. Christus haffuer intet vissere tegn giffuit paa Christendommen/ end ret broderlig kierlighed/Johan.xiij.

Skal oc huer Predickere saa bede?

Effter dette Exempel/ skal oc huer Predickere bede/ at Gud vil vorlene de Christne disse try stycke/En sterck Aand/ it trofast hierte/ oc broderlig kierlighed. Thi disse try stycke/haffue de største fristelser paa Jorden.

Huad er det/ at hand siger. Paa det i kunde begribe/ huilcket der er det brede/ det lange/ det dybe/ oc det høye?

Hand beder oc ynsker/ at Gud vil forlene de Christne i Epheso den naade/ at de kunde visselige tro oc icke tuile/ at Guds hielp/raad oc trøst/Guds godhed/naade oc barmhertighed/ vdrecker sig alleuegne offuer alle Creatur/ia offuer alle longhed/ bredhed/

bredhed / dybhed oc høylighed / fra Him-
melen ned i Jordens affgrund / Fra østen
indtil Vesten / fra Synder indtil Norden.
Saa/at der er intet i Himmelen/paa Jor-
den/vnder Jorden/saa longt / dybt/ brit/
høyit / der Christi mact icke recker sig hen/
der hand icke kand hielpe oc trøste. Oc det-
te er alle Christne en stor trøst / at de skulle
icke frycte sig for Dieffuelen/Verden/ Dø-
den/Synden oc Helffuede/ Vere sig i vand
ild / luct / iord / lige som Gud icke kunde oc
vilde redde oc hielpe dem. Thi Gud er alle-
uegne. Oc der er ingen sted/huercken i Him-
melen eller paa Jorden / eller vnder Jor-
den / der Gud icke er / som oc den cxxxix.
Psalme siger. Huort skal ieg gaa hen faar
din Aand etc. Til denne store/ almectige/
euige / stercke Gud / der kand offueruettis
mere giøre / end wi bede om eller forstaa/
viser S. Paulus oss til/oc formaner aluer-
lige / at wi skulle loffue / ære oc prise han-
nem / for denne hans wsigelige store
naade oc godhed / ia altid tacke hannem
met hierte oc mund / at hand skal stedze
ville / naar oss trenger i disse stycke / beua-
re oss met alle Christne / i Troen / i kierlig-

hed / i taalmodighed vnder kaarſſit oc i modgang/oc forlene oſſ ſin Guddommelige naade timelige her paa Jorden / oc giffue oſſ effter dette Liff euig glæde oc ſalighed/
AMEN.

Den XVII. Søndag effter Trinitatis / Epiſtel/ Ephe.iiij.

KJere Brødre/Jeg ſom er fangen i Herren/ formaner eder/ At i ville vandre/ lige ſom det er eders kald tilbørligt/der i ere kallede i/ met al ydmyghed oc ſactmodighed/oc met taalmodighed/ Oc den ene fordrage den anden i kierlighed / Oc verer flitige til at holde enighed i Aanden / formedelſt fredens baand. It Legeme oc en Aand / lige ſom i oc ere kallede / til it haab i edert kald. En Herre/ en

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

en Tro/en Daab/ en Gud oc allis (vore) Fader/ som er offuer eder alle/ oc formedelst eder alle/ oc i eder alle.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Effterdi hand i de fremfarne Capittel gaff til kiende/ huad Euangelion er/ huorledis det er forseet aff Gud i euighed/ bleff forhuerffuit oc vdgick formedelst Christum/ oc haffuer saa lagd Christendomens grunduol/ formedelst Troen/ da bygger hand nu der paa/ i de efterfølgende Capittel/ de rette Christelige gode gerninger/ giør en herlig formaning/ til de Christne i Epheso.

For huad sag giorde hand denne formaning?

At hand vilde minde de Epheser paa sit fengzel oc drøffuelse/ der hand leed for Euangelij skyld/ oc dem til gode oc til ære/ At de ocsaa skulde fordi ære Euangelion/ met deris leffnit oc omgengelse. Der paa kunde wi mercke/ huor stor omhyggelighed den hellige Paulus haffde for alle Me-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

nigheder / at hand oc forglemmer sin egen pine oc modgang / oc vender sine tancker der hen mit vnder kaarssit / at kircken kand alleuegne bliffue styrcket / trøstet oc besørget.

Huilcken er S. Pauli formanelse?

Hand siger saa. Jeg som er fangen i Herren / formaner eder / at i vandre / lige som det hører til eders kald / i huilcket i ere kallede met al ydmyghed etc. Her taler S. Paulus om de Christnis almindelige kald / oc setter fem stycke. Først / Huo der kallede oss Christne. Det andit / hvor til. Det tredie / Huor met. Det fierde / huorledis wi skulle leffue oc vandre i vort kald. Det femte / huor faare wi skulle saa vandre i vort kald.

Huo kallede oss?

Den almectige euige barmhertige Gud / som haffuer det Naffn aff godhed. Thi at i Gud er idel godhed / naade oc barmhertighed / oc den samme godhed er saa rijg oc offuerflødig i Gud / at hun vdgyder oc vdbreder sig / i alle Creature / i Himmelen oc paa Jorden.

Huor til haffuer Gud kaldit oss?

Til sit Rige / oc det euige Liff / at wi skulle vere Guds Børn / Christi Brødre oc Metarffuinge / oc erffue Himmelen aff naade. Der faare skulle wi oc beskicke vort leffnet saa i denne Verden / at Guds naffn oc Ord kand prisis der aff. Lige som Christus siger Matthei v. Mennisken er io der til skabt / at hand skulde vere Guds bilede / oc lige der til / at Gud vil oc formedelst hannem bliffue bekynt. Der faare skal det vere de Christnis høyste sorge / at Guds Naffn skal icke formedelst dem vanæris.

Huor met kallede Gud oss?

J mange maade / formedelst atskillige middel oc veye / baade induortis oc vduortis.

Huorledis kalder hand oss vduortis?

Først / formedelst de legemlige Creature. Thi alt det Gud haffuer skabt i Himmelen oc paa Jorden / det skabte hand altsammen / at hand der met vilde kalde oc biude oss til sig / at wi formedelst de synlige Creature skulle komme / til den wsynlige Guds kundskab / som skabte alle Creature.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Der nest/formedelst mangfoldige fristelser/genuordighed/forfølgelse drøffuelse/angist/iemmer/ælendighed/siugdom/fattigdom / oc anden wlycke oc straff / som Gud tilskicker oss/Som pestilentze/dyr tid/krig/oc andet saadant / met huilcke stycke Gud driffuer oc tilskynder oss / at wi skulle paakalde hans hielp oc trøst / oc hannem skal giffuis aarsage til/at hielpe oss.

Huorledis kalder Gud oss induortis?

Formedelst god formanelse oc induortis atuarsel/ia formedelst gode inskiudelser oc tancker / huilcke Gud giffuer oss ind/enten formedelst en god Aand eller vor egen Samuittighed / eller formedelst det Guddommelige ords hørelse. Oc sandelige/der som wi vilde følge dette venlige Guds kald oc giffue act paa den induortis atuarsel/da haffde hand icke behoff at besøge oss met det vduortis kald. Men effterdi wi foracte Aandens indskiudelse/da nødis wi til/som mand siger/ Compelle intrare. Der Hidzer Gud saa mange hunde paa oss/ belader oss met saa megen drøffuelse oc angist / at wi endelige nødis til at følge/ oc faa end ingen tack der til.

Huorle-

Huorledis skulle wi vandre i vort kald?

Wi skulle vandre i ydmyghed / sactmodighed / i taalmodighed / i kierlighed / oc Aandens enighed.

Huad er ydmyghed?

At ingen ophøyer sig offuer den anden / ingen foracter den anden / lige som hand vilde vere noget mere / end andre / at den ene kommer før end den anden met ære at beuise / lige som Christus lærer Matthei xx. Oc for denne dyds offuertrædelse bleff Engelen forskuden aff Himmelen.

Huad er sactmodighed?

At ingen lader fortørne sig til at offuerfalde den anden i vrede / grumhed / met Ord eller gerninger / men at det gaar alleuegne venlige til / i omgengelse / Ord oc gerninger.

Huad er taalmodighed?

At ingen heffner sig selff / men setter heffn ind til Gud / oc lader hannem straffe.

Huad er kierlighed?

At den ene fordrager den anden / oc

 holder

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

holder hannem hans brøst oc skrøbelighed til gode. Lige som Christus offte holt sine Disciple deris brøst oc daarlige bøner til gode.

Huad er Aandens enighed?

At wi ere endrectige i troens lerdom/ oc i reen kierlighed / saa at Troen bliffuer retsindig / wforfalskit / ret oc reen/ at hun icke delis / haffdelen til Gud/ oc halffdelen til Creature/ at wi icke opreysse tho Frelsere/ Christum / oc Menniskens gerninger/ at wi icke sette tuende Meglere / Christum oc Helgen / icke tho Daabe / CHRIsti oc Munckis / icke dubbelt skick paa det høyuerdige Sacramente / Christi / oc Paffuens. Oc at kierlighed er broderlig icke falsk/ at hand gaar icke aff it suigefult affgunstigt hierte/ men aff it kierligt fredsommeligt hierte / wden al suig imod Venner oc Wuenner.

Huor faare skulle wi vandre i ydmyghed / sactmodighed/ taalmodighed/ i kierlighed oc Aandens enighed?

S. Paulus setter sagen/ oc siger. It Legeme oc en Aand / lige som i oc ere kallede/ til

til it haab i eders kald. En Herre/ en Tro/ en Daab / en Gud oc allis (vore) Fader/ som er offuer eder alle oc formedelst eder alle/ oc i eder alle.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Efterdi wi Christne ere allesammen lemmer til it legeme/ oc delactige i alt det Himmelske oc aandelige gode / oc haffue alle it ligende fæ/ som er / en Gud oc Fader i Himmelen/ en Herre oc Frelsere/ it Ord/ Daab oc Tro/ oc in Summa/ en saligghed. Da skulle wi oc holde oss/ som Brødre oc Søstere/ vnder den samme Fader/ oc vor Herre Christo. Oc huad naade oc gaffuer huer haffuer anammet aff Gud/ skal hand dele met andre/ at tiene/ hielpe oc trøste sin Neste met. Det er Guds skick oc befalning / det vil hand saa haffue.

Er oc denne enighed nyttelig?

Ja visselige/ Paa denne enighed kiender mand aleniste den rette Christelige kircke. Thi huor som mand endrectelige handler oc bruger en Tro / en Daab / haffuer it vidskab om Gud Fader oc Christo / det er

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

den eniste rette Guds kircke / den rette Catholica eller Apostoliske Kircke / Wanseendis / huad forskel oc skilsmisse der er paa det vduortis legemlige leffnit / eller paa vduortis skick / seder oc Ceremonier. De som icke haffue denne lerdommens / oc Troens enighed i CHRISto / men opuecke wsamdrectighed / oc forargelse / formedelst Menniskens lerdom / oc deris egne vdualde gerninger / De ere icke den rette Christi Kircke / icke heller hendis lemmer / men Christi menigheds forderffuere / oc haffue deris Dommere. Der faare huo som vil vorde salig / oc komme til Gud / hand skal lade sig finde i denne Guds Kircke / oc vere inplantet i Hende. Fordi at wden denne Kircke / bliffuer ingen salig. Gud hielpe oss / at wi kunde findis i denne Kircke / AMEN.

Den XVIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / j. Corinth. j.

KIEre Brødre / Jeg tacker min Gud altid paa eders vegne/for Guds naade/som eder er giffuen i CHRisto Jesu/ at i ere formedelst hannem / giorde rige i alle stycker/ i al lerdom/ oc i alt forstand/lige som predicken om Christo oc er bleffuen krafftig i eder/saa/ at eder fattis intet paa nogen gaffuer/Oc vocter ekon paa vor Herris Jesu Christi obenbarelse/ huilcken der oc skal beholde eder fast indtil enden / at i skulle vere wstraffelige paa vor Herris Jesu Christi dag. Thi Gud er trofast / formedelst huilcken i ere kallede/til hans Søns Jesu Christi vor Herris samfund.

Huad giør S.Paulus i dette Epistel?

Der hand haffde ført de Corinther til Euangelio/oc vende nu ryggen til dem/ oc reisde bort / da bleffue der mange Secter/oc alting vaar foruent oc wskickeligt baade i lerdom/oc leffnet. Denne last oc brøst/haffde S.Paulus i sinde at straffe

se de Corinther hart saare / oc to dem met skarp lud. Men hand giør dog som en from Predickere / hand begynder smuct venlige/ oc setter dem faar øyen / det gode de haffue anammit formedelst Euangelion/ at paaminde dem der met / at de skulle vere Gud tacknemelige / oc hannem til ære / lære oc leffue endrectelige / oc vocte sig fra Secter oc forargelse.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger saa. Jeg tacker min Gud altid for eders skyld/ for Guds naade/ som eder er giffuen i Christo Jesu / at i ere formedelst hannem / giorde rige i alle stycke/ etc.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Kiere Brødre / betencker dog / huor stor naade oc mange gaffuer eder ere giffne aff Gud/ icke for lousens eller eder retferdigheds / fortienstis oc gerningers skyld / huor met i haffue io ingen aarsage til / at rose eder selff / eller giøre Secter / Men aleniste i Christo / oc for hans skyld / skede eder alt saadant/ formedelst Euangelij predicken. I ere ocsaa blefne rige i hannem i alle maade/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

288
de/saa at eder fattis intet aff altdet i haffue behoff/wdē alemiste at i skulle vente den salige dag/naar Christus skal selff skinbarlige obenbare sig faar eder/met alt det himmelske gode/der i nu haffue anammit i Troen.

Dette er i sandhed en smuck sactmodig formaning?

Ja vissel ige. Hand vil der met locke dem til/at de skulle acte Euangelion for det ypperste ligende fæ. Oc det giør hand formedelst sit egit Exempel i det hand selff for sin egen persone paa deris vegne tacker Gud / oc vil saa opuecke dem der met til tacknemelighed / At de dog skulle tencke til bage/huad de tilforn haffue verit / oc huad de nu formedelst Euangelion haffue anammet / oc vocte sig/ at de icke saa forglemme det iemmer de haffue verit vti / oc denne neruerendis naade / oc falde der fra igen/til den gamle blindhed. Lige som det allerede skede iblant dem formedelst deris Partier oc Secter / huilcke der enten aff kiedsameligħed icke mere actede Euangelion/oc den store naade / eller søcte oc vdualde noget andet. Dette Pauli Exempel skulle alle Predickere følge/icke straffe synd

oc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

oc last aff vrede eller had / men aff it Faderligt hierte / at mand kand mercke oc fornemme deris sactmodige / venlige hierte / besynderlige hoss de godhiertige Menniske. Der kommer da megen fruct oc stort gaffn aff.

Huad hører en predickere til?

Try stycke / Først at hand skal flitelige lære sin Almue i Guds Ord. Det andet / at hand skal flitelige bede for sin Almue / at Gud vil giffue dem den hellig Aand / at de kunde anamme den Guddommelige lerdom / oc skicke deris leffnit der effter. Det tredie / at hand ocsaa skal tacke Gud / at hand saa naadelige haffuer ladet hans Sognefolck lære at kiende Christum rettelige. Dette samme giorde Christus selff gantske flitelige Matthei v. oc xj. oc Johan. xvij.

Huad hører Almuen til at giøre?

Ocsaa try stycke. Først / at de skulle flitelige høre Guds Ord / oc skicke deris leffnit der effter. Det andet / at de skulle bede for Ordens Tienere at Gud vil styrcke oc beuare dem i deris Embede. Det tredie / at

at de ſkulle tacke Gud for de velgerninger oc det gode hand haffuer giffuit dem i ſit hellige Euangelio / at de icke ſkulle findis wtacknemelige. Diſſe try ſtycke brugedis almindelige i den førſte Kircke.

Brugis diſſe ſtycke oc end nu?

Herre Gud / ney. Mand finder vel Kircketienere oc Predickere / ſom icke predicke Guds Ord / men Menniſkens lerdom faar deris Almue. De bede oc icke at Gud vil giffue dem ſin Aand / at de kunde anamme Euangelion / men meget mere / at de kunde bliffue hoſſ det forderffuelige Papiſteri. De tacke oc Gud icke for deris Almue kiender Chriſtum / men begære at de motte bliffue hoſſ den gamle vildfarelſe oc Munckes drøme. Saa finder mand oc mange Folck / ſom icke ville høre Guds Ord / men meget heller løgn oc Fabel. De bede oc icke Gud / at hand ſkal ſtyrcke de rette Predickere / men meget mere / at hand vil beuare løgnpredickere oc falſke Lærere. de tacke Gud oc icke for Euangelio / men ynſke meget mere / at Dieffuelen met ſin løgn / kand bliffue Gud. Saa ſkicker nu Verden ſig.

Er icke dette it gruseligt væsen?

Ja visselige. Hør fremdelis/ huorledis det staar nu i verden. Troen er vdsluct/ kierlighed forkølit/ Guds Ord vndertryckis. Wi skulde haffue en stadig tro til Gud/ oc tiene vor Neste met kierligheds gerninger. Saa vende wi det aldelis om. Wi ville betale Gud met gerninger/ huilcke hand haffuer icke behoff. Oc sette troen til Menniske/ til huilcke hun icke hører. Menniskens paafund gielde mere hoss oss/ end Guds Ord. Effterdi da Gud seer saadant it wskickeligt væsen hoss oss/ da foruender hand oc alting for oss. Der skulde vere en almindelig Christelig kierlighed hoss oss alle/ saa er der ekon idel had oc auind. Huer elsker sig selff/ eller den/ der hand kand haffue fordel aff/ der effter behielpe wi oss met disse Ordsprock. Tibi proximus esto, Charitas incipit a se ipsa. Sørge for dig selff/ ver dig selff bæst/ der met bliffuer Christelig oc Broderlig kierlighed til bage. Christi kundskab oc hans salige Ord er oc bleffuit foractelig paa Jorden. Mand læss megit heller i den Hedning Aristoteles/ oc i Paffuens Decretal/ i Sophisteri/

290
oc andre Menniskis paafund/end i Euan-
gelio oc den Guddommelige Scrifft. Der
aff ere Læsere/Vdleggere/Lærere/oc Pre-
dickere bleffne idel Hedninge / vide mindre
aff Christo/aff Troen/kierlighed/haab/
aff Scrifften / Euangelio oc Sacramen-
te/end it Træbillede.

Huo haffuer her skyld vti?

Vor wtacknemelighed. Der som wi
skulde haffue Troens Predickere / ere ger-
ningers Predickere. Der som wi skulde
haffue kierlighed/er had oc tuedract. Der
som wi skulde haffue Troens enighed / ere
idel Secter oc Partier. Der som wi skulde
haffue it fridsomeligt roligt leffnit / er idel
wfred/fryct oc redzel. Oc fordi vaare det
vel høy tid/ at wi tackede Gud/som end nu
haffuer beuarit oss i saa farlig en tid.

Hui tacker Paulus Gud for de Co-
rinther?

Fordi at Gud haffde giort dem Ri-
ge/icke legemlige/men aandelige. De haff-
de anammit Euangelion/trode paa Chris-
tum/haffde Syndernis forladelse/troen/
oc Aandens mangfoldige gaffuer / saa at

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

dem fattedis ingen gaffue / oc de haffde intet mere behoff / end det eniste / at Herren skulde selff komme / oc frelse dem fra alt ont.

Denne rigdom acter Verden intet?

Det er vist. Naar verdzlige Mennisker haffue deris kister fulde aff klæder / Laer oc lofft fulde aff Korn / kielleren fuld aff Vin / taske oc pung fulde aff pendinge / da tencke de icke stort paa det Himmelske oc euige gode. Men hoss dem som kiende en gong sandhed / oc rettelige smagede det Himmelske gode / haffuer det sig megit anderleds. Skal deris hierte mettis / da skal det icke ske aff it forfengeligt ligende fæ / huilcket Tyffue stiele / Mul Opæde / Rust fortærer / men met det Himmelske euige ligende fæ / den Guddommelige naadis ligende fæ / huilcket Christus deler saa rigelige met oss formedelst sit Ord.

Huad kand S. Paulus stort rose de Corinthers Rigdom oc Gaffuer / effterdi der vaare saaa mange Secter oc Partier iblant dem?

Der er ingen Menighed saa reen / at der ere io falske oc onde iblant. Thi at lige som

ſom klinte vil altid vere iblant det rene Korn / oc Muſe ſkarn iblant Peffuer / ſaa ere altid de onde iblant de fromme. Huo ſom nu vil anſee oc døme Kircken der effter / at der end nu findis noget ſkrøbeligt eller vrent iblant de Chriſtne / hand miſter baade Euangelium oc Chriſtum / oc finder aldri nogen Kircke. At der ere end nu nogle ſkrøbelige oc vfuldkomne / oc nogle icke tro / det giør Daaben / Euangelio oc Kircken aldelis ingen ſkade / men dem ſelff.

Huorledis beſlutter S. paulus dette Epiſtel ?

Hand ſiger ſaa. Gud er trofaſt / formedelſt huilcken i ere kallede / til hans Søns / vor Herris Jeſu Chriſti ſamfund. Tilforn ſagde S. Paulus. Tager vare paa vor Herris Jeſu Chriſti obenbarelſe. Der motte de haffue ſagd. Huo kand gladelige vente Chriſti obenbarelſe paa den yderſte dag? Der ſuarer hand til / oc ſiger. Chriſtus ſkal holde eder faſt indtil enden / at i ſkulle vere vſtraffelige / paa vor Herris Jeſu Chriſti dag. Lige ſom hand vilde ſige. Bliffuer ekon ſtadige i Troen / kierlighed / oc i Chriſ-

ti kundskab oc bekiendelse / saa skal her inzet fattis / Gud holder vel det som hand haffuer tilsagd eder. Nu haffuer hand io tilsagd Johan. iij. At huo som tror paa Guds Søn / hand haffuer det euige Liff. Der kunde de atter suarit til. Det er vel saa/ hand haffuer det io tilsagd / men maa vel ske icke oss / huo vil giøre oss visse der paa ? Der til suarer Paulus / oc siger. Gud er trofast / formedelst huilcken i ere kallede / etc. Som hand vilde sige. Huad som Gud haffuer begynt i eder / der holder hand eder vel ved indtil enden / der som i selff icke formedelst vantro falde der fra. Thi Guds Ord er icke omskiffeligt / som Menniskens Ord / men det bliffuer euindelige. Hannem vere loff/ prijss oc ære / Amen.

Den XIX. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Ephesios iiij.

Kjere brødre/fornyr eder i eders sinds Aand/oc fører eder i det ny Menniske/som er skabt effter Gud/i retsindig retferdighed oc hellighed. Afflegger Fordi løgn/oc taler sandhed/huer met sin Neste/efftérdi wi ere Lemmer iblant huer andre. Bliffuer Vrede/oc Synder icke/Lader Solen icke gaa ned offuer eders vrede. Giffuer icke lasteren rum. Huo som haffuer staalet/hand stiele icke mere/Men hand skal arbeyde oc giøre noget got met henderne/at hand kand haffue at giffue den nødtørfftige.

Huad lærer S. paulus i dette Epistel?

Hand lærer idel Troens fruct/ret Christelige gode gerninger/om den gamle Adams dræbelse/oc om Menniskens fornylse. S. paulus taler almindelige om det gamle oc ny Menniske. Hand veed vel at en Christen ligger stor mact paa/at vide det/Thi der aff Lærer mand mange nyt-

telige stycke i den hellige Scrifft / Som er / huad den oprindelige Synd er / huad arffue retferdighed / huad kiød oc Aand / Synd oc naade / Død oc Liffer.

Huad siger hand om det gamle Menniske?

Afflegger nu det gamle Menniske / siger hand / effter den første omgengelse / som forderffuis formedelst lyst i vildfarelse.

Huad er det gamle Menniske?

Det gantske kiødelige Menniske / som er formedelst Adams fald forderffuit / fult aff synd / vndfangit i synd / født i synd / fult aff ond tilbøylse / lyst oc begæring / huilcke der effter bryde vd i idel syndelige onde tancker oc gerninger. Induortis i vantro / Affguderi / Guds bespottelse / Guds foractelse / fortuilelse oc andet saadant. Vduortis i Hofferdighed / gerighed / wkyskhed / vrede / had / auind / ræffueri / mord / druckenskab / wlydighed / oc andet saadant. Denne er den gamle Adams fruct.

Huad siger hand om det ny Menniske?

Fornyr eder / siger hand / i eders sinds Aand / oc fører eder i det ny menniske / som

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

293

som er skabt effter Gud / i retsindig retfer-
dighed oc hellighed.

Huad er det ny Menniske?

Det gantske Menniske / som er forme-
delst Vand oc den hellig Aand i Troen / oc
Guds Ord / født paa ny til retsindig ret-
ferdighed / hellighed oc sandhed fult aff
alle Guddommelige gaffuer naade oc god-
hed / huilcke der oc endelige bryde vd / i idel
hellige salige tancker / Ord oc gerninger.
Induortis til at loffue / prise oc tacke Gud.
Vduortis til at hielpe / tiene oc trøste i alle
maade. Dette er det ny Menniskis fruct.

Huor faare siger hand. Fornye eder i
eders sinds Aand?

Hand vil der met giffue til kiende / at
den ny fødzel er Aandens gerning. S. Pau-
lus biuder oss icke at offuergiffue vort
kald / som Gendøbere lerde / icke heller at
vduele it besynderligt leffnit / oc løbe fra
Folck hen i ørcken eller i Kloster / som Ere-
miter oc Munke giorde. Men hand vil at
wi skulle fornys i Aanden. Lige som hand
vilde sige. I skulle tage eder it nyt sind / hier-
te oc hu til / Thi det ligger aleniste paa den

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

ny fornylse i hiertit/ huor aff der oc da vil-
le følge ny gerninger/ oc it nyt leffnit.

Huorledis skal det ny Menniske vere
skicket?

Effterdi det gamle menniske er besyn-
derlige besuarit met tre hoffuit laster/ som
met løgn/ vrede/ tyffueri/ huilcke det fick aff
Dieffuelen/ som aff den rette løgnmestere/
Mandrabere oc Sielis hoffuit tyff. Da
vil S. Paulus/ at wi skulle afflegge samme
Dieffuils laster/ løgn/ vrede/ tyffueri/ oc i
den sted føre oss i oc anamme disse tre hoff-
uet dyder/ oc venne oss til at tale sandhed/
vere milde oc sactmodige/ huilcke der kom-
me aff Gud.

Huad er løgn?

Løgn er alt det/ der it Menniske giff-
uer til kiende met Ord/ gerninger/ tegn oc
vduortis skick/ oc meen det dog icke met
hiertit/ naar som hierte oc mund ere imod
huer andre/ oc Ord oc gerninger komme
icke offuer it. Ja alt det som it Menniske ta-
ler oc giør vnder sandheds skin oc titel/ oc
søger dog icke Guds ære der met/ sin Nestis
salighed/ oc Christendomens forbedring/
Men

Men sin egen ære/roff/ prijss/egen nytte/ frede oc rolighed. Item al falsk lerdom/ hygleri / smiger/øyenskalckeri / alle Partiers/ Secters/Papisters scrifft/ lerdom/ Predicken/ oc alt huad som er imod Troen oc Scrifften er idel løgn. Sagen er denne. Det kommer icke offuer it met Guds Ord oc Guddommelige sandhed. Fordi gaar oc den hellig Aands dom offuer dem/Psal.v. Du omkommer Løgnere.

Huad er vrede?

Vrede er blodens optendelse omkring hiertit/oc hun er dubbelt. En Menniskelig eller naturlig vrede / oc en forderffuelig oc syndelig Dieffuils vrede.

Huilcken er en Menniskelig vrede?

Naar som de der ere / i Regimente/ fortørnis paa deris Vndersaatte/for synd oc last skyld / som naar Foreldre see deris Børn / Hustru oc Hosbonde deris Tiunde/ Regentere deris vndersaatte giøre ilde. Denne vrede er tilbørlig / oc de bliffue icke aleniste tilbørlige vrede/men de straffe oc saa tilbørlige. Denne vrede er loffuelig oc nyttelig/ aleniste at hun skal vere maadelig

oc huggis strax aff / oc forsuinde met Solens vndergong / at der bliffuer icke en had aff / Thi en longuarende vrede er en vis had.

Huilcket er en syndelig oc Dieffuels vrede?

Naar it Menniske forhaster sig i sin vrede / oc haffuer i sinde at betale sin Neste ont met ont / oc optendis saa i vrede / at hand bryder vd / oc siger obenbare. Jeg skal betale hannem / eller voffue mit Liff der offuer / oc skulde ieg end aldri komme der som Gud er. Dette er en gruselig vrede / her forglemmer it Menniske Gud / oc vil selff vere Gud / oc heffne sig paa sin Neste / alligeuel at Gud sagde. Mig bør heffn / ieg vil betale. Der til met forblinder vrede Mennisken / at hand icke kand see sandhed oc kiende det gode / oc hun tager fra hannem alle gaffuer oc al naade / legemlige oc aandelige / oc fører hannem i al vlycke oc forderffuelse.

Huad er at stiele?

Stiele kaldis at drage en andens gods til sig met wret / oc met allehonde finantzer besuige oc giøre sin Neste skade / som naar mand

mand stiel / røffuer / bruger aager / falsk vect oc maal / giffuer onde vare for gode / icke vil betale Tiunde deris fortiente løen. Oc in Summa / alt det som it Menniske tager sig til / oc hører hannem dog icke til.

Saa hører ieg vel / at Tyffuert skeer i mange maade?

Ja visselige / Tyffue kulen er offuermaade stor. Thi naar mand seer Verden igennem paa alle Statte / da er hun icke andet / end en stor bred staald / fuld aff Tyffue oc Røffuere. Der ere Husstyffue / Marckits tyffue / Marcktyffue / legemis tyffue / Siele tyffue / oc Gudstyffue.

Hvilcke ere Husstyffue?

Børn / som tage himmelige noget fra deris Foreldre / enten pendinge / brød eller kiød / etc. De som saa snappe oc rage at sig ere Morderis oc tyffuis staalbrødre / Pro. xxviij. Item / Tiunde som tiene wtrolige oc tage icke vel vare paa Hussbondens gaffn / oc aff ladhed / ondskab / skiødisløsshed / forsøme oc forkomme Hussbondens oc Husstruens gods / oc giøre fortredelige

skade /

skade/eller lade skade ske / der som det sto dem vel til at affuende. Item Dagløne/re oc Leyekarle/naar som de arbeyde wtro/lige. Hid høre Stoltyffue / Stolrøffuere oc Cupister. Item Embedzmend som ar/beyde paa bram oc for en syn skyld / oc gi/re icke fast gerning oc varigt arbeyde. Item Aagerkarle / Aagerkoner / som vinde paa en marck thi marck/som saa plocke oc hud=flette deris Neste / at de paa en gyldene aagre oc vinde thi gyldene.

Hulcke ere Marckits tyffue?

Kremmere / som bruge falsk vect oc maal/forfalske deris vare / oc suerie Folck falske vare i Henderne for gode vare. Item Forprangere/som paa den yderste pending vdprange deris vare / saa at de baade flaa huden oc sue blodet aff Stackkarle oc fat/tige Folck. Item / Vintappere oc kruer/sker / som forfalske øl oc Vin / blande den gamle oc ny tilsammen / forplompe det ene øl i det andet / tappe heldinge oc bermen vd for god drick / eller tappe hore maade/ oc scriffue thu for it met dubbelt oc hore kridt. Item Bagere oc kiødmangere / som

icke

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

icke giffue fattige Folck nock for deris pen⸗
dinge/bage ſmaa Brød/ oc ſelie forderff⸗
uit kiød oc tindtut fleſk etc.

Hvilcke ere Marcktyffue?

De ſom paa Marcken meye himme⸗
lige deris Neſtis korn aff Ageren/ ſla græſſ
aff engen/ oc ſtiele bort/ de ſom pløye bort
aff deris Nabos ager oc iord/ De ſom i
haue oc vrtegaarde bryde fructen aff Træ/
oprycke ſmaa Jmper/ ſkale barck aff træ/
ſkiere Vinquiſte aff i Vingaarde/eller i an⸗
dre maade tage noget/enten i ſkou eller paa
marck/ oc de ſom røffue oc driffue Queg
bort. Hid høre oc Bønder/ oc de ſom haff⸗
ue deris biering aff fruct/ vrter oc røder/
oc ploumend/ ſom icke trolige forarbeyde
oc bruge Jorden/ icke pløye oc høſte/ oc
naar ſom de føre deris vare til kiøbſteden/
ſelie de dem meget dyrere end de ere verde/
de føre ladbrent korn/ raadne æg/ gamle
Skrocker/ forderffuit ſmør/ wdulig oſt/
vandblandings Melck/trydſke tre oc faar⸗
fornit ved/ oc ſelie det lige dyrt/ ſom det
vaare gode vare.

Hvilcke ere legemens tyffue oc ære
tyffue?

Hine wrene Menniske / som søle dem i skiørleffnit oc hoer / beligge deris Nestis Hustru / krencke piger / belaacke / vndføre oc beskemme hans Tiunde oc Børn. Hid høre alle beklaffere / baguaskere / øretudere / øyenskalcke / som bagæde deris Neste / oc met løgn oc falske vidnisbyrd giøre hannem spilde paa hans gode ræcte oc Naffn. Hid høre ocsaa Jurister oc Talssmend etc. som for pendinge skyld / giøre en god sag ond / oc en ond sag god / oc huor en sag er der kand rente oc bære noget heim / den handle de lenge paa oc sette i fremtid / Men huor der er icke haab til stor vinding / der giøre de snart ende paa sagen. Hid høre oc de Geldskyldige som lene oc borge meget / oc tencke aldri at betale / men sige / Lad gaa / der døer enten den der betale eller haffue skal. Item Mulestødere / øyentryckere / Landstrygere / Staffgengere oc Tryglere / som tage de rette fattige brødet aff munden / vnder fattigdoms titel / som Muncke / Jacobs Brødre oc Taffledragere.

Hulcke ere Stiele tyffue?

Alle falske Lærere oc Predickere / som for

for bugens skyld / predicke falsk lerdom / løgn / drøme oc Papisteri / oc forføre de arme enfoldige Christne / oc forderffue Sielen. Hid høre oc alle Gendøbere / Sacramente skendere / himmelske Propheter / oc alle de som lære oc handle imod Troens Artickle.

Huilcke ere Guds tyffue?

De som tilscriffue sig selff al mact / kaanst / ære oc rigdom / ia ville formedelst deris egen retferdighed / gerninger oc fortienste vorde fromme / retferdige oc salige / stiele saa Gud oc vor Herre Christo sin ære fra. Hid høre alle Regentere. Verdzlige / de som besuare deris Vndersaatte / wden nød oc trang / met ny paaleggelse / forhøye taalt oc Hoffgaards tienste. Aandelige / de som intet Kirckembede fuldkomme / oc fortære dog skendelige oc omkomme Kirckens gods oc rente. Hid høre oc alle Gerige kroppe oc Stimpere / som icke hielpe Hussarme Menniske / Encker / Faderløse Børn / oc arme ælendige Menniske / met deris pendinge oc gods / som Gud haffuer giffuit dem / oc lade dem lide hunger / angist oc nød / oc paa det sidste iemmerlige

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

[..]rlige forderffuis. Alle disse Tyffue/ skulle icke vndgaa Guds straff.

Huilcket ere de tre Hoffuit dyder/ der Paulus setter imod disse tre Hoffuit laster?

Hand siger saa. Afflegger løgn/ oc taler sandhed/ huer met sin Neste. Bliffuer vrede oc synder icke. Lader icke Solen gaa ned offuer eders vrede / giffuer oc icke lasteren rum. Huo som haffuer staalit/ hand stiele icke mere/ men hand skal arbeyde oc giøre det som got er / paa det / hand kand haffue at giffue den Nødtørfftige.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Lige som Euangelion er en retsindig / bestandig/ sand lerdom / saa skulle oc de / som det anamme/ oc tro der paa/ vere sandru/ bestandige/ retsindige Folck/ de skulle oc effter Christi lerdom Matthei v. sige Ney/ oc mene ney/ sige Ja/ oc mene ocsaa ia. Oc efferdi Menniskelig begæring oc affect bliffuer hoss oss/ saa lenge wi leffue/ da skulle wi see oss vel faare/ at de icke offueruinde oss/ oc føre oss i syndelige gerninger/ som den

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

den fierde Psalme siger. Fortørnis oc syn⸗
der icke. Oc efftterdi Gud haffuer lagd
Mennisken arbeyde paa Gene. iij. oc vilde
der met afflegge Tyffueri / da skulle wi
Christne tilbørlige vere Gud lydige i den⸗
ne befalning / icke tage fra andre det dem
hører til / men meget mere arbeyde met
Henderne / oc giøre de fattige til gode / oc
giffue dem almisse aff vort gods / oc beui⸗
se saa Troen formedelst kierligheds oc
barmhertigheds gerninger / giøre oss Ven⸗
ner aff den wretferdige Mammon /
som endelige skulle anamme oss
ind i de euige Bolige. Der til
hielpe oss Gud /
Amen.

Den XX. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Ephe⸗sios v.

Kiere Brødre / Seer til / huor⸗
ledis i skulle vandre forsynlige /
icke som de Wuise / men som de
Vise / Oc skicker eder i tiden / Thi

 det

det er ond tid. Der faare bliffuer icke wforstandige / men forstandige/ i det som er Herrens vilie. Oc dricker eder icke druckne aff Vin/ huor aff der følger it wstickeligt væsen / Men bliffuer fulde aff Aanden / oc taler met huer andre om Psalmer/ oc Loffsange/ oc aandelige Viser / Siunger oc leger faar Herrẽ i eders hierter/ oc siger altid Gud oc Faderen tack for alting / i vor Herris Jesu Christi Naffn/ oc verer huer andre vnderdannige i Guds fryct.

Huad holder S. Paulus oss faare i dette Epistel?

Tre aluerlige formaninger. Den første/ at wi skulle vandre forsynlige / oc skicke oss i tiden/ thi dagene ere onde. Den anden/ at wi skulle vere ædru oc icke lade / Thi druckenskab giør galne oc forbistrede menniske. Den tredie / at wi skulle loffue Gud i Psalmer/ Loffsange / oc aandelige Viser/ Thi saadant er Gud behageligt.

Huilcken er den første Pauli formaning?

Kiere

Kiere Brødre / seer til / huorledis i skulle vandre forsynlige / icke som de Wui/se/men som de Vise / oc skicker eder i tiden. Thi det er ond tid. Bliffuer fordi icke w/forstandige / men forstandige i det som er Herrens vilie.

Huor faare giør S. paulus denne formaning?

Denne formaning giør S. Paulus imod trygthed. Thi det gaar saa til/ at naar wi haffue hørt Euangelion / oc smuct anammit Troen/saa vorde wi strax tryg/ge oc lade/tencke det haffuer icke nød / be/tencke icke at wi end nu haffue kiød oc Blod paa halsen / oc end nu leffue i Dieff/uelens Rige / Ja wi gaa tryggelige hen wden al sorge / lige som der vaare ingen farlighed paa ferde/ oc Dieffuelen vaare aldelis død. Oc ret lige forraskis wi der met oc offuerfaldis aff Dieffuelen/ oc vort eget legeme / saa at wi komme fra Euangelio/ før wi vide der selff aff / oc beholde der in/tet mere aff / end at wi kunde stort tale oc rose der aff / oc beuise dog ingen Christelig gerning.

Huad kalder hand at vandre forsynlige?

Vandre forsynlige er / at wi stedze haffue Guds vilie faar øyen / oc skicke vort gantske leffnit der effter. Thi at lade wi den Spegel komme fra vore øyen / da haffuer Dieffuelen strax indgong met oss / oc kand saa føre oss i forderffuelse / at hand giør oss aff Christne lade trygge Hyglere / aff Hyglere / Kettere oc Egensindige / aff Kettere sandheds obenbare Fiender. Der faare siger hand / Det er icke skimt / men huo som vil icke lade sig forføre oc offueruinde aff Dieffuelen / hand skal vere vogen / oc see vel til / huorledis hand vandrer. Thi hand er oss en grum Fiende / som gaar oss effter / icke aleniste at forhindre oc forføre / men at forderffue aldelis i grunden.

Huor faare siger hand / Vandrer icke som de Wuise / men som de Vise?

Hand vil at Christne Mennisker skulle alle tid haffue Guds Ord faar øyen. Thi deris Vissdom oc forstand staar der vti. Naar Guds Ord kommer aff Kircken / oc wnyttige Ordgydere komme paa predicke Stolen / da er det giort met Kircken / oc Almuen bliffuer lige som Predickere / oc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

den ene Blinde leder den anden. Diſligiſt ocſaa / Huor ſom huer Chriſten beſynderlige forglemmer Guds Ord / oc tencker ekon paa huorledis hand kand bliffue rijg / oc ſlar ſig megit i denne Verdens ſager oc handel / der bliffuer ſtrax en kaald wſtickelig Chriſten / ia it forbiſtrit oc fortredeligt Menniſke / ſom paa det ſidſte / foracter Gud / hans Ord oc vilie.

Huad ere Wuiſe oc Wforſtandige?

De ſom icke mercke oc giffue act paa / huad Guds vilie er / oc der met forſøme naadens oc deris ſaligheds tid / de ſee icke aluerlige til ſig ſelff / om de ere ret Chriſtne / det er / om de rettelige Tro / oc gerne høre Guds Ord / oc leffue der effter. De ere Wuiſe oc Wforſtandige / oc forſtaa icke Guds vilie / Thi de haffue tagit liuſſit fra deris øyen / oc haffue it andet gyckeluerck faar øyen / aff deris egit gode tycke / der ſee de igennem / lige ſom igennem it malit glaſſ / Oc mene at der ſom de følge deris fornufft / da ſtaa de vel / indtil ſaa lenge / de bliffue forførde oc nedſlagne aff Dieffuelen.

Huilcke ere de Vise oc Forstandige?

De som stedze haffue Guds Ord faar øyen / altid handle / betracte oc høre det gerne / omgaaſſ der met dag oc nat / tencke der paa / oc hielpe trolige til at andre oc skulle saa giøre.

Huad er det hand siger / Skicker eder i tiden?

Hand vil saa sige. Tencker ingelunde at i ville sette eders saligheds sag op i fremtid / indtil i see at tiden oc dagene bliffue bedre. Thi det bliffuer dog icke bedre. J haffue altid Dieffuelen i Verden / som eder forhindrer i alt det gode / oc kaster io lenger io mere i veyen / at / io lenger i tøffue / io mindre skulle i komme til / at giøre det gode. Oc der som i forsøme tiden / da bliffuer det eder icke saa got der effter. Skicker eder fordi saa der vti / at i ocsaa stiele oc røffue tiden huor i kunde. Lader intet vere eder saa kiert / som at i kunde forfremme Guds rige / oc tiene Christendommen til nytte oc gode / huor / oc i huad maade / i kunde.

Huorledis skal ieg da skicke mig i tiden?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Tag faar dig de thi Bud/oc din tro/ de ſkulle det ſige dig / ſticke dit leffnit der effter / oc tag din Fader vor til hielp/ be-gynde hoſſ dig ſelff/ bed for dig ſelff oc for Kircken / at Guds Naffn kand alleuegne Helligis / Oc at dit leffnet kand ocſaa gaa effter hans vilie. Vilt du det giøre flitelige/ da ſkalt du viſſelige ſaa vandre / fly ſyn-den/oc giøre det gode.

Er da tiden ond?

Tiden er i ſig ſelff god / effterdi Gud giffuer oſſ ſit Ordis oc ſin naadis rette gyl-dene aar / oc hans hellige Euangelion kundgiørs alleuegne / predickis flitelige oc anammis. Saa er dog Dieffuelen i veyen met ſine Secter/ſom forderffue denne gode tid/oc giøre hende io ſuarere oc ſuarere faar de Chriſtne / at de met al mact ſkulle ſtaa der imod / at de ſkulle kunde trenge ſig hen igennem ſaa megen Verdens forargelſe oc forhindrelſe/oc icke lade trenge ſig fra det/ der de haffue anammit / men beholde det indtil enden.

Huilcken er den anden formaning?

Drycker eder icke druckne aff Vin/ huor

aff der følger it wskickeligt væsen. Der giør S. Paulus thu stycke. Først / forbiuder hand / at mand skal icke dricke sig drucken. Der nest / setter hand sag der til / oc siger / Der aff følger it wskickeligt væsen. Lige som hand vilde sige. J Dranckere kunde (maa vel ske aff Dieffuelens indskiudelse) tencke / at druckenskab et icke synd / at der kommer ingen skade aff. Men ieg scriffuer eder til aff den hellig Aands indskiudelse / at druckenskab er en stor synd / oc it wskickeligt wroligt galit væsen / oc allehonde forderffuelse følger der aff i denne Verden / oc endelige den ewige fordømelse i den anden Verden. Vocter eder fordi der fra / oc venner eder til at vere ædru oc leffue i affhold oc maadelighed / saa bliffue i skickelige til alt got imod Gud oc Menniske.

Huad for it wskickeligt væsen kommer aff druckenskab?

Aff druckenskab komme whøuiske Ord / wnyttig tale / wtuctige seder / skendige gerninger / bander / suare edeer / skendzel / løgn / besuigelse / bagtalelse / formaledidelse / leeg / dobbel / kytte / bytte / vrede / trette / had / splidactighed / oprør / mord / mand-

mandslæt / Guds bespottelse / ladhed/ wlystighed / oc det Guddommelige ordis forsømelse. Thi naar bugen er fuld aff Vin/ da ære øyene galne at glo / ørerne rede/ bone oc snare til at høre det som ont er/ munden fuld aff wnyttige ord / det gantske legeme wskickeligt / tungferdigt / søffnac/ tigt/ wlystigt/ vid oc fornufft ere vdslucte/ alle sind oc naturligt krafft ere forkrencke/ de/ oc der er intet Regimente lenger. Alle aarer oc lemmer ere optende oc beridde til synd/ last oc wdyd.

Giff der Exempel paa.

Det er met en Dranckere/ lige som met en Vognmand / huilcken Hestene haffue tagit tømen fra / hand ferdis hen offuer ager oc eng / skou oc Mose / bierge oc da/ le/ beck oc bro / oc er icke muligt/ at hand kand saa ferdis lenge wden skade/ der gaar det hannem visselige ilde. Hand er oc lige som en Styre mand / der haffuer mist sit Ror/ hand driffuer hen faar vær oc voff/ ue / indtil hand paa det sidste støder paa en klippe / der bliffuer hand met skib oc gods.

Dette

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Dette er i sandhed stor farlighed?

Der som Dranckere io icke vilde ansee/ saa mangfoldig skade oc forderffuelse/ der druckenskab fører met sig/ saa skulde dog det forferde dem/ at de skulle staa faar Christi Domstol / oc giøre regenskab/ for huert forgeffuis Ord/ huad ville wi da sige / om syndelige gerninger / om Guds Creaturis misbrug / oc om den dyrebar tid / der wi haffue saa skendelige fortæret met drick/daabel/løssactighed oc natte sæde. Thi Gud vil icke lade saadant bliffue wstraffit.

Huilcken er den tredie formaning?

Men bliffuer fulde aff Aanden / oc taler met huer andre om Psalmer oc loffsange ac aandelige Viser / siunger oc leger faar Herren i eders hierte / oc tacker altid Gud Fader i alle ting / i vor Herris Jesu Christi Naffn.

Huad vil hand met denne formaning?

Hand vil saa meget sige. Det staar de Christne vel/ at de loffue / prise oc tacke Gud/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Gud/met Psalmer / Loffsange oc aande-
lige Viser / wi kunde oc intet giøre Gud vor
Herre tacknemeligere / som Mosi oc Jsra-
els Børnis Exempel nock giffue til kien-
de / der de vaare gangne igennem det røde
haff. Exod. xv. Oc Dauid/ der hand legte
faar Guds Arck / sang oc spranck. Item /
siunge icke Propheterne Esaias / Haba-
cuc/ Jonas / Zacharias den Døberis Jo-
hannis Fader / Maria Guds Moder/
Simeon/ deylige Loffsange: Ja de from-
me Christne i den første kircke / forsamledis
huer dag/ oc loffuede Gud/ oc siunge Psal-
mer. Wi kunde oc intet giøre Dieffuelen
mere til fortredelighed / som Kong Saulss
oc Dauids Historia nock beuiser j. Samue-
lis xvj. Thi at naar den onde Aand kom
offuer Saul / tog Dauid sin Harpe oc leg-
te der paa / saa vigede Dieffuelen bort fra
Saul/ oc det bleff bedre met hannem. Wi
kunde intet giøre oss kand vere mere nytte-
ligt oc gaffnligt end loffue Gud met Psal-
mer / huilcket wi oc ere plictige oc skyldige
til. Thi wi haffue anammit megit got aff
Gud/ baade i naturlige / legemlige oc aan-
delige gaffuer/ legeme/ Siel/ sind/ fornufft/
styrcke

styrcke/sundhed etc. Der til met Troen/ kierlighed / haab / taalmodighed/Guds Ord/ Euangelion/ de høyuerdige Sacra/ mente / Syndernis forladelse oc foriettel/ sen paa det euige Liff/ For huilcket wi skulle altid tilbørlige tacke Gud. Hand giffue oss sin naade/ at wi det stedze kunde giøre/

AMEN.

Den XXI. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ Ephe. vj.

KJere Brødre / Verer stercke i HERren / oc i hans styrckis mact / fører eder i Guds harranst/ at i kunde bliffue stadige imod Dieffuelens listige tilløb. Thi wi haffue icke Kiød oc Blod at stride met / Men met Førster oc Veldige / Som er / met Verdens Herrer / der regnere i denne Verdens mørck/

mørck/met de Aander vnder Himmelen. For den skyld da tager Guds Harrenskpaa/at i kunde staa imod/ naar den onde stund kommer / oc vdrette alting vel/oc beholde marcken.

Saa staar nu giordede om eders lender met sandhed / oc iførde met retferdigheds krefft / oc haffuer støffle paa Benene / som de der ere ferdige til at driffue fredens Euangelium / met huilcket i ere beridde/ oc tager faar alle ting troens skiold/ met huilcken i kunde vdslycke / alle den forgifftige Fiendis gloende pile / oc tager saligheds Hielm / oc Aandens Suerd / som er Guds Ord.

Huad holder S. Paulus oss faare i dette Epistel?

Try stycke. Først giffuer hand til kiende at Dieffuelen er vor grumme Fiende. Der nest / huor sterck oc veldig Dieffuelen er. Det tredie / huad Harnsk oc Vaabn wi skulle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

skulle bruge imod denne Fiende Dieffue-
len.

Huad er Dieffuelen for en Fiende?

Dieffuelen er en snedig / listig / ond
fiende / en tusinde kaanstermand / en wreen
Aand / fuld aff løgn oc ondskaff / en mor-
disk aand / en løgn aand / liffsens Fiende /
oc sandheds / en Lastere oc Guds Børns
anklagere / huilcken der vilde gerne for-
derffue al Guds skick / alle Politier / al ret
Gudstienste / oc er alle Menniskis Mod-
standere. Hand torde friste CHRIstum
Guds Søn / oc forsøge sin kaanst paa han-
nem / hand vil oc visselige icke spare oss. Oc
paa det hand kand føre oss i fald / tager
hand Verden oc vort eget legeme til hielp.

Huad er Verden?

Verden er Dieffuelens rige / Para-
dis oc Lysthuss / en ret Røffuere kule / oc
Løgnhuss / ia det onde fortredelige Barn /
huilcket Adam loed effter sig / der i man-
ge maade offuerfalder oss / formedelst si-
ne øyenskalcke / Kettere / falske Lærere /
Secter oc Partier / formedelst Tiranner
oc de Christnis Mordere / oc formedelst
det

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

det menige Folckis offuergiffne hob / som huercken acte Gud eller Menniske.

Huad er legeme eller Kiød?

Kiød oc Blod er Adams barn / it Menniske fult aff synd / hofferdighed / gerighed / wkyskhed / had / auind / Fult aff vantro / wnyttig omhyggelighed / syndelig lyst oc begæring / ia aff alle laster oc wdyder.

Huorledis sticker Paulus sig imod disse Fiender?

Hand giør som en ret god Høffuitzmand / der ligger i marcken met sit folck / oc venter huer time at Striden skal begyndis mellem Fienderne oc hannem / hand formaner wden affladelse sine Reyssener oc Stridzmend / at de skulle vere rustede / staa fast oc mandelige / oc sla frimodelige fra sig.

Met huad Ord formaner hand sit Folck?

Hand predicker deylige lige som i en Hær eller iblant Stridzfolck / formaner dem / at de met deris harnsk oc Vaabn skulle vere rustede til strid / oc siger saa. Mine Brødre / verer stercke i Herren. Lige som

hand vilde sige. For eders persone ere i meget for skrøbelige / at i aff eders egen styrcke oc krafft skulde imodstaa denne grumme Fiende. Verer fordi stercke i vor Herre Jesu Christo / huilcken der haffuer allerede offuervunnet eders Fiende / oc i hans styrckis mact / tager paa eder Guds Harnsk / at i kunde bliffue stadige imod Dieffuelens listige tilløb. Lige som hand vilde sige. J kunde icke staa fast imod saadan en veldig Fiende / der som i icke søge eders styrcke / Harnsk oc Vaabn hoss Gud oc vor Herre Jesu Christo. Thi i vide huor sterck / veldig oc listig Dieffuelen eders Dødfiende er. Al eders styrcke oc krafft er imod hans mact / lige som affner faar vær.

Huor sterck oc veldig er da Dieffuelen?

S. Paulus giffuer det til kiende / oc siger. Wi haffue icke at stride met kiød oc Blod / men met Førster oc Veldige / som er / met Verdens Herrer / som regnere i denne Verdens mørck / met de onde Aander vnder Himmelen. Lige som hand vilde sige. Vore største Fiender ere Aander / huilcke wi icke kunde sla fra oss met Suerd /

Bøsse /

Bøsse/Pil/Spiud eller Hellebaarde/de sø-
ge oc icke effter vore pendinge oc gods/
Men effter vort Legeme oc Liff/Kiød oc
Blod/Marre oc Been/Siel oc Aand/Det
gielder her at vinde eller tabe/Helffuede el-
ler Himmerige.

Huor faare kalder hand dem Førster oc
Verdens Herrer?

Fordi at det er icke en enfoldig Aand/
men en stor veldig Herre. Hand haffuer
slaget sin leyr i marcken imod oss/stercker
end Hundrede tusinde Tørckiske Keysere/
Hand er der til met offuermaade vel for-
søct/som den/der haffuer nu regærit Ver-
den lenger end fem tusinde Aar. Hand veed
mesterlige huorledis hand skal søge til huer
besynderlige. Thi hand er en Doctor i
skalckhed/oc haffuer vel lært sit Embe-
de.

Huor boer da Dieffuelen?

J lucten/siger S. Paulus/i denne Ver-
dens mørck. Wi taare icke tencke/at hand
er longt borte fra oss/enten i Jndien/Mor-
land/i Egypten eller Babylonien/Hand er
hart hoss oss/ieffne oss/bag oss/faare oss/

 offuer

offuer oss/vnder oss. Huor wi gaa/staa/ side eller ligge/der flue de onde Aander off- uer oss/lige som Skyr / de suerme omkring oss/ lige som store Humler oc Gedehamse/ de lade sig offte til syne i legemlig skickelse/ i Himmelen/som gloendis Drager/i marc- ken som brennende liuss eller bluss. De haff- ue gerne deris bolig i øde steder / huss / i ørcken / i dybe vand / Søer oc pudze/for- ferde / druckne oc myrde der Menlisken. Lucten er fuld aff dem / de haffue inde alt det som er omkring oss / offuer oss / de see oc lure effter oss / begrunde oc betracte/ huorledis de kunde føre oss i forderffuelse/ oc forhindre oss / at wi io icke skulle kom- me til Himmelen / der de fulde ned aff.

Ere de da icke end nu forskudne ned i Helffuede?

S. Petrus siger. At Gud støtte dem met mørckens lencker ned til Helffuede / at de skulle beuaris til dommen. Diss imellem arbeyde de paa met al mact / at de kunde dræbe oc omkomme baade vort legeme oc Siel. Er det saa at en Dieffuel kand intet vdrette alene / da tager hand andre siu til sig/som ere meget argere. Kunde siu intet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

vdrette / da tager hand thi/tiue/hundrede eller tusinde / Der er icke ende eller tal paa. Hand haffuer i fem tusinde aar icke soff/uit / men hand gaar omkring / som en brø/lende Leue / oc søger effter den hand kand opsluge/j.Petri v.

Huad harnsk oc Vaabn skulle wi bruge imod denne Fiende?

Saa siger S.Paulus.For den skyld/ da tager Guds Harnsk paa/ at i kunde staa imod paa den onde dag / oc vdrette alting vel/oc beholde marcken.Saa staar nu om=giordede om eders lender met sandhed / oc iførde met retferdigheds krefft / oc støff/le paa eders føder / met fredens Euange/lio/huor met i ere beridde. Men faar all/ting tager Troens skiold / met huilcken i kunde vdslycke alle den forgifftige Fiendis gloende Pile / oc tager saligheds hielm oc Aandens Suerd / som er Guds Ord etc. Her giffuer S. Paulus oss aff sit Rust/kammer/det rette Harnsk/ de rette Verie oc Vaabn/som er / Belte / Sko eller Støff/le / Pantzer oc Krefft / Skiold / Hielm oc Suerd.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huorledis skal en Christelig Riddere/ruste sig imod Dieffuelen?

En Stridzmand som vil ruste sig/ hand omgiorder først sine lender/hand tager hoser oc trøye paa / at hand kand vere skickelig til at gaa/løbe/ springe eller stride/ Der nest tager hand støffle oc benharnsk paa/ der nest Pantzer oc Krefft / der effter binder hand sit Suerd paa/ oc tager Skiolden / paa det sidste setter hand Hielmen paa sit Hoffuit.

Huad er Sandheds belte?

At wi føre en Christelig omgengelse/ ere retsindige i Troen / oc anamme alwerlige Guds Ord/oc rette vort leffnet der effter/lige som Christus siger Luce xij. Lader eders lender vere omgiordede etc.

Huad ere den Euangeliske freds støffle oc sko?

At wi holde fred met huer mand/ giøre huer mand til gode/hielpe/tiene / giffue gode raad oc trøste formedelst Euangelium. Oc alligeuel Verden bulder met oprør/idel wfred / kiff oc trette / oc opuecker off ocsaa til vrede/at wi dog ere i alle maa

de

de taalmodige / icke heffne oss selff / men trenge oss igennem met taalmodighed/som igennem en ond Vey / der er fuld aff torne.

Huad er retferdigheds krefft?

At wi haffue en god Samuittighed/ oc leffue saa / at ingen kand klage paa oss/ giøre ingen forfong eller skade. Thi huor saadan en Samuittighed icke er/der haffuer Dieffuelen strax vundit. Hand giffuer samme Menniske en stød faar brystet/saa at hierte oc moed falder.

Huad er Aandens Suerd?

Guds Ord / det skulle wi drage vd/ tage det i haanden/ oc verie oss met/ at det skal icke gaa oss / som det gick Papisterne/ huilcke der lode Suerdet forrøstis i balgen. Euangelion oc Guds salige Ord / er formørcket hoss dem / formedelst Dieffuelens lerdom oc Menniskens paafund/ oc Pharisaisk hygleri / at Dieffuelen haffde got at giøre met dem/oc skaffe sin vilie.

Huad er Troens Skiold?

Intet andet / end Troen til vor Herre Christum / at wi vti fristelse tradze paa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Christum/oc sige. Er ieg en Syndere/da er hand den Mand / som døde for mig hellig oc reen / hannem holder ieg mig til/ ehuor det gaar met mit Liff / da forlader ieg mig paa Christum / som paa min Skiold / der vel kand betecke oc beskerme mig hand er mig vis nock/hand kand staa fast imod alle Helffuedis porte.

Huad er salighedꝭ Hielm?

At wi tro paa Jesum Christũ/ som er en Herre offuer Dieffuelen/Verden oc alting/ formedelst huilcken wi skulle vissselige vente it andet oc bedre Liff / at hand skal forløse oss aff al wlycke / oc lægge vnder vore føder/ det som oss nu trenger oc trycker at wi skulle frilige oc gladelige sige. Til dig HErre staar vor haab / lad oss icke bliffue beskemmede/Giff oss din naade/at wi stedze kunde findis beuebnede met disse Vaabn/oc komme wden skade til det maal/der wi ere skabte oc kallede til/ det er det euige Liff/

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Den XXII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Philip. j.

KJere Brødre / Jeg tacker min Gud / saa offte som ieg tencker paa eder (huilcket ieg giør altid / i alle mine bøner / for eder alle / oc ieg giør min Bøn met glæde) for edert samfund i Euangelio / fra den første dag indtil nu / oc ieg haffuer it got haab der til / at den som begynde den gode gerning i eder / hand skal oc fuldkomme det indtil Jesu Christi dag / lige som mig oc bør / at ieg skal i saa maade holde aff eder alle / Fordi at ieg haffuer eder i mit hierte / i dette mit fengzel / i huilcket ieg forsuarer oc stadfester Euangelium / som de / der alle ere delactige met mig i naaden.

Thi Gud er mit Vidne / huorledis mig forlengis effter eder alle / aff hiertens grund i Jesu Christo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Oc ieg beder der om / at eder kierlighed kand bliffue io mere oc mere rijg / i allehonde bekiendelse oc forfølgelse / at i kunde prøffue / huad som best er. At i kunde vere rene oc vden forargelse / indtil Christi dag / opfyllede met retferdigheds fruct / som ske formedelst Jesum Christum (i eder) Gud til ære oc loff.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand loffuer oc priser de Philipper / at de bleffue stadige i Troen / oc ved Guds Ord / oc haffde icke / som de andre Stæder / anammit falske Apostle oc Predickere. Oc hand formaner dem / at de skulle saa bliffue fremdelis faste i denne Tro / oc vore i kierlighed / hand paaminder dem ocsaa der hoss / at de skulle vocte sig fra falske Apostle / oc giffue meget mere act paa deris Ord / end paa deris leffnet. Thi deris leffnet kand feyle oc synis anderleds vduortis / end det er i hiertet. Men ordet kand icke feyle eller besuige nogē. Thi det er it helligt / sant / vforgengeligt / euigt oc saligt ord, Oc

Oc huo som der Tror paa / hand bliffuer oc hellig / sandru / from/retferdig oc sa-lig.

Huorledis begynder S. Paulus dette Epistel?

Hand siger saa. Jeg tacker min Gud / saa offte ieg tencker paa eder / huilcket ieg altid giør / i huer min Bøn / for eder alle/ oc ieg giør min Bøn gladelige/offuer eders samfund i Euangelio/ fra den første dag/ indtil nu etc.

Huad vil S. paulus met disse Ord?

Hand deler dette Epistel i tre dele. Først tacker hand Gud for den naade/at de Phi-lipper vaare komne til Euangelij samfund oc bleffne delactige der vti. Der nest/ ynsker hand / at de kunde forfremmis i dette vid-skab oc Euangelij fruct / oc at Gud vil saa fuldkomme/oc føre til en god ende/ det som hand begynde met dem. Det tredie/ hand beder/ at de kunde vorde io mere oc mere ri-ge/i allehonde vidskab oc forfarenhed. Oc dette giør hand altsammen / dem til en paamindelse oc formanelse / at de skulle bliffue faste oc stadige hoss det der de haff-ue begynt/ oc bestandige som de nu staa i Troen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huilcken er tacksigelsen?

Jeg tacker min Gud / saa offte ieg kommer eder ihu etc. Der er oss it Christeligt hiertis rette billede bescreffuit / i den hellige Paulo / huilcken der aff hiertens grund/glæder sig der aff / oc tacker Gud/ at andre Folck ocsaa komme til Euangelij samfund / oc hand haffuer it got haab om dem / som begynde at Tro / tager sig deris salighed til / glæder sig io saa meget der aff / som aff sin egen salighed / oc kand aldri fuldtacke Gud der faare.

Huilcken er ynsken?

Jeg haffuer it got haab der til / at den som begynde den gode gerning i eder/ hand skal oc fuldkomme det / indtil Jesu Christi dag / lige som mig oc bør / at ieg skal i saa maade holde aff eder alle. Der kalder Paulus Euangelion en god gerning. Oc hand scriffuer denne gerning icke vore gerninger eller formue til / men Gud. Disligist at wi bliffue bestandige oc stadige i samme gerning / scriffuer hand oc icke oss / men Gud til. Staar nu vor saligheds begyndelse/ forfremmelse oc enden icke i vor

haand/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

haand/men i Guds naade / hui roſe wi dā
vore gerninger? Dette Sprock nedſlar dog
Menniſkens gantſke fri vilie/met alle men=
niſkelige gerninger / fortienſte / krafft oc
formue/beſynderlige i de ting/ſom ere Gud
oc vor ſalighed anrørendis. Gud er begyn=
delſen oc enden / hand ſkal begynde byg=
ningen / oc legge den første Sten/om der
ſkal giøris nogit got. Vden mig kunde
i intet giøre/ ſiger Chriſtus Johan.xv. Oc
S. Paulus j. Corinth. iij. Jeg plantede/
Apollo vandede / men Gud giffuer triff=
uelſe. Diſſe Sprock oc andre ſaadanne/
holder Scrifften oſſ faare/ at hun der met
vil nedſla vor roſſ oc tradz / oc at wi ſkulle
giffue Gud ære alene/ſøge hans hielp/trøſt
oc naade / Naar det ſkeer / da vil hand
hielpe oc icke forlade oſſ.

Huilcken er Bønen?

Gud er mit Vidne/ huorledis mig for=
lengis effterſeder alle aff hiertens grund / i
Jeſu Chriſto/oc der om beder ieg/ at eders
kierlighed kand blifue io mere oc mere rijg/
i allehonde bekiendelſe oc forſøgelſe / at i
kunde prøffue huad ſom beſt er. Der vd=
ſkudder

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

skudder den fromme Apostel sit Hiertis grund/huilcket der brender aff glæde oc lyst fordi / hand seer / at de bekiende/anamme oc ære Euangelion / Oc aff den hiertelige kierlighed hand haffuer til Kircken / da veed hand intet høyre oc bedre / at ynske hende aff Gud oc begære/end at hun kand bliffue i Euangelij sandhed / huilcken hun haffuer anammit/oc forfremmis i kierlighed.

Skulle wi følge dette Pauli Exempel?

Ja visselige. En Christen/som kiender oc Tror / Guds naade oc velgerninger formedelst Euangelion/hannem bør først/ at beuise sig tacknemelig/icke aleniste imod Gud / men ocsaa imod Menniske. Hid hører Tackoffer / at wi skulle icke aleniste met munden / oc Ord / men ocsaa aff gantske hierte/huad wi formue met legeme oc liff/ predicke / høre/ære / oc forfremme Guds Ord. Oc der effter lade ocsaa Troens fruct / oc retferdigheds gerninger / skinne faar Mennisken / besynderlige imod dem/ der wi hørde oc anammede Euangelion aff.

Huad skal da Ordens Tienere giøre?

En retsindig Hyrde / skal elske sine Faar aff hiertet/saa / at hand icke aleniste skal vocte dem fra Vlffuen/ men at hand ocsaa paa den rette tid / skal føre dem vd oc ind/fra oc til god græssgong. Ja ocsaa/ effter Christi Exempel / lade sit Liff for sine Faar. Huo som haffuer saadan kierlighed/hand sørger visselige for sine Faar/ mit i angist oc drøffuelse / som Christus sagde paa kaarssit. Mig tørster. Lige saa haffde oc Paulus sorge i fengzel for Menigheden/ som haffde hørt Guds Ord aff hannem / huilcke hand ocsaa lerde oc vnderuisde met scriffuelse. Der til met formaner hand dem ocsaa til kierlighed / oc en Christelig omgengelse / oc giør sin Bøn til Gud for dem / at de kunde bliffue io lenger io rigere i gode gerninger.

Verden er alt for meget wtacknemelig:

Wi giøre hende icke anderleds / Wi skulle predicke imod wtacknemelighed / oc straffe den hart / oc flitelige formane huer mand / at de skulle vocte sig der fra/ som fra den allerskendeligste last/ der paa Jorden er. Men der skulle wi tencke til at slide

vor

vor tid met / at wi skulle leffue i Verden iblant wtacknemelige Menniske / oc icke forarge oss der paa / eller fordi lade aff at giøre got. Fordi at vilt du met dine velgerninger fortiene dig tack aff Verden / oc ment du vilt giøre hende alt got / saa skal det alligeuel gaa tuert imod din mening / Oc dig skeer ret / oc du faar din rette løn / som den der bider en ond nød / oc faar munden fuld affskarn. Vilt du nu der aff suarlige fortørnis / sla ned alt det omkring dig er / oc fordi intet got giøre / da est du ingen Christen lenger / du ekon plager dig selff / oc vdretter dog intet. Vedst du icke huad hendis rim er. Qui retribuit mala pro bonis, Den som betaler got met ont. Huo som det icke vil lære / hand maa strax gaa vd aff Verden.

Hui beder Paulus saa flitelige / at de Philippenser skulle vorde rige i allehonde bekiendelse oc forsfelse?

For tre sager skyld. Først / at de skulde kunde giøre skilsmisse paa huilcken lerdom som vaar ret / oc huilcken wret / at de icke skulde bliffue forførde aff de falske Apostle /

le/ men bliffue hoss det rene Guds Ord/ huilcket hand kalder det beste. Der nest/at de skulle vere retsindige oc uden forargelse / det er / de skulle icke vere øyenskalcke oc giffue forargelse fra sig / eller forargis aff andre/ men lade sig finde retsindige Christne. Det tredie/ at de skulle opfyldis met retferdigheds fruct / som skeer formedelst Jesum Christum / At huer mand skal bekiende/ at wi høre til deris tal/ som haffue anammit Troen til Jesum Christum.

Hui setter hand disse Ord til / Som ske ved Jesum Christum?

Hand vil der met giffue til kiende/ at gode gerninger skulle flyde aff Troen / oc ske i Christo oc formedelst Christum/ellers ere de icke nyttelige / Som Paulus siger Roma. xiiij. Huad som icke skeer aff Troen/ det er synd.

Huor til ske saadanne gode gerninger / oc retferdigheds fruct?

Icke at wi der met skulle bliffue retferdige eller salige/ men Gud til loff oc ære. Thi gode gerninger giøre oss icke retferdige eller salige / alligeuel de end skulle ske/ men

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

de ere der til skickede / at / naar Menniskē see dette vort liuff skinne / da skal Gud loffuis oc prisis / oc vor Neste behielpis der met.

Huad skulle wi nu lare aff dette Epistel?

Al den stund wi leffue her paa Jorden / skulle wi daglige bruge oss / i den rette Gudstienste / giøre Tackoffer oc Bedeoffer. Tackoffer / for det gode oc de velgerninger wi haffue anammet / det kaldis / Deo gratias. Bedeoffer / Fader vor / imod det onde wi gerne vilde vere fri fra. Thi dette Liff kom icke end nu til det Liff / der det skal komme / wi haffue ekon en smag der aff. Wi see ekon end nu i Troen / det / som oss skal giffuis / wi haffue det icke i hender ne oc neruerendis. Der faare skulle wi bede / at Gud vil affuende den wlycke / som oss staar faare / oc wi ere icke end nu fri fra / saa lenge / wi komme der hen / som wi icke haffue mere behoff at bede / men wi skulle glæde oc fryde oss / oc høre til ewig tid / Deo gratias / oc Alleluia. Der hielpe oss Gud til /

AMEN.

Den

Den XXIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Phil. iij.

KJere Brødre / følger mig / oc giffuer act paa dem / der saa vandre / som i haffue oss til it Exempel. Thi mange vandre / om huilcke ieg haffuer offte sagd eder / oc ieg siger eder ocsaa nu met gredende taare / Christi kaarssis Fiender / huilckes ende er fordømmelsen / oc deris bug er deris Gud / oc deris ære skal bliffue til skendzel / huilcke som haffue Jordiske sind. Men vor omgengelse er i Himmelen / hueden wi ocsaa vente Frelseren Jesum Christum vor HErre / som skal forklare vort ringe Legeme / at det skal vorde lige ved hans forklarede legeme / effter den krafft / der hand kand giøre sig alle ting vnderdanige met.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand forskiuder den troløse Menniske- kelige retferdighed / huilcken Jødernis fal- ske Predickere som løbe alleuegne omkring / haffde lært oc forført mange met. Der faa- re kalder hand de Philippenser aff faderlig omhyggelighed til Christi retferdighed / til Troen / kierlighed / taalmodighed / oc for- maner dem / at de skulle bliffue stadelige hoss det / der de haffue anammit. Oc be- synderlige giør hand tho aluerlige forma- ninger til de Christne i Philippis.

Huilcken er den første formaning?

Kiere Brødre / følger mig / Lige som hand vilde sige / J skulle haffue Vlffue oc hunde iblant eder / seer fordi vel til / at de icke forføre oc ihielriffue eder / de skulle icke alle vere rene oc retsindige / som rose sig at vere Euangelij lærere oc Predickere. Sa- than skal oc haffue sine Apostle der iblant / Følger fordi mig. Oc Paulus siger j. Co- rinth. x. Verer mine effterfølgere / lige som ieg er Christi.

Huor faare siger hand / Giffuer act paa dem / der saa vandre / som i haffue oss til it Exempel?

Hand vil saa megit sige. Jeg veed vel/ at mand icke skal/ følge oss/ som Menniske. Men effterdi wi følge Gud/ da giøre i/ lige som wi. Tager Exempel aff oss/ oc lige som wi huercken vige til den høyre eller venstre side/ men bliffue paa den rette vey/ oc følge aleniste Gud/ saa skulle oc i giøre/ da skulle de falske Apostle visselige icke vdrette meget hoffeder. Fordi at alle de/ der saa lære oc leffue/ som ieg/ Timotheus/ oc andre mine Methielpere/ haffue lært oc lefuit hoffeder/ de ere ret Biscopper oc Lærere. Men de som leffue oc lære anderleds/ de ere Hunde oc Vlffue/ det er/ forføriske falske Lærere/ de mue pryde oc betecke sig/ huorledis de ville.

Huorledis bescriffuer hand de falske Apostlers omgengelse?

Hand siger saa. Mange vandre/ om huilcke ieg haffuer offte sagd eder/ oc siger ocsaa nu met grædende taare/ CHRJsti kaarssis Fiender/ huilckis ende er fordømelsen/ oc deris bug er deris Gud/ oc deris ære skal bliffue til skendzel/ huilcke som haffue Jordiske sind. Der høre i/ huorledis falsk lerdom/ det forargelige leffnet/ oc

Brødrenis forderffuelse / gaar den hellige Paulo til hierte/ huor hiertelige we det giør hannem / at saa mange fromme Menniske skulle forderffuis. Der met giffuer hand oss it Exempel / huorledis wi skulle vere til sinde/ imod falske Lærere/ oc imod fattige forførde Menniske.

Huorledis skulle wi skicke oc holde oss/ imod falske Lærere oc Forførere?

Wi skulle giøre vort beste / bruge al list oc lempe / oc arbeyde der paa aff al mact/ at wi kunde drage saadanne Forførere fra deris wchristelige handel oc lerdom / oc føre dem til den rette lerdom igen/ oc det skulle wi giøre en gong / tho gonge eller tre gonge. Vil det icke hielpe / da skalt du giøre / som Paulus lærer Tit. iij. Sky it ketterst Menniske / naar hand er en gong eller tho gonge formanet / oc vid at saadant it Menniske er forvent / oc Synder/ som den der er fordømt.

Huorledis skulle wi holde oc skicke oss imod forførde Menniske?

Wi skulle oc flitelige arbeyde paa at hielpe dem / labe intet forsømis for vor skyld/

skyld / men bruge alle middel oc lempe der til/ at de kunde komme aff vildefarelse paa den rette Vey igen/ lige som CHRJstus oc giorde / der hand forlod de ni oc halffemtesinds tiue Faar / oc lete effter det fortabte Luce xv. Oc der som denne vore omsorge oc wmage icke vil hielpe / da skulle wi alligeuel haffue en mishagelighed der til/ oc det skal gøre oss hiertelige ont / at saa mange Menniske skulle forderffuis / oc wi skulle haffue metynck offuer dem / lige som wi see/ at den hellige Paulus her giorde.

Huad kalder hand de falske Apostle?

Hand kalder dem Hunde / onde Arbeydere/ Fraskærelse/ Bugtienere / Christi kaarssis Fiender / Jordiske til sinde.

Hui kalder hand dem hunde?

Fordi / at de blaffe oc giølige som Hunde imod den Euangeliske lerdom oc Guddommelige sandhed / at Christus oc siger Matth. vij. J skulle icke giffue Hunde det som helligt er / oc icke kaste eders Perler faar Suin / at de skulle icke traade dem met deris føder/ oc de andre omuende

sig/oc riffue eder. J den Prophete Esaia kalder Gud dem / wblufferdige oc wmettelige Hunde / ia dumme Hunde / som icke kunde gi(ø)/icke see til oc vare paa/ de soffue oc ligge stille / lade al ondskab faa fremgong/ al falsk lerdom oc Partier oc Secter faa offuer haand/om disse Hunde taler den Bog Apocalypsis i det xxij. Capittel.

Hui kalder hand dem onde Arbeydere?

Fordi / at de icke søge Guds ære i Herrens høst/ men deris egen nytte / roff oc ære/de arbeyde icke trolige i Herrens Vingaard / de tage icke vel vare paa Faarne/ men søge alenište deris egen fordel. Disse taler Christus om Matthei vij. Jeg kiender eder icke/viger fra mig i Misderere.

Huor faare kalder hand dem fraskerelse?

Fordi de lerde at omskerelsen/ oc andre lousens gerninger oc Ceremonier / vaare nødtørfftige til salighed / oc der met bleffue de ny Christnis hierte affskaarne fra Troen igen / oc endelige ocsaa fra salighed/ oc fra det euige Liff.

Huor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Huor faare kalder hand dem Bug=
tienere?

Fordi at de tiene Bugen/oc holde de=
ris Bug for deris Gud. Thi de giøre icke
andet / end at de for bugen ſkyld / forføre
met falſk lerdom/løgn oc vildfarelſe/de en=
foldige wſkyldige hierter/ huilcke Chriſtus
truer met det euige we/ Matthei xxiij.

Huor faare kalder hand dem Chriſti
Kaarſſis Fiender?

Fordi at de roſe ſig met det Naffn/
oc titel/ at de kaldis Chriſtne oc Chriſti
Diſciple / oc følge dog Chriſto huercken
i lerdom effter leffnit / men lere vnder det
Chriſtelige Naffns titel / idel Jødiſke Ce=
remonier/ forſkel paa tid/ ſteder/ perſoner/
Klæder / mad etc. Lære/ at naar Chriſten=
dommen haffuer fred oc rolighed / oc er
fri fra Verden oc hindis Tiranner / oc
haffuer offuerflødige pendinge / gods/
rigdom oc ære / da gaar det ret til/ da be=
ſkermer Gud Kircken/ oc da er Gud Kirc=
ken en naadig Fader. Som den Paffue
Julius lod vdrobe nogle aar ſiden forme=
delſt den Auguſtiner Cardinal Egidium
aff Viternb offuer gantſke Italien / Bon

temp/Bon temp/lige som det haffde stan-
det i hans tid gantske vel i Christendom-
men/ der som det dog neppelige stod nogen
tid verre/ som hans leffnit vel giffuer til
kiende.

Huor faare siger hand/ Deris ære skal bliff-
ue til skendzel/ huilcke som haffue
iordiske sind?

Fordi at deris datum staar ekon paa
dette liff/at de haffue her meget gods/ære/
velde/lyst/ oc glæde/Men det er icke longt-
varigt eller bestandigt/oc saadan ære bliff-
uer endelige bestemmit. Naar de vise Phi-
losophi/fromme Hedninge/ oc andre som
ere i stor anseelse for deris skinende gernin-
ger/bliffue paa det høyste oc erligste ro-
sede oc ærede/ saa er det dog skendzel/ saa
føre de dog disse Ord/ Amore uirtutis, de
rose aff dydelygheds oc retferdigheds sto-
re kierlighed/huilcket de oc maa vel ske me-
ne oc acte met stor aluerlighed at vere saa/
Men naar mand seer til enden der paa / da
er saadan roff intet / oc beseglis paa det
sidste/met idel skendzel. Fordi at de kunde
io icke lenger komme der met / end at det
her paa Jorden / kaldis loffligt oc erligt
faar

faar Verden. Men det gielder icke faar Gud/oc kand icke hielpe til det euige Liff/ oc forlader paa det sidste it Menniske i skendzel/at Døden tager hannem bort/ oc helffuede opsluger hannem.

Huorledis bescriffuer hand de rette Apost-lers omgengelse?

Vor omgengelse er i Himmelen/hue-den wi ocsaa vente Frelseren Jesum Chris-tum/vor Herre/huilcken der skal forkla-re vort ringe legeme/at det skalt bliffue li-ge ved hans forklarede legeme/effter den krafft/som hand oc kand giøre sig alle ting vnderdanige. Hand vil saa meget sige. De falske Apostle oc deris Tilhengere haffue iordiske sind/fordi henger oc deris hierte oc sind til Jordiske ting. Men de rette Læ-rere oc retsindige Christne/som haffue E-uangelion/vide/at de skulle icke henge til iordiske forfengelige ting/men haffue de-ris væsen oc omgengelse i Himmelen.

Huad kaldis at vandre oc haffue omgen-gelse i Himmelen?

Intet andet/end haffue en stadig Tro/it ret hierte oc sind til Gud oc alle

Menniske

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Menniske. Wi/som ere Døbte oc Tro paa Christum / kaldis icke lenger Borgere paa Jorden / men wi ere formedelst Daaben indfødde Borgere i Himmelen. Der faare skulle wi saa holde oss oc vandre / som de der høre hen / oc ere der Hieme / oc dissimellem vente Frelseren / som skal føre til oss nid aff Himmelen euig retferdighed / Liff/ære oc herlighed. Oc hand vil giøre vort arme ælendige / iemmerlige / foractede Legeme / formedelst sin tilkommelse / saa deyligt / rent / klart oc herligt / at det skal vere lige ved hans eget wdødelige Legeme / Icke som hand hengde paa kaarssit / oc bleff lagd i graffuen / blodig oc bleg / men som hand nu er forklarit hoss sin Faders høyre haand. Der faare skulle wi icke forferdis eller lade det bekumre oss / at wi skulle afflegge dette Legeme / oc lade tage fra oss / den ære / retferdighed oc Liff / der det haffuer / at wi skulle stoppis i Jorden / raadne oc lade oss opæde aff orme. Men megit mere gladelige haabis til oc foruente / at Christus skal snart komme / oc forløse oss aff dette arme ælendige væsen. Fordi at wi ere i hans hender / lige som leer i Pottemagerens

magerens hender / at hand vel kand giøre
aff denne wrene iordklimp en deylig / reen /
klar / ny potte eller legeme / klarere oc
deyligere / end den klare Soel / Der
til hielpe oſſ Gud /
Amen.

Den XXIIII. Søndag effter Trinitatis / Epiſtel / Colloſſen. j.

KJere Brødre. Wi lade icke aff / at bede for eder / fra den dag / der wi det hørde / oc wi bede / at i kunde opfyldis met hans vilies bekiendelſe / i allehonde aandelig viſſdom oc forſtand / at i kunde vandre verdelige faar Herren / til al behagelighed / oc vere fructſommelige i alle gode gerninger / oc voxe i Guds bekiendelſe / oc bliffue ſtercke met al krafft / effter hans herligheds mact / i al taalmodighed oc langmodighed / met glæde / oc ſige

Fade-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Faderen tack/der giorde oss duelige
til Helgens arffdel i liusset/huilcken
der frelste oss fra mørckens øffrig=
hed / oc sette oss i sin elskelige Søns
rige / i huilcken wi haffue forløss=
ning/formedelst hans blod/ som er/
Syndernis forladelse.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand ynsker først de Colosser naade
oc fred/loffuer oc priser dem / at de icke vil=
de vere de falske Apostle lydige/men bleffue
stadige i Christi lerdom/Oc hand forma=
ner dem nu fremdelis/at de skulle holde fast
ved Christi rene lerdom / oc forfremmis i
it ret Christeligt væsen/oc bære god fruct/
oc hand siger saa. Der faare lade wi icke
aff / at bede for eder / fra den dag/ der wi
det hørde/ oc wi bede etc.

Huad beder S. Paulus om at Gud skal
giffue de Colosser?

Sex ting.

Huad beder hand først om?

At de kunde opfyldis met den Gud=
dommes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

dommelige vilies bekiendelse oc vidskab / i allehonde aandelig vissdom oc forstand.

Huad er vissdom?

Vissdom er den lerdom om Troen/ om Guds vidskab/ oc alt det Guds ære oc vissdom er anrørendis / Syndernis bekien-delse/ Samuittighedens trøst / trygheD oc foruaring paa vor salighed / som er / den hellig Aand/ formedelst huilcken wi bliff-ue trygge / oc det beseglis oss til / at wi ere Guds børn. In Summa / Vissdom er / at it Menniske veed/ huad Gud er / oc huor-ledis hand skal i alle maade skicke sig imod Gud / at hand acter intet høyre paa Jor-den / end Guds Ord oc gerning / oc stedze haffuer sin lyst der vti/ som den første Psal-me lærer.

Huad er forstand?

Forstand er den vduortis omgengel-se faar Menniſken/ aff huilcken mand kand dømme / huad Gud er behageligt eller v-behageligt / i vduortis ting. Oc til denne omgengelse høre alle den hellige Scriff-tis formanelser / huor som de raade til/ at mand skal vaage/ bede/ tiene/ hielpe/ trøs-

te/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

te/den ene elske den anden/ beuise huer an- dre ære / opføde Børn / regære huss oc hiem/ oc giøre alt det / som er den vduor- tis omgengelse oc væsen anrørendis.

Hui siger Paulus/ J aandelig Viss- dom?

At hand vil skille Verdzlig / kiødelig oc Menniskelig vissdom / fra Himmilsk/ aandelig oc Guddommelig Vissdom. Den kiødelige Vissdom er aleniste i de ting/ som ere faar øyen / den aandelige Vissdom er skiult. Menniskelig vissdom siger / at naar det gaar nogen vel / oc hand er rijg / vel- dig/helbrede/ da er Gud hannem gunstig oc naadig/ oc at det er it saligt Menniske/ psalm. cxliiij. Oc der imod at Gud er vreed paaa den/som er fattig/nødtørfftig/ælen- dig/skrøblig/siug/oc fristis i mange maa- de/oc at hand er it vsæligt Menniske. Men Guds vissdom siger / at huo som haffuer megen forfølgelse / stor genuordighed oc modgong / er fattig i Aanden / haffuer it sønderknusit hierte/en angerfuld Samuit- tighed der hungrer oc trøster effter retfer- dighed/den er Guds ven oc salig/ Mat. v.

Huad

Huad er det andet hand beder om?

At de kunde vandre verdelige faar Herren / i al behagelighed / det er / at de kunde vandre / som tilbørligt er faar Herren / at de kunde hannem til behagelighed oc al Verden til forbedring / leffue erlige/ at den gantske Verden kand sige. Gud vere loffuit / som haffuer giffuit oss saa skicke-lige Mend / som vandre saa erlige i Guds Bud / oc tiene saa flitelige / hielpe oc træste deris Neste / oc forsige ingen Mand deris tienste / hielp oc trøst. O huad ere det smucke deylige Exempel / der følger forbe-dring aff / oc Gud bliffuer loffuit oc prisit der aff. Lige som Christus oc formaner Matth. v. Lader eders liuss saa skinne faar Menniskẽ/at de kunde see eders gode ger-ninger / oc prise eders Fader i Himmelen. Thi alle de Christnis gerninger oc deris omgengelse / skulle gaa der vd paa / at de skulle vere liuss oc lycter i Verden/aff huilc-ke alle Menniske kunde tage got Exempel til deris forbedring?

Huad er det tredie hand beder om?

At de kunde vere fructsommelige i al-le gode gerninger.

Huad ere gode gerninger?

Gode gerninger kaldis de/som komme vor Neste til gode / huilcke de Christne skulle tilbørlige oc met rette øffue sig vti/ Gud til loff oc ære / deris Neste til gode/ oc sig selff til øffuelse oc den gamle Adam dræbelse.

Der som de ske i nogen anden mening/ saa at mand vil fortiene der nogit met/ giøre Himmelens nogle der aff / da gaar det icke ret til. Det er vel sant/ at Gud vil paa den yderste dag kræffue oc eske gode gerninger / som fructen aff it got træ / oc Troens leffuende Vidnisbyrg Matthei xxv.

Huor til tiene oc ere gode gerninger nyttelige?

De tiene der til / at de skulle oc kunde lære it Menniske/ huor nær hand er Gud/ oc huor longt hand er fra Gud. Thi at befinder du saadant it hierte hoss dig / at du kant oc vilt giøre huer mand til gode/huad heller hand er Ven eller Wuen/ da haffuer du it leffuende Vidnisbyrd i dit hierte / at Gud er hoss dig. Der imod / finder du icke saadant it hierte hoss dig/ da haffuer du it vist

viſt tegn/at Gud er longt fra dig. Der møt du da tilbørlige forferdis/oc bede Gud/at hand vil giøre it andet Menniſke aff dig. Thi at leffuer du ſaa hen / da er det dig farligt paa din ſalighheds vegne.

Huad er det fierde hand beder om?

At de ſkulle voxe i Guds bekiendelſe.

Huad er at voxe?

At voxe hører til den nature ſom vrter oc Træ/Diur oc Menniſke haffue/ oc kaldis rettelige at forøgis oc forfremmis. S. Lucas bruger det Ord om Chriſti oc Johannis barndom / Luce j. oc ij. der ſom hand ſiger/Barnet voxte i lemmer/ ſtyrcke/kiød oc blod/ marre oc been.

Giff Exempel.

Huo ſom vil plante it Træ/hand ſetter førſt Impen / der hand vil pode paa/ i vedſkefuld iord / oc graffuer omkring ſamme Træ/at det faar oeſſ oc vedſke til oc i røderne. Naar ſom roden nu er bedrucken met vedſke / da vedſker hun det gantſke Træ/oc giffuer ſig vd i alle grene/ Saa at ſamme Træ/ knoppis oc blomſtris / faar

blad oc fruct. Lige saa poder Gud forme-delst sit Ord oc Aand / it nyt Menniske paa den gamle Adam / som er it vild riss oc bul-le / som det der føris hiem aff skouen. Alle Menniske ere aff deris nature vilde skou-træ oc forderffuede / de bære oc ingen an-den fruct / end idel vild / suer oc fordømelig fruct. Ja der som vrtegaards Manden icke flytte dette Træ met sine røder bort i god vedskefuld iord / oc pedede gode riss der paa / da finge roden ingen vedske / oc grenene bare huercken blad eller fruct.

Huorledis skal ieg det forstaa?

Der som Gud icke formedelst sin hel-lig Aand fornyr den gamle Adam / oc fører hannem aff vantroens død oc mørck / til Troens liuss oc Liff / da bliffuer der intet aff. Dette Træ skal staa i god vedskefuld iord / haffue regn oc Soelskin / det er / it Menniske skal leffue i Guds naade / i den Christelige Kircke / vnder det hellige E-uangelij himmelske dug oc regn / oc retfer-digheds Soel / Christus skal opliusse oc omskinne hannem. Vrtegaards manden skal oc sin tid affskære vandgrene / det er /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Gud skal vndertiden forsøge Mennisken met fristelser / modgang / siugdom etc. oc kaarssfeste oc dræbe den gamle Adam i hannem / oc rense hannem saa aff synd / Som Christus siger Johan. xv.

Huad er det femte hand beder om?

At de kunde bliffue stercke met al krafft / effter hans herlige mact / i al taalmodighed oc langmodighed met glæde. Thi al styrcke / krafft oc mact kommer aff Gud. Der faare fører hand oc tilbørlige den Titel / at mand siunger om hannem / Du hellige stercke Gud. Thi Gud beuisde sin styrcke krafftelige / i det / at hand skabte Himmel oc Jord aff intet / oc sette Soel / Maane oc Stierner paa Himmelen / Gaff Diur / Fiske / Fule / Vrter / Træ / Korn / Vin / Fruct oc Malm / saa atskillig nature / huilcke der ere alle Guds store vnderlige gerninger. Men huo dem seer vden Troen oc Guds vidskab / hannem ere de icke nyttelige.

Huad er det siette hand beder om?

At de skulle tacke Faderen / som giorde oss duelige til Helgens arffdel i liussit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Effter S. Paulus haffuer giffuit til kiende/sin Bøn / som hand giorde for de Colosser/ da gifuer hand nu fremdelis til kiende/huo den er / hand giorde Bøn til / som er / den Himmelske Fader / huilcken de oc skulle tacke / oc hand opregner tre velgerninger/der Faderen haffuer giort oss.

Huilcken er den første velgerning?

At hand giorde oss dulige til Helgens arffdel i liussit.

Huad kaldis i liussit?

S. Paulus tager her en lignelse aff Soel/dag oc Liuss. Lige som hand vilde sige. Naar Solen gaar op / da giør hun dag/oc opliusser den gantske Verden/hun giffuer hede oc verme fra sig / oc der ved leffuer oc røris alt det som paa Jorden er/ som mand seer om Vaaren oc Sommeren/ at alle ting fødis ny / oc begynde paa ny at leffue. Men naar Solen gaar ned / da giør hun mørck oc nat / der følger da fraast/ kuld / at mand skelffuer oc hagen dantzer saa at de tenderne knuppe sammen / som mand seer om Vinteren/ at alle ting ligge/ som de vaare døde / skiulte met sne/ fraast

oc

oc kald / Menniſken tage da mange Klæ-
der paa/oc haffue nock at giøre/ at de kun-
de beuare ſig fra kuld. Lige er det ſaa/ huor
ſom Chriſtus retferdigheds Soel icke op-
gaar i vore hierter / oc opliuſſer oſſ ſom
Morgenſtiernen / da miſte wi den hellig
Aands Liuſſ/ dag/ hede oc verme/ oc ſkulle
til euig tid hyle i natten oc mørcket/ i fraaſt
oc kuld/ oc forderffuis.

Huilcken er den anden velgerning?

At hand frelſte oſſ fra mørckens øff-
righed / oc ſette oſſ i ſin elſkelige Søns Ri-
ge. Lige ſom S. Paulus vilde ſige. Wi
vaare i Mørckens oc Dieffuelens Rige/ li-
ge ſom Satans egne vnderdanige / offuer
huilcke Satan haffde met rette fuld mact/
ſom en ret øffrighed oc Herre. Men den go-
de Fader vaar ſaa naadig oc barmhertig/
at hand forløſde oſſ fra denne vold / oc
mørckens øffrighed / oc førde oſſ bort oc
ſette oſſ i it andet Land / ſom er / i Chriſti
Rige / lige ſom mand i ſtridzhandel fører
Fanger bort oc ſetter dem i it andet Land.

Huorledis beſlutter S. Paulus dette
Epiſtel?

Hand giffuer til kiende at denne forløssning skede formedelst Christum / oc siger / J huilcken wi haffue forløssning / det er / syndernis forladelse / ved hans Blod. Som mand kiøber en Misdedere fra Galien met pendinge / oc anammer hannem til naade / lige saa / der wi laae fangne vnder Synden / Dieffuelen oc Døden / oc skulde nu henge / oc dø den euige Død / da springer Christus frem / oc siger til Dieffuelen. Jeg vil betale for dem / giff dem løss / oc anamme mig i deris sted / Dieffuelen bleff glad / tog Christum for sagen / oc mente hand haffde nu vundet / Christus loed sig friste / fange / hudstryge / kaarssfeste oc dræbe. Men der Christus saa sin tid oc hans time kom / slo hand tenderne vd paa døden / oc Brød hans braad aff / hand bestridede Helffuede / oc kom igen met stor mact / hand tog alt Dieffuelens roff fra hannem / mact oc velde / oc forhuerffuede oss met sit dyre Blod syndernis forladelse oc det euige Liff / Amen.

Den XXV. Søndag effter Trinitatis / Epistel / ij. Petri j.

KJere Brødre / Jeg acter det at vere tilbørligt / saa lenge ieg er i denne bolig / at opuecke oc formane eder. Thi ieg veed / at ieg skal snarlige afflegge min bolig / Lige som vor HErre Jesus Christus haffuer obenbarit mig. Oc ieg vil giøre min flid / at i alleuegne skulle haffue dette i hukommelse effter min Død. Thi wi effterfølde icke kloge Fabel / der wi kundgiorde eder vor HErris Jesu Christi tilkommelse oc krafft / men wi haffue selff seet hans herlighed / der hand fick ære oc prijss aff Gud Fader / formedelst en røst / som skede til hannem aff den store Herlighed / i saa maade. Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed. Oc wi hørde denne røst komme ned

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

aff Himmelen / der wi vaare met hannem paa det hellige Bierge.

Wi haffue it fast Propheteligt ord / oc i giøre vel / at i giffue act der paa / som paa it Liuss / der skin i en mørck sted / indtil dagen gaar paa / oc Morgenstiernen opgaar i eders hierter / Oc det skulle i først vide / at der skeer ingen Prophecie i Scrifften / aff egen vdleggelse. Thi der kom end nu aldri nogen Prophecie frem / aff Menniskelig vilie / men Guds hellige Menniske bleffue dreffne til at tale / aff den hellig Aand.

Hvad giør S. Petrus i dette Epistel?

Effter den dræbelige formaning hand giorde tilforn / at mand skulde beuise Troen met gerninger / at hun skulde icke vere aarkeløss oc wfructsommelig / men tienstactig / gaffngiørende / krafftig / oc giøre megen god fruct. Da formaner hand nu fremdelis / at wi skulle icke offuergiffue Troen / men wden affladelse øffue hende / Paa det

at

at baade Lærere oc Tilhørere kunde haffue en fast grund / der deris hierte oc Samuittighed kand stadelige bygge oc forlade sig paa. Oc hand fører her ind den Historie om Christi forklarelse / Matthei xvij.

Huilcken er formanelsen?

Saa siger S. Petrus. Jeg acter det vere tilbørligt / saa lenge ieg er i denne bolig / at ieg skal opuecke oc formane eder. Thi ieg veed / at ieg skal snart afflegge min bolig / lige som vor Herre Jesus Christus oc haffuer obenbarit mig.

Er det icke da nock i lerdom / uden hand skal end formane der til?

Der ere tuende Embede i Kircken / lære embedet oc formane embedet.

Huad er at lære?

Lære er / naar mand legger Troens grunduol / oc forkynder hende faar dem / som intet vide der aff.

Huad er at formane?

Formane eller paaminde kaldis at predicke faar dem / som vide / oc haffue hørt det tilforn / at mand skal bliffue hart

veed / forglemme det icke / men fare frem / forbedris / oc voxe der vti / Fordi at wi ere alle besuarede met den gamle lade seck / vort egit kiød oc blod / som vil aldri frem paa den rette Vey. Der faare skal mand stedze driffue / lige som en Husbonde driffuer sit Tiunde / at de skulle icke bliffue lade oc forsømelige / alligeuel de end vel vide / huad de skulle giøre.

Hui kalder S. petrus sit legeme en bolig?

Hand giør i denne maade / lige som S. Paulus ij. Corinth. v. der som hand siger. Wi vide / at der som denne vor boligis iordiske huss sønderbrydis / da skulle wi haffue en bygning / opbygd aff Gud / it huss icke giort met hender / som er euigt i Himmelen. Der kalder S. Paulus vore legeme bolige / fordi at wi vandre omkring der vti / som Pillegrimme oc fremmede Gester. Lige saa kalder oc S. Petrus sit legeme en bolig / i huilcken Sielen boer oc haffuer sin huile / Oc hand giør det ringe nock / vil icke kalde det it huss / men en hytte / it skur / en liden bod / som hyrder haffue.

Huor

Huor paa veed S. petrus det / at hand skal snarlige legge sin Bolig aff?

Hand siger / Min HERre Christus obenbarede mig det. Der bær S. Petrus vidnisbyrd om sig selff / at hand vaar vis paa det euige Liff / oc at Gud haffde tilforn obenbarit hannem / naar hand skulde dø. Oc det skede for vor skyld / Thi der skulde nogle Menniske vere / som skulde vere visse paa / at de vaare vdualde / huilcke der skulde predicke Troen / oc legge hende til en fast grunduol / at mand kunde vide / at de predickede icke Menniskens lerdom / men Guds Ord. Men før de komme til saadan vished / forsøcte Gud oc prøffuede dem vel.

Huad er det / at hand siger / Jeg vil giøre min flid / at i alleuegne skulle haffue dette i hukommelse / effter min Død?

Hand vil saa meget sige. Jeg vil icke aleniste paaminde eder met leffuende røst / men ocsaa befatte saadant i scrifft / oc befale eder formedelst andre / at i skulle baade den stund ieg leffuer / oc effter min Død / stedze haffue det i hukomelse / oc det icke forglem-

forglemme. Her see wi/ huor stor sorge oc omhyglighed den hellige Petrus haffde for Sielens salighed/ oc det kunde dog icke hielpe.

Haffue Apostlernis Statholdere Biscoper/ Prelater / Domherre / oc hafft saadan Sielesorge met scriffuelse/lerdom oc predicken?

De haffue omuent Sielesorge til Mel/sorge oc Guldsorge/det maa gaa met Sielene huorledis det kand / Huad skulde de aarkeløse Menniske enten scriffue/ lære eller predicke/der mand skulde bruge effter deris død? de lade dog neppelige en predicken komme frem paa papir / end sige / at de skulde scriffue Bøger. Der ere mange iblant dem / som dyppe icke en pæn i blickhornit det gantske aar igennem wden aleniste naar Bønder yde Korn oc føre Landgilde frem/ at de da scriffue dagen/huor megit/oc paa huad aar etc.

Huad for en Historie fører S. Peder her ind?

Hand siger. Wi efterfølde icke kloge Fabel / der wi kundgiorde eder vor Herris Jesu Christi kraft oc tilkommelse/ Men wi haffue

haffue selff seet hans herlighed / der hand fick ære oc prijss aff Gud Fader / formedelst en røst / som skede til hannem aff den store herlighed / i saa maade. Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / oc wi hørde denne røst komme nid aff Himmelen / der wi vaare met hannem paa det hellige Bierge.

Huor er denne Historie bescreffuen i Euangelio?

Matthei xvij. staar saa. Jesus tog til sig Petrum / Jacobum oc Johannem hans broder / oc førde dem offuer en side op paa it høyt Bierge / oc bleff forklarit faar dem / oc hans Ansict skinde som Solen / oc hans klæder bleffue huide / som it liuss. Oc see / da obenbaredis Mose oc Elias faar dem / de talede met hannem. Da suarede Peder oc sagde til Jesum. Herre / her er got at vere / da ville wi giøre her tre Bolige / Dig en / Mosi en / oc Elie en. Som hād en nu saa talede / see / da offuerskuggede en klar Sky dem. Oc see en røst aff skyen sagde. Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / hannem skulle i høre. Der Disciplene det hørde fulde de nid paa deris

ansict /

ansict/oc bleffue saa forferdede. Men Jesus traadde frem til dem / rørde ved dem/ oc sagde. Staar op/oc fryctcr intet. Men der de opløffte deris øyen / saae de ingen/ vden Jesum alene.

Huad vil S. peder met denne Historie?

Hand vil saa meget sige. Det Euangelion som wi predicke eder om Christo/ tage wi icke eller optencke aff oss selff/ eller anammede det aff kloge fabels Dictere/ som kunde tale store/ stattelige oc pralende Ord om alle ting/som de Greker vaare paa den tid. Saadanne haffue wi icke hørt eller vilde efftersølge/ det er / wi predicke icke Menniskens paafund / men ere visse der paa/at det er Guds Ord/huilcket wi haffue seet met vore øyen / oc hørde met vore øern / der wi vaare met Christo paa Bierget/saae der oc hørde hans herlighed.

Huorledis beslutter S. petrus dette Epistel?

Met tuende deylige Sprock/ lerdome oc vnderuisninger.

Huilcket er det første?

Saa

Saa siger Petrus. Wi haffue it fast Propheteligt Ord/ oc i giøre vel/ at i giffue act der paa/ som paa it liuss/ der skin i en mørck sted/ indtil dagen kommer frem/ oc Morgenstiernen gaar op i eders hierter. Der giffuer S. Petrus tilkiende/ at hans lerdom er aff Gud/ oc hand taler her hart imod Menniskens lerdom. Som hand vilde sige. Der gaar det altsammen vp paa/ huad som ieg predicker/ at eders Samvittighed skal kunde vere tryg / oc eders hierte staa der fast paa/ at det er Guds Ord wi predicke/ oc at i skulle icke lade slide oc vende eder der fra. Paa det at baade ieg oc i kunde saa vere visse paa/ at wi haffue Guds Ord. Thi det er en aluerlig handel met Euangelio/ at mand skal anamme det rent oc klart wden tilsettelse/ oc beholde det wforfalsket fra al anden lerdom.

Hui kalder hand Euangelion it liuss?

Det er met Euangelio / lige som det kunde vere met nogen/ der bleffue greben met om natten i it mørck huss/ der giordis det behoff/ at mand skulde tende it Liuss/ at see ved/ indtil det bleffue dag. Lige saa

er oc Euangelion i denne Verden/ i mørck/
heds Rige / i huilcket al Menniskelig for/
nufft er idel mørckhed / blindhed oc vild/
farelse. J dette mørck haffuer Gud op/
tend it Liuss/som er/hans hellige Euange/
lion/i huilcket wi kunde see / huad oss fat/
tis / oc vandre wden skade her paa Jor/
den/indtil Morgenstiernen/ Herrens store
dag opgaar.

Huilcket er det andet Sprock?

Dette skulle i først vide / at der skeer
ingen Prophecie i Scrifften / aff egen vd/
leggelse. Thi der kom end nu aldri nogen
Prophecie frem / aff Menniskens vilie/
Men Guds hellige Menniske ere dreffne
til at tale/aff den hellig Aand. Her forskiu/
der S. Petrus alle Gloser oc Vdleggelser/
som de gamle Fædre oc andre Scrifftens
Vdleggere haffue aff deris egit hoffuit
giort offuer Scrifften / oc forbiuder at
bygge paa saadan vdleggelse. Du skalt icke
selff vdlegge Scrifften / siger hand / men
den hellig Aand skal det selff giøre. Naar
som Patres oc Concilia kunde nu beuise/
at deris Gloser oc vdleggelse er aff Scriff/
ten/

ten/da ſkal mand Tro dem/ kunde de icke/ da ſkal mand icke Tro dem / der ſom det oc end vaare de aller ypperſte Lærere. Thi der kand ingen finde paa det rette forſtand formedelſt ſin egen vdleggelſe / Scrifften ſkal vdlegge ſig ſelff / oc den hellig Aand ſkal forklare den ene ſted i Scrifften met den anden.

Huad er Summa paa dette Epiſtel?

At mand icke ſkal predicke andet i Chriſtendomen/end Guds Ord. Oc icke andet høre/ end Guds Ord. Faderen vil oc intet andet Ord haffue. Sagen er. At wi ſkulle haffue ſaadant it Ord / der er euigt/oc bliffuer euindelige/ for/medelſt huilcket vore Siele kunde priſis oc beua/ris/oc leffue til euig tid/

AMEN.

Den ſidſte Søndag effter Trinitatis / Epiſtel / j. Theſſa.iiij.

 KJere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

KJere Brødre / Wi ville oc icke dølie faar eder / om dem som soffue / paa det i skulle icke sørge / som de andre / der haffue intet haab. Thi at Tro wi / at Jesus døde oc opstod / da skal oc Gud / føre dem frem met hannem / som soffue ved Jesum.

Thi dette sige wi eder / som Herrens Ord / at wi som leffue oc offuerbliffue i Herrens tilkommelse / wi skulle icke komme for end de der soffue. Thi at Herren selff skal komme ned aff Himmelen / met it Anskrig oc offuer Engels røst / oc met Guds Basune / oc de Døde i Christo skulle først opstaa. Der effter skulle wi som leffue oc offuerbliffue / ryckis til lige bort met dem i Skyrne / imod Herren i lucten / oc wi skulle saa altid bliffue hoss Herren. Saa trøster eder nu met disse Ord iblant huer andre.

Huad

Huad giør S. paulus i dette Epiſtel?

Hand handler beſynderlige try ſtycke. Først formaner hand de Theſſalonicker/ at de ſkulle icke ſørge oc vere bedrøffuede/ græde oc hyle/ for deris bortdøde Foreldre/ Brødre/ Venner oc Nabo / lige ſom det vaare nu aldelis wde / oc haffde ende met dem/ oc lige ſom der vaare intet haab yder/mere til opſtandelſen/ men de ſkulle vide/ at de ſkulle paa den yderſte dag opſtaa igen/ oc leffue met Chriſto euindelige. Der neſt beuiſer oc ſtadfeſter hand de dødis opſtan/delſe met Chriſti Opſtandelſe. Det tredie er / At hand forklarer oc beſcriffuer den ſkick oc maade / huorledis de Dødis ſidſte Opſtandelſe ſkal gaa til.

Er det wret/ at ſørge for de døde?

Scrifften tilſteder icke aleniſte at græ/de / men hun loffuer ocſaa oc priſer dem/ ſom ere bedrøffuede/ oc ſørge for de Døde/ beſynderlige om det ſkeer til maadelighed.

Giff Exempel.

Abraham begræd ſin Huſtru Sara/ der hun vaar Død / oc laa nogen ſtund ſorgefuld oc bedrøffuit faar legemit nedre

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

paa Jorden Gene. xxiij. Der den Patriarke Jacob vaar Død/loed hans Søn Joseph det gantske Land Egypten begræde han-nem/Genesis i det sidste. Jsraelss Børn begræde den ypperste Prest Aaron/ tredive dage/ Nume. xx. Dissligist Mosen/ Deute-ro. i det sidste. Christus begræd Lazarum/ Johan. xj. Oc Disciplene den hellige Ste-phanum / Acto. vij. Oc denne sorge offuer de Døde/ vaar saa herlig en ting hoss Jø-derne / at Gud oc truede de Ugudelige/at de icke skulde begrædis / oc icke begraffuis i deris Fædris begraffuelse / som det skede den Kong Joakim. Jere. xxij. oc mange andre.

Huad siger Jesus Syrach om den-ne sorge?

Hand siger saa i det xxij. Cap. Mand pleyer at sørge for der Døde / Thi hand haffuer icke mere Liussit. Men mand skal icke sørge for meget offuer den Døde. Thi hand er kommen til rolighed / Siu dage sørger mand for den Døde / Men offuer en Daare oc Ugudelig al hans Liffs tid. Oc i det xxxviij. Capit. siger hand. Mit Barn/ Naar nogen døer / da begræd hannem/oc klage

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

klage lige ſom dig vaare ſkeet en ſtor ſor-
ge / Oc ſvøb hans legeme tilbørlige i Jor-
dekleder/ oc lad hannem erlige begraffnis.
Du ſkalt græde bitterlige / oc vere bedrøff-
uit aff hiertit / oc ſørge lige ſom hand vaar
til/ aller mindſte en dag eller tho. Paa det
mand ſkal icke kunde tale ilde om dig. Oc
trøſte dig igen/ at du bliffuer icke ſorgefuld.
Tenck paa hannem / at lige ſom hand dø-
de/ ſaa ſkalt oc du dø. J gaar vaar det hoſſ
mig/ i dag er det hoſſ dig. Efftердi den dø-
de nu ligger i rolighed / da lad oc aff at
tencke paa hannem / Oc trøſte dig offuer
hannem igen efftерdi hans Aand er ſkild
her fra.

Huad er det at S. Paulus ſiger. Wi ville
icke dølie faar eder om dem ſom ſoffue/
Paa det i ſkulle icke ſørge/ ſom
de andre / der haffue
intet haab?

Hand gier ſkilſmiſſe paa de Chriſt-
nis oc Hedningers / paa de Tro / oc van-
tro Menniſkis ſorge. Lige ſom hand vilde
ſige. For de Tro Menniſke / ſom ere døde/
ſkulle wi icke ſaa græde oc ſørge / lige ſom
der vaare intet haab eller trøſt mere for

hender. Fordi at de Christnis Død er ekon en søffn. De vndryckis en liden tid / oc tagis bort fra vore øyen / oc beuaris i Guds hand / der huilis de i fred / oc holde den rette Sabbath indtil den yderste dag / da skulle de staa op igen / oc leffue euindelige. Døden offuerfalder de Christne vel / men de bliffue der icke vti. Døden er dem en ende / paa al angist oc drøffuelse / en begyndelse til al glæde / oc en Port / Vey / Sti / Bro oc indgong til det euige Liff. Men offuer de vantro oc Vgudelige / som vden Guds Ord skillis her fra / maa mand vel græde. Fordi at de gaa formedelst den timelige Død / i den euige Død. Der er intet haab / ingen trøst mere / Døden offuerfalder dem / oc de bliffue der i til euig tid / Døden er dem en ende paa al Verdzlig glæde oc lyst / en begyndelse til al pine oc drøffuelse / oc en Port / Vey / Bro oc indgong til den euige fordømelse / Prouer. xj. Naar den Vgudelige døer / da er alt hans haab vde / Men den retferdige forløsis aff nød.

Hui giør S. Paulus denne formaning om sorge?

Maa vel ske / at de Thessalonicker begræde

 333

begræde deris Døde / effter den Jødiske seduane tredine dage. Fordi straffer hand dem. Men huad monne hand nu vel skulle giøre / der som hand finge at see / i Kircker oc Kloster hoss Papister / den pral oc bram de faare met offuer de Døde / den første / den siuende / den trediuende dag / Aarssmesser / begengelse / oc euig amindelse / der som de huert aar / hoss lijgbaaren eller grafuen giorde saadant it bulder / met sang ringen / røgelse / met vijt vand at stencke / met liuss at optende / met mummel / lessning oc skrig / lige som Gud haffde det gantske aar tilforn verit døff / oc icke hørt deris bulder oc skraal. Mand sagde / at de Døde / som laae i graffuerne / haffue vnderti den ædet. Jeg meen ia / De ode saa formedelst de Aandeligis / Presters / Munckis / Nunners munde / at en fattig Mand beholt neppelige it stycke Brød igen. Skeerssild vaar Hine Offerprester / Altere Prester / Calente Herren / der opode de Døde / it kierkommet Arssmarckit / de skærede oc rensede punger oc Tasker / lofft oc kiste / at huercken Bonde eller Borgere / ædel eller Wædel / beholt ager eller eng. De leffuende

vaare lade oc forsømmelige til at giffue/ saa skulle de Døde giøre det beste / de kunde bespise stegers oc kellere / oc fulde pung oc taske / Ja Verden vilde oc icke haffue det anderleds.

Huorledis bewiser S. Paulus de Dødis Opstandelse / formedelst Christi Opstaandelse?

Hand siger saa. Der som wi Tro/ at Jesus er død oc opstod / saa skal oc Gud/ føre dem frem met hannem / som soffue ved CHRIstum. Her beblander S. Paulus/ Christi søffn met vor søffn / oc Christi opstandelse met vor opstandelse / oc giør en søffn oc en Opstandelse der aff / som hand oc giør j. Corinth. xv. Er icke de dødis Opstandelse / da opstod oc icke Christus. Lige som hand vilde sige. Saa vist som Christus opstod / saa visselige skulle oc de Døde opstaa.

Soffue da de Christne?

Naar en Christen døer / da er det icke andet / end en søffn. Der faare skal hand oc staa op igen / oc leffue / som Christus leffuer. Thi at efferdi Syndens skyld er borte/ da er ocsaa syndens straff / som er / Døden/ borte.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

borte. Oc in Summa. Dette er de Christnis
roff oc trøst / at wi skulle icke aleniste soffue /
oc staa op igen / men wi skulle ocsaa føris
bort met Christo / til det euige Liff. Saa
skal ocsaa vor Død oc søffn ske i Troens oc
den Guddommelige sandheds bekiendelse /
ellers bliffuer der intet aff. Naar ieg skillis
her fra i det Guddommelige Ords bekien-
delse / da soffuer ieg i Christo / oc da tager
Christus mig paa sin Guddommelige ryg /
oc fører mig ind i det Himmelske Herbere.
Men døer en Tiran / eller nogen som er den
Guddommelige sandheds fiende / en E-
uangelij forfølgere / en vgudelig Papist / en
ond Christen / den soffuer icke i Christo /
Der faare fører oc Christus hannem icke
met sig / men antuorder hannem hen i sin
løgnactige Guds Dieffuelens hender / paa
huilcken hand forlod sig / oc trode paa eff-
terfølde oc tiente.

Huorledis skal de Dødis opstandelse ske?

Saa siger S. Paulus. Dette sige wi /
lige som Herrens Ord / at wi som leffue oc
offuerbliffue i Herrens tilkommelse skulle
icke komme før / end de der soffue. Thi Her-
ren

ren selff / skal komme nid aff Himmelen / met it Anskrig oc offuer Engils røst / oc met Guds Basune / oc de døde i Christo skulle først opstaa / Der effter skulle wi som leffue oc offuerbliffue / ryckis til lige bort met dem i Skyrne / mod Herren i lucten / oc skulle saa altid bliffue hoss HERREN.

Huad vil Paulus met disse Ord?

Hand setter oss her klarlige faar øyen / huorledis det skal gaa til paa den yderste dag. De Thessalonicker vilde gerne vide / om alle Menniske skulde staa op til sammen / eller først den ene saa den anden. Dette Spørssmaal forklarer S. Paulus dem / oc siger. Naar som Christus kommer at holde den yderste dom / da skulle der oc vere leffuende Folck paa Jorden / som Christus oc siger Luce xvij. Oc Matthei xxiiij. Thi den Artilckel skal bliffue sand. Hand skal komme / at døme de Leffuende oc de Døde. Men Opstandelsen skal saa ske / At Adam skal icke komme før end Abraham / men alle til lige i it øyeblick / skulle wi obenbaris faar Christi Domstol.

Huorledis skal Christus komme?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Met it Anskrig oc offuer Engelens
røst/oc met Guds Basune. Gud vil paa
den tid beuise sin Guddommelige Maie-
stat/at alle ting skulle røre sig oc opueckis/
skelffue oc beffue. Himmel oc Jord skulle
vere alt fulde met ild. Lige som Lunit skin-
der sig hastelige frem / saa skal oc denne
dag komme hastelige paa i it øyeblick/naar
som Menniskeu ere gantske trygge / oc me-
ne at der er ingen fare paa ferde. Alle Men-
niske skulle frem/ laae de end nederst nedre i
Jorden/eller vaare i Helffuedis affgrund.
Naar Dommeren kommer / da skulle alle
ting obenbaris/alle øyen skulle see hannem.
Hand skal komme skinbarlige i en gloende
Sky/oc fare frem met ild. Himmelen skal
regne klar Jld/ rense de fromme oc pine oc
Wgudelige. Christus skal selff komme/dog
met Drauantere oc Forridere/de skulle giø-
re Anskrig/Offuer Engelens røst skal skel-
de saa sterckelige oc veldelige / at oc de Dø-
de skulle gaa frem/oc leffue. Der skal vere
en Guddommelig mact i denne røst / alli-
geuel at det skal vere en Engils røst / Saa/
at alt det som leffuer skal dø i dette anskrig/
oc alt det som død er / skal i it øyeblick leffue
igen/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

igen/ Oc de som høre Christo til/ skulle stra⸗
ckis op i lucten/ oc føris met Christo / oc
gaa ind i det himmelske Jerusalem/ det eui⸗
ge Liff. Men de Ugudelige skulle bliffue
her nedre paa Jorden / oc naar Domme⸗
ren siger Dommen aff. Gaar bort i For⸗
maledide i den euige Jld / der skulle de da
falde ned met alle Dieffle i Helffuedis aff⸗
grund.

Huorledis beslutter S. Paulus dette
Epistel?

Hand siger saa. Trøster eder met disse
Ord iblant huer andre. Lige som hand vil⸗
de sige. Naar Christus de Leffuendis oc
Dødis Dommere/ kommer paa den yderste
dag/ da vil hand komme / som de Christ⸗
nis Beskermere/ Forsuar/ Patrone/ Fader
oc Broder / Hand vil sige gantske venlige
til dem. Kommer i min Faders Velsigne⸗
de/ oc erffuer det Rige / som eder er beridt
aff Verdens begyndelse. Men de Uchrist⸗
ne oc vantro Menniske / skulle icke haffue
andet end fryct / redzel oc forferdelse / oc
høre den gruselige dom. Gaar bort i for⸗
maledide i den euige Jld.

Der

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Der saare kiere Christne/ Lader Dieff-
uelen / Verden oc Tyranner pucke oc trad-
ze/ buldre oc bruse/ lader dem laste/ straffe
oc fordøme/ eders Tro/ lerdom oc leffnit/
tage bort ære oc gods/ ia Legeme oc Liff/
det er paa en stacket stund at giøre / saa
kommer den rette Dommere/ som skal heff-
ne oss paa dem. Paa den dag skulle wi see
vore Fiender met meget andre øyen / Thi
de skulle bespendis oc omgiffuis met euig
angist oc pine. Men wi som ere i
Christo / skulle indgaa met
hannem/ i euig glæde oc
salighed / Der til
hielpe oss Gud/
Amen.

Paa Kirckeuielse/ Epis-
pistel/ Apoca. xxj.

OC ieg saa en ny Himmel / oc
en ny Jord / Thi den førs-
te himmel oc den første Jord
forginge / oc Haffuet er icke mere.
Oc ieg Johannes saa paa den hel-
lige

lige Stad/ det ny Jerusalem / fare hid ned aff Himmelen fra Gud/ tilberidt/som en prydet Brud til sin Mand. Oc ieg hørde en stor røst aff Stolen/som sagde. See der/ Guds Tabernackel hoss Mennisken/ oc hand skal bo hoss dem/ oc de skulle vere hans Folck / oc Gud selff met dem/ skal vere deris Gud. Oc Gud skal affto alle taare aff deris øyen / oc Døden skal icke mere vere icke heller sorge / oc ey skrig / oc der skal icke heller vere mere pine. Thi det første forgick / oc den som sad paa Stolen/sagde/See/ Jeg giør alting ny. Oc hand siger til mig/ Scriff / thi disse Ord ere sande oc visse.

Oc hand sagde til mig/Det er skeet. Jeg er A oc O/ Begyndelsen oc Enden. Jeg vil giffue de tørstige / aff det leffuende Vands kilde forgeffuis. Huo som offueruinder/ hand skal arffue det altsammen / oc ieg

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

ieg vil vere hans Gud / oc hand skal vere min Søn. Men de mistrøstige oc vantro oc gruelige Mandrabere oc Bolere / oc Trolkarle / oc Affgudiske / oc alle Løgnere / deris del skal vere i Pølen / som brender met Ild oc Suolff / huilcket der er den anden død.

Huad lærer dette Epistel oss?

Try stycke. Først / at Gud vil bo hoss Menniskẽ / Prouer. viij. Min lyst vaar hoss Menniskens Børn. Der nest / Huad Gud vil giøre i denne bolig hoss Mennisken / som er / at hand vil affto alle taare aff deris øyen. Det tredie / Huad der skal vederfaris de vantro / Gudsbespottere / Bolere / Mandrabere / Troldkarle / Affgudiske oc Løgnere / som icke begære / at Gud skal bo hoss dem.

Huad bolig haffuer Gud vdualt sig?

Gud vdualde sig aff begyndelsen tre bolige / Himmelen / Staden oc Jerusalems Tempel / oc it trofaste Menniskis hierte.

Huilcken er den første Guds bolig?

Himmelen / denne bolig kalder Scriff-

ten det Himmelske Jerusalem / det salige Rige / oc det euige Liff. Denne bolig taler Gud om / Esaie i det sidste Capitel. Himmelen er min Stol / oc Jorden min Fodeskammel. Denne bolig haffuer Gud opfyldet met wtallige mange Helgen / Engle oc Himmelske Aander / som wden affladelse loffue / prise oc siunge / Hellig / Hellig / Hellig / er Gud den Herre Zebaoth. J denne bolig skal CHRJstus føre alle fromme Gudfryctige oc vdualde Menniske ind / Oc i denne bolig skal Gud bo met sine hellige Engle / oc alle Helgen oc Vdualde / oc leffue til euig tid / som wi bekiende i Troen / Jeg tror it euigt Liff.

Huilcken er den anden Guds bolig?

Salomons Tempel i Jerusalems Stad. Om denne bolig siger den første Kongelige Bog i det ix. Capitel / Gud obenbaredis Salomon / oc sagde til hannem. Jeg haffuer hørt din Bøn / der du giorde til mig / oc haffuer helliget dette Huss / der du bygde / at ieg vil sette mit Naffn der hen euindelige / Oc mine øyen oc mit hierte / skulle stedze vere der / oc huad

du

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

du beder om / det vil ieg giffue dig. Lige saa siger oc den cxxxij. Psalme. Herren vdualde Zyon / oc haffuer lyst til at bo der. J dette Tempel bode Gud paa Naadestolen / oc huad der bleff handlet / vaare idel vduortis Ceremonier/ som / at giffue røgelse/ bestencke / offre/ huilcket der vaar altsammen en skugge oc Figure / der betegnede den tilkommende Christum.

Huilcken er den tredie Guds bolig?

Jt Christet Menniskis hierte / oc Siel/som Paulus siger j. Corinth.iij. Vide i icke / at i ere Guds Tempel / oc Guds Aand boer i eder. Forderffuer nogen Guds Tempel/da skal Gud forderffue hannem/ Thi Guds Tempel er helligt/ huilcket i ere. Oc i det vj.Capitel. Vide i icke/ at edert legeme er den hellig Aands Tempel / som er i eder/ huilcken i haffue aff Gud / oc ere icke eders egne/ Thi i ere dyre kiøbte. Der faare skulle i prise Gud i eders legeme / oc i eders Aand / som høre Gud til. Om denne bolig siunger Kircken/Du Herre offuer alle ting/ som haffuer ingen Mands gods behoff/ Du vilde berede dit Tempel oc din bolig i

oss/ wi bede dig/ beuare dit Huss oc din bo-
ligs Tempel rent/ oc wbesmittet til euig tid.
At Gud oc vil bo i oss / giffuer Christus
til kiende / Johannis xiiij. Huo mig
elsker / hand skal holde mit Ord / oc min
Fader skal elske hannem/ oc wi ville komme
til hannem/ oc giøre en bolig hoss hannem.
Der aff glæder oc Christus sig/ at Zacheus
ocsaa vaar bleffuen saadan en bolig/ oc si-
ger i denne dags Euangelio / J dag er det-
te Huss salighed vederfaren/ effterdi hand
oc er Abrahams Søn. J denne bolig for-
arbeyder Gud idel naade oc salighed/ for-
medelst Christum. Saa er nu det Tempel i
Jerusalem ødelagd / oc de tro Menniskis
hierter ere oprette i steden. Men at Huss oc
Tempel byggis aff sten oc træ/ skeer fordi/
at de Christne skulle forsamlis til at høre
Guds Ord/ at bede / oc anamme Sacra-
mente.

Huor faare kalder Johannes de Christ-
ne hellige?

Fordi at de ere en hellig forsamling/
forsamlede formedelst den hellig Aand/ aff
den gantske Verdens Tungemaal/ huilcken
forsamling der er hellig giort formedelst
Christi Blod.

Der ere alligeuel mange Vgudelige i Kircken?

De ſamme ere icke lemmer i den Chriſtelige Kircke / men idel wrenlighed / ſom bleyner / bulde oc ſaar paa legemet / klinte oc knub i Korn / oc ſom ſkum iblant ſølff oc kaaber.

Huor faare kalder hand de Chriſtne en Stad?

Fordi at der ſkulde vere ſmuck enighed oc ſamdrectighed i Chriſtendommen. Der aff kalder S. Paulus de Chriſtne himmelſke Borgere / oc Guds Indbyggere / huilckis omgengelſe oc ſamtale / hierte oc ſind / væſen oc leffnet / der ſkal vere offuen i Himmelen Coloſſ. iij.

Hui kalder hand den Chriſtne Kircke Jeruſalem?

Fordi at Jeruſalem er fredens Stad / oc den hellige lerdoms ſom Euangelium er. Thi at huor ſaadan lerdom icke er / der er huercken Kircke eller Jeruſalem / men it ret Zodoma til Dieffuelens lerdom oc løngn. Gud er ſandru / Der faare vil hand oc haffue ſandrue Diſciple. Hand er ocſaa

fredens Gud / der faare vil hand oc haff-
ue fromme fredsommelige Børn.

Huor faare kalder hand dem en ny
Stad?

Den gamle Stad Jerusalem vaar
bygd aff Træ oc Sten/ forfengelig oc for-
gengelig / oc der bode idel Secter oc Par-
thier vti/Phariseer / Saduceer / Hannas/
Cayphas/Pilatus Herodes/oc andre saa-
danne vgudelige Kroppe/ Oc dette Jeru-
salem er forstyret. Men det ny Jerusalem/
det er / den Christne Kircke / er bygd aff
leffuende Stene / aff fromme Tro Christ-
ne/ som der siungis i Hymnen.

Huor faare siger S. Johannes/ at hun kom
ned aff Himmelen?

Den Christne Kircke er icke aff Ver-
den / det er / icke Jordisk oc kiødelig / hun
kom icke aff Kiød oc Blod / men aff Him-
melen / bleff født aff vand oc den hellig
Aand / begrundet oc bygd paa den haarde
klippe oc grunduol Christum / imod huilc-
ken alle Helffuedis Porte haffue ingen
mact / Matthei xvj.

Huor faare siger hand tilberedt
aff Gud?

Det

Det gamle iordiske Jerusalem vaar bygd aff Menisken / oc Menniskens hender brøde det ned igen. Men dette Himmelske Jerusalem/det er/den Christne Kircke/ er bygd / begrundet oc vel Stadfest aff Gud / saa / at hun skal bliffue euindelige/ oc aldri falde. Som Engelen Gabriel sagde til Maria Luce j. Der skal icke vere ende paa hans Rige.

Huor faare siger hand/ Tilberidt som en prydit Brud til sin Mand?

Denne Mand er den himmelske Brudgom / huilcken Paulus taler om ij. Corinth. xj. Jeg er nidkier for eder met gudelig nidkierhed / Thi ieg haffuer troloffuit eder en Mand / at ieg kunde føre Christo en reen Jomfru til. Om denne troloffuelse taler Propheten Hoseas i det ij. Capitel. Jeg troloffuede mig met dig i Troen / i dom oc retferdighed / i naade oc barmhertighed. Thi Christus er den rette Brudgom / oc huer Christet Menniskis Siel en Brud/ Christo troloffuit i Daaben formedelst Troen. Naar som hun nu hører Guds Ord / oc anammer det met it trofast hier-

te / da bliffuer hun fructsommelig aff den hellig Aand / oc føder Christum aandelige. Men foracter hun Ordet / oc henger sig til Dieffuelens lerdom oc Menniskens paafund / da bliffuer hun sin Brudgom Christo icke Tro / oc bedriffuer aandelige hoer. Fordi at henge sig til Menniskens lerdom / kaldis i Scrifften / at bedriffue aandeligt hoer / Psal. cvj.

Huor faare kalder hand hende Guds Tabernackel hoss Menniskenn?

Lige som Gud befalede Mose i ørcken at bygge it Tabernackel / i huilcket hand vilde bo iblant Jsraels Børn / vere deris Fader / Beskermere oc Patrone / oc befalede der effter / der de komme i det Land Canaan / Kong Salomon / at bygge it Tempel i Jerusalem / der som hand ocsaa vilde bo iblant dem. Saa haffuer hand oc opret den Christelige Kircke i Verden / iblant Jøder oc Hedninge / at hand vil bo iblant de Christne / formedelst sit Euangelion oc Sacramente / vere deris Gud / Fader / Patrone oc Beskermere.

Huad vil Gud giøre i denne bolig hoss Menniskenn?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Saa siger Johannes. Gud skal affto alle taare aff deris øyen / oc Døden skal icke mere vere / icke heller sorge / oc ey skrig / oc der skal icke heller vere mere pine / Thi det første forgick / Der skal oc ingen natt vere / de skulle oc icke haffue Solens skin behoff / Thi Gud skal opliusse dem. Fremdelis si- ger Johannes / Gud sagde til mig. Jeg er. A oc O / Begyndelsen oc Enden. Jeg vil giffue den Tørstige aff det leffuende vands kilde forgeffuis / oc ieg vil giffue den Hun- grue at æde aff liffsens Træ / som er i Pa- radis / oc ieg vil tage al angist oc drøffuelse fra hannem / oc giffue hannem liffsens krune.

Huad er det hand siger / Jeg vil giøre alting ny?

Det er icke andet end som hand ocsaa siger formedelst Propheten Esaiam i det lxv. Capitel. Jeg vil skabe en ny Himmel oc Jord / oc i skulle glæde eder euindelige / lige som hand vilde sige. Alligeuel de Christne nu skulle lyde / oc bære kaarssit / saa skulle de alligeuel paa den tid trøstis igen / oc haffue euig glæde / lige som Christus oc siger Johan. xvj. J skulle hyle / oc Verden

skal glæde sig / J skulle vere bedrøffuede / men eders drøffuelse skal dog omuendis til glæde / oc der skal ingen tage eders glæde fra eder.

Huorledis skal det da gaa de Vantro / Gudsbespottere / Troldkarle / som icke begære at Gud skal bo hoss dem?

Saa siger Gud / De Mistrøstige oc Vantro / oc gruselige Mandrabere / oc Bolere / oc Troldkarle / oc affgudiske / oc alle Løgnere / deris del skal vere i Pølen / som brender met Ild oc Suolff / huilcket der er den anden Død. Dauid vaar offuermaade omhyggelig oc bekumret for Templet at bygge. Thi det syntis hannem icke at vere smuct eller ret / at hand skulde for sin Persone / bo paa it smuct bygd Slaat paa Syons bierge / oc Gud haffde end nu intet Huss / der hand kunde bo vti / oc hand beskaffede met al flid alt det / som giordis behoff der til / Tømmer / Steen / Jern / Staal / Sølff / Guld / Perler / dyrebar Stene / Fløyel / Silcke / som Kongernis første Bog giffuer til kiende / i det tiende Capitel. Men disse Gudsbespottere / Bolere / Mandrabere

drabere oc Løgnere/ haffde aldri en tancke der om/ at de vilde berede Gud it Hussel-ler bolig i deris hierte/ ia icke en liden Kircke eller Capelle. Men Dieffuelen i Helffuede bygge de vel store Domkircker oc Kloster/ det er/ de følge i alle maade hans vilie effter/ ligge i al Synd/ last oc wdyd/ forarge met falsk lerdom oc it wgudeligt leffnet alle Menniske/ tencke icke at de ville bedre sig/ bliffue døffue/ dumme/ blinde oc halte til alt got/ oc forderffuis i deris egen fortredelighed.

Huad giøre da de fromme Christne?

Naar de haffue syndet oc giort ilde/ da falde de Gud til fode/ sla sig faar deris bryst/ oc sige met den obenbare Syndere/ Gud ver mig arme Syndere naadig/ oc de bede i saa maade til Gud met den Christne Menighed/ O min Gud/ min HERRE/ huorledis skal ieg tacke dig/ oc bliffue bestandig faar dig/ naar du nu kommer paa den yderste dag/ at dømme aluerlige oc strengelige de leffuende oc de Døde/ Thi ieg haffuer icke huldet mit hierte reent/ Jeg haffuer besmittet min Siel/ der du gaffst mig ind i dette kiød/ oc

ieg

ieg besmittede mit legemis Tempel met
onde gerninger. Jeg beder dig min Gud/
min Herre/forskiud mig icke/men ver mig
naadig/ Jeg haffuer aleniste syndet imod
dig forbarme dig offuer mig. Huor saa=
dant it hierte er/der saa falder Gud til fo=
de/ oc beder Gud om naade/ der vil Chri=
stus lade finde sig/ som hand loed sig finde i
Zachei Huss/oc vil giøre aff syndige Men=
niske/ retferdige Menniske oc Guds børn.

Huad er Summa paa dette Epistel?

Huo som vil haffue Gud til sin Siels
besidere/hand skal giffue sig til Guds byg=
ning/ som en leffuende Sten/ lade sig be=
hugge oc polere aff Gud / oc lide taalmo=
delige huad hans ypperste Prest Christus
legger hannem paa. Fordi at lige som en
Biscop handler met it vduortis Tempels
vielse / saa handler oc Christus met oss.
Hand bestencker oss i Daaben met sit dyre=
bar blod / saluer oss met den hellig Aands
Olie/ opliusser vore sind oc hierte / met sin
naade oc salige Ord / signer oss met alle=
honde velsignelse / legemlige oc aandeli=
ge. Forlener oss Troen/kierlighed / Haab/
taalmo=

taalmodighed / oc al naade / Syndernis forladelse / oc det euige Liff / AMEN.

Ende paa Sommerdelen.

Register paa de Epistler fra Aduente Søndag indtil Paaske.

Saa

Huer

J disse efftersølgēde vers/ haffuer du en kort Memorial paa alle Epistel / fra Aduente Søndag indtil Paaske.

Roma. 13. Hora est. Roma. 15. Sunt scripta. 1. Cor. 4. Sic nos.

Philip. 4. Gaudete. Gala. 4. Puellus.

Roma 12. Hostia. Roma. 12. Diuersas. Roma. 12. Prudentes.

Roma. 13. Debita. Coloss. 3. Sancti.

1. Corinth. 9. Currunt. 2. Corinh. 11. Suffertis. 1. Corinth. 13. Linguisq.

2. Corinth. 6. Per arma. 1. Thessa. 4. Voluntas.

Ephe. 5. Estote gnati. Gala. 4. Lætare.

Hebre. 9. In sancta. Philip. 2. Rapinam.

Register paa de Epistler/ fra Paaske indtil Aduente.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)

J disse efftersølgēde vers/ haffuer du en kort Memorial paa alle Epistel / fra Paaske ind= til Aduente.

1.Corinth.5.	*Iohan.5.*	*1.Petri.2.*
Fermentum.	Vincit.	Paſſus.
1.Petri 2.		*Iaco.1.*
Subiecto.		Domum.
Iaco 1.	*1.Petri.5.*	*Acto.2.*
Factores.	Sobri.	Lingue.
Roma.11.		*1.Iohan.4.*
Iudica.		Amorq;.
Iohan.3.	*Petri 5.*	*Roma.5.*
Mirari.	Exaltet.	Condigne.
1.Petri.3.	*Roma.6.*	*Roma.6.*
Compatientes.	Qui baptiſati.	Membra.
Roma.8.	*1.Corinth.10.*	*1.Corinth.12.*
Abba.	Ludere.	Gentes.
1.Corinth.15.	*2.Corinh.3.*	*Galat.3.*
Mortuos.	Occidit.	Teſtament.
Epheſ.3.	*Galat.5.*	*Galat.6.*
Flecto.genu.	Spiritus.	Alter.
Ephe.5.	*1.Corinth.1.*	*Ephe.4.*
Victus.	Pre uobis.	Sol ſuper iram
Epheſ.5.	*Epheſ.6.*	*Philip.1.*
Non uino.	Arma dei.	Qui cœpit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 224 8° (LN 1522 8° copy 1)